

2nd INTERNATIONAL RAHVA TECHNICAL AND SOCIAL RESEARCHES CONGRESS

2. ULUSLARARASI RAHVA TEKNİK VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

DECEMBER 3-4, 2022
BİTLİS
PROCEEDING BOOK

Editors

Assoc. Prof. Dr. Yusuf Çınar
Asst. Prof. Dr. Mehmet Çınar
Dr. İrfan Ökten
Lecturer Erol Gödur
Lecturer Burak Dereli
Lecturer Gökhan Altun
Lecturer Bilal Erkoç
Lecturer Soner Çelikdemir
Lecturer Kahraman Onur

Kongre İletişim

Kongre Sekreteri:

Erol Gödur

+90 434 222 00 96 - 9624

<http://rahva.beu.edu.tr/index.php/tr/kongre-anasayfa-3>
rahvakongresi@beu.edu.tr

2nd INTERNATIONAL RAHVA TECHNICAL AND SOCIAL RESEARCHES CONGRESS

Editors: Assoc. Prof. Dr. Yusuf Çınar, Asst. Prof. Dr. Mehmet Çınar, Dr. İrfan Ökten,
Lecturer Erol Gödür, Lecturer Burak Dereli, Lecturer Gökhan Altun,
Lecturer Bilal Erkoç, Lecturer Soner Çelikdemir, Lecturer Kahraman Onur

Publishing No.: 1469
ISBN: 978-625-398-267-6
E-ISBN: 978-625-398-266-9
Edition: 1st Edition, March 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

All rights of this edition belong to Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Without any written permission of this publishing house, all or a part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or by photocopy.

Nobel Publishing group has been carrying out its national activities on a regular basis since 1984 and internationally since 2011. The book it publishes are present in the higher education catalogs at national and international level. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Interior Designer: Furkan Mülâyim -furkan@nobelyayin.com-
Proofreader: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Visual Design Specialist: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Library Information Card

Çınar, Yusuf., Çınar, Mehmet., Ökten, İrfan., Gödür, Erol., Dereli, Burak., Altun, Gökhan., Erkoç, Bilal., Çelikdemir, Soner., Onur, Kahraman.
2nd International Rahva Technical and Social Researches Congress / Yusuf Çınar, Mehmet Çınar, İrfan Ökten,
Erol Gödür, Burak Dereli, Gökhan Altun, Bilal Erkoç, Soner Çelikdemir, Kahraman Onur
1. Edition, VIII + 258 p., 16,5x24 cm. Includes references. No index.
ISBN: 978-625-398-267-6
E-ISBN: 978-625-398-266-9
1. Fen Bilimleri 2. Sosyal Bilimler 3. Mühendislik

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65
Order: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Printing and Binding: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kongre Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Mustafa Atlı (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferit İzci (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayhan Yılmaz (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. Sabir Rüstemli (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat Aygün (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. İftikhar Malik (Bath Spa University)
Prof. Dr. TiagoAndre F. Lopes (Portucalense University)
Prof. Dr. Rasim Alosmanov (Baku State University)
Prof. Dr. Nuftaliev Sabukhi (Voronezh State University)
Prof. Dr. Nezir Akyeşilmen (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhan Aydın (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Demirtaş (Bitlis Eren Üniversitesi)
Prof. Dr. Baha Vural Kök (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Ebru Çubuk Demiralay (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Rita Ismaşlova (Kyrgyz Turkish Manas University)
Doç. Dr. Mustafa Özen (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Emin Deniz (Batman Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdem Karaca (Bitlis Eren Üniversitesi)
Doç. Dr. Güzide Pekcan Ertokuş (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Bakır Şengül (Bitlis Eren Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Çakmak (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Doç. Dr. Yakup Şahin (Bitlis Eren Üniversitesi)
Doç. Dr. Mahmut Temel Özdemir (Fırat Üniversitesi)
Doç. Dr. Behçet Kocaman (Bitlis Eren Üniversitesi)
Doç. Dr. Zülfükar Aytaç Kışman (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emil Omurzak Uulu (Kyrgyz Turkish Manas University)
Dr. Öğr. Üyesi İhsan Tuğal (Muş Alparslan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Abidin Çalışkan (Batman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ömür Çimen (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Hark (Turgut Özal Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Habip Uluçay (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bülent Hallaç (Siirt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Berrin Gürler Akyüz (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Arif Emre Sağsöz (Atatürk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yıldırım (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)
Dr. Nir Doms (Tel Aviv University)

Düzenleme Kurulu

Kongre Başkanı: Prof. Dr. Necmettin Elmastaş

Düzenleme Kurulu Başkanı: Doç. Dr. Yusuf Çınar

Düzenleme Kurulu:

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çınar

Dr. İrfan Ökten

Öğr. Gör. Erol Gödur

Öğr. Gör. Burak Dereli

Öğr. Gör. Gökhan Altun

Öğr. Gör. Bilal Erkoç

Öğr. Gör. Soner Çelikdemir

Öğr. Gör. Kahraman Onur

Kongre Yazısı

Üniversitemiz Tatvan Meslek Yüksekokulu tarafından 2021 yılında birincisi düzenlenen “I. Uluslararası Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi”nde Sosyal Bilimler, Fen ve Mühendislik Bilimleri kapsamında 17 farklı üniversiteden toplam 54 bildiri çevrim içi (online) olarak sunulmuştur.

Bu yıl ikincisini düzenlediğimiz “II. Uluslararası Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi”nde Sosyal Bilimler, Fen ve Mühendislik Bilimleri kapsamında 19 farklı üniversiteden toplam 74 bildiri çevrim içi (online) sunulmuştur. Kongremize gelen 74 bildiriden 28’i Üniversite’miz dışından katılımcılar tarafından gönderilmiştir.

Seçilecek tam metin bildiriler, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi, Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi ile TR ULAKBİM dizininde taranan Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisinde yayınlanacaktır.

Kongremizde seçilecek tam metin bildirilerin yayınlanacağı Rahva Teknik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi uluslararası indekslerden olan INDEX COPERNICUS dizininde taranmaktadır.

Ayrıca kongremiz Bitlis Eren Üniversitesi BAP (Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü) tarafından da desteklenmektedir.

Kongremiz; doçentlik, akademik yükselme ve atama kriterlerini taşımaktadır.

Kongre Programı

Date: 03.12.2022

Time: 10⁰⁰-10⁴⁰

Opening Session

- **Assoc. Prof. Dr. Yusuf ÇINAR - Tatvan Vocational School Manager**
- **Mehmet Emin GEYLANİ - Mayor of Tatvan (Approval is awaited for his attendance)**
- **Dr. Remzi DEMİR - Tatvan District Governor (Approval is awaited for his attendance)**
- **Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ - Rector of Bitlis Eren University**

Technical Support: Gökhan ALTUN

Meeting ID: 927 430 4731

Password: Tatvan13

Date: 03.12.2022

Time: 10⁴⁵-12¹⁵

Congress Keynote Speakers Session

Moderator: Assoc. Prof. Dr. Yusuf ÇINAR

Keynote Speakers

Dr. Remzi DEMİR (Approval is awaited for his attendance)

Assoc. Prof. Dr. Uğur Yasin ASAL

Prof. Dr. Yalçın ÇEBİ

Technical Support: Gökhan ALTUN

Meeting ID: 927 430 4731

Password: Tatvan13

Date: 03.12.2022

Time: 13⁰⁰-15³⁰

Rahva Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Sebahattin KOÇ

Technical Support: Gökhan ALTUN

Meeting ID: 324 151 5142

Password: Tatvan13

Yusuf ÇINAR	Bitlis Eren Uni.	Reflections Of The International System: The Logos-Chaos Discussion
Maşallah KIZILTAŞ	Bitlis Eren Uni.	Meaningful Relations Of Nature Elements In The Bitlisli Shukri Divan
Yasemin NAZ	Akdeniz Uni.	Social And Psychological Traces Of The 1923 Turkish-Greek Population Exchange
Ali Rıza SAVAŞ	Bitlis Eren Uni.	Evaluation Of Party Programs Of MHP, İYİ Party And Victory Party Through Nationalism And Related Concepts
Merve DENİZ	Eskişehir Teknik Uni.	Emir Bayındır Cupola In Bitlis/Ahlat Urban Identity
Aşkay Nur ATASEVER	Afyon Kocatepe Uni.	Career Planning Psycho-Education Program Impact On Career Development
Merve DENİZ	Eskişehir Teknik Uni.	Increase, Decrease And Tender Law No. 2490
Mehmet Enes SAĞAR, Aşkay Nur ATASEVER	Afyon Kocatepe Uni.	Solution-Focused Counseling Approach In Establishing Healthy Communication With Parents: A Case Report

Date: 03.12.2022

Time: 13⁰⁰-15³⁰

Nemrut Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Hakan SANCAK

Technical Support: İrfan ÖKTEN

Meeting ID: 259 832 4142

Password: Tatvan13

Gülistan Akkaya SELÇİN	Bitlis Eren Uni.	Comparison Of Anomalous Higgs Couplings At The Large Hadron Collider And Proton Collider With 100 TEV Energy At Proton
Hayrettin BULUM, Güzide Pekcan ERTOKUŞ	Süleyman Demirel Uni.	Chemometric Determination Of Chronic Active Gastritis Drugs
Kelimetullah GEÇER, Ayşe Keskin GEÇER	Bitlis Eren Uni.	Evaluation Of Vocational School Students' Perceptions Regarding Science Courses
Esmâ Nur KOÇİ, Seda OĞUR, Harun TALİ	İstanbul Aydın Uni., Bitlis Eren Uni.	Halal Food Consumption Awareness Of Students And Academicians
Dilara Başat DERELİ	Bitlis Eren Uni.	The Importance Of Determining The Ionization Constant In Active Drug Compounds By Reverse Phase Liquid Chromatography
Harun TALİ, Seda OĞUR	Bitlis Eren Uni.	Hygienically Quality Of Food Producing Businesses In Bitlis
Cahit TAŞDEMİR	Bitlis Eren Uni.	The Effect of Good Teacher-Student Relationship at School on Academic Performance: A Systematic Literature Search

Date: 03.12.2022

Time: 15³⁰-18⁰⁰

Beş Minare Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. İlhan ÇELİKER

Technical Support: Erol GÖDUR

Meeting ID: 927 430 4731

Password: Tatvan13

Azize Arslan ÇINAR	Bitlis Eren Uni.	The Recognition Problem Of The Turkish Republic Of Northern Cyprus In The Context Of International Law: Forecasts For The Future
Nazenin Saadet GÜLER	Bitlis Eren Uni.	Bitlis Educational Institutions According To Sharia Registries
Hacı Şükrü TAŞTAN	Niğde Ömer Halisdemir Uni.	Conceptual Investigation Of Strategic Management Applications In Football Clubs
Oktay SUBAŞI	Bitlis Eren Uni.	Crimes And Their Punitions In The Ottoman Craftsman's Law
Hacı Şükrü TAŞTAN	Niğde Ömer Halisdemir Uni.	Examination Of Fair Play, Olympism, Ethical Values In Sports Approaches In The Context Of Psychological Contract And Emotional Intelligence
Cengiz GÜRBÜZ	Bitlis Eren Uni.	Reflection Of The 1 March Permit On The Middle East And USA Relations
Ahmet ATEŞ	Selçuk Uni.	Analysis Of The Israel-Palestine Conflict In The Eastern Mediterranean Within The Context Of Negotiation Opportunities
Berfin Göksoy SEVİNÇLİ, Canan KIŞLALIOĞLU, Azize Arslan ÇINAR	Bitlis Eren Uni.	Turkey's Compliance With EU Urban And Migration Policies: A Review On Progress / Country Reports (2011-2022)

Date: 03.12.2022

Time: 15³⁰-18⁰⁰

Van Gölü Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Erdal AKIN

Technical Support: İrfan ÖKTEN

Meeting ID: 259 832 4142

Password: Tatvan13

Erol GÖDUR, Mehmet Hilal ÖZCANHAN, Semih UTKU	Bitlis Eren Uni., Dokuz Eylül Uni.	Mobile Cloud Computing In He- althcare Review Study
Erhan ERGİN	Bitlis Eren Uni.	Prediction Of Silver Prices By Machine Learning Methods
Serhat ORAL, İrfan ÖKTEN, Uğur YÜZGEÇ	Bilecik Şeyh Edebali Uni., Bitlis Eren Uni., Bilecik Şeyh Edebali Uni.,	Fungi Classification Application Using Deep Learning
Evrin ALTUN, Yıldırım GÜNGÖR, Yahya ÇİFTÇİ	İstanbul Uni.	Bitlis' Geodiversity, Geological Heritage And Geopark Potential
Fethi İŞSEVER	Bingöl Uni.	Time-Dependent Investigation Of Compressive Strength Of Self- Compacting Concretes Using Li- mestone Powder As Pozzolans
Fethi İŞSEVER	Bingöl Uni.	Time-Dependent Investigation Of Flexural-Tensile Strength Of Self- Compacting Concretes Using Li- mestone Powder As Pozzolans
Erol GÖDUR, Yalçın ÇEBİ	Dokuz Eylül Uni.	A Decision Support System For Optimizing Production Costs From The Perspective Of Open-Pit Field Data

Date: 04.12.2022

Time: 11⁰⁰-13³⁰

Rahva Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Dilara Başat DERELİ

Technical Support: Erol GÖDÜR

Meeting ID: 927 430 4731

Password: Tatvan13

Hüseyin ÇİN, Murat AYGÜN	Bitlis Eren Uni.	Analysis Of ¹⁹ F Fusion Reactions Depending On Density Distributions
Nurettin ARPAÇ, Murat AYGÜN	Bitlis Eren Uni.	A Study On Radiation Shielding Parameters Of Cocrfenitalx Alloys
Seda OĞUR, Bilge TAŞKİN, Sevda YAŞAR, Zehra ÖZCAN	Bitlis Eren Uni.	The Relationship Between Metabo- lic Syndrome Risk Levels And Nutri- tional Patterns Of Individuals Who Got Sick Via Covid-19
Bülent HALLAÇ, Hakan SANCAK	Siirt Uni., Bitlis Eren Uni.	Importance Of Pomegranate (Puni- ca granatum L.) And Its Compo- nents For Health And Their Effect On Microorganisms
Zeynep AYGÜN, Murat AYGÜN	Bitlis Eren Uni.	Electromagnetic Pollution Analysis Of Bitlis Eren University Main Cam- pus And Vocational School Campus
Seda OĞUR, Yusuf DURMUŞ, Ramazan ALANMIŞ	Bitlis Eren Uni.	Nutrition Habits And Malnutrition Risks Of Hemodialysis Patients During The Covid-19 Pandemic Process
Zeynep AYGÜN, Murat AYGÜN	Bitlis Eren Uni.	Radiation Shielding Potentials Of Hf0.5mo0.5nbtizrcrx (X=0.1,0.3,0.5) Refractory High Entropy Alloys By Epixs

Date: 04.12.2022

Time: 11⁰⁰-13³⁰

Nemrut Hall

Head of Hall: Assoc. Prof. Dr. Yusuf ÇINAR

Technical Support: İrfan ÖKTEN

Meeting ID: 259 832 4142

Password: Tatvan13

Ali Davut ALKAN, Murat GÜLER	Niğde Ömer Halisdemir Uni.	Examination Of The Psychological Capital Concept In International Literature By Bibliometric Analysis Method
Canan KIŞLALIOĞLU	Bitlis Eren Uni.	Taiwan Factor In China's Hegemon Power Test
Nergiz Başeğmez BOLAMAN		The European Union's Trial With Immoderations And Seeking Soluti- ons: The Case Of Poland And Hungary
Fuat BOZYEL	Bitlis Eren Uni.	The Adventure Of The Westerning Principle Of Turkish Foreign Policy: Examples Of The Republic And EU Membership Process
Erdem BAYKAL	Bitlis Eren Uni.	The Place Of Religion In Hegel's Phenomenology
Erhan ERGİN	Bitlis Eren Uni.	A Current Concept In Green Finance: Green Insurance And Its Turkey Applications
Osman ŞAŞKIN		Transformation Of Diplomacy: Digi- tal Diplomacy
Özgür KIZILTOPRAK	Bitlis Eren Uni.	Assessment On Necessity Of Digital Service Tax

Date: 04.12.2022

Time: 11⁰⁰-13³⁰

Van Gölü Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Berfin Göksoy SEVİNÇLİ

Technical Support: Gökhan ALTUN

Meeting ID: 324 151 5142

Password: Tatvan13

Sebahattin KOÇ, Hakan OKAY	Bitlis Eren Uni.	Economic And Job Satisfaction Level Of AFAD Personnel: The Example Of Bitlis, Muş, Bingöl, Van, Siirt, Diyar- bakır, Ağrı And Batman
İlhan ÇELİKER	Bitlis Eren Uni.	The Approach Of The Son Posta Newspaper To The Italy-Ethiopia War
Cengizhan BARUT	Bitlis Eren Uni.	Reasons to Invest Agricultural in Bitlis
Taner EKEN	Bitlis Eren Uni.	The Investigation Of The Food- Beverage Cost Control Methods In Hotel Businesses: An Application On Simple Cost Control Method
Halil KAYA	Bitlis Eren Uni.	The Life Of Abu'l-Husayn Al-Wanî Al- Ahlatî
Taner EKEN	Bitlis Eren Uni.	Green Costs And Classifications Of Green-Star Hotels In The Context Of Green Accounting
Zeki UÇAR, Mehmet Hakan KIZILKAN	Bitlis Eren Uni.	The Intermediation Effect Of Aliena- tion To The Work On The Relations- hip Between Perceived Excessive Qualification And Intention To Left
Fatih Ömür BİNİCİ	Ağrı İbrahim Çeçen Uni.	Sustainability Accounting And Re- porting: Towards Organizational Change

Date: 04.12.2022

Time: 14⁰⁰-16³⁰

Rahva Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Mehmet ÇINAR

Technical Support: Erol GÖDUR

Meeting ID: 927 430 4731

Password: Tatvan13

Mustafa GÜNGÖR, Mehmet Emin ASKER	Mardin Artuklu Üni., Dicle Uni.	Voltage Regulation And Stability Of Dc/Dc Amplifier Under Constant Power In Dc Microgrids
Yıldırım ÖZÜPAK	Dicle Uni.,	Modeling And Analysis Of Perma- nent Magnet Synchron Generator Used In Small Diameter Wind Energy Turbines With Ansys-Maxwell
Mustafa GÜNGÖR, Mehmet Emin ASKER	Mardin Artuklu Üni., Dicle Uni.	Midyat Vocational School 11kW Spp Simulation And Performance Analy- sis With Pvsyst Software
Murat ŞİMŞEK Gizem ZENT Belkıs AYGÜN Züleyha AYGÜN Funda KANDÖRE Gamze BALLIKAYA Muhammed Fatih KULUÖZTÜRK	Bitlis Eren Uni.	Development Of An Unmanned Aerial Vehicle Capable Of Autono- mous Detection And Tracking Of Domestic And Wild Animals Using Artificial Intelligence Methods
Yıldırım ÖZÜPAK, Mehmet ÇINAR	Dicle Uni.,	Analysis Of An Inductive Coupling Wpt System With Finite Element Method For Charging Application of Electric Vehicles
Muhammed Fatih KULUÖZTÜRK	Bitlis Eren Uni.	PMT Gain And Full-Energy Peak Efficiency Relation of a 3x3 Inch NaI(Tl) Detector

Date: 04.12.2022

Time: 14⁰⁰-16³⁰

Nemrut Hall

Head of Hall: Assoc. Prof. Dr. Behçet KOCAMAN

Technical Support: İrfan ÖKTEN

Meeting ID: 259 832 4142

Password: Tatvan13

Soner ÇELİKDEMİR, Mahmut Temel ÖZDEMİR	Bitlis Eren Uni., FıratUni.	Wind Power Plant Energy View
Yakup ŞAHİN, Erdal AKIN	Bitlis Eren Uni.	Improved Wide Load Range Zvt-Zvs Pwm Dc-Dc Boost Converter
Soner ÇELİKDEMİR, Mahmut Temel ÖZDEMİR	Bitlis Eren Uni., Fırat Uni.	France's First Offshore Turbine: Eolienne Floatgen
Feyza AYDIN, Oktay ADIYAMAN	Batman Uni.	Application Of Ball Polishing Method To Al6061 Material With New Desig- ned Insert Type And Investigation Of Surface Properties
Serkan ÖZEL, Kübra ASLAN	Bitlis Eren Uni.	Investigation Of Al+Si Matrix Compo- sites Produced By T/M Method
Bahadır Erman YÜCE	Bitlis Eren Uni.	Optimization Of Ventilation Parame- ters To Minimize The Infection Risk With The Taguchi Method

Date: 04.12.2022

Time: 14⁰⁰-16³⁰

Van Gölü Hall

Head of Hall: Asst. Prof. Dr. Yılmaz Ulvi UZUN

Technical Support: Gökhan ALTUN

Meeting ID: 324 151 5142

Password: Tatvan13

Dilnara ZAKİROVA, Hakan KAYA, Yılmaz Ulvi UZUN	World and National Economy Turan University, Bitlis Eren Uni.	The Relationship Of Foreign Direct Investment, Economic Growth And Energy Consumption In Central Asian Countries
Nazan Güngör KARYAĞDI, Kadir GÖKOĞLAN	Bitlis Eren Uni., Dicle Uni.,	Bibliometric Analysis For Studies Conducted In The Field Of Account- ing Professional Ethics
Abdibekov S.U.	Al-Farabi Kazakh National University	Composition Of The Agricultural Complex And Its Place In The Eco- nomy
Ferit İZCİ, Berfin Göksoy SEVİNÇLİ	Bitlis Eren Uni.	Examination Of Poverty Perception In Turkey On Bitlis Province
Nihat TARI	Bitlis Eren Uni.	An Investigation On Structural Fea- tures In The Context Of Factors That Enriched Arabic
Saniye GÜN	Bitlis Eren Uni.	Is “Mi” An Interrogative Particle Or Preposition?
Volkan GÖKTAŞ, Hatice ÖZDİL	Bitlis Eren Uni.	Use Of The Word “Cüvân” In Classi- cal Turkish Literature: The Example Of The Fârîsî (Young Osman) Divance
Gökhan TALU	Bitlis Eren Uni.	Public Expenditures In Turkey In The Context Of Economic And So- cial Development
Shermantaeva Zhazira UTEGENOVNA	Al-Farabi Kazakh National University	Overview Of The Internet Of Things (Iot) In Electricity And Power Systems

Resimler

İçindekiler

Kongre Bilim Kurulu	iii
Düzenleme Kurulu	v
Kongre Yazısı	vii
Kongre Programı	viii
Resimler	xx

FRANSA’NIN İLK AÇIK DENİZ RÜZGÂR TÜRBİNİ: EOLienne FLOATGEN 1

Soner Çelikdemir

Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz Meslek
Yüksekokulu, celikdemirsoner@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-1419-3398

Mahmut Temel Özdemir

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik-
Elektronik Mühendisliği Bölümü, mto@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-5795-2550

RÜZGÂR ENERJİ SANTRALİ ENERJİ GÖRÜNÜMÜ: BAĞLAMA RES VAKA ÇALIŞMASI 8

Soner Çelikdemir

Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz Meslek
Yüksekokulu, celikdemirsoner@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-1419-3398

Mahmut Temel Özdemir

Fırat Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik-
Elektronik Mühendisliği Bölümü, mto@gmail.com,
ORCID NO: 0000-0002-5795-2550

KÜÇÜK ÇAPLI RÜZGÂR ENERJİ TÜRBİNLERİNDE KULLANILAN KALICI MIKNATISLI SENKRON JENERATÖRÜN ANSYS-MAXWELL İLE MODELLEMESİ VE ANALİZİ..... 15

Yıldırım Özüpak

Dicle Üniversitesi Silvan MYO Elektrik ve Enerji
Programı, yildirim.ozupak@dicle.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-8461-8702

2490 SAYILI ARTIRMA, EKSİLTME VE İHALE KANUNU.....31

Merve Deniz

Yüksek Mimar (Doktora Öğrencisi), Eskişehir Teknik
Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık
ABD, deniz_merve13@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-6341-0264

ARAPÇAYI ZENGİNLEŞTİREN FAKTÖRLER BAĞLAMINDA YAPISAL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....38

Dr. Öğr. Üyesi Nihat Tari

Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi,
ntari@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0475-4419

ŞER’İYYE SİCİLLERİNE GÖRE BİTLİS EĞİTİM KURUMLARI54

Öğr. Gör. Nazenin Saadet Güler

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu,
sguler@beu.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0002-6792-4860

MHP, İYİ PARTİ VE ZAFER PARTİSİNİN PARTİ PROGRAMLARININ MİLLİYETÇİLİK VE BAĞLANTILI KAVRAMLAR ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ78

Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza Savaş

Bitlis Eren Üniversitesi, a.savas@beu.edu.tr,
ORCID ID:0000-0003-0112-8033

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİ VE RAPORLAMA: ORGANİZASYONEL DEĞİŞİME DOĞRU.....82

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Ömür Binici

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eleşkirt
Meslek Yüksekokulu-Finans Bankacılık ve
Sigortacılık Bölümü, fobinici@agri.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-6147-1955

ОБЗОР ИНТЕРНЕТА ВЕЩЕЙ (IOT) В ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКА И ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ.....	97
--	-----------

Шермантаева Жазира Утегеновна

Казахский национальный университет имени
Аль-Фараби, Докторант 2 курса по
специальности 8D06106 Информационные
системы, mktu-2015@mail.ru

A DECISION SUPPORT SYSTEM FOR OPTIMIZING PRODUCTION COSTS FROM THE PERSPECTIVE OF OPEN-PIT FIELD DATA.....	109
---	------------

Erol Gödür

Dokuz Eylul University Computer Engineering
Department, Izmir, Turkey, erolgudur@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3356-4980

Yalçın Çebi

Dokuz Eylul University Computer Engineering
Department, Izmir, Turkey, yalcin@cs.deu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2330-4440

COMPOSITION OF THE AGRICULTURAL COMPLEX AND ITS PLACE IN THE ECONOMY	116
---	------------

Associate professor Abdibekov S.U.

Al-Farabi Kazakh National University, candidate of
economic sciences

MÜZAKERE İMKANLARI BAĞLAMINDA DOĞU AKDENİZDE İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ ANALİZİ.....	129
---	------------

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ateş

Selçuk Üniversitesi, ahmet.ate@selcuk.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-4026-7522

ULUSLARARASI YAZINDA PSİKOLOJİK SERMAYE KAVRAMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ.....	132
--	------------

Öğr. Gör. Ali Davut Alkan

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Niğde Sosyal Bilimler MYO Özel Güvenlik ve
Koruma Programı, alidavutalkan@ohu.edu.tr,
ORCID ID:0000-0002-9463-8683

Doç. Dr. Murat Güler

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF
İşletme Bölümü, murat_guler@ohu.edu.tr,
ORCID ID:0000-0001-7370-2976

EBEVEYNLER İLE SAĞLIKLI İLETİŞİM KURMADA ÇÖZÜM ODAKLI KISA SÜRELİ PSİKOLOJİK DANIŞMA YAKLAŞIMI: OLGU SUNUMU	135
--	------------

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Enes Sağar

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Anabilim Dalı, mehmetenes15@gmail.com,
ORCID ID: 0000- 0003-0941-5301.

Dr. Öğr. Gör. Aşkın Nur Atasever

Afyon Kocatepe Üniversitesi,
askaynur2002@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3342-9666.

KARİYER PLANLAMA PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ KARİYER GELİŞİMİNE ETKİSİ	137
--	------------

Dr. Öğr. Gör. Aşkın Nur Atasever

Afyon Kocatepe Üniversitesi,
askaynur2002@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3342-9666

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA TANINMA SORUNU: GELECEĞE DAİR ÖNGÖRÜLER.....	140
---	------------

Öğr. Gör. Azize Arslan Çınar

Bitlis Eren Üniversitesi. aacinar@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-0653-1748

IMPORTANCE OF POMEGRANATE (<i>Punica Granatum L.</i>) AND ITS COMPONENTS FOR HEALTH AND THEIR EFFECT ON MICROORGANISMS.....	142
--	------------

Bülent Hallaç

Siirt University Faculty of Engineering Department
of Food Engineering, bulenthallac@siirt.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0002-6948-1565

Hakan Sancak

Bitlis Eren University Tatvan Vocational School
Department of Food Processing, hsancak@beu.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0002-2769-1855

OKULDA İYİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİNİN AKADEMİK PERFORMANSA ETKİSİ: SİSTEMATİK LİTERATÜR ÇALIŞMASI	145
--	------------

Dr. Öğr. Üyesi Cahit Taşdemir

Bitlis Eren Üniversitesi-Tatvan MYO,
ctasdemir@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-00002-0986-8098

**TÜRKİYE’NİN AB KENT VE GÖÇ
POLİTİKALARINA UYUMU: İLERLEME/
ÜLKE RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR
İNCELEME (2011-2022)..... 147**

Dr. Öğr. Üyesi Berfin Göksoy Sevinçli

Bitlis Eren Üniversitesi, berfingoksoy@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-9686-509X

Dr. Öğr. Üyesi Canan Kışlalıoğlu

Bitlis Eren Üniversitesi, canankislalioglu@yahoo.com,
ORCID ID: 0000-0003-0388-246X

Öğr. Gör. Azize Arslan Çınar

Bitlis Eren Üniversitesi, aacinar@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-0653-1748

**ÇİN’İN HEGEMON GÜÇ OLMA
SINAVINDA TAYVAN FAKTÖRÜ 149**

Dr. Öğr. Üyesi Canan Kışlalıoğlu

Bitlis Eren Üniversitesi, canankislalioglu@yahoo.com,
ORCID ID: 0000-0003-0388-246X

**1 MART TEZKERESİNİN ORTADOĞU VE
ABD İLİŞKİLERİNE YANSIMASI 151**

Öğr. Gör. Cengiz Gürbüz

Bitlis Eren Üniversitesi, cgurbuz@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2507-6824

**İLAÇ ETKEN MADDELERİNDEKİ İYONLAŞMA
SABİTİNİN TERS FAZ SIVI KROMATOĞRAFİ
YÖNTEMİYLE BELİRLENMESİNİN ÖNEMİ..... 153**

Dilara Başat Dereli

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu,
Kimya ve Kimyasal İşleme Teknolojileri Bölümü,
dbasat@beu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-1328-077X

**ORTA ASYA ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN
YABANCI YATIRIMLAR EKONOMİK
BÜYÜME VE ENERJİ TÜKETİMİ İLİŞKİSİ ... 155**

Prof. Dr. Dilnara Zakirova

Department of World and National Economy Turan
University 050013, 16A Satpayev Str., Almaty,
Republic of Kazakhstan, ulasdila@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-5161-959X

Dr. Hakan Kaya

Bitlis Eren University, Turkey, hkaya@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-9084-6987.

Assist. Prof. Dr. Yılmaz Ulvi Uzun

Bitlis Eren University, Turkey, yuuzun@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-6428-4167

**HEGEL FENOMENOLOJİSİNDE DİNİN
YERİ.....157**

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Baykal

Bitlis Eren Üniversitesi, ebaykal@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-6105-5791.

**GÜMÜŞ FİYATLARININ MAKİNE
ÖĞRENMESİ YÖNTEMLERİ İLE
TAHMİN EDİLMESİ159**

Arş. Gör. Erhan Ergin

Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi İşletme Bölümü, eergin@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-6281-3654

**YEŞİL FİNANSTA GÜNCEL BİR KAVRAM:
YEŞİL SİGORTACILIK VE TÜRKİYE
UYGULAMALARI161**

Arş. Gör. Erhan Ergin

Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi İşletme Bölümü, eergin@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-6281-3654

**BİTLİS’İN JEOÇEŞİTLİLİĞİ, JEOLJİK
MİRASI VE JEOPARK POTANSİYELİ163**

Evrin Altun

Bitlis Özel İdaresi, Evrimcelik13@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

Yıldırım Güngör

İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Mühendislik
Fakültesi, yildirim.gungor@iuc.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-5580-4626

Yahya Çiftçi

Emekli Jeoloji Mühendisi, yahyaciftci@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0000-0000-0000

**TÜRKİYE’DE YOKSULLUK ALGISININ
BİTLİS İLİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ165**

Prof. Dr. Ferit İzci

Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, fizci@beu.edu.tr, 0000-0001-6383-1280

Dr. Öğr. Üyesi Berfin Göksoy Sevinçli

Bitlis Eren Üniversitesi

KİREÇ TAŞI TOZUNUN PUZOLAN OLARAK KULLANILDIĞI KENDİLİĞİNDEN YERLEŞEN BETONLARDA BASINÇ DAYANIMININ ZAMANA BAĞLI İNCELENMESİ 167

Fethi İşsever

Bingöl Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, fissever@bingol.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8394-702

YÜKSEK ORANLARDA KİREÇTAŞI TOZU KULLANIMININ KENDİLİĞİNDEN YERLEŞEN BETONLARIN EĞİLMEDE ÇEKME DAYANIMINA ETKİSİNİN UZUN SÜRELİ KÜR ŞARTLARINDA ARAŞTIRILMASI 169

Fethi İşsever

Bingöl Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, fissever@bingol.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8394-7026

YENİ TİP İNSERT UÇ İLE AL6061 MALZEMEYE BİLYELİ PARLATMA YÖNTEMİ UYGULANMASI VE YÜZEY ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ 171

Feyza Aydın

Batman Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, feyzaay7272@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2836-1030

Oktay Adıyaman

Batman Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, oktay.adiyaman@batman.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2674-3836

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ BATICILIK İLKESİNİN SERÜVENİ: CUMHURİYET VE AB ÜYELİK SÜRECİ ÖRNEKLERİ 173

Fuat Bozgel

EKONOMİK VE SOSYAL KALKINMA BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARI 175

Öğr. Gör. Gökhan Talu

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu, gtalu@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000 0003 2854 0220.

100 TEV ENERJİLİ PROTON-PROTON ÇARPIŞTIRICISI VE BÜYÜK HADRON ÇARPIŞTIRICISINDA ANOMAL HİGGS BAĞLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI. 177

Gülistan Akkaya Selçin

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu, Elektrik ve Enerji Bölümü, gakkaya@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4720-6631

KRONİK AKTİF GASTRİT İLAÇLARININ KEMOMETRİK TAYİNİ.....179

Hayrettin Bulum

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, hayrettinbulum@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9841-2473

Güzide Pekcan Ertokuş

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, guzideertokus@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9230-5634

EBU’L-HASEN EL-VÂNÎ EL-AHLÂTÎ’NİN HAYATI181

Dr. Öğr. Üyesi Halil Kaya

Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, h.kaya@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9773-4988.

YOĞUNLUK DAĞILIMLARINA BAĞLI OLARAK 19F FÜZYON REAKSIYONLARININ ANALİZİ.....183

Hüseyin Çın

Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, huseyincin2144@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3755-2402

Murat Aygün

Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, maygun@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4276-3511

SON POSTA GAZETESİNİN İTALYA-HABEŞİSTAN SAVAŞINA YAKLAŞIMI184

Dr. Öğr. Üyesi İlhan Çeliker

Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, iceliker@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2662-3399.

DERİN ÖĞRENME DESTEKLİ MANTAR TÜRÜ SINIFLANDIRMA UYGULAMASI187

Serhat Oral

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

İrfan Ökten

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, iokten@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9898-7859

Uğur Yüzgeç

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, uyuzgec@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5364-6265

**MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN
FEN KÜLTÜRÜNE YÖNELİK
DÜŞÜNCELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ .. 189**

Öğr. Gör. Kelimetullah Geçer

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu,
kgecer@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7019-286X.

Öğrt. Dr. Ayşe Keskin Geçer

Van TEV İfakat Ortaokulu,
moonsharp_2005@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-7426-6915.

**BİTLİSLİ ŞÜKRÎ DÎVÂNİ'NDAKİ TABİAT
UNSURLARININ ANLAMSAL İLİŞKİLERİ.... 191**

Maşallah Kızıldaş

**BİTLİS/AHLAT KENT KİMLİĞİNDE
EMİR BAYINDIR KÜMBETİ 193**

Merve Deniz

Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı,
deniz_merve13@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-6341-0264

**MİDYAT MESLEK YÜKSEKOKULU 11KW
GES SANTRALİNİN PVsyst YAZILIMI İLE
SİMÜLASYONU VE PERFORMANS ANALİZİ. 195**

Mustafa Güngör

Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu
Elektrik ve Enerji Bölümü, mustafagungor@artuklu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2702-8877

Mehmet Emin Asker

Dicle Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek
Yüksekokulu Elektrik ve Enerji Bölümü,
measker@dicle.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4585-4168

**DC MİKRO ŞEBEKELERDE SABİT GÜÇ
ALTINDA ÇALIŞAN DC/DC YÜKSELTECİN
GERİLİM REGÜLASYONU VE KARARLILIĞI.. 197**

Mustafa Güngör

Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu
Elektrik ve Enerji Bölümü, mustafagungor@artuklu.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0002-2702-8877

Mehmet Emin Asker

Dicle Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu
Elektrik ve Enerji Bölümü, measker@dicle.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0003-4585-4168

**MUHASEBE MESLEK ETİĞİ ALANINDA
YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR YÖNELİK
BİBLİYOMETRİK ANALİZ199**

Dr. Nazan Güngör Karyağdı

Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları, ngkaryaadi@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-3938-4147

Dr. Kadir Gökoğlan

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek
Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları,
ORCID ID: 0000-0001-6397-8477,
kadir.gokoglan@dicle.edu.tr

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AŞIRILIKLARLA
İMTİHANI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI:
POLONYA VE MACARİSTAN ÖRNEĞİ201**

Dr. Nergiz Başeğmez Bolaman

nergisbasegmez@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-5623-3407.

**CoCrFeNiTiAlx ALAŞIMLARININ
RADYASYON KORUMA
PARAMETRELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA....204**

Nurettin Arpac

Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Fizik Bölümü, nurettinarpac6@gmail.com,
ORCID NO: 0000-0001-5743-9303

Murat Aygün

Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Fizik Bölümü, maygun@beu.edu.tr,
ORCID NO: 0000-0002-4276-3511

**OSMANLI ESNAF HUKUKUNDA
SUÇLAR VE CEZALARI205**

Öğr. Gör. Oktay Subaşı

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan MYO,
osubasi@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1881-370X

**BİTLİS'E TARIMSAL YATIRIM
YAPMANIN NEDENLERİ.....207**

Öğr. Gör. Cengizhan Barut

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek
Yüksekokulu, cbarut@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5460-5150.

**DİPLOMASININ DÖNÜŞÜMÜ:
DİJİTAL DİPLOMASI 210**

Dr. Osman Şaşkın

osman_saskn@outlook.com,
ORCID ID: 0000-0002-1376-9068

**DİJİTAL HİZMET VERGİSİNİN GEREKLİLİĞİ
ÜZERİNE DEĞERLENDİRME..... 212**

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Kızıltoprak

Bitlis Eren Üniversitesi, okiziltoprak@eren.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-1798-3352

**“Mİ” SORU EKİ MİDİR YOKSA
SORU EDATİ MİDİR?..... 215**

Öğr. Gör. Saniye Gün

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu,
sgun@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7902-2768.

**AFAD PERSONELİNİN EKONOMİK VE
İŞ TATMİN DÜZEYİ: BİTLİS, MUŞ,
BİNGÖL, VAN, SİİRT, DİYARBAKIR,
AĞRI VE BATMAN ÖRNEĞİ 217**

Dr. Öğr. Gör. Sebahattin Koç

Bitlis Eren Üniversitesi İİBF İktisat, skoc@beu.edu.tr,
ORCID ID: :0000-0002-1911-445X.

Yüksek Lisans Öğrencisi Hakan Okay

BEU Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
hakanokay@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-4724-3590.

**COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE
HEMODİYALİZ HASTALARININ
BESLENME ALIŞKANLIKLARI VE
MALNÜTRİSYON RİSKİ 219**

Seda Oğur

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, ogursd@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2041-0790

Dyt. Yusuf Durmuş

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme
ve Diyetetik Bölümü, ddurmussyusuf@gmail.com, ORCID
ID: 0000-0002-7260-5135

Dyt. Ramazan Alanmış

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
ramazanalanismis@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2299-2317

**BİTLİS’TEKİ GIDA ÜRETEN
İŞLETMELERİN HİJYENİK KALİTESİ.....221**

Dyt. Harun Tali

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Gıda Güvenliği ABD talihurun1@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-4096-1960

Seda Oğur

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, ogursd@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2041-0790

**COVID-19 GEÇİRMİŞ BİREYLERİN
METABOLİK SENDROM RİSK DÜZEYLERİ
İLE BESLENME DÜZENLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİ223**

Seda Oğur

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, ogursd@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2041-0790

Dyt. Bilge Taşkın

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
bilgetaskin020@gmail.com

Dyt. Sevdâ Yaşar

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
sevdayasartr@gmail.com

Dyt. Zehra Özcan

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü,
zehraozcan585@gmail.com

**YAPAY ZEKÂ METOTLARINI KULLANARAK
EVCİL VE YABANİ HAYVANLARIN TESPİT VE
TAKİBİNİ OTONOM OLARAK YAPABİLEN
İNSANSIZ HAVA ARACI GELİŞTİRİLMESİ.....225**

Murat Şimşek

Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Elektrik-Elektronik ABD

Gizem Zent

Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Elektrik-Elektronik ABD

Belkıs Aygün

Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Elektrik-Elektronik ABD

Züleyha Aygün

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Elektrik-Elektronik ABD

Funda Kandöre

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Elektrik-Elektronik ABD

Gamze Ballıkaya

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Elektrik-Elektronik ABD

Muhammed Fatih Kuluöztürk

Bitlis Eren Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık
Fakültesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü

**ÖĞRENCİLERİN VE AKADEMİSYENLERİN
HELAL GIDA TÜKETİM BİLİNCİ 227**

Dyt. Esmâ Nur Koç

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Beslenme ve Diyetetik ABD, esmakoci@stu.aydin.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-4421-9616

Seda Oğur

Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü, ogursd@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-2041-0790

Dyt. Harun Tali

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Gıda Güvenliği ABD taliharun1@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-4096-1960

**STRATEJİK YÖNETİMİN FUTBOL
KULÜPLERİNDE UYGULAMALARININ
KAVRAMSAL İNCELENMESİ 229**

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Şükrü Taştan

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Spor Bilimleri
Fakültesi, h.sukrutastan@ohu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5082-4698

**FAIR PLAY, OLİMPİZM VE SPORDA ETİK
YAKLAŞIMLARIN PSİKOLOJİK SÖZLEŞME
VE DUYGUSAL ZEKÂ BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ 231**

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Şükrü Taştan

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Spor Bilimleri
Fakültesi, h.sukrutastan@ohu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5082-4698

**OTEL İŞLETMELERİNDE YİYECEK-İÇECEK
MALİYET KONTROL YÖNTEMLERİNİN
İNCELENMESİ: BASİT MALİYET KONTROL
YÖNTEMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA 234**

Öğr. Gör. Taner Eken

Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz MYO,
teken@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2132-0591.

**YEŞİL MUHASEBE KAPSAMINDA YEŞİL
YILDIZLI OTELLERİN YEŞİL MALİYETLERİ
VE SINIFLANDIRILMALARI236**

Öğr. Gör. Taner Eken

Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz MYO,
teken@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2132-0591

**KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA “CÜVÂN”
KELİMESİNİN KULLANIMI: FÂRİŞİ
(GENÇ OSMAN) DİVÂNÇE’Sİ ÖRNEĞİ.....238**

Yüksek Lisans Öğrencisi Volkan Göktaş

Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Programı,
volkan1313goktas@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-2698-1049.

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Özdi

Bitlis Eren Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, haticeozdil85@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-6372-7272

**1923 TÜRK-YUNAN NÜFUS MÜBADELESİNİN
SOSYAL VE PSİKOLOJİK İZLERİ240**

Dr. Yasemin Naz

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Bu makale Yasemin
Naz'ın "Politik Psikoloji Bağlamında Çatışan Grupların
Dış Politikaları: Türkiye-Yunanistan Örneği" adlı doktora
tezinden türetilmiştir. yaseminnaz_89@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-0446-6134

**ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN ŞARJ
UYGULAMASI İÇİN SONLU ELEMANLAR
YÖNTEMİ İLE ENDÜKTİF KUPLAJLI BİR
KGA SİSTEMİNİN ANALİZİ.....242**

Yıldırım Özüpak

Dicle Üniversitesi Silvan MYO Elektrik ve Enerji
Programı, yildirim.ozupak@dicle.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-8461-8702

Mehmet Çınar

Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan MYO Elektrik ve
Enerji Programı, mcinar@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-1542-9120

**ULUSLARARASI SİSTEMİN YANSIMALARI:
LOGOS-KAOS TARTIŞMASI244**

Doç. Dr. Yusuf Çınar

Bitlis Eren Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler
Bölümü, ycinar@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-0008-1985

**ALGILANAN AŞIRI VASIFILIK VE İŞTEN
AYRILMA NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE
İŞE YABANCILAŞMANIN ARACILIK ETKİSİ .. 246**

Doç. Dr. Zeki Uçar

Mehmet Hakan Kızılkın

**EPIXS İLE Hf0.5Mo0.5NbTiZrCrX
(x=0,1,0.3,0.5) REFRAKTER YÜKSEK
ENTROPİLİ ALAŞIMLARIN RADYASYON
ZIRHLAMA POTANSİYELLERİ..... 250**

Zeynep Aygun

Bitlis Eren University Vocational School of Technical
Sciences, 13100, Bitlis, Turkey, zaygun@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2979-0283

Murat Aygun

Bitlis Eren University Faculty of Science and Arts
Department of Physics, 13100, Bitlis, Turkey,
maygun@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4276-3511

**ELECTROMAGNETIC POLLUTION ANALYSIS
OF BITLIS EREN UNIVERSITY MAIN CAMPUS
AND VOCATIONAL SCHOOL CAMPUS 251**

Zeynep Aygun

Bitlis Eren Univ. Vocational School of Technical
Sciences, Bitlis, Turkey, zaygun@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2979-0283

Murat Aygun

Bitlis Eren Univ. Faculty of Science and Arts Department
of Physics, Bitlis, Turkey, maygun@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-4276-3511

**Al+Sİ MATRİSLİ T/M YÖNTEMİYLE
ÜRETİLEN KOMPOZİTLERİN İNCELENMESİ. 252**

Serkan Özel

Bitlis Eren Üniversitesi Mühendislik Mimarlık
Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü,
sozel@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0700-1295

Kübra Aslan

Bitlis Eren Üniversitesi Mühendislik Mimarlık
Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü,
kubra_voleybol_27@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-9934-1221

**TAGUCHI YÖNTEMİ İLE ENFEKSİYON
RİSKİNİ EN AZA İNDİRMEK İÇİN
HAVALANDIRMA PARAMETRELERİNİN
OPTİMİZASYONU.....253**

Bahadır Erman Yüce

Bitlis Eren Üniversitesi Mühendislik Mimarlık
Fakültesi, beyuce@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-2432-964X

**MOBILE CLOUD COMPUTING IN
HEALTHCARE REVIEW STUDY255**

Erol Gödür

Tatvan Vocational School Bitlis Eren University,
Bitlis, Turkey, egodur@beu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-3356-4980

Mehmet Hilal Özcanhan

Computer Engineering Dokuz Eylül University,
İzmir, Turkey, hozcanhan@cs.deu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-5619-6722

Semih Utku

Computer Engineering Dokuz Eylül University,
İzmir, Turkey, semih@cs.deu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-8786-560X

**3x3 inç Nal(Ti) DEDEKTÖRÜNÜN PMT
KAZANCI VE TAM ENERJİ TEPE VERİMLİLİĞİ
İLİŞKİSİ.....256**

Muhammed Fatih Kuluöztürk

Bitlis Eren Üniversitesi Elektrik-Elektronik
Mühendisliği Bölümü, fatih.fizik@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8581-2179

FRANSA'NIN İLK AÇIK DENİZ RÜZGÂR TÜRİNİ: EOLİENNE FLOATGEN

FRANCE'S FIRST OFFSHORE TURBINE: EOLİENNE FLOATGEN

Soner Çelikdemir - Mahmut Temel Özdemir

ÖZET

Çalışmada Fransa'da bulunan ilk açık deniz rüzgâr santrali olan Eolinne Floating incelenmiştir. Eolinne Floating'de kullanılan Vestas V80 modeli incelenerek sınırlı bir sürede üreteceği enerji miktarları incelenmiştir. Bunun için öncelikle Eolinne Floating'ın bulunduğu coğrafik konuma ait rüzgâr hız verileri analiz edilmiştir. Bölgenin ortalama rüzgâr hız değeri 8,59 m/s ve ortalama güç yoğunluğu ise 680 W/m² olarak hesaplanmıştır. Bunun sonucunda açık deniz rüzgâr santralinden üretilecek enerji miktarı ise 47936 kWh/gün olarak hesaplanmıştır. Bu durum Dünya genelinde ve ülkeler özelinde açık deniz rüzgâr santrallerinin gelişimine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu şekilde aynı zamanda karbon ayak izlerinin azaltılacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Açık Deniz Rüzgâr Santralleri, Vestas V80, Eolinne Floating

ABSTRACT

In the study, Eolinne Floating, the first offshore wind farm in France, was examined. The Vestas V80 model used in Eolinne Floating has been examined and the amount of energy it will produce in a limited time has been examined. For this, first of all, the wind speed data of the geographical location of Eolinne Floating were examined. The average wind speed value of the region is calculated as 8.59 m/s and the average power density is calculated as 680 W/m². As a result, the amount of energy to be produced from the offshore wind power plant was calculated as 47936 kWh/day. This situation shows that there is a need for the development of offshore wind power plants in the world and in particular countries. In this way, it is also foreseen that carbon footprints will be reduced..

Keywords: Offshore Wind Farms, Vestas V80, Eolinne Floating

GİRİŞ

Dünya nüfusunun gün geçtikçe artmasının bir sonucu olarak artan enerji ihtiyaçları olmaktadır. Bu artan enerji ihtiyaçları daha çok fosil kökenli enerji kaynaklarından karşılanmaktadır. Böyle bir durumun çevreye vermiş olduğu geri dönüşü olmayan zararlı etkiler dikkate alındığında alternatif enerji kaynakların önemi artmaktadır. Bu öneme binaen alternatif enerji kaynakların karbon ayak izlerinin yok sayılacak kadar az olması en büyük avantajlarıdır. Bunun yanı sıra yenilenebilir ve sürdürülebilir olması diğer avantajlarını oluşturmaktadır (Çelikdemir, Soner and Özdemir 2021; Çelikdemir and Özdemir 2020). Bu alternatif enerji kaynakları arasında ise rüzgâr enerji kaynakları sahip olmuş olduğu potansiyel ile ön plana çıkmaktadır. Rüzgâr enerji santralleri ise karasal bölgeler ve açık deniz bölgeler olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirilir (Ioannou, Angus, and Brennan 2018; Bilgili, Yasar, and Simsek 2011; Gonzalez-Rodriguez 2017). Dünya genelinde karasal rüzgâr santralleri ile teorik ve pratik çalışmalar çok fazladır. Bu duruma karşın açık deniz rüzgâr santralleri ile çalışmalar sınırlıdır. Bir Avrupa ülkesi olan Fransa ise açık deniz rüzgâr santral çalışmalarına son yıllarda uygulamaya başlamıştır. Bununla ilgili olarak ilk prototip çalışmalar yakın zamanda başlamıştır. İlk örneklerinden biri ise Eolonne Floating olmuştur (“Eolienne Floatgen,” n.d.).

Yapılan çalışmada Fransa’nın ilk açık deniz rüzgâr santral olma özelliği taşıyan Eolonne Floating incelenmiştir. Bu doğrultuda Eolonne Floating açık deniz rüzgâr santralinin fiziksel ve teknik kısımları ele alınmıştır. Bunun için coğrafik veriler ve rüzgâr türbin modelleri bakımından analizleri yapılmıştır.

Çalışma üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olarak, Eolonne Floating açık deniz rüzgâr enerji santrali hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler açık deniz rüzgâr santralinin teknik bilgilerini kapsamaktadır. Aynı zamanda rüzgâr santralinin coğrafik konum itibarıyla sınırlı bir süreyi kapsayan rüzgâr hız verileri incelenmiştir. İkinci aşama olarak, kullanılan rüzgâr türbini ve enerji üretim durumları incelenmiştir.

YÖNTEM VE KAPSAM

Fransa açık denizinde bulunan rüzgâr enerji santrali yenilikçi sistemler kullanılarak üretilmiştir. Temelleri 2017 yılında atılmaya başlanmıştır. Kısa bir süre zarfında test aşamaları tamamlanmış olup enerji üretmeye başlamıştır. Eolonne Floating açık deniz rüzgâr santraline ait görseller Resim 1’de verilmiştir.

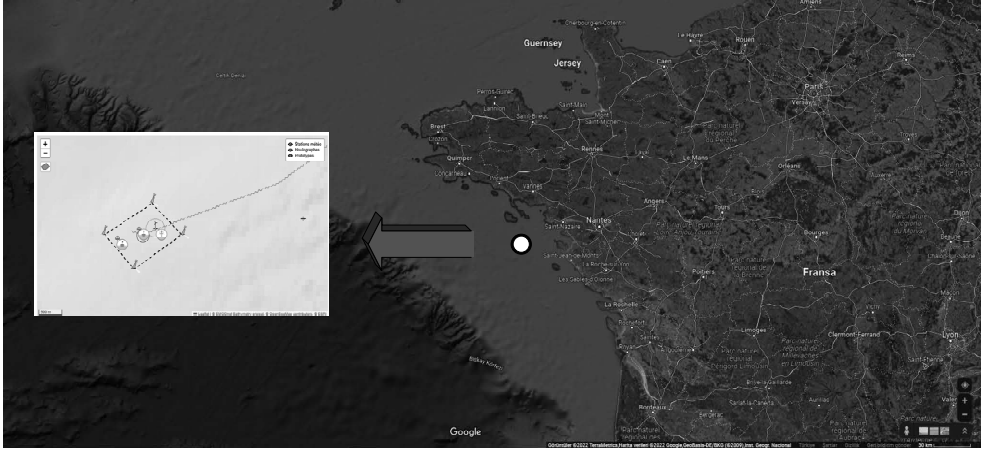
Resim 1. Eolinne Floating'e Ait Görsel

Eolinne Floating açık deniz rüzgâr santraline ait coğrafik bilgiler, kullanılan rüzgâr türbin modeline ait veriler ve bölgenin rüzgâr enerji potansiyel verileri Tablo 1'de verilmiştir.

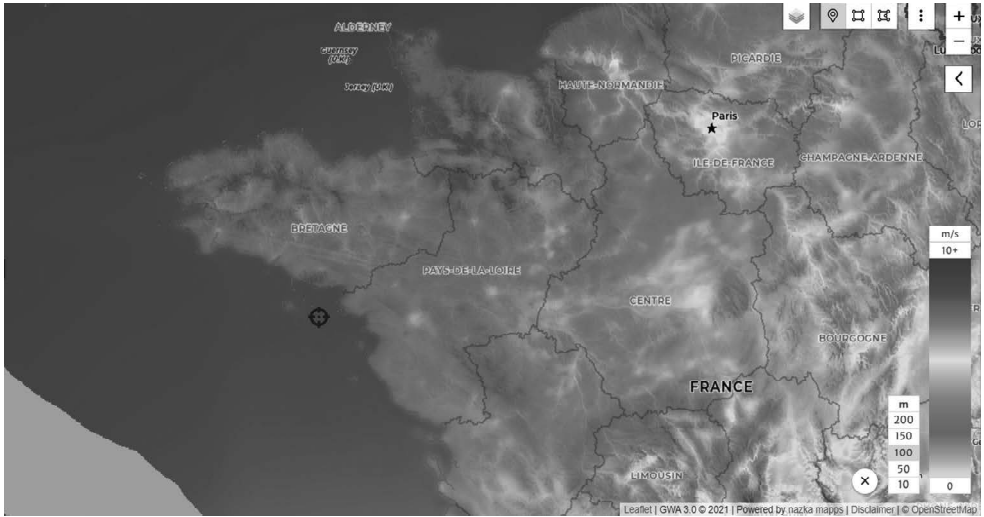
Tablo 1. Eolinne Floating'e Ait Veriler

Enlem	47,240222	Kanat Uzunluğu	80 m
Boylam	-2,775444	Hub Yüksekliği	100 m
Türbin Modeli	Vestas V80	Süpürme Alanı	5027 m ²
Kurulu Güç	2MW	Güç Yoğunluğu	680 W/m ²
Ortalama Rüzgâr Hızı	8,59 m/s	Türbin Alanı	36 m ²

Eolinne Floating açık deniz rüzgâr santralinin coğrafik konumuna ait görsel Resim 2'de ve rüzgâr hız atlası ise Resim 3'de verilmiştir.

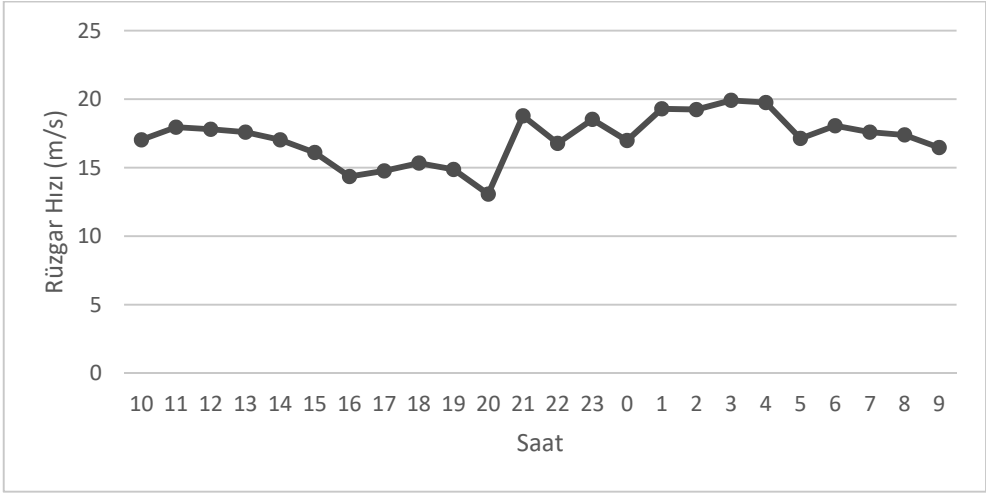
Resim 2. Eolinn Flating'e Ait Coğrafik Konum

Resim 3. Eolinn Floating'e Ait Rüzgâr Enerji Atlası

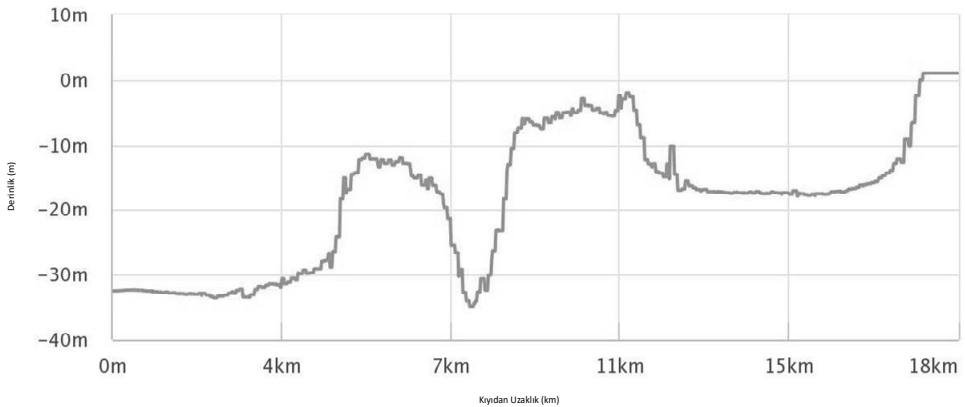
BULGULAR

Çalışma kapsamında açık deniz rüzgâr santrallerin önemine vurgu yapılmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Eolinn Floating açık deniz rüzgâr türbini-ne ait meteoroloji ölçüm istasyonuna ait rüzgâr hız verileri Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Rüzgâr Hız Verileri

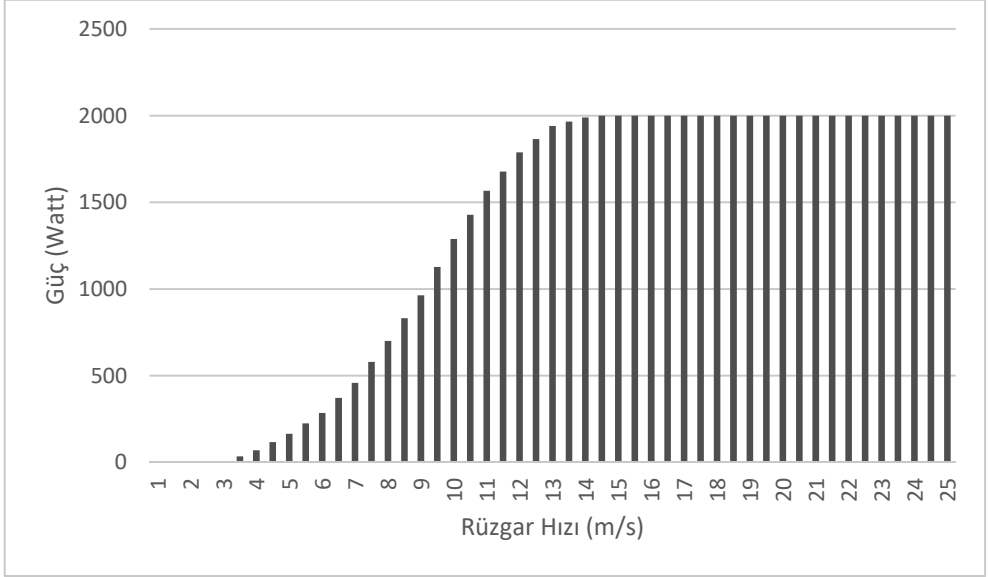
Meteoroloji veri istasyonundan alınan rüzgâr hız verilerine göre rüzgâr hız değerleri 13m/s ile 20m/s aralığında değişmektedir. Eolinne Floating konumu itibarıyla batimetre verileri Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Eolinne Floating’e Ait Derinlik ve Kıyıda Uzaklık Verileri

Su derinliği ve kıyıdan uzaklık durumları incelendiği zaman Eolinne Floating’ın sığ sularda ve kıyıya yakın bölgede bulunduğu görülmektedir. Bu durum rüzgâr santralinin montajı ve üretilen enerjisinin ana karaya taşınması için önemli avantajlardır. Eolinne Floating açık deniz rüzgâr türbininde Vestas markasına ait

V80 modeli kullanılmıştır. Bu türbin modeline ait veriler Tablo 1’de verilmiştir. Aynı zamanda türbin modeline ait güç grafiği Şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. Vestas V80 Rüzgâr Türbin Modeline Ait Güç Grafiği

Eolinne Floating’in 21/11/2022-22/11/2022 tarihleri arasındaki 24 saatlik sürede üreteceği enerji miktarı 47936 kWh olacaktır. Bu enerji miktarı 24 saat süresince herhangi bir arızadan dolayı servis dışı kalmaması durumunda geçerlidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya genelinde yenilenebilir enerji kaynakları önemli bir yere sahiptir. Ülkelerin karbon ayak izlerinin azaltılması için de ayrı bir öneme sahiptir. Bu öneme binaen teknolojik gelişmeler artmaktadır. Çalışmada Fransa’ya ait ilk açık deniz rüzgâr türbin modeli incelenmiştir. Açık deniz rüzgâr türbinlerinin önemini vurgulamak için sadece 24 saatlik enerji üretim durumları analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarında Eolinne Floating’in coğrafik konum itibarıyla yüksek rüzgâr enerji potansiyeline sahip olduğu tespit edilmiştir. Aynı süre zarfında bölgenin enerji yoğunluğu 680W/m^2 ve yıllık ortalama rüzgâr hız değeri $8,59\text{ m/s}$ olarak elde edilmiştir. Bu verilere göre Vestas V80 rüzgâr türbin modeli 24 saatte 47936 kWh enerji üretimine sahip olmaktadır. Ayrıca Eolinne Floating sığ sularda ve kıyıya

yakın olması bölge için önemlidir. Bu şekilde rüzgâr santralının montajını ve üretilen enerjinin ana karaya taşınması için büyük avantaj olarak görülmektedir.

Çalışma sonucunda; gelecekte daha uzun zaman periyotları için inceleme yapılması amaçlanmaktadır. Ayrıca bölgenin rüzgâr enerji potansiyeli fazla olduğundan daha büyük kapasiteli rüzgâr enerji santralleri kurulması bölge için daha verimli olacaktır. Bu şekilde Dünya genelinde açık deniz rüzgâr santrallerinin yaygınlaşması sağlanacaktır. Fransa'nın Eolonne Floating açık deniz rüzgâr santralının bulunduğu coğrafik konum itibarıyla batimetre ve kıyıdan uzaklık değerlerinin az olduğu görülmektedir. Bu duruma karşın Fransa'nın açık deniz rüzgâr santralleri konusunda gerekli gelişimi sağlamadığı sonucuna varılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Bilgili, Mehmet, Abdulkadir Yasar, and Erdogan Simsek. 2011. "Offshore Wind Power Development in Europe and Its Comparison with Onshore Counterpart." *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2010.11.006>.
- Çelikdemir, Soner and Özdemir, Mahmut T. 2021. "Techno-Economic Analysis Of Onshore And Offshore Wind Power Plant." *TÜBA World Conference on Energy Science and Technology*.
- Çelikdemir, Soner, and Mahmut Temel Özdemir. 2020. "Adilcevaz Bölgesinde Rüzgar Enerji Potansiyelinin İncelenmesi." *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. <https://doi.org/10.17798/bitlisfen.526670>.
- "Eolienne Floatgen." n.d. <https://livedata.sem-rev.ec-nantes.fr/#close>.
- Gonzalez-Rodriguez, Angel G. 2017. "Review of Offshore Wind Farm Cost Components." *Energy for Sustainable Development*. <https://doi.org/10.1016/j.esd.2016.12.001>.
- Ioannou, Anastasia, Andrew Angus, and Feargal Brennan. 2018. "A Lifecycle Techno-Economic Model of Offshore Wind Energy for Different Entry and Exit Instances." *Applied Energy*. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2018.03.143>.

RÜZGÂR ENERJİ SANTRALİ ENERJİ GÖRÜNÜMÜ: BAĞLAMA RES VAKA ÇALIŞMASI

WIND POWER PLANT ENERGY VIEW: BAĞLAMA WPP CASE STUDY

Soner Çelikdemir - Mahmut Temel Özdemir

ÖZET

Dünya ve Türkiye için alternatif enerji kaynakları önemlidir. Bu öneme binaen bu kaynakların yatırıma dönüştürülmesi ülke ekonomisi için gereklidir. Bu konuya vurgu yapmak için Türkiye’de bulunan 50 MW kurulu güç değerine sahip Bağlama Rüzgâr Enerji Santrali (RES) incelenmiştir. Yapılan çalışmada Bağlama RES’in coğrafik konumu itibarıyla rüzgâr enerji potansiyeli incelenmiştir. Ayrıca Bağlama RES’in yıllık enerji üretim değerleri günlük, aylık ve mevsimlik olarak incelenmiştir. Bunun sonucunda yıllık olarak üretilen enerji miktarı 12480,9 kWh’dir. Bu enerjiyi yıl içerisinde 6981 saat devrede kullanarak sağlamaktadır. Bağlama RES en fazla üretimi Mart ayında en az üretimi ise Temmuz ayında yaptığı analiz edilmiştir. Bağlama RES’in toplam devrede olma oranı ise %79 olarak hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rüzgâr Enerji Santralleri, GE 3.8-130, Bağlama Rüzgâr Enerji Santrali

ABSTRACT

Alternative energy sources are important for the world and Turkey. Due to this importance, it is necessary for the country's economy to transform these resources into investments. In order to emphasize this issue, Bağlama Wind Power Plant (WPP) with an installed power of 50 MW in Turkey has been examined. In the study, the wind energy potential of Bağlama WPP was examined in terms of its geographical location. In addition, the annual energy production values of Bağlama WPP were examined on a daily, monthly and seasonal basis. As a result, the amount of energy produced annually is 12480.9 kWh. It provides this energy by staying in operation for 6981 hours throughout the year. It has been analyzed that Bağlama WPP has the highest production in March and the lowest production in July. The total operational rate of Bağlama WPP was calculated as 79%.

Keywords: Wind Farms, GE 3.8-130, Bağlama Wind Farm

GİRİŞ

Günümüz sorunlarından biri enerji taleplerinin karşılanmasıdır. Bunun için alternatif yaklaşımlar önerilmektedir. Bu alternatif yaklaşımlar arasında yenilenebilir enerji kaynakları önemli bir paya sahiptir (Kestane and Ülgen 2017; Taner 2018; Ling and Lublertlop 2015). Yenilenebilir enerji kaynakları arasında ise rüzgâr enerji santralleri (RES) ön plana çıkmaktadır (Çelikdemir and Özdemir 2020; Çelikdemir, Soner and Özdemir 2021). Bu duruma ilaveten dünyanın rüzgâr enerji potansiyeli fazladır. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'nin Rüzgâr Enerji Potansiyeli (REP) yaklaşık olarak 48 GW olarak hesaplanmaktadır (Koç and Şenel 2013). Ayrıca Türkiye'nin karasal alanlarda brüt REP'i 400 milyar kWh/yıl, teknik rüzgâr enerji potansiyeli 120 milyar kWh/yıl ve ekonomik olarak rüzgâr enerji potansiyeli ise 50 milyar kWh/yıl olarak hesaplanmaktadır (Atılğan 2000). Bu potansiyellerin yatırıma dönüşmesi önem arz etmektedir. Bu öneme binaen Türkiye'nin enerji ihtiyacının %10,63 RES tarafından karşılanmaktadır. Kurulu güç değeri olarak ise 10,607 MW değere sahiptir (<https://www.teias.gov.tr/tr-TR/kurulu-guc-raporlari>, n.d.).

Çalışmanın motivasyonu olarak Türkiye'nin RES yatırımlarına ve enerji üretim kapasitelerine vurgulanması olmuştur. Bunun için yapılan çalışmada Türkiye'nin son yıllarda enerji üretmeye başlayan Bağlama RES incelenmiştir. Bağlama RES'in fiziksel ve teknik kısımları ele alınmıştır. Bunun için coğrafik veriler ve rüzgâr türbin modelleri bakımından analizleri yapılmıştır.

Çalışma iki aşamalı olarak yapılmıştır. İlk aşamada, Bağlama RES'in bulunduğu coğrafik konum itibarıyla rüzgâr enerji analizleri yapılmıştır. Aynı zamanda kullanılan rüzgâr türbin modeli teknik olarak incelenmiştir. İkinci aşamada ise, 2021-2022 yılları arasındaki enerji üretim değerleri incelenmiştir. Bu enerji değerleri günlük, aylık ve mevsimlik olarak incelenmiştir.

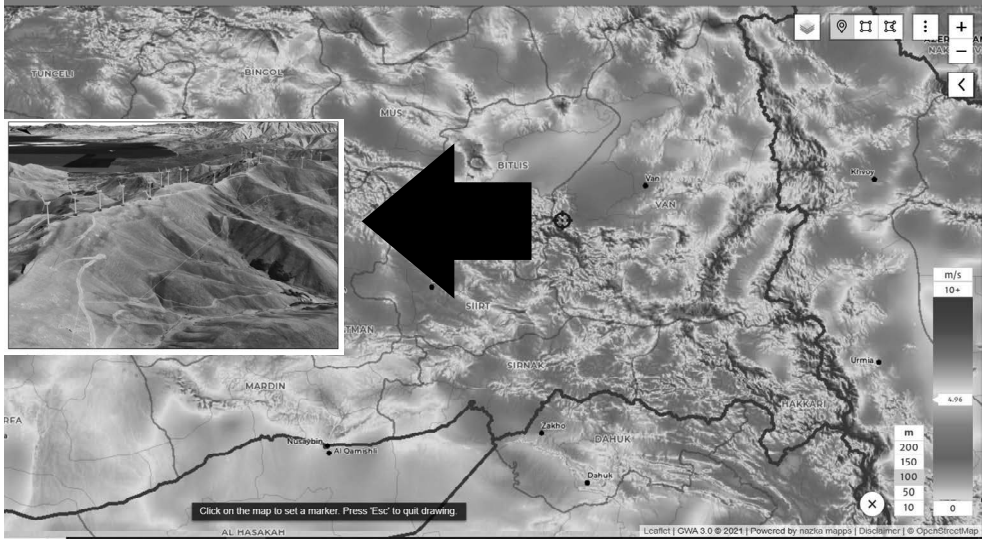
YÖNTEM VE KAPSAM

Yapılan çalışmada Van İli Gevaş İlçesi ve Bitlis İli Tatvan İlçelerinde bulunan Bağlama RES teknik olarak incelenmiştir. Bağlama RES'e ait teknik veriler Tablo 1'de verilmiştir.

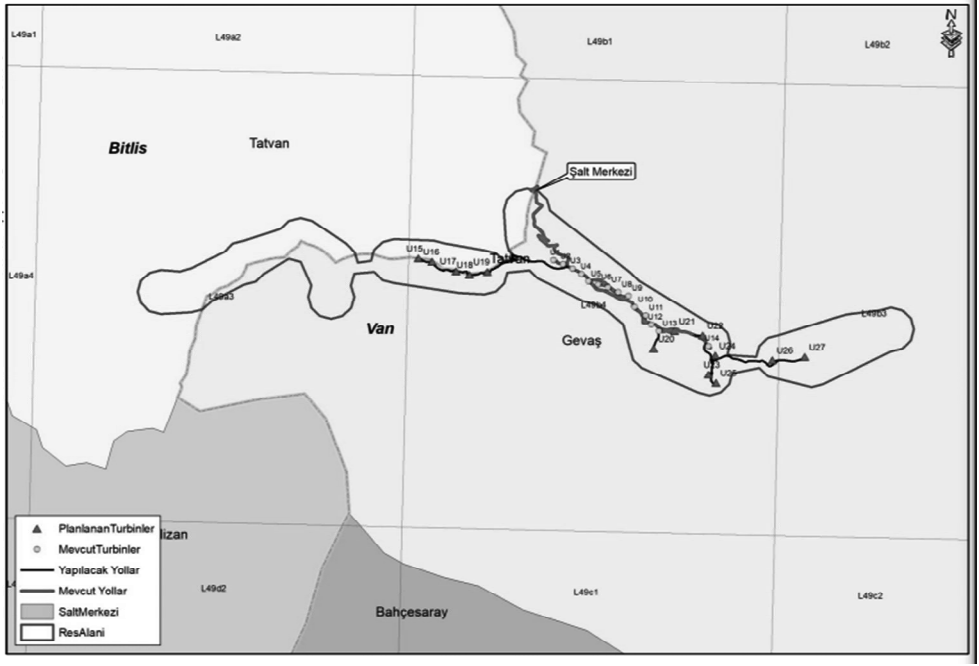
Tablo 1. Bağlama RES'e Ait Veriler

Enlem	38,309122	Kanat Uzunluğu	130 m
Boylam	42,829950	Hub Yüksekliği	85 m
Türbin Modeli	GE 3,8-130	Süpürme Alanı	13274 m ²
Türbin Gücü	3,8 MW	Güç Yoğunluğu	1961 W/m ²
Ortalama Rüzgâr Hızı	9,58 m/s	Türbin Alanı	25 m ²
Türbin Sayısı	14 adet	Kurulu Güç	50 MW

Bağlama RES'in coğrafik konum olarak yüksek güç yoğunluğuna ve ortalama rüzgâr hız değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bağlama RES ait coğrafik konuma ait görseller Resim 1'de verilmiştir.

Resim 1. Bağlama RES'e Ait Coğrafik Konum

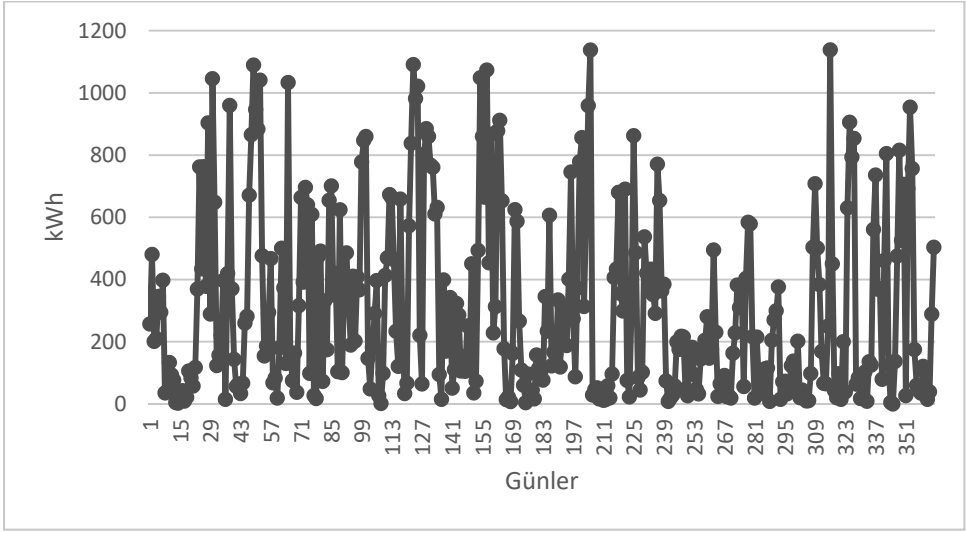
Bağlama RES'e ait konum bilgi görseli Resim 2'de verilmiştir.

Resim 2. Bağlama RES'e Ait Konum Bilgileri

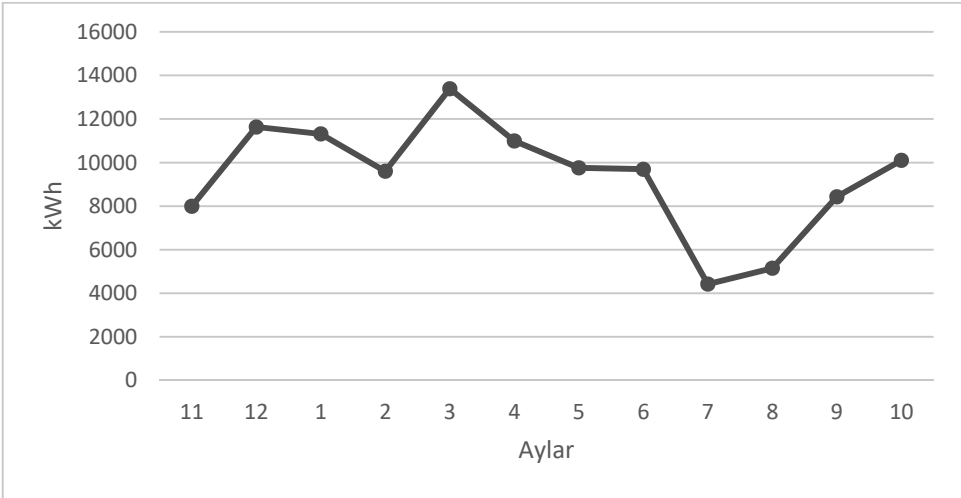
BULGULAR

Çalışma kapsamında Türkiye RES'lerin önemine vurgu yapılmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda vaka çalışması yapılmıştır. Vaka çalışmasında Van İli Gevaş İlçesi ve Bitlis İli Tatvan İlçe sınırları içerisinde yer alan Bağlama RES incelenmiştir. Yapılan inceleme Bağlama RES'in 2021-2022 yılları arasında üretilen enerji potansiyelini oluşturmaktadır. Bağlama RES'in 01/11/2021 ile 31/10/2022 tarihleri arasında ürettiği enerji miktarı toplam 112480,9 kWh olmaktadır. Üretilen enerjinin günlük değişim grafiği Şekil 1'de verilmiştir.

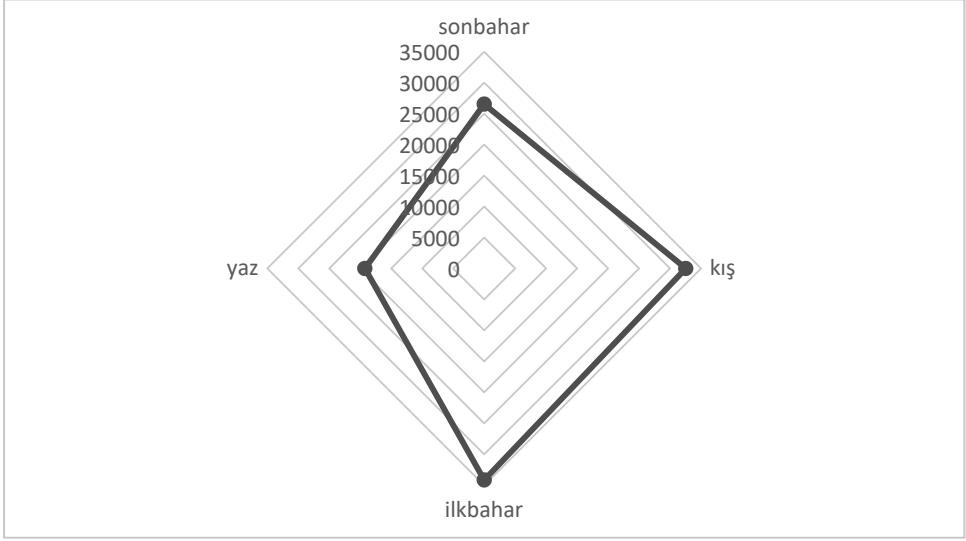

Şekil 1. Bağlama RES'in Günlük Üretilen Enerji Değişim Grafiği

Bu değerlere göre günlük üretimin sürekli olarak değiştiği görülmektedir. Yıl içerisinde en fazla üretim yapılan gün 13/09/2022 tarihine aittir ve toplam olarak 52,38 kWh'lik enerji üretilmiştir. Yıl içerisinde en az üretim olarak devrede olmadığı günler olmuştur. Bu üretimde olmayan günlerde toplam 1780 saat üretim yapılmamıştır. Bağlama RES'e ait aylık ve mevsimlik üretilen enerjinin değişim grafikleri ise Şekil 2 ve Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 2. Bağlama RES'in Aylık Üretilen Enerji Değişim Grafiği

Şekil 3. Bağlama RES'in Mevsimlik Üretilen Enerji Değişim Grafiği

TARTIŞMA VE SONUÇ

Alternatif enerji kaynakları ülke ekonomileri için önemlidir. Bu öneme binaen yenilenebilir enerji kaynakları gün geçtikçe değerini artırmaktadır. Bu değere vurgu yapılmak için vaka çalışması yapılmıştır. Vaka çalışmasında Türkiye'nin Van İli Gevaş İlçesi ve Bitlis İli Tatvan İlçelerinde bulunan Bağlama RES incelenmiştir. Bağlama RES bulunduğu coğrafik konum itibarıyla güç yoğunluğu fazladır.

Bağlama RES'in bulunduğu coğrafik konumda yıllık ortalama rüzgâr hız değeri 9,58 m/s ve güç yoğunluk değeri 1961 W/m² olarak hesaplanmıştır. Bağlama RES'de GE 3,8-130 modeli kullanılmıştır. Türbin sayısı 14 adet olup toplam kurulu güç değeri 50 MW'tır. Çalışmada 2021-2022 yılları arasındaki enerji üretim değerleri incelenmiştir. Buna göre 6981 saat devrede olup 112480,9 kWh'lik enerji üretmiştir. Geriye kalan 1780 saat ise arıza ve bakım çalışmaları yapılmıştır. Devrede olduğu süre zarfında en çok üretimi Mart ayında ve İlkbahar mevsiminde, en az üretimi ise Temmuz ayında ve Yaz mevsiminde yapmıştır. Bağlama RES'in toplam devrede olma oranı ise %79 olarak hesaplanmıştır.

KAYNAKLAR

- Atilgan, Ibrahim. 2000. "Türkiye'nin Enerji Potansiyeline Bakış." *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*. <https://doi.org/10.17341/gummfd.57526>.
- Çelikdemir, Soner and Özdemir, Mahmut T. 2021. "Techno-Economic Analysis of Onshore and Offshore Wind Power Plant." *TUBA World Conference on Energy Science and Technology (TUBA WCEST-2021)*.
- Çelikdemir, Soner, and Mahmut Temel Özdemir. 2020. "Adilcevaz Bölgesinde Rüzgar Enerji Potansiyelinin İncelenmesi." *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. <https://doi.org/10.17798/bitlisfen.526670>. <https://www.teias.gov.tr/tr-TR/kurulu-guc-raporlari>. n.d. "No Title."
- Kestane, Özer, and Koray Ülgen. 2017. "Techno-Economic Analysis of Wind Power Plants: A Case Study of Milas-Turkey." *Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy*. <https://doi.org/10.1080/15567249.2017.1376005>.
- Koç, Erdem, and Mahmut Can Şenel. 2013. "Dünyada ve Türkiye'de Enerji Durumu - Genel Değerlendirme." *Mühendis ve Makina*.
- Ling, Jeeng Min, and Kunkerati Lublertlop. 2015. "Economic Analysis of Wind Turbine Installation in Taiwan." *Mathematical Problems in Engineering*. <https://doi.org/10.1155/2015/614514>.
- Taner, Tolga. 2018. "Economic Analysis of a Wind Power Plant: A Case Study for the Cappadocia Region." *Journal of Mechanical Science and Technology*. <https://doi.org/10.1007/s12206-018-0241-6>.

KÜÇÜK ÇAPLI RÜZGÂR ENERJİ TÜRBİNLERİNDE KULLANILAN KALICI MIKNATISLI SENKRON JENERATÖRÜN ANSYS-MAXWELL İLE MODELLEMESİ VE ANALİZİ

MODELING AND ANALYSIS OF PERMANENT MAGNET SYNCHRON GENERATOR USED IN SMALL DIAMETER WIND ENERGY TURBINES WITH ANSYS-MAXWELL

Yıldırım Özüpak

ÖZET

Günümüzde Daimî Mıknatıslı Senkron Generatör (DMSG), rüzgâr-elektrik enerji dönüşüm sistemlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bir elektrik makinesinde, geometri parametrelerinin doğru bir şekilde belirlenmesi ve tasarımın bu parametrelere göre yapılması hayati bir rol oynamaktadır. Bu tasarım nüve çapı, nüve uzunluğu, makine tipi, malzeme tipi, kutup sayısı, endüvi iletkeni ve yuva sayısı gibi parametrelerin dikkate alınmasına dayanmaktadır. Bu çalışmada, tasarım ve analiz Sonlu Elemanlar Yöntemine (SEY) dayanan ANSYS-RMxprt-Maxwell-3D ile yapılmıştır. Yukarıdaki parametrelerden elde edilen RMxprt yapısı Maxwell-3D tasarımına aktarılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, rüzgâr türbinlerinde kullanılan Kalıcı Mıknatıslı Senkron Jeneratörün (DMSG) performans analizi, dişlilerdeki torku, yük altında indüklenen bobin gerilimleri, yük altında sargı akımı, hava aralığı akı yoğunluğu dağılımı gibi parametrelerin analiz sonuçları elde edilmiştir. Küçük ölçekli rüzgâr türbininde kullanılan DMSG'nin performans analiz sonuçları bu çalışmada şekillerde ve tablolarda sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: DMSG, modelleme, ANSYS-Maxwell, SEY.

ABSTRACT

Today, Permanent Magnet Synchronous Generator (PMSG) plays an important role in wind-electric energy conversion systems. In an electrical machine, the correct determination of the geometry parameters and the design according to these parameters play a vital

role. This design is based on consideration of parameters such as core diameter, core length, machine type, material type, number of poles, armature conductor and slot number. In this study, the design and analysis were done with ANSYS-RMxprt-Maxwell-3D based on Finite Element Method (FEM). The analysis was carried out by transferring the RMxprt structure obtained from the above parameters to the Maxwell-3D design. In addition, the performance analysis of Permanent Magnet Synchronous Generator (PMSG) used in wind turbines, the analysis results of parameters such as torque in gears, coil voltages induced under load, winding current under load, air gap flux density distribution were obtained. Performance analysis results of PMSG used in small scale wind turbine are presented in figures and tables in this study.

Keywords: PMSG, modelling, ANSYS-Maxwell, FEM.

GİRİŞ

Yarıiletken daimî mıknatıslı jeneratörler iki gruba ayrılabilir; dişli makineler ve doğrudan tahrikli makineler. Dişli kutusunun ek ağırlık ve maliyeti, düzenli bakım gerektirmesi, gürültü oluşturmaları ve kayıplara neden olması dişli kutusunu kalıcı mıknatıslı jeneratör yapısından çıkarma eğilimini arttırmaktadır. Bununla birlikte dişliler, doğrudan tahrikli yeni bir kalıcı mıknatıslı jeneratör tasarımı yapılırken birçok problem ortaya çıkabilir (Lee ve arkadaşları, 2016).

Sabit mıknatıslı enerji dönüştürücüler, çeşitli konfigürasyonları içermektedir. Motor, jeneratör, alternatör, step motor, lineer motor, aktüatör, dönüştürücü, kontrol motoru, takometre, fırçasız dc motor ve diğerleri gibi terimler bunları tanımlamak için kullanılır (Özüpak, 2022). Makinenin (motor) statoru, çok fazlı bir AC makinesinin statoruyla aynıdır. Rotor ise, geleneksel rotorların aksine, sargılarda bir elektrik akımından ziyade uyarma kaynağı olarak kalıcı mıknatıslara dayanan rotordur (IEEE, 2014). Optimum rotor konfigürasyonu, rotor elektromanyetik ve mekanik tasarımının yanı sıra stator elektromanyetik tasarımı, istenen yük özelliklerine, yüksek güç faktörüne ve yüksek verim ve performansa sahip daha yüksek verimli bir makine elde etmek için eşleştirilmelidir (Kumar ve arkadaşları, 2019).

KM makinelerinin elektrikle uyarılan makinelerle göre avantajları; daha yüksek verim ve enerji verimi, mıknatıs alanı uyarımı için ek güç kaynağı olmaması, alan kayıplarının olmaması nedeniyle makinenin termal özelliklerinde iyileşme olması, daha hafif ve dolayısıyla daha yüksek güç-ağırlık oranına sahip olmasıdır.

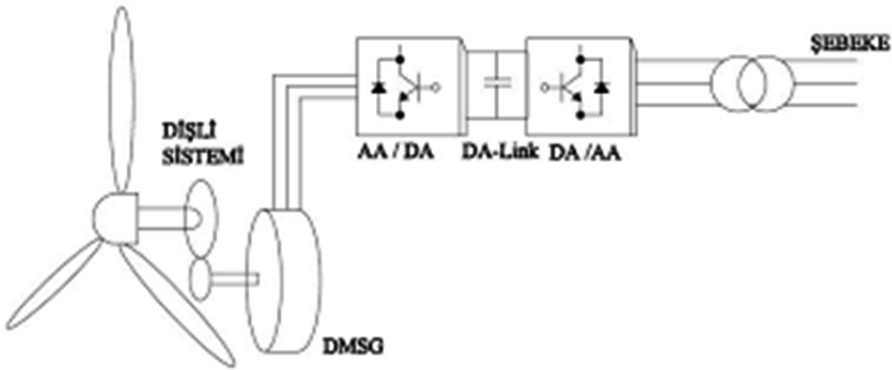
KM jeneratörlerinin çekiciliği, neodimiyum-demir bor gibi yüksek enerjili KM malzemelerinin varlığıyla daha da geliştirilmiştir. DMSG'deki kalıcı mıknatısların avantajları, uyarma devresi için ek bir DC kaynağı gerektirmemeleri ve kayar

halkaların kullanımını önlemeleridir. Bu durum bu makinaları daha basit ve bakım gerektirmeyen makine hâline getirmiştir.

Rüzgâr enerjisi üretimi tüm dünyada güçlü etkiler yaratmaya başlamıştır. Değişken hızlı rüzgâr türbinleri, sabit hızlı rüzgâr türbinlerine göre daha az mekanik stres, daha yüksek verim, daha yüksek güç kalitesi vb. gibi avantajlara sahip olduğu için günümüzde daha popüler hâle gelmiştir (Özüpak, 2022).

Değişken hızlı rüzgâr türbinlerinin çeşitli avantajları, azaltılmış mekanik stres ve optimize edilmiş güç yakalamadır. Değişken hızlı rüzgâr türbinlerinde, küçük ölçekli rüzgâr türbinlerinde genellikle endüksiyon jeneratörleri (EG) ve DMSG gibi iki tür jeneratör kullanılır.

Son zamanlarda, rüzgâr türbinlerinde, DMSG'ler, doğrudan tahrik ve yüksek verimlilik nedeniyle EG'lere oranla daha çekici hâle gelmiştir. Ayrıca DMSG'ler yüksek tork yoğunluğuna ve güç faktörü özelliklerine sahiptir. Rüzgâr enerji sistemlerinde doğrudan tahrikli rüzgâr enerji blok diyagramı Şekil 1'de verilmiştir. Bu sistemde dört ana bileşen bulunur ve DMSG, rüzgâr türbini tarafından üretilen mekanik enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren dönüştürücü aracılığıyla şebekeye bağlanır.

Şekil 1. Rüzgâr Enerji Sistemlerinde Doğrudan Tahrikli Konfigürasyon

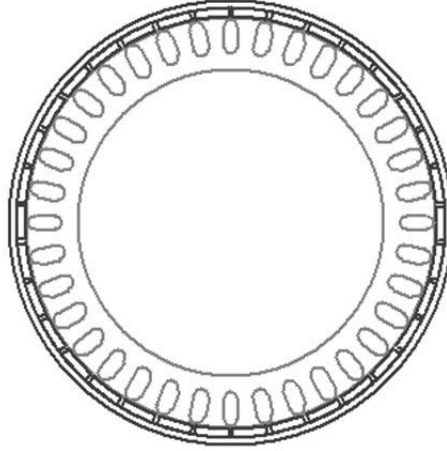
Bu çalışmada, daha kolay yapısı nedeniyle modelleme ve analiz için küçük dış rotorlu yüzeye monte jeneratör kullanılmıştır. Geleneksel makinelerde manyetik alan radyal yöndedir. Bu tip makinelere radyal akılı makineler denirken, eksenel akılı makinenin manyetik alanı eksenel yöndedir. Küçük ölçekli jeneratörler uzak

alanlar için kullanılabilir. Bu çalışmada, dış rotor yüzeye monte KM jeneratörün 3D analizi incelenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

DMSG'nin Rmxprt ve Maxwell-3D ile Modellenmesi

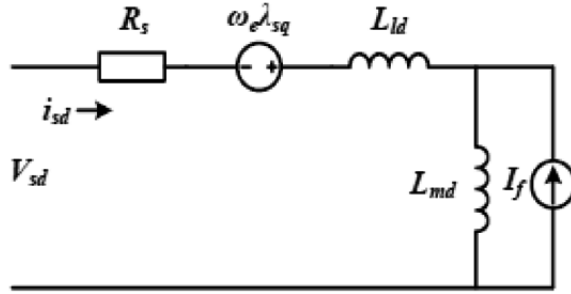
Bu çalışmada, dış rotorlu radyal akılı yüzeye monte doğrudan tahrikli DMSG kullanılmıştır. Radyal akı dış rotorlu DMSG, 17 kutup çifti olarak kabul edilir. Dış rotorlu DMSG'nin iç rotorlu DMSG'ye göre avantajları, mıknatısların rotor yüzeyine kolayca tutturulmasıdır. Daimi mıknatıslı senkron jeneratörler stator ve rotor olmak üzere iki kısımdan oluşur. Rotor, elektrik makinesinde sabit manyetik alan oluşturmak için kalıcı mıknatıslara sahiptir. Farklı zaman aralıklarında değişen manyetik alan stator sargıları ile oluşturulur. Dış rotor radyal akılı yüzeye monte DMSG'nin ANSYS-Rmxprt ortamında tasarlanan geometrik modeli Şekil 2'de sunulmuştur.

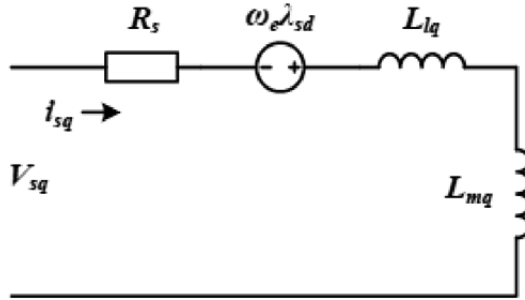
Şekil 2. Dış Rotorlu DMSG'nin ANSYS-RMxprt Modeli

DMSG'nin Matematiksel Modeli

DMSG'nin matematiksel modeli genellikle makinenin dönen referans bölgesi için verilir. Karesel (q) eksen ve doğrudan (d) eksen DMSG denklemleri aşağıda verilmiştir. Şekil 3 ve Şekil 4'de, DMSG'nin d-q çerçevesindeki eşdeğer devresi verilmiştir.

Şekil 3. DMSG'nin d Eksenli Eşdeğer Devresi

Şekil 4. DMSG'nin q Eksenli Eşdeğer Devresi

$$V_{qs} = R_s i_{qs} + \frac{d\psi_{qs}}{dt} + \omega \psi_{ds} \quad (1)$$

$$V_{ds} = R_s i_{ds} + \frac{d\psi_{ds}}{dt} - \omega \psi_{qs} \quad (2)$$

$$\psi_{ds} = (L_{ld} + L_{md}) i_{ds} + \psi_{mag} = L_{ds} i_{ds} + \psi_{mag} \quad (3)$$

$$\psi_{qs} = (L_{ld} + L_{mq}) i_{qs} = L_{qs} i_{qs} \quad (4)$$

$$T_e = \frac{3}{2} \frac{P}{2} \psi_{mag} i_{qs} \quad (5)$$

Burada, T_e elektromanyetik tork, L_{ds} d-eksenli stator endüktansı, L_{qs} q-eksenli stator endüktansı, R_s stator direnci, V_{qs} q-eksenli stator gerilimi, V_{ds} d-eksenli stator gerilimi, ψ_{ds} d-eksenli kaçak akı, ψ_{qs} q-eksenli kaçak akı, ψ_{mag} daimî mıknatısın kaçak akısı, i_{ds} d-eksenli stator akımı ve i_{qs} q-eksenli stator akımıdır. DMSG'de, dişliler arası tork, bu tork harmoniğinin bir dizisinin toplamı tara-

findan üretilir (Liu ve arkadaşları, 2011). DM makinesindeki bu tork şu şekilde ifade edilebilir:

$$T_c = \frac{1}{4\mu_0} L_{eff} (r_m^2 - r_s^2) \sum_{i=1}^{\infty} nNB_{nN}^2 \lambda_{nN}^2 \sin(nN\theta_r) \quad (6)$$

Burada, T_c tork, L_{eff} jeneratörün etkin uzunluğu, r_m mıknatısın iç yarıçapı, r_s statorun dış yarıçapı ve N , DMSG'nin kutup ve stator yuvalarının sayısının en küçük ortak katıdır

Yüzeye monte DM'li 3kW'lık DMSG'nin üç boyutlu sonlu eleman modeli Maxwell 3D ve RMXprt kullanılarak kurulmuştur. DMSG'nin geometrik boyutunun verilerinin girilmesi, stator, rotor, hava aralığı, sargılar ve DM özelliklerinin tanımlanması, sınır koşulunun tanımlanması ve sonlu eleman ağının oluşturulması gibi dört ana modelleme işlemi vardır. Bu dört adım tamamlandıktan sonra, önerilen DMSG, SEY aracılığıyla farklı çalışma koşullarında modellenebilir ve çözülebilir.

Sonlu Elemanlar Yöntemi (SEY)

Bir elektrik makinesinin taslak aşamasındaki, hareketli ve durgun konumlarındaki analizleri sonlu elemanlar yöntemi kullanılarak gerçekleştirilebilir. Bu yöntem özellikle bir elektrik makinesinin tasarım aşamalarının kullanılmaktadır. Ayrıca bir motorun boşa veya yük şartları altında üretebileceği akı ve moment analizleri, tasarımı planlanan motorun fiziksel boyutları ve malzeme cinsi gibi özellikler üzerinde değişiklikler yaparak, mühendislik tasarımına en uygun davranış sergileyen motor ve generatör tipleri tespit edilebilmektedir. Bu yöntemin kullanılması, imalat öncesindeki model tasarım maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır. Ayrıca kontrol ve tasarım teknolojisinin kusursuz bir şekilde tasarlanmasını sağlamaktadır. Bu yöntem elektrik makinesi tasarımı ile ilgili literatür araştırmalarında geniş yer bulmaktadır. Motor veya generatör iki şekilde tasarlanmaktadır. Birinci yöntem, bir eşdeğer devre oluşturmak için genel elektrik makine teorisi kullanmak, diğer yöntem ise; sayısal incelemeler yapmak suretiyle manyetik alan dağılımının tespit edilmesidir. Eşdeğer devreler veya analitik tasarımda motorda basitleştirme varsayımı kullanılmaktadır. Basitleştirilen varsayımlarda doğrusal eksenli manyetik malzemeler, dış-oluk rotor-stator geometrileri şeklinde, en uygun varsayılan bir geometri ve makine sargılarının kompozisyonudur. Sayısal analiz yöntemlerinden biri ve en önemlisi olan sonlu elemanlar yöntemi ile en uygun alan dağılımı, geometrik detaylar, manyetik elemanların doğrusal olmayan geçirgenlikleri hesaba katılarak en uygun tasarım yapılabilir. Akademik çalışmalar neticesinde

özellikle son zamanlarda sonlu elemanlar yöntemi verilerinin elektrik makinaların kullanılmaya başlaması ve olumlu sonuçların elektriksel analiz araştırmalarına yön verdiği bilinmektedir.

DMSG'nin Maxwell-3D Modeli

SEY bazlı çözüm gerçekleştiren ANSYS-Maxwell-3D modelinde rüzgâr türbini için 3 kW küçük ölçekli Doğrudan Tahrikli (DT) DMSG tasarlanmıştır. Modelleme için kullanılan DT-DMSG'nin ana parametreleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. DMSG'nin Temel Parametreleri

Parametre	Değer
Nominal çıkış gücü (W)	3000
Nominal faz gerilimi (V)	220
Nominal hız (rpm)	250
Kutup sayısı	34
Çalışma sıcaklığı (°C)	75
Çalışma şekli	Jeneratör

Parametrik analiz prosedürü dikkate alınarak öncelikle RMxpirt kütüphanesinden stator çelik malzeme tipi, rotor çelik malzeme tipi ve mıknatıs tipi belirlenmiştir. Daha sonra stator ve rotor çapları, boyunduruk kalınlığı ve hava aralığı tanımlanmıştır. Ardından tasarım hesaplamaları ve modelleme analiz aşamalarına geçilmiştir. Tablo 2'de rotor parametreleri ve Tablo 3'de, DMSG'nin stator tasarım değerleri sunulmuştur.

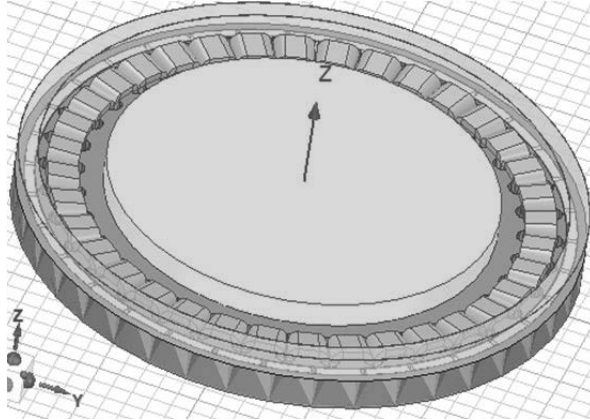
Tablo 2. DMSG Rotor Tasarım Verileri

Parametre	Değer
Dış yarıçap	550mm
İç yarıçap	512mm
Uzunluk	60mm
Malzeme tipi	D21_50
İstifleme faktörü	0.95

Tablo 3. Stator Tasarım Parametreleri

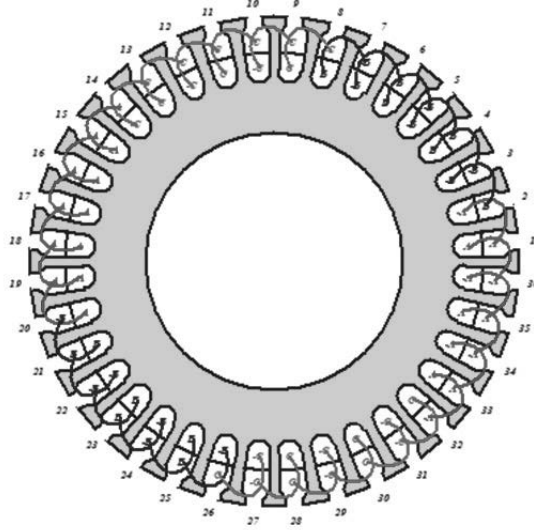
Parametre	Değer
Dış yarıçap	510mm
İç yarıçap	380mm
Uzunluk	60mm
Malzeme tipi	D21_50
İstifleleme faktörü	0.95

Tablolarda verilen değerler dikkate alınarak DMSG modellenmiştir. Bu modelde, RMXprt ortamında XG196/96 mıknatısları radyal olarak mıknatıslanmış ve rotor yüzeyine monte edilmiştir. Stator ve rotor laminasyonları için D21-50 çelik tipi seçilmiştir. Kısmi demanyetizasyon riskini azaltmak için tasarım aşamasında mıknatıs kaybının doğru bir şekilde tahmin edilmesi önemli bir rol oynar. Bu durum hem verimin daha iyi olmasını sağlar hem de mıknatıslarda aşırı sıcaklık artışını da önleyebilmektedir [6]. Manyetik alanın sabit olduğu varsayılarak, rotor çekirdeği ve stator çekirdeği için sert çelik, üç fazlı sargılar 36 oluklu elektrik çeliği kullanılmıştır. Rüzgâr enerjisi dönüşüm sistemi için tasarlanan 3 kW DT-DMSG'nin prototip modeli Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. DMSG Prototipinin Maxwell 3D Modeli

DMSG'nin Genel Özellikleri

Günümüzde DT-DMSG, diğer tip jeneratörlere oranla bazı avantajlara sahip olduğu için rüzgâr enerjisi uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu modelin RMxpirt stator sargı yapısı Şekil 4'te sunulmuştur.

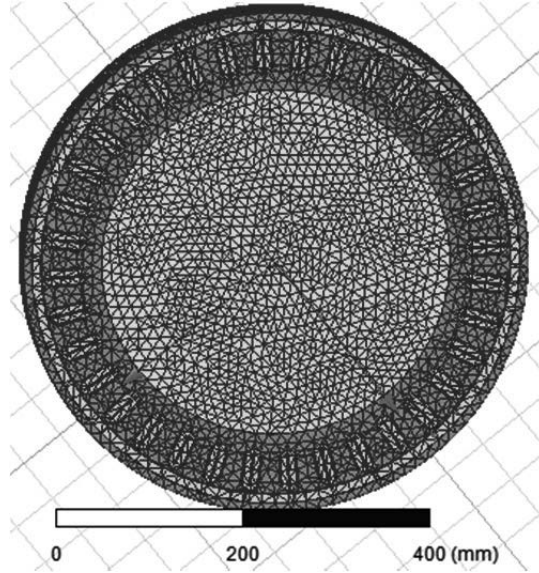

Şekil 4. DMSG'nin Stator Sargı Bağlantısı

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

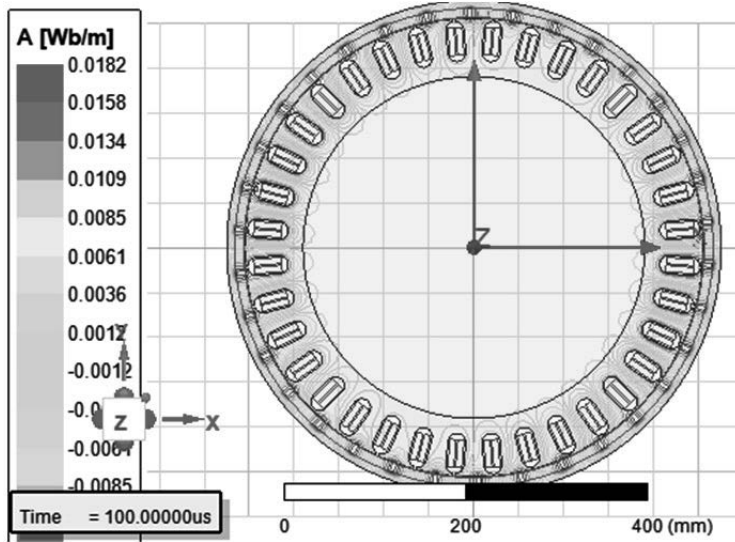
Manyetik Alan Analizi

Yüksek enerji ürünü olan DM'nin elektrikli makinelere uygulanmasıyla, doğrudan tahrikli DM makineleri için birçok 2D analitik model önerilmiş ve bunların çoğunda alan dağılımı ve hava aralığı akı yoğunluğu dağılımına odaklanılmıştır. Bu çalışmada 3D model üzerinde durulmuştur. ANSYS Maxwell 3D RMxpirt yazılımı, manyetik alan hesaplamasının evrensel sonlu elemanlar analiz yazılımıdır. Tasarlanan modelin ağ örgü grafiği Şekil 5'te verilmiştir.

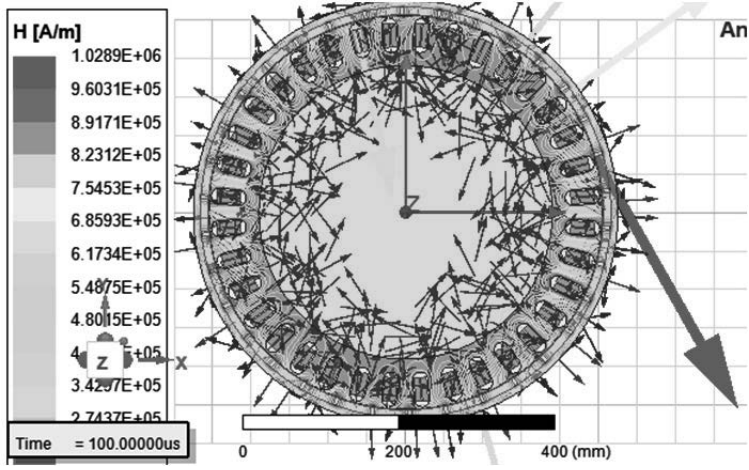

Şekil 5. Tasarlanan Modelin Ağ Örgüsü

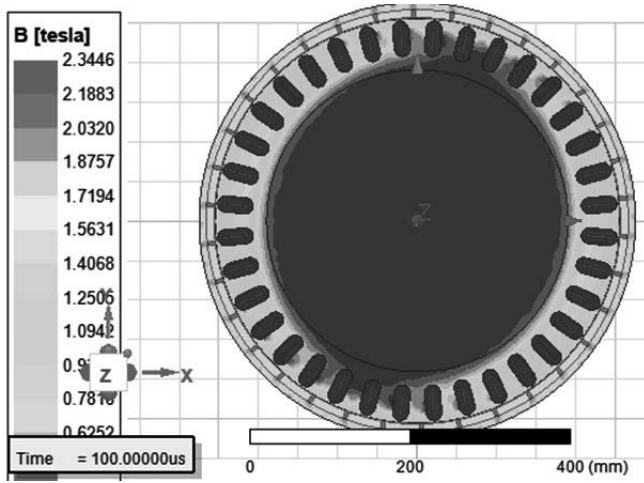
Modelin akı dağılımı, alan dağılımı ve manyetik akı yoğunluğu dağılımı gibi DMSG'nin önemli parametrelerinin Maxwell-3D analiz sonuçları sırasıyla Şekil 6, Şekil 7 ve Şekil 8'deki gibidir.

Şekil 6. Tasarlanan Modelin Akı Çizgileri

Şekil 7. Manyetik Alan Şiddeti Dağılımı

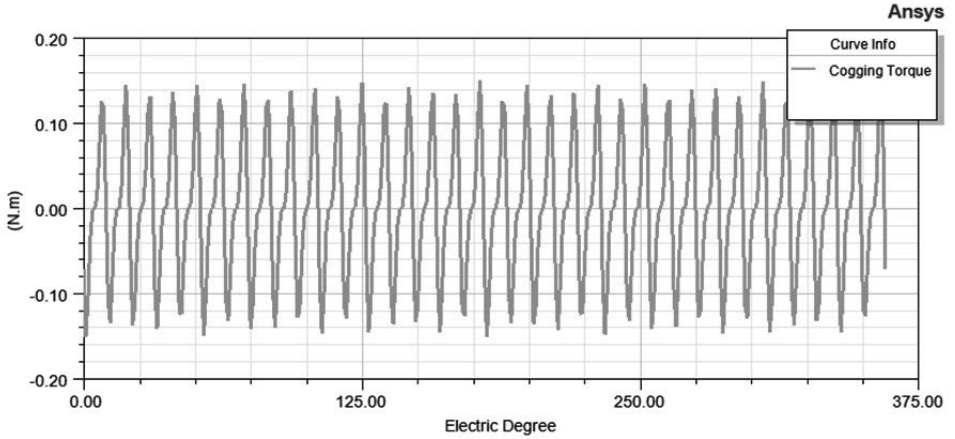
Şekil 8. Maxwell-3D'nin Manyetik Akı Yoğunluğu Dağılımı

DT-DMSG'nin Parametrik Performans Analizi

Küçük ölçekli rüzgâr türbini, rüzgâr türbini torkunu mekanik girdi olarak alan ve bunu elektrik girdisine dönüştüren DMSG'ye doğrudan bağlıdır. Ancak bu elektrik enerjisinin değişken bir genliği ve frekansı vardır [10]. Elektromanyetik alanın SEY modeli ANSYS Maxwell-3D tarafından oluşturulmuş ve model analiz edilmiştir. Manyetik alanları görselleştirmek ve manyetik kuvvetleri tahmin etmek için Maxwell-3D programı tercih edilmiştir.

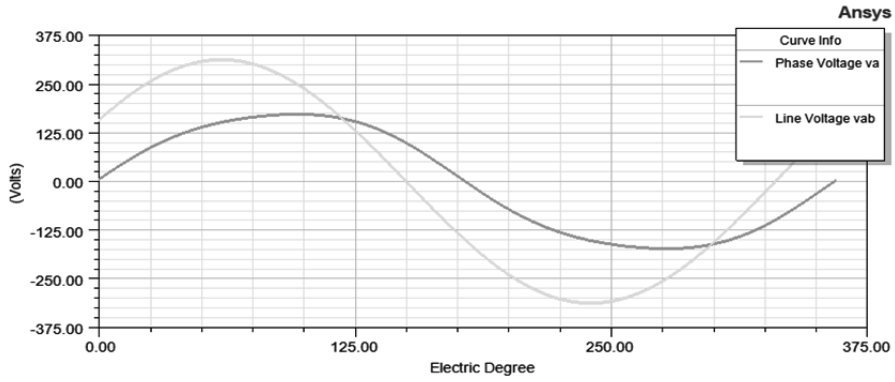
Bu çalışmada rüzgâr enerjisi dönüşüm sistemi için 3 kW DM jeneratörü modellenmiş ve analiz sonuçları sunulmuştur. DT-DMSG'nin dişli torku, hava aralığı akı yoğunluğu, nominal hızda indüklenen bobin gerilimi ve yük altında sargı akımı gibi temel özellikleri Maxwell 3D ve RMXprt bütünleşik sistemi aracılığıyla analiz edilmiştir.

Dişliler arasındaki tork, DMSG'de düşük hızda ve doğrudan tahrik uygulamalarında gürültüye ve titreşime neden olur. Dişli torkunun frekansı, DMSG'nin kutup sayısı ve stator yuvalarının en küçük ortak katıyla orantılıdır. 3D Maxwell modeli kullanılarak elde edilen sonuçlar, bir DMSG prototipinde ölçülenlerle yeterli doğruluk sağlamaktadır. Elektrik derecesine göre diş açma torkunun değişimi Şekil 9'da görülmektedir.

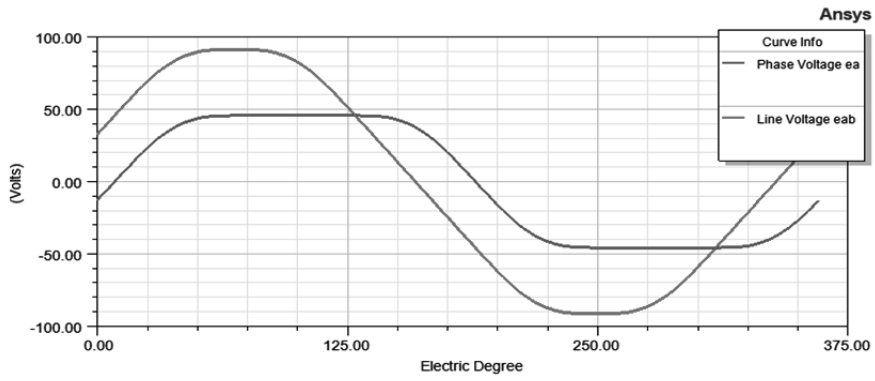

Şekil 9. İki Dişli Arasındaki Tork Grafiği

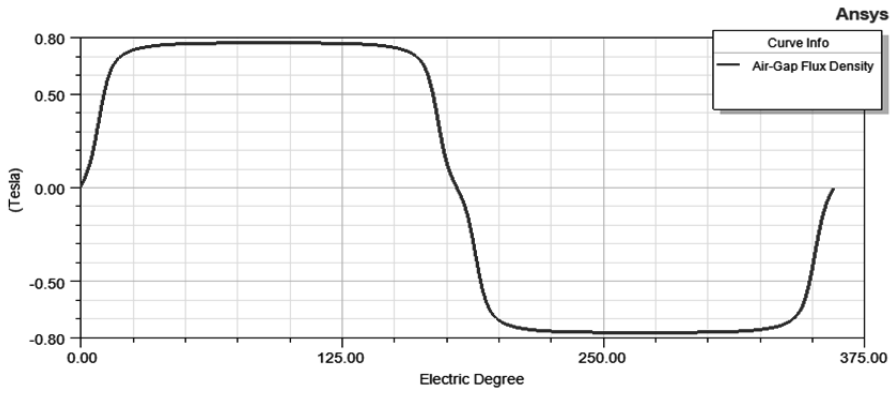
Yük altındaki sargı gerilimi ile elektrik derecesi arasındaki ilişki, Şekil 10'da gösterilen SEY analizi ile belirlenebilir. Nominal hızın indüklenen sargı gerilimi Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 10. Yük Altındaki Sargı Gerilimi

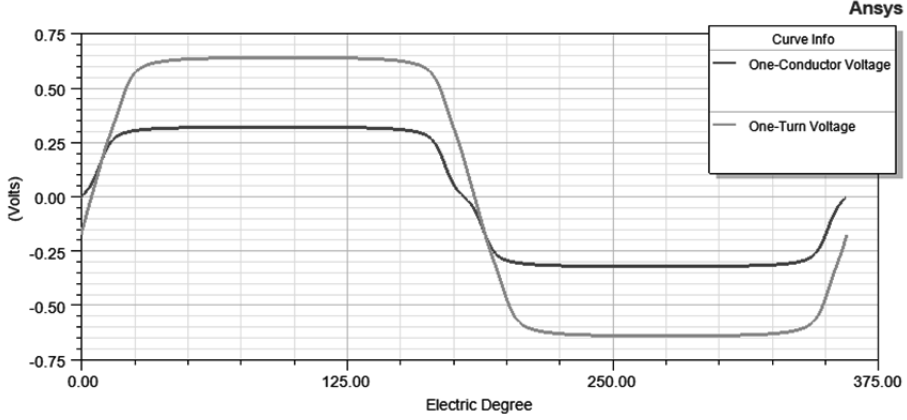

Şekil 11. Nominal Hızda İndüklenen Sargı Gerilimi

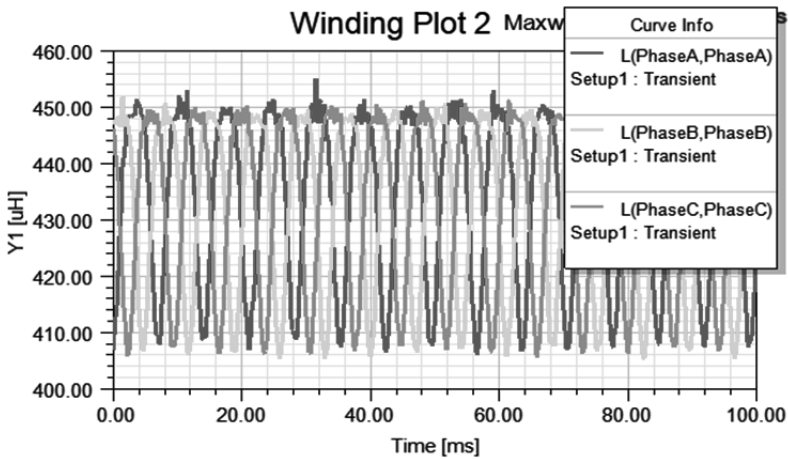
Şekil 12. Hava Aralığı Akı Yoğunluğu

Bu modelde, maksimum hava aralığı akı yoğunluğu dağılımı Maxwell 3D tarafından yaklaşık 0,72 T olarak belirlenmiştir. DMSG'nin hava aralığı akı yoğunluğu dağılımının önemli parametresi Şekil 12'de gösterildiği gibidir. Nominal hızda indüklenen bobin geriliminin performans eğrisi Şekil 13' te sunulmuştur.

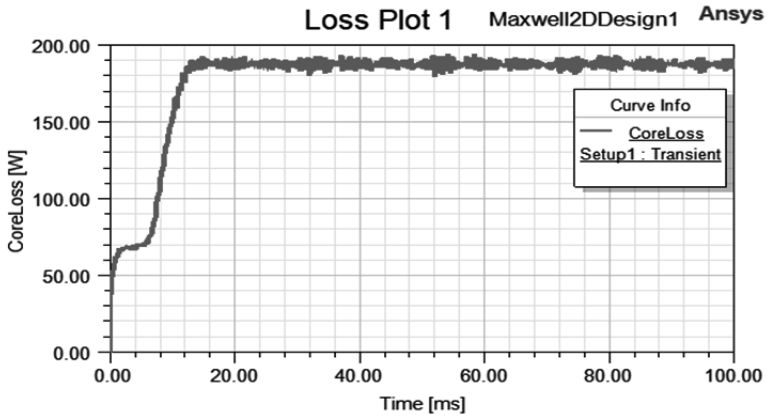

Şekil 13. Nominal Hızda İndüklenen Gerilim

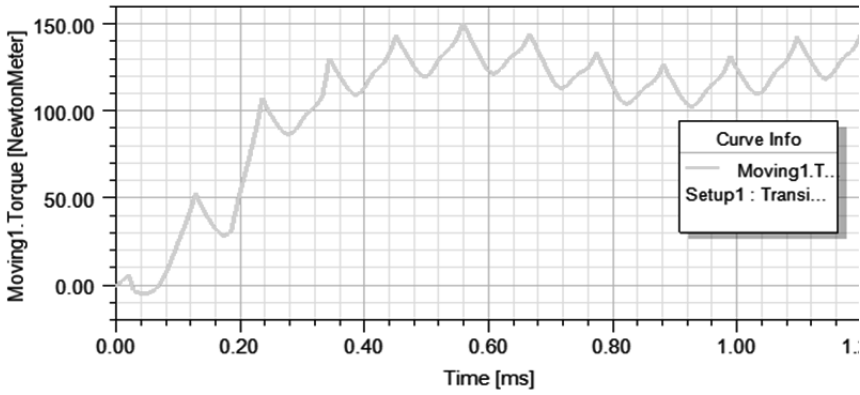
Ayrıca, bu çalışmada 3 kW DT-DMSG'nin geçici durum analizi de gerçekleştirilmiştir. Fazların indüklenen sargı gerilimleri, katı kayıpların ve çekirdek kaybının karşılaştırılması, DMSG'nin hareketli torku ve makinedeki akı dağılımları gibi rüzgâr jeneratöründeki ana parametrelerin geçici grafikleri ANSYS Maxwell-3D ile elde edilmiştir. Elde edilen geçici analiz eğrileri Şekil 14-17'de verilmiştir.

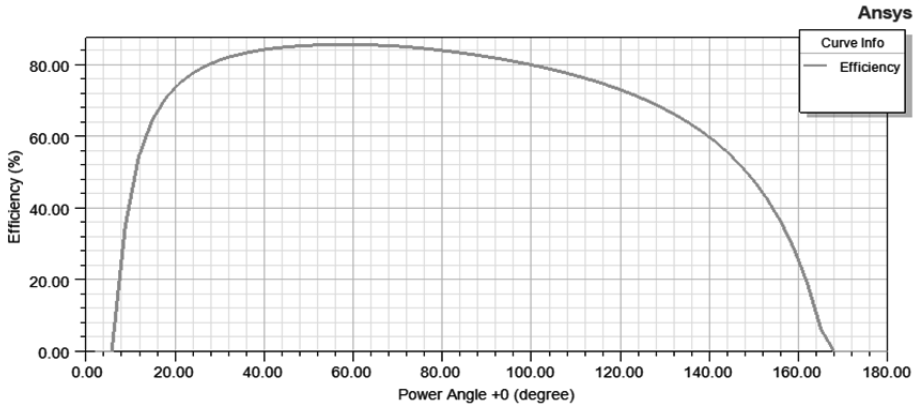
Şekil 14. Sargı Endüktansları

Şekil 15. Kayıp Eğrisi

Şekil 16. DMSG'nin Hareket Torku

Şekil 17. DMSG'nin Verimliliği

SONUÇ

Bu çalışmada, küçük ölçekli rüzgâr türbininde yüzeye monte DMSG jeneratörünün 3D modelleme analizi incelenmiştir. Elektrik makinelerinde performans analizinin SEY tabanlı performans analizi ve geçici hâl analizi gibi iki ana bölümde analiz yapılmıştır. DM jeneratör parametreleri analizi ANSYS-RMxprt modülünde gerçekleştirilmiştir. DMSG modelini oluşturmak ve geçici hâl analizi için Maxwell-3D kullanılmıştır. 3D SEY modeli kullanılarak elde edilen analiz sonuçları, bir DMSG prototipi ile yeterli doğruluğu sağlamıştır. SEY modelleme analizi ve geçici rejim analizine göre, bu çalışma 3 kW DMSG'nin tasarımı küçük çaplı rüzgâr enerjisi uygulamaları için uygundur. Ortaya çıkan tasarım, %87,3 verim ve düşük hızlarda istenmeyen bir olgu olan dişliler arası tork azaltılmıştır. Bu tasarım modelinin, düşük hızlı rüzgâr türbinlerinde ve doğrudan tahrikli rüzgâr enerjisi sistemlerinde faydalı olması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Arnold A. (2018). Magnetic Technologies. Sintered Neodymium- Iron-Boron Magnets. [http://www.arnoldmagnetics. Com /products/neodymium-iron-boron-magnets](http://www.arnoldmagnetics.Com/products/neodymium-iron-boron-magnets).
- IEEE-SA Standards Board. 2014. IEEE Recommended Practice and Requirements for Harmonic Control in Electric Power Systems. IEEE Power and Energy Society, IEEE Std 519™-2014.
- Kumar R, Padmanaban S. (2019) Electric Vehicles for India: Overview and Challenges IEEE India Info. Vol. 14 No. 2.
- Lee J.H., Kim D., Song J., Jung S., Kim Y. (2016) Design of 100kW Propulsion Motor for Electric Conversion Vehicle Based on Vehicle Driving Performance Simulation, IEEE Transportation Electrification Conference and Expo, Busan-Korea (South), 412-416.
- Liu, T., S. Huang, and J. Gao. (2011). Optimization of a direct-drive wind power generation system by using PMSG. in Power Engineering, Energy and Electrical Drives (POWERENG), 2011 International Conference on.
- Özüpak Y. (2022) Efficiency Analysis of BLDC for variable magnetic field. 2022. MANAS Journal of Motorering, Volume 10 (Issue 1)
- Özüpak, Y., (2022) Investigation of the Effect of Design Parameters of Small Brushless DC Motors on Motor Performance by Finite Element Method, Brilliant Motorering, 3, 4658. <https://doi.org/10.36937/ben.2022.4658>.
- Özüpak, Y. (2022). Re-Analysis of Internal Permanent Magnet Brushless DC Motor With Increased Magnet Dimensions. Ejons International Journal, 6(22), 353–365. Retrieved from <https://ejons.org/index.php/ejons/article/view/294>
- ANSYS user guide, 2022.

2490 SAYILI ARTIRMA, EKSİLTME VE İHALE KANUNU

INCREASE, DECREASE AND TENDER LAW NO. 2490

Merve Deniz

ÖZET

19. yüzyıla kadar düşük bir orana sahip olan kamu harcamaları, 1880’li yıllardan sonra artmış ve bu artış 1980’li yıllarda son bulmuştur. Günümüzde ise söz konusu harcamalar, kamu idaresinin ve kurumlarının özel sektörü tercih etmeye başlamasıyla değişikliğe uğramıştır. Bu doğrultuda ihale yöntemi kavramı önem kazanmıştır. Söz konusu yöntem ile kaynakların dağıtımı ve fiyatların belirlenmesi katılımcıların verdiği teklifler ile gerçekleştirilmektedir. İlaven tanımlanabilir ve açık kuralları bulunmaktadır. Bu sayede kamu kaynakları verimli bir biçimde korunmaktadır. Dolayısıyla ihaleler, kamu ihale kanuna göre yapılmaktadır. İdarenin kamu hizmetini yürütmek amacıyla gereksinimleri karşılama aracına kamu ihale süreci denilmektedir. Bu sürecin verimli ve düzgün bir biçimde meydana gelmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ihale kavramı, ekonomik ile sosyal politikaların gerçekleştirilmesinde önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nde tarihsel süreç boyunca çeşitli yasalar yürürlüğe girmiştir. Nitekim söz konusu yasaların yürürlüğe girmesinin temel sebebi teknolojik gelişmeler sonucu ihtiyaçların artmış olmasıdır. Bu durum yeni kanunların oluşturulmasına ortam hazırlamıştır. Özellikle Sanayi Devrimiyle değişen ekonomik ve sosyal düzen ihale kavramını meydana getirmiştir.

Osmanlı Döneminden günümüze kadar geçen süre boyunca çoğalan gereksinimler, farklı kanunların yürürlüğe girmesine ortam hazırlamıştır. Ancak daima gelişen ve ilerleyen teknolojiye uyum sağlamak ve yeni ihtiyaçlara cevap vermek için yeniden kanunlarda değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti henüz kurulmamış iken Osmanlı’nın 1857 tarihli Nizamnamesi kullanılmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra ise 1925’te 661 sayılı Müzayede, Münakaşa ve İhale Kanunu; 1934’de 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu; 1984’te 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu; 2002’de 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Nitekim yaşam standartları değiştikçe hazırlanan bu yasalarda değiştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu’nu öncesinde ve sonrasında düzenlenen kamu ihale kanunları bağlamında karşılaştırmalı olarak irdelemektir. Çalışma boyunca özellikle Osmanlı Döneminden başlayarak kamu ihale kavramının gelişimine değinilmiştir. Hangi kanunların çıkarıldığı ve yeni gelen kanunlarda ne gibi değişikliklerin yapıldığı incelenmiştir. Daha sonra çalışmanın esas konusu olan 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu, geçmiş dönemlerdeki kanunlar ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Yapılan irdelemeler ışığında bu kanunun da zamanla

yeni doğan ihtiyaçlara cevap veremediği için tekrardan yeni bir kanunun hazırlanma fikrinin gündeme geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu 08.09.1983 tarihinde kabul edilerek 01.01.1984'te yürürlüğe girmiştir.

Anahtar Kelimeler: 2490 Sayılı, Artırma, Eksiltme, İhale, Kanun.

ABSTRACT

Public spending, which had a low rate until the 19th century, increased after the 1880s and this increase ended in the 1980s. Today, these expenditures have undergone changes as the public administration and institutions have started to prefer the private sector. In this direction, the concept of tender method has gained importance. With this method, the distribution of resources and the determination of prices are carried out with the proposals given by the participants. In addition, it has definable and clear rules. In this way, public resources are efficiently protected. Therefore, tenders are made according to the public procurement law. The means by which the administration meets the requirements for the purpose of carrying out the public service is called the public procurement process. This process needs to occur efficiently and properly. In this context, the concept of tender is important in the realization of economic and social policies. In addition, various laws have been enacted throughout the historical process in the Republic of Turkey. As a matter of fact, the main reason for the enactment of these laws is that the needs have increased as a result of technological developments. This situation has prepared the environment for the creation of new laws. Especially with the Industrial Revolution, the changing economic and social order has created the concept of tender.

The increasing needs of the Ottoman Period to the present day have prepared the environment for the enactment of different laws. However, changes have been made in the laws again in order to adapt to the ever-developing and advancing technology and to respond to new needs. In this context, while the Republic of Turkey was not yet established, the Ottoman Regulation dated 1857 was used. After the proclamation of the Republic, the Auction, Debate and Tender Law No. 661 in 1925; Law No. 2490 of 1934 on Increase, Decrease and Tender; State Procurement Law No. 2886 of 1984; In 2002, the Public Procurement Law No. 4734 was prepared and entered into force. As a matter of fact, these laws, which are prepared as living standards change, have been changed. The aim of this study is to examine the Increase, Decrease and Tender Law No. 2490 comparatively in the context of the public procurement laws issued before and after. Throughout the study, especially starting from the Ottoman Period, the development of the concept of public procurement was mentioned. It was examined which laws were enacted and what changes were made in the new laws. Later, the Law No. 2490 on Increase, Decrease and Tender, which is the main subject of the study, was examined in comparison with the laws of the past periods. In the light of the examinations made, it was concluded that since this law could not respond to the new needs over time, the idea of preparing a new law came to the agenda again. In this context, the State Procurement Law No. 2886 was adopted on 08.09.1983 and entered into force on 01.01.1984.

Keywords: No. 2490, Increase, Decrease, Tender, Law.

GİRİŞ

Devlet ve bünyesinde yer alan tüm kurum ve kuruluşlar; vazifesini yerine getirmek, varlığını sürdürmek, vatandaşlarına iyi bir hizmet vermek gibi yükümlülüklerle sahip olup bu çerçevede yatırımlarda bulunmaları gerekmektedir (Doğanyigit, 2003). İhale ise projesi veya keşfi tamamlanmış yapım işinin müteahhit bir firma tarafından yaptırılması biçimidir. Müteahhit, sözleşmedeki koşullar içinde gerekli malzeme, işçi, makine ve aletleri şartnamesine bağlı olarak sağlamak suretiyle işin tamamlanmasını üstlenen özel ya da tüzel kişidir. Hem kamu harcamaları hem de ülke ekonomisi için kamu kuruluşlarının birtakım mal, hizmet ve yapım işleri önem arz etmektedir. Bu bağlamda söz konusu harcamalarının uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi, kamu tasarrufları ile vergi mükelleflerinin parasının gerçek değerinin korunmasına katkı sağlamaktadır. Böylelikle ekonomik kaynaklar etkin olarak tahsis edilmektedir (Emek, 2001). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan beri, kamusal ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak ve kamusal hizmetlerin görülmesine katkıda bulunmak için kamu ihalelerinin yapılış usullerine ilişkin hüküm getiren normatif düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'nu öncesinde ve sonrasında düzenlenen kamu ihale kanunları bağlamında karşılaştırmalı olarak irdelemektir. Çalışma boyunca özellikle Osmanlı Döneminden başlayarak kamu ihale kavramının gelişimine değinilmiştir. Hangi kanunların çıkarıldığına ve yeni gelen kanunlarda ne gibi değişikliklerin yapıldığına dair birtakım incelemeler yapılmıştır. Daha sonra çalışmanın esas konusu olan 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme Kanun, geçmiş dönemlerdeki kanunlar ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Ardından bu kanun da zamanla yeni doğan ihtiyaçlara cevap veremeyince tekrardan bir kanunun hazırlanma fikri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu 08.09.1983 tarihinde kabul edilerek 01.01.1984'te yürürlüğe girmiştir.

KAMU İHALE MEVZUATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İhale kavramının tarihçesi Osmanlı İmparatorluğuna kadar uzanmaktadır. 1830'da başlayan sanayileşme ve 1838 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ekonomik ve sosyal alanda bazı değişimler meydana getirmiştir. Osmanlı'nın klasik dönemde kullandığı ilk ihale sistemi olan mukataa sistemi 1857 yılında yenilenmiştir. Bu yenilenme ile 1857 tarihli nizamname, kamusal alımların düzenlenmesi yönünde olup ilk ihale mevzuatıdır. Böylece satın almalar ilk defa devlet kontrolünde yapılmıştır. Ancak söz konusu nizamname yeterli gelmediğinden 1914 yılında ek bir nizamname çıkarılmıştır. Bu nizamname ile bazı yapım işleri, bakanların izni olmadan ihaleye çıkabilmektedir. Ancak zamanla ihtiyaçların artması ile 1919 yılında

tekrardan ek bir kararname hazırlanarak 1921 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kararnameye göre; merkezdeki kamu kuruluşlarının ve İstanbul'daki askeri kuruluşların 500 lirayı aşan ihtiyaçları Maliye Bakanlığı bünyesinde kurulan Tevhid-i Mübayaat Komisyonu ile karşılanmıştır. Böylece 1857 yılında çıkarılan Nizamname, 1914 ile 1919 yıllarında yapılan ek nizamnameler ile yürürlükte kalmıştır. Ancak Milli Mücadelenin başlaması, beraberinde artan ihtiyaçlar ve Başkomutanlık emri nizamnamelerin uygulanmasını kesintiye uğratmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 22 Nisan 1925 tarihli 661 sayılı “Hükümet Namına Vuku Bulacak Müzayede, Münakaşa ve İthalat Kanunu” (artırma, pazarlık ve ithalat kanunu) çıkarılmıştır. Kanunun kapsamında; her türlü satın almaların, satış, kiralama, inşaat, tamirat, keşif, üretim, işletme ve nakliyat benzeri işlerin hükümet adına yapılacağı bildirilmiştir. Böylece kanun, hem kamu alımlarını hem de satışlarını kapsayan bir kanun olmuştur. Kanunda kapalı zarf usulü, pazarlık usulü, açık artırma/eksiltme usulü olmak üzere üç ihale türü vardır. Ayrıca bayındırlık inşaatları özel bir kanuna dayandırıldığı takdirde emanet usulü kullanılabilir. Üstelik alım/satımlara dair eksiltme ve artırmalarda temel ilkenin “kapalı zarf usulü” olacağı belirtilmiştir. Bu usule göre, istekliler tekliflerini kapalı ve mühürlü bir zarf içerisinde teminat ve diğer belgelerle birlikte ihale saatinden önce ihale heyetine teslim etmeleri gerekmektedir. İhale saati itibarıyla zarflar açılmakta ve ilk olarak teminat ile diğer belgelerin tam olup olmadığı kontrol edilmektedir. Böylece eksigi tespit edilen isteklilerin teklifleri kabul edilmemektedir. İsteklilerin teklifleri açıldıktan sonrada en uygun fiyat teklifi veren kişi, ihaleyi kazanmaktadır. En uygun teklifi veren istekli sayısı birden fazla ise sadece bu istekliler arasında açık artırma/eksiltme usulü yapılmaktadır.

Artırma/eksiltme usulünün kullanımı, kanunun 16. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre Açık artırma/eksiltme usulünün uygulanabilmesi için belirli bir bedeli aşmayan kiralamarlar, belli bir bedeli aşmayan alım ve satımlar, bazı özel vergiler, ithalat işleri, fiyat itibari ile kapalı zarf usulünün uygulanamadığı hâllerin bulunması gerekmektedir. Bu usule göre ihale heyeti bir bedel tespit etmektedir. Söz konusu usul gerçekleştirildikten sonra verilen teklif bu bedele göre değerlendirilmektedir. Eğer verilen teklif uygun bulunursa ihale sonuçlandırılmaktadır. Eğer teklif uygun bulunmazsa artırma/eksiltme bir hafta sonra tekrardan yapılmaktadır. Yine uygun bulunmaz ise pazarlık usulü ile ihaleye devam edilmektedir. Pazarlık usulü ihale, kanunun 18. maddesinde yer almıştır. Pazarlık usulünün de diğer ihale usulleri gibi belli şartları bulunmaktadır. Bu şartlar ise bakanlıklarca belirlenen belirli tutarı aşmayan alımlar, Bayındırlık'ın devamlı ya da acil onarım işleri, eşya veya emlağın üzerinde tek kişinin hakkı olması, artırma/eksiltmede isteklisi çıkmayan hâller, tarifeli taşıtlarla yapılacak nakliyat, güvenlik nedeniyle gizli tutulması

gereken alımlardır. Ancak kanunda pazarlık usulünün nasıl yapılacağına dair bilgi yer almamaktadır. Ayrıca kanunun 18. Maddesi, pazarlık usulünün hangi belirli şartlara göre yapılacağını, ihale aşamasında tutulacak kayıt/evraklarda belirtilmesi gerektiğini söylemiştir.

Bu bağlamda 661 sayılı kanun değerlendirildiğinde 26 maddeden oluşmaktadır. Kapsamında; ihale ilan ve süreleri, teminat olarak verilebilecek değer ve miktarları, artırma/eksiltme heyetlerinin oluşturulması gibi yapılış usulünü düzenleyici hususlar vardır. 661 sayılı kanun Cumhuriyetin ilanından sonraki bir buçuk senelik sürede yürürlükte kalmıştır. Kapalı zarf usulünü temel alan bir ihale usulü olmuştur. Ancak çeşitli hâllerde pazarlık, açık artırma/eksiltme ve emanet usulleri de uygulanmıştır. Ayrıca kanunun hükümleri 1926 yılında üç, 1929 yılında bir ve 1933 yılında bir kez yeni ihtiyaçlara cevap verebilmesi amacıyla yeniden düzenlenmiştir.

2490 SAYILI ARTIRMA, EKSİLTME VE İHALE KANUNU

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ülkenin hızlıca toparlanmaya çalışması ve yeni doğan ihtiyaçların giderilmesi amacıyla 661 sayılı ihale kanununda yeni düzenlemeler yapılarak sırasıyla 1926, 1929 ve 1933 yıllarında toplam 5 tane ek kanun çıkarılmıştır. Ancak kalkınma ve çağdaşlaşma yolunda söz konusu kanun yetersiz kalınca 2490 sayılı “Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu” 9 yıl sonra 1934 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun 661 sayılı kanuna göre ihale usul ve esasları ile ilan uygulamalarını daha açık ve ayrıntılı olarak ele almıştır. Bu bağlamda 2490 sayılı kanun genel, katma ve özel bütçeli idarelerin alma, satma, yaptırma, keşfettirme, kiraya verme, kiralama ve bunlara benzer diğer işlemleri kapsamaktadır. 661 sayılı kanuna göre hükümet kavramından uzaklaşıp genel, katma ve özel bütçeli idarelere geçişe yer vermiştir. Ancak sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan kamu işletmelerinin inşaat ve büyük onarım işleri dışında kalan mal ve hizmet alımları, kanun dışında tutulmuştur. 661 sayılı kanun gibi bu kanunda da kapalı zarf usulü ihale, temel ilke olmuştur. Fakat kapsamında kapalı zarf usulüne ek olarak yine özel hâllerde açık artırma/eksiltme ve pazarlık usulüne yer verilmiştir. Ancak yeni bir ihale usulü olan mahdut eksiltme (dar alım) usulü de bünyesinde bulunmaktadır. Ayrıca emanet usulü, 661 sayılı kanunda olduğu gibi bu kanunda da vardır. Nitekim bu kanun, açık artırma/eksiltme usulünün uygulama alanını biraz daraltmıştır. Fakat uygulanabileceği alanları; belirli bir bedeli aşmayan kiraya vermeler ve gayrimenkul satışları, bazı özel resimler, belirli bir bedeli aşmayan alım ve nakil işleri, belirli bir bedeli aşmayan keşif, inşa, onarım ve tesis işleridir.

Mahdut eksiltme usulü, davet usulü ile yapılan eksiltme olarak tanımlanmaktadır. Bu usul; uçak, harp gemisi, harp mühimmatı alımı, askerî tesisat, liman, rıhtım, demiryolları inşası, büyük su tesisatı, büyük fabrika ve diğer sanayi tesisat ile sıhhi tesisat işlerinin teknik güç ve kapasitelerini tecrübe etmiş firmalar arasında gerçekleştirilmektedir. Bu ihale usulüne göre 661 sayılı kanunun 3. maddesinde yapılacak alımların cinsi belirtilmemiş ve “kapsamı özel olması” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca şartnameye konulan özel şartlarda güçlerinin yeteceğine inanan isteklilerin ihaleye girebileceği bildirilmiştir. Pazarlık usulü ise 661 sayılı kanunda yer alan ilkelerin genişletilmesiyle oluşturulmuş ve 17 madde olarak düzenlemiştir. Ancak detayları 661 sayılı kanundaki gibi açıklanmamıştır. İlâveten bu kanunda emanet usulünün yapılacak belirli işlerde araya müteahhit girmeksizin idare tarafından emaneten yapılacağı ve hangi şartlarda uygulanacağı belirtilmiştir.

SONUÇ

Zamanla meydana gelen ilerlemeler ve artan ihtiyaçlar kamu ihale mevzuatlarının doğmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde bu ihtiyaçlara cevap verilmesi amacıyla birtakım mevzuatlar hazırlanmıştır. Ancak Cumhuriyet ilan edildikten sonra ihtiyaçların artması ve eski mevzuatların yeterli gelmemesi yeni mevzuatların oluşmasına ortam hazırlamıştır. Nitekim 661 sayılı kanun tasarlanmış ve 1933 yılına kadar çeşitli ek kanunlarla yürürlükte kalmıştır. Fakat bu kanun da süreç içerisinde yeterli gelmeyince 1934 yılında 2460 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu yürürlüğe girmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin o zamana kadarki en kapsamlı mevzuatı olmuştur. Nitekim kanun, 661 sayılı kanundaki gibi kapalı zarf usulünü, temel ilke olarak kabul etmiştir. Bunun yanı sıra kapsamında; açık artırma ve eksiltme, pazarlık ve emanet usulüne yer verilmiştir. Toplamda 74 maddesi bulunmaktadır. 26 maddeden oluşan 661 sayılı kanuna göre daha detaylı düzenlenmiştir. 50 yıla yakın bir süre yürürlükte kalmıştır. Bu süre boyunca doğru ve yanlışları ile Türk kamu ihale sistemini inşa etmiştir. Kapsam ve içerik yönüyle ilk zamanlar dönemin ihtiyaçlarını karşılarsa da 1940’lı yılların sonuna doğru, artan ekonomik sorunlar neticesinde yetersiz gelmeye başlamıştır. İlâveten kanunun yetersizliğini; İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan uluslararası gelişmeler ile devletin idari ve siyasi yapısındaki değişimlerde etkilemiştir. Ayrıca yürürlükte kaldığı 50 yıl süresince sadece 1979 yılında 22 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kanunun temel maddelerinde değişiklik yapılmıştır. İçerdiği katı hükümlerinden dolayı eleştirilmiştir. Zamanla özel kanunlar ile yapım işlerine dair uygulamalar, kanundan farklı olarak gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla çeşitli yasalarla değişikliklere gidilip çözüm aranmasının yerine tek ve kapsayıcı yeni bir kanunun yapılmasının gerekliliği gündeme gelmiş ve 2886 sayılı

Devlet İhale Kanunu 08.09.1983 tarihinde kabul edilerek 01.01.1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda söz konusu çalışma boyunca 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'nun öncesinde ve sonrasında düzenlenen kamu ihale kanunları bağlamında karşılaştırmalı olarak irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede bir sonraki araştırmalara kaynaklık edeceği öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- AKKURT, M. (2009). Kamu İhale Kurumu'nun Kuruluşu, Organik Yapısı, İşleyişi ve İşlevsel Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİR, P. (2010). Türkiye'de Kamu İhale Sistemi ve Kamu İhale Kurumunun Çalışma Esaslarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2010
- FİLİBE, M. (2019). Kamu Kaynaklarının Kullanımında İhale Sisteminin Rolü: 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu İyileştirmeye Yönelik Öneriler. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- SEYHAN, S. (2018). 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Kapsamındaki İhalelerin İdari ve Yargısal Denetimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- ŞAHİN, S. (2016). Türkiye'de Kamu İhale Usullerinin Değerlendirilmesi ve Analitik Hiyerarşi Proses Yöntemi İle Karşılaştırmalı Analizi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YALAZAY, S. (2014). 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Kapsamında Yapılan İhalelere Karşı İdari Başvuru Yolları. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ARAPÇAYI ZENGİNLEŞTİREN FAKTÖRLER BAĞLAMINDA YAPISAL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN INVESTIGATION ON STRUCTURAL FEATURES IN THE CONTEXT OF FACTORS THAT ENRICHED ARABIC

Nihat Tarı

ÖZET

Sami dil ailesinden biri olan Arapça, yeryüzünde yaşayan en eski dillerden biri olarak kabul edilmektedir. İslam öncesi dönemde savaş, istila, kuraklık gibi bazı olumsuzluklar nedeniyle devamlı yer değiştirmek zorunda kalan, çoğunlukla bedevi ve kabile şeklinde yaşayan bir topluluk tarafından konuşulmuştur. Böyle bir ortam, dilde onlarca lehçenin ve yüzbinlerce kelimenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak bütün olumsuzluklara rağmen bütün Arapların anladığı ve ideal (el-‘Arabiyetu’l-fushâ) kabul ettikleri ortak bir lehçe de öteden beri var olagelmıştır. Nitekim Cahiliye döneminde kurulan Ukâz, Dûmetu’l-cendel, Zu’l-mecâz gibi panayırlarda kabilelerin bir araya gelmesi, ticari, kültürel ve sosyal yönlerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Söz konusu panayırlar, Arap kabilelerinin ticari ve sosyal ilişkilerinin gelişmesinde etkili olduğu gibi kendi şair ve hatiplerinin ortaya koydukları edebi ürünlerini bazı hakemler önünde sergilemelerine de vesile olmuştur. Bu tür faaliyetler, Arap dilinde ortak bir lehçenin gelişmesinde önemli bir rol oynamış ve dilin zenginleşmesinde etkin dış faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Arapçayı asıl zenginleştiren ve edebi yönden güzelleştiren dilin bizzat yapısında var olan iç faktörlerdir. Bunlar dilin yapısında elastik bir özellik kazandıran “ıştikâk”, uzun kelime ve ifadelerden kısa ve öz kelime türetmeyi ifade eden “naht”, bir kelimenin birden fazla anlam ifade etmesine vesile olan “ıştirak”, onlarca kelimenin aynı manayı ifade etmesi anlamına gelen “teraduf” ve yabancı kelimeyi kolayca dilin yapısına uygun bir hâle getirme şeklinde tanımlanabilecek “ta’rîb” gibi hususlardır. Ayrıca bir kelimenin aldığı üç farklı hareke ile farklı anlamda kullanılması veya tümünün aynı anlamı ifade etmesi anlamına gelen “müselles”, bir kavram veya nesne için yeni kelime türetme anlamına gelen “tevlîd” gibi özellikler de Arapçanın yapısını zenginleştiren iç faktörler arasında sayılabilir. Bu çalışmada Arapçanın sözvarlığını, anlam çeşitliliğini ve ifade biçimini zenginleştiren, edebî ve retorik yönünü güçlendiren dilin öne çıkan yapısal özellikleri örnekler üzerinden kısaca ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Arap Dili ve Belagati, İç Faktörler, Dış Faktörler, Fıkhu’l-luga*

ABSTRACT

Such an environment has led to the emergence of tens of dialects and hundreds of thousands of words in the language. However, despite all the negativities, there has always been a common dialect that all Arabs understand and accept as an ideal (al-‘Arabiyetu’l-fushā). As a matter of fact, the gathering of tribes in fairs such as ‘Ukāz, Dumetu’l-cendel and Zu’l-mecāz established in the Ignorance period played an important role in the development of their commercial, cultural and social aspects. The fairs in question were influential in the development of the commercial and social relations of the Arab tribes, as well as being instrumental in exhibiting the literary products of their poets and orators in front of some referees. Such activities played an important role in the development of a common dialect in the Arabic language and emerged as effective external factors in the enrichment of the language. However, what really enriches and beautifies Arabic in literary terms is the internal factors that exist in the structure of the language itself. These are “ishtiqaq”, which gives an elastic feature in the structure of the language, “naht”, which expresses the derivation of short and concise words from long words and expressions, “ishtirāk”, which means that a word has more than one meaning, and “terāduf”, which means dozens of words expressing the same meaning. and “ta’rīb”, which can be defined as easily adapting the foreign word to the structure of the language. In addition, "muthallath", which means that a word is used in different meanings with three different movements or all of them express the same meaning, and "tawlīd", which means deriving a new word for a concept or object, can be counted among the internal factors that enrich the structure of Arabic. In this study, the prominent structural features of the language, which enriches the vocabulary, meaning diversity and expression of Arabic, and strengthens its literary and rhetorical aspects, are briefly discussed through examples.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Internal Factors, External Factors, Philology

GİRİŞ

Dilin Tanımı

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli özellik konuşma yetisi anlamına gelen dildir. Dilin doğuşu, tarihi ve dillerin türeyişine dair farklı teoriler bulunmakla beraber dilin tanımı konusunda benzer görüşler ortaya konmuştur. Doğulu ve Batılı birçok dilbilimci, dili benzer şekilde tanımlamışlardır. Örneğin Arap dilbilimcilerinden İbn Cinnî (ö. 392/1001), “*Dil, her toplumun dilek ve arzularını, maksat ve gayelerini, düşüncelerini ifade ettikleri seslerden örülü bir konuşma düzenidir.*” (İbn Cinnî, 1952: 1/33) şeklinde dili tanımlayarak onun, sosyal yönüne dikkat çekmiştir. Bir diğer dilbilimci İsnvî (ö. 772/1370) ise dilin vazedilme yönünü vurgulayarak “*Dil, çeşitli anlamlar için belirlenmiş (ortaya konulmuş) lafızlardan ibarettir.*” Şeklinde tanımlamıştır. (Suyûtî, 1987: I, 7) Muharrem Ergin’in

yaptığı dil tanımı kapsayıcı bir tanım olarak göze çarpmaktadır. Ona göre *“Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş ictimai bir müessesedir.”* (Ergin, 2005: 7).

Dillerin Tasnifi

Günümüzde dilbilim çalışmalarında genel olarak diller, "yapıları" ve "kökenleri" olarak iki açıdan sınıflandırılmaktadır. Yapısı bakımından diller: 1-Yalınlayan (tek heceli /değişmeyen) diller, 2-Bükümlü (değişken) diller, 3-Bitişken (ekli) diller, şeklinde üç başlık altında incelenmektedir. Birinci gruba giren diller, değişken olmayan diller olarak nitelendirilebilir. Çince, Tibetçe, Vietnamca ve bütün Himalâya dilleri yalınlayan diller kapsamına girmektedir. Sami-Hami dilleri ve Hint-Avrupa dilleri, bükümlü diller içerisinde değerlendirilmektedir. Bu gruba girenler ise gövde bükümlü ve kök bükümlü olarak ikiye ayrılmaktadır. Hint-Avrupa dilleri gövde bükümlüyken Sami dilleri kök bükümlü olarak kabul edilmektedir. Arapça da bu grubun içinde yer almaktadır. Bitişken diller ise asıl köklerin başına veya sonuna aldıkları bazı eklerle anlamının değiştiği dillerdir. Aralarında Türkçe'nin de bulunduğu Macarca, Fince, Moğolca, Japonca gibi diller bitişken diller olarak kabul edilmektedir. Kökenleri açısından ise diller genel olarak Hint-Avrupa Dil Ailesi, Hâmî-Sâmi Dil Ailesi, Çin-Tibet Dil Ailesi, Ural-Altay Dil Ailesi ve Bantu Dil Ailesi şeklinde beşli bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır (Küçükkalay, 1969: 68-72; Ercilasun, 2004: 29-32).

Sami Dilleri ve Bazı Ortak Özellikleri

“Sâmîler” tabiri ilk kez, 1781 yılında Alman oryantalist August Ludwig Schlozer tarafından kullanılmıştır. Tarih boyunca Batı Asya ve Afrika'nın farklı coğrafyalarında medeniyetler kuran, dil ve tarih açısından benzer özelliklere sahip olan ve aynı soydan geldiği kabul edilen halklar için kullanır. Schlozer, Tevrat'ın onuncu babında Hz. Nuh'un tufanı ve onun oğulları Sam, Ham ve Yafes ile ilgili yer alan bilgilerden yola çıkarak böyle terim kullanmıştır. Aramca, Kenanca (Fenike-İbranice) Akkadça (Babil-Asurca), Eski Yemen dilleri, Habeşçe ve Arapça Sâmî dilleri kategorisinde yer almaktadır (Wolfensohn 1929: 1-3; Hamd, 2005: 70-75).

Samî dilleri, zamanla her ne kadar birbirinden farklılaşmışsa da hâlâ aralarında kelime ve gramer bakımından birçok ortak özellik bulunmaktadır. Örneğin şahış zamirlerin söz konusu dillerde birbirine benzerliği dikkat çekicidir. Ayrıca gramer yapıları arasında da bazı benzerlikler olduğu ve aralarında azımsanmayacak kadar

pek çok ortak kelime de bulunduğu görülmektedir (Tur, 2009: 134). Söz konusu özelliklerin yanı sıra Sami dilleri arasındaki bazı ortak hususları kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

1-Sami dillerde kelime kökleri genelde üçlüdür.

2-Sami dillerde bütün harfler sessizdir.

3-Sami dillerde boğaz harfleri (أ-ه-ح-خ-ع-غ) ve damak harfleri (ق-ط-ظ-ص-ض) yoğun olarak bulunmaktadır. Ancak (ض) harfi sadece Arapçada bulunmaktadır. Bundan dolayı Arapça için (لغة الضاد) “Dâd dili” denmiştir.

4-Sami dillerde isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki tür cümle bulunur. İsim cümlesinde özne başta yüklem sonrasında gelir. Fiil cümlesinde ise yüklem başta özne sonrasında yer alır.

5-Sami dillerde isimler ve sıfatlar eril ve dişil şeklinde ikiye ayrılır. Çoğu zaman kelimenin sonuna bir alamet eklenerek dişil olduğu gösterilir (Küçükkalay, 79-81).

ARAPÇAYI ZENGİNLEŞTİREN FAKTÖRLER

Dil, canlı bir varlıktır. Diğer canlılar gibi içinde bulunduğu yer, zaman ve kültürel yapıdan etkilenir. Siyasal, sosyal ve kültürel ortam değiştikçe dilde de birtakım değişimler söz konusu olur. Bu değişimler bazen dilin bizzat yapısında var olan iç faktörler sonucunda gerçekleşirken bazen de dilin içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve kültürel gibi dış faktörlerle gerçekleşmektedir.

Dış Faktörler

Kabileler

Cahiliye döneminde Arap toplumu çoğunlukla kabile şeklinde ve bedevi bir yaşam tarzına sahipti. Her kabilenin kendine özgü bir lehçesi bulunmaktaydı. Bedevî bir hayat süren kabilelerden her biri, özel bir lehçeye, şiveye ve kelime hazinesine sahipti. Bu tür kabilelerde yabancı kelime yok denecek kadar azdı. Yerleşik bir hayata sahip olan Kureyş, Hazrec ve Evs gibi kabilelerin dilinde ise Şam, Yemen, İran vb. yerlerle kurdukları ticari ilişkiler sonucunda bazı değişimler söz konusu olmuştu. Siyasî, ticarî ve kültürel ilişkiler sonucunda Arapçaya yeni kelimeler girmiştir. Dolayısıyla Arapların çok sayıda kabileye ve her kabilenin belli bir lehçeye sahip oluşu, Arapçanın zenginleşmesini sağlayan dış faktörlerin başında yer almaktadır. Nitekim Arapçanın kelime hazinesinin zenginliği, İslam’ın ilk döne-

minde dilcilerin kabileleri tek tek gezerek dil malzemesini derlemesine dayanmaktadır. Zira bir kabilede bir nesne için belli bir kelime kullanılırken başka bir kabilede aynı şey için başka bir kelime kullanılmaktaydı. Örneğin aslan için üç yüzün üzerinde kelime kullanılmıştır. Dolayısıyla Arap toplumunun kabile şeklinde yaşamış olması, kelime hazinesinin zenginleşmesini, çeşitliliğine büyük katkı sağlamıştır (Hanîş, 2014: 60-63).

Panayırlar

Arapçanın gelişiminde ve zenginleşmesinde büyük payı olan bir diğer dış faktör Cahiliye döneminde kurulan panayırlardır. Cahiliye döneminde çeşitli kabilelerden oluşan Arap toplumu, ticari, siyasi ve kültürel faaliyetlerini yılın belli ay ve günlerinde kurulan ve çoğu zaman iki-üç hafta devam eden panayırlarda gerçekleştiriyordu. Kabileler arası savaşların had safhada olduğu bir dönemde, Araplar arası kurulan panayırlar, dil ve ekonomik birliğin sağlanmasında büyük rol oynamıştır. Söz konusu panayırlar, hemen hemen her ayda Arap Yarımadası'nın bir bölgesinde kuruluyor ve bütün kabilelerden kendilerine yüksek katılım gerçekleşiyordu. Panayırlar, sadece Arap bölgelerinden değil İran, Hindistan, Çin v.s. dış ülkelerden gelen birçok tüccarı da kendilerine çekmekteydiler (Yılmaz, 1997: 335).

Dûmetü'l Cendel, Muşakkar, Suhâr, Debâ, Şihr, Aden, San'a, Râbiye, Ukâz, Zülmecaz, Natât, Hacr gibi meşhur ve büyük panayırlar, insanların kaynaşmasını sağlayıp, diller ve lehçeler arası alışverişi kolaylaştırıyordu. Panayırlar bugünkü ifadeyle dili koruyan ve yeni edebi mahsullerin çıkmasına kapı açan ve edebiyatın gelişmesine öncülük eden edebi merkezler olarak görülebilir. Toplanmanın asıl amacının alışveriş olmasına karşın, aynı zamanda bir bakıma edebi kongre merkezleri olarak da kullanılmışlardır. Sonuç olarak Câhiliyye ve İslâmî dönemde kurulan Arap panayırları, lehçe birliği başta olmak üzere, Klâsik Arapçanın oluşmasında; o dönemlere ait pek çok edebî mahsullerin bize kadar gelmesinde önemli roller üstlenmiş ve oynamışlardır (Yılmaz, 1997: 335)

Siyaset

Siyaset, bireylerin sosyal yaşamlarının bir gereği olarak tezahür eder. Toplumla iletişim kurulması, halkın belli bir görüş etrafında toplanması ve yönetilebilmesi için devamlı etkileyici bir dile ihtiyaç duyulur. Siyaset alanında kullanılan dil, toplumda hâkim olan yönetim şeklinin değişmesiyle devamlı değişir. Örneğin demokratik bir yönetim biçimi ile yönetilen ile sosyalizm, komünizm gibi başka bir yönetim biçimiyle yönetilen halka yönelik kullanılan dil birbirinden farklı olur. Keza yönetime talip olan her siyasetçinin bilgi birikimi, tecrübesi ve toplumu tanı-

ma gibi bazı özellikleri nedeniyle dilde farklılık ortaya çıkar. Özellikle siyasi seçim dönemlerinde her siyasetçi, toplumu ikna etmek, kendi tarafına çekmek için dilin etkileyici bütün yönlerinden yararlanmaya çalışır. Yıllar, aylar ve hatta bazen haftalar sonra siyasilerin kullandıkları üslup değişmekte, yeni siyasi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla siyasetin, dilin gelişmesi konusunda önemli bir etki ve katkıya sahip olduğu görülmektedir (Hanış, 2014: 60-63).

Ekonomi

Yukarıda belirtildiği gibi dil, hayatın her alanında kendini göstermektedir. Dil, bireyler ve toplumlar arasındaki bağı ve iletişimi sağlayan en önemli araçtır. Hayatın her alanında yaşanan gelişmeler, kaydedilen ilerlemeler paralel olarak dilin de benzer şekilde ilerlemesine vesile olmaktadır. Medeniyetlerin değişmesi, ekonomik ve kültürel anlamda yaşanan değişimler, dilde yeni kavramların ve terimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nitekim ilkel ve basit bir hayat yaşayan eski toplumlar ile günümüzde ekonomik yönden daha ileride olan toplumlar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık kendisini dilde de açıkça göstermektedir. Zira ekonomik gelişmeler beraberinde toplumun kültürel açıdan ilerlemesini ve dolayısıyla dilin de gelişmesini sağlamaktadır. Özellikle sanayi devrimiyle yeni cihazlar, iletişim ve ulaşım araçları icat edilmiştir. Yine günümüzde teknoloji alanında yaşanan büyük gelişmeler bilgisayar, akıllı cihazlar, insansız hava araçları, uzay araçları gibi binlerce elektrik ve elektronik cihazların icat edilmesine vesile olmuştur. Bu da her cihaz ve cihazda kullanılan yazılım ve donanım için ayrı ayrı kavramlar ve terimlerin kullanılmasına neden olmuştur (Hanış, 2014: 60-63).

Din

Dinler, toplum üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu gibi dilin gelişmesine de büyük bir etkiye sahiptir. Zira her din, toplum için farklı bir inanç alanı ve yaşam stilini sunmakta, toplumun sosyal yaşamında farklı yasalar ve kurallar getirmektedir. Örneğin vahye dayalı semavi bir dinin kullandığı kavramlar ile beşerî sayılan dinlerin kavramları, ritüelleri birbirinden oldukça farklı olmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan her yeni din, yeni kavramları beraberinde getirmiştir. Örneğin İslam'ın gelişiyile "mumin (inanen), salat (namaz), zekât, savm (oruç) gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Özellikle Kur'an-ı Kerim ve hadisler etrafında meydana gelen tefsir, akaid, kelam, fıkıh vb. dini ilimler, devasa bir dini literatürün oluşmasına ve söz konusu literatürde on binlerce dini kaynaklı yeni terimler ve kavramların oluşmasına vesile olmuştur (Hanış, 2014: 60-63).

İç Faktörler

Yukarıda kısaca temas edilen dış faktörlerin yanı sıra bizzat dilin özünden kaynaklanan bazı iç faktörler de bulunmakta ve Arapçanın gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Söz konusu faktörler, Arapçanın kelime açısından zenginleşmesinde, üslup biçiminin çeşitlenmesinde ve özellikle dilin esnek bir yapıya kavuşmasında büyük bir etkiye sahiptir. Bunlar, aşağıdaki başlıklarda örnekler eşliğinde izah edilecektir.

İştikâk

İştikâk (اشتقاق) sözcüğü, sözlükte şakka (شق) kökünden türetilmiş bir masdar olup “ayrılmak, yarılmak, ikiye bölünmek” gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise *“aralarında lafız ve anlam ilişkisi bulunan iki kelimedenden birinin diğerinden alınması ve türetilmesi”* anlamını ifade etmektedir (Cürçânî, 1983: 27).

İştikâk, Arapçanın gelişmesinde rol oynayan en büyük faktördür. Zira iştikâk ile söz varlığı güçlenmekte ve kelime hazinesi çoğalmaktadır. Arapçanın kök bükümlü bir dil olması hasebiyle bir sözcükten onlarca sözcük türetmek mümkündür. Bu da çoğu zaman “iştikâk” yöntemiyle yapılmaktadır.

İştikâkın üç çeşidi bulunmaktadır. Bunlar el-İştikâku’s-sağîr (الاشتقاق الصغير), iştikâku’l-kebir (الاشتقاق الكبير) ve İştikâku’l-ekber (الاشتقاق الأكبر) şeklindedir.

a-el-İştikâku’s-sağîr, küçük iştikâk demektir. Buna el-iştikâku’l-âmm (genel iştikak) da denir. Bu tür iştikâkte türeyen (المشتق) ve kendisinden türetilen (المشتق منه) arasında lafız, anlam ve harf tertibi açısından bir uygunluk bulunmalıdır. Örneğin “ع-ل-م” kökünden türeyen bütün kelimelerde “bilmek, bir şeyi idrak etmek” anlamı bulunmaktadır. Nitekim bu kökten gelen عَلامَة (bilgin, çok bilen), عُلُوم (ilimler), عُلَمَاء/عَالِمُونَ/أَعْلَام (alimler), عَلَامَة (alamet) gibi kelimelerde “bilgi” anlamı bulunmaktadır. Bu tür iştikak daha çok masdardan ism-i fâil, ism-i meful, fiil-i mazi, fiil muzari gibi kelimeleri türetmek anlamına gelen emsile-i muhtelifede ortaya çıkmaktadır (Küçükkalay, 2021: 224).

b-el-İştikâku’l-kebir, büyük iştikak anlamına gelmektedir. Bu iştikak türünde türeyen ve kendisinden türetilen kelimeler arasında lafız ve anlam açısından uygunluk bulunmakla beraber harf tertibinde farklılık bulunmaktadır. Örneğin “çekmek” anlamına gelen جَبَذ kelimesinin جَذ kelimesinden türetilmesi gibi. Bu iştikak, aynı kök harflere sahip kelimelerin aynı anlamı veya yakın anlamı ifade ettiği iddiasına dayanmaktadır. Örneğin “س-ل-م” kök harflerine sahip مَسْلَم, مَسْلَس, مَسْلَس kelimelerinde “yakınlık” ve “yumuşaklık” anlamı bulunmaktadır. Yine kök harflerinde “ر-

”كـب“ harfleri bulunan كرب, بك, بكر, برك kelimelerinde “meşakkete, çaba ve gayret sarfetmeye” delalet etmektedir (Küçükkalay, 2021: 225).

c-el-İştikâku’l-ekber, en büyük iştikak demektir. Türeyen ve kendisinden türetilen arasında anlam açısından uyum olmakla beraber lafızlarda sadece mahreç açısından uyumun bulunmasıdır. Örneğin أَقَّ (karga öttü, koyun meledi) ve أَقَّ (eşek anırdı) sözcüklerinin aynu’l-fiilleri (orta harfleri) mahreç açısından birbiriyle uyumludur. Zira ikisi de boğazdan çıkan harflerdir (Küçükkalay, 2021: 227)

Naht

Naht (ناحت) sözcüğü sözlükte “yontmak, düzeltmek, kesmek, sivriltilmek, yaymak” anlamlarına gelmektedir. Terim olarak “iki kelime ya da bir cümlelerin harflerinden, kelimelerin veya cümlelerin taşıdığı anlamı ifade eden tek bir kelime oluşturma” anlamına gelmektedir (Mübarek, 1981: 148-149). İştikâkın bir türü olması nedeniyle “naht” olgusuna el-iştikâku’l-kubbâr da denmiştir. Nahtın 6 türü bulunmaktadır. Bunlar fiil nahti, sıfat nahti, isim nahti, nisbet nahti, tahfif nahti ve harf (edat) nahtıdır.

a-Fiilin naht: Bir fiilin bir cümlelerin tüm anlamını ifade edecek şekilde oluşturulmasıdır. Örneğin بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ fiili, قال “Bismillahirrahmanirrahim dedi/Besmele çekti” cümlesinin kısaltılmış hâlidir. Yine قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ fiili, “La havle ve la kuvvet illa billah dedi” cümlesini ifade etmektedir.

b-Sıfat nahti: Naht edilen kelimenin iki sıfat anlamını bir kelimeyle ifade etmesine dayanmaktadır. Örneğin “semiz ve güçlü” anlamına gelen بَطْرُ kelimesi, بط “güçlü” ve بر “semiz” kelimelerinden oluşmuştur.

c-İsim nahti: İki isimle ifade edilen anlamın bir isimle ifade edilmesine dayanmaktadır. Örneğin “sert kaya” anlamına gelen جَلْمُود kelimesi, “sert, buz” gibi anlamlara gelen جَلْد ve جَمْد kelimelerinden oluşturulmuştur.

d-Nisbet nahti: Bir kişi veya eşyanın iki farklı yere nisbet edilmesi için oluşturulan naht türüdür. Örneğin طَبْرِخَزِي kelimesi ile bir şeyin veya kişinin طَبْرِخَزِي “Taberistan” ve خَوَازِم “Harizm”e nisbetini ifade eder. Yani hem Taberistan hem Harizmlidir anlamına gelmektedir.

e-Tahfif nahti: İki kelimededen bazı harflerin hafzedilerek bir kelimenin oluşturulmasıdır. Daha çok isim tamlamasında ortaya çıkar. Örneğin بُلْعَنْبَر, بُلْحَارْث, بُلْخَزَرْج kelimeleri, بنو العَنْبَر “Anber oğulları”, بنو الحَارِث “Haris oğulları” ve بنو الخَزَرْج “Hazrec oğulları” anlamına gelmektedir.

f-Harf nahti: Bir harfın (edatın) birden fazla harften meydana geldiği iddiasına dayanan naht türüdür. Örneğin اُنْ edatının اُنْ edatlarından naht yoluyla türetildiği ifade edilmiştir (Küçükkalay, 2021:160-161)

Klasik ve modern dilcilerin naht konusunu şekillerde el almışlardır. Klasik kaynaklarda “naht” konusu daha çok Arapçada var olan bir dil olgusunun izahı şeklindedir. Ancak modern dilciler, bu olgunun kelime türetmede bir kıyas olarak ele alınıp alınamayacağı hususunu tartışmışlardır. Nitekim Subhî es-Sâlih, naht olgusunun önceki Araplar tarafından çok az bilindiğini, zira iştikakın kelime türetmede yeterli olduğunu, var olan az miktardaki menhût kelimelerin ise iştikakın kurallarını ortadan kaldırmadığını ifade etmiştir. (Salih, 1960: 243-245).

Günümüzde bilimin birçok alanda ilerlemesi her ilim dalında onlarca alt dalın oluşması yüzlerce terimin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Her ne kadar iştikâk olgusu terim oluşturmada öncelikli olsa da bazen yetersiz olabilmekte veya “naht” yöntemiyle kelime oluşturulmanın daha kolay olabilmektedir.

İştirak

İştirâk (اشتراك), sözlükte “ortak olmak, katılmak, paylaşmak” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak “bir sözcüğün birden fazla anlamda kullanılması” demektir. Bu özellikte olan kelimeye ise “müşterek” (مُشْتَرَك) denir. Türkçe gramerde buna karşılık “sesteş” ifadesi kullanılmaktadır. Örneğin عَيْن sözcüğü, “göz, çeşme, şehir, aile efradı, casus, altın, kişi” gibi yaklaşık otuz beş farklı anlamda kullanılmaktadır (Durmuş, 2006).

Arapçanın anlam yönünü zenginleştiren iştirâk olgusunu, İbn Dürüstveyhi, Se’âlibî, Ebherî ve Belhî dışında bütün dilciler ve fıkıhçılar kabul etmişlerdir (Küçükkalay, 2021: 161)

Müşterek sözcüklerin nasıl oluştuğu kesin olarak bilinmemekle beraber bu konuda bazı gerekçeler öne sürülmüştür. Bunları kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

a-Arapların yoğun olarak kabile şeklinde yaşamaları ve her kabilenin belli bir kelimeye farklı anlamlar yüklemeleri.

b- Bir kelimenin iki ayrı anlam için ortak olarak vaz’ edildikten sonra aralarındaki ortak mananın zamanla unutulması.

c-Bir kelimenin asli manası dışında mecaz olarak başka bir manada kullanıldıktan sonra zamanla mecaz mananın hakikat zannedilmesi.

d-Bir kelimenin asıl manasından çıkıp ıstılâhî bir manada kullanılması (Küçükkalay, 2021: 163-164)

Terâdüf

Arapçanın zenginleşmesini ve gelişimini sağlayan Terâdüf (ترادف) kelimesi sözlükte “iki şeyin peş peşe gelmesi, birbirini izlemek, bir kişinin terkesine geçmek” gibi anlamlara gelmektedir. İstilah olarak “*iki veya daha fazla kelimenin aynı anlamda kullanılmasıdır*”. Bu şekilde kullanılan kelimeye ise “müterâdif” (مترادف) denir. Her dilde var olan terâdüf olgusu, Türkçe gramerinde eş anlamlı olarak isimlendirilmektedir.

Terâdüfün ortaya çıkış nedeni tam olarak bilinmese de Arap kabilelerinin bir eşyayı farklı isimlendirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bir kelimenin zamanla unutulup onun yerine başka bir kelimenin tercih edilmesi, ilk vezdedilen kelimenin telaffuzunun ağır olması ve bunun yerine daha hafif bir kelimenin seçilmesi, şiir ve nesirde tefennün yapma arzusu gibi gerekçeler ileri sürülebilir. Araplar bal için 80, aslan için 350, yılan için 200, köpek için 70, kuyu için 88, dişi deve için 255, erkek deve için ise 900’e yakın teradüf kullanmışlardır (Küçükkalay, 2021: 2017-208)

Çoğu dilci teradüf olgusuna kabul etmekle beraber buna karşı çıkanlar da olmuştur. Bunlardan İbnü’l-A’râbî, Se’âlibî ve İbn Fâris gibi bazı âlimler; “müterâdif olarak bilinen kelimelerin hiçbirinin diğeri ile aynı manada olmadığı” görüşünü benimseyerek gerçek anlamda bir terâdüfün olmadığını, müterâdif kabul edilen kelimeler arasında nüansların bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, “oturmak” anlamına gelen جَلَسَ ve قَعَدَ kelimeleri arasında ince bir fark vardır. Çünkü قَعَدَ kelimesi ile ayakta duran kişinin oturması, جَلَسَ kelimesiyle ise yatan kişinin oturma pozisyonuna geçmesi anlamı kastedilmektedir (Polat, 2014: 1808)

Terâdüfî inkâr edenlerin ileri sürdükleri gerekçeler ilk bakışta makul görünse de bunu tüm müteradif kelimelere teşmil etmek çok zordur. Zira onlarca müteradif kelimenin aralarındaki ince farkları tespit etmek hiç de kolay değildir. Ayrıca Arapların konuşurken müteradif kelimelerin ince farklarını dikkate aldıklarını söylemek de ispatı zor bir iddianın ötesine geçemez. Dolayısıyla diğer pek çok dilde müteradif (eş anlamlı) bulunduğu gibi Arapçada da bulunmaktadır.

Tezâd

Tezâd (تضاد) kelimesi sözlükte “birbirine zıt olma, çelişme, aleyhinde olma” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak Suyûtî, bu kavramı şöyle tanımlar: “*lafzında ittîfak edildiği halde, manasında ihtilaf edilen kelimelerdir*” (Suyûtî, 1987: I, 318). Yani bir kelimenin iki zıt anlamda kullanılmasıdır.

Ezdâd (عَدَد) kelimesi ise zıt (ضِدّ) kelimesinin çoğulu olup “karşıt”, “ters” anlamına gelir. Ezdâdın Arap dilinde nasıl çıktığı hususu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kabilelerin lehçe farklılıkları sebebiyle böyle bir durumun olabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca zamanla kelimelerde meydana gelen değişiklik, bir kelimenin iki farklı kökten türetilme ihtimali de ezdâdın çıkış nedeni olarak ileri sürülebilir. Ancak مفازة kelimesinin “çöl” anlamında, بصير kelimesinin ise “kör” anlamında kullanılması gibi bazı kullanımların da ezdâd kapsamında değerlendirilmemelidir. Zira bu tür kullanımlar iyimserliğin ve tefâülün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Küçükcalay, 2021: 171).

İbn Deresteveyh gibi birkaç dilcinin dışında ezdâd olgusu bütün dilciler tarafından kabul edilmiş ve sadece ezdâd kelimeleri içeren onlarca eser telif edilmiştir.

Ezdâd kelimeler için bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

a-الأزْر: Kuvvet, zaaf; b-البُلْهَاء: Akıllı, ahmak; c-الزَّاهِق: Zayıf, şişman; d-الشَّجَاع: Kuvvetli, zayıf; e-الطَّرَب: Keder, sevinç; f-الْقَسِيم: Yeni, eski; g-الصَّنْبُور: Sıcak rüzgâr, soğuk rüzgâr; h-الْقِسْط: Adalet, zulüm; i-الإخْفَاء: Gizlemek, açıklamak; j-الغَرِيم: Alacaklı, borçlu

Mecâz

Arap dilini geliştiren en önemli iç faktörlerden biri de Arap dilinde çok yaygın olarak kullanılan mecazdır. Mecâz (مجاز) kelimesi, sözlükte “yol, geçit, meslek” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak “*bir kelimenin belli bir münasebetten dolayı –hakiki manasının kastedilmesine engel teşkil edecek bir karinenin bulunması şartıyla– vaz’ edildiği manasının dışında kullanılmasıdır*” (Cürcânî, 1983: 257).

Mecâz her dilde bulunan bir olgudur. Lafzın ilk akla gelen veya karînesiz anlaşılan anlamı hakikat, karîne ve aklî çıkarım yoluyla anlaşılabilen anlamı ise mecazdır. Hakikat anlamı ifade eden kelimenin dilde ağırlık meydana getirmesi, hakiki mananın nezaket kurallarına aykırı olması, mecâz anlamın daha meşhur oluşu, mecâz anlam ile daha belîğ bir ifadenin ortaya çıkışı gibi bazı nedenler,

mecâz kullanımının yaygınlaşmasına vesile olmuş olabilir. Mecaz anlatım söze güzellik, derinlik ve canlılık katar, etkileyici ve güçlü bir özellik kazandırır.

İbn Cinnî, hakikatten mecaza üç sebepten dolayı geçilebileceğini ifade etmektedir. Bunlar “anlam zenginliği” (الإيساع), “vurgu” (التأكيد) ve “benzetme” (التشبيه)dir. Ona göre, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) bir at için kullandığı بحر kelimesinde her üç husus da bulunmaktadır (İbn Cinnî, 1952: II, 444).

Mecâz, lügavî ve aklî olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Mecâz kelimenin bizzat kendisinde meydana geliyorsa lügavî, isnâda gerçekleşiyorsa aklî mecaz söz konusu olur. Lügavî mecâz da mecâz-ı mürsel ve istiâre olmak üzere ikiye ayrılır. Lügavî mecâzda alaka teşbih ise istiâre, değilse mecâz-ı mürsel olur.

Kinaye

Arapçanın gelişimine katkıda bulunan bir diğer husus kinayedir. Kinâye (الكنية) sözcüğü sözlükte “bir şeyi gizlemek, açıkça söylememek” anlamına gelmektedir. Terim anlamıyla “*“Gerçek mânâyı düşünmeye engel olacak bir karîne bulunmak şartıyla, bir sözü gerçek mânâsına da gelebilmek üzere, onun dışında kullanmak sanatıdır.”* (Bilgegil, 1980: 175).

Kinayeyi mecazdan ayıran en önemli fark, kinayede gerçek ve mecâz anlamın bir arada kullanılması ve gerçek anlamın kastedilmediğini gösteren bir karinenin bulunmamasıdır. Aralarındaki bir diğer fark ise “*kinayede söz içinde geçen lâzımdan geçmeyen melzûma, mecazda ise melzûmdan lâzıma geçiş yapılmasıdır.*” Yani kinayede söylenen sözden hareketle kastedilen mecaz anlama ulaşıldığı hâlde, mecazda söylenen sözden uzaklaşarak mecaz anlama ulaşıyor. Örneğin “*المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ لِسَانُهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ*”: “(İyi) Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kişidir.” hadisinde zikredilen لسان (dil) ve يد (el) kelimeleriyle gerçek anlam kast edilmemesine rağmen gerçek anlamda kullanıldığı takdirde yanlış bir anlam ortaya çıkmış olmaz. Zira hadiste لسان ile “yalan, dedikodu, gıybet, iftira, kötü söz” gibi anlamlar kastedilmiş, يد kelimesiyle de “hırsızlık yapmak, insanlara zarar vermek, güç ve nüfuzunu kötüye kullanmak” gibi anlamlar kastedilmiştir. Bununla beraber لسان ve يد kelimeleri gerçek anlamları kastedilse bile yanlış bir anlam ortaya çıkmayacaktır.

Kinayeli anlatımın birçok amacı vardır. Övmek, yermek, incelik göstermek, kibar olmak, kabalığı bertaraf etmek, hafif yollu istihza etmek, şaka yapmak, eğlenmek, sitem etmek vb. amaçlarla kinayeye başvurulur (Karataş, 2015: 225)

Ta‘rīb

Arap dilinin gelişimini sağlayan bir diğer faktör, ta‘rīb (التعريب) kelimesi sözlükte تفعیل (tef‘il) kalıbında masdar olup “bir şeyi izah etmek, atın ayağındaki tüyleri temizlemek, Arapça öğretmek” gibi anlamlara gelir (Zebidi, 2003: II, 218) Terim olarak “*Arapçaya giren yabancı kelimelerin bu dilin kalıplarına ve fonetik kurallarına uydurulması, yabancı bir eserin Arapçaya tercüme edilmesi, aslen Arap olmayan bir kimse veya toplumun Araplaştırılması, uzun süre yabancı egemenliğinde kaldıktan sonra bağımsızlıklarına kavuşan Arap ülkelerinde resmî dilin Araplaştırılması, modern dönemde ortaya çıkan bilim ve teknoloji terimlerine Arapça karşılıklar bulunması*” gibi anlamlar ifade eder (Karaaslan, 2011).

Tarih boyunca Arapların, başka milletlerle siyâsal, ekonomik ve kültürel bazı ilişkileri olmuş ve birçok yönden etkileşimleri olmuştur. Bu etkileşimler aynı zamanda diller arasında da gerçekleşmiştir. Her dilde olduğu gibi Arapçada da yabancı dillerden gelen kelimeler, bu dilin temel özelliklerine göre birtakım değişikliklere uğramış ve ancak bundan sonra bu dilin unsurlarından biri hâline gelmiştir. Söz konusu değişiklikler sonucunda “mu‘arrab” (المُعَرَّب), “müvelled” (المَوْلَّد) ve “dahîl” (الدَّخِيل) şeklinde kelimeler ortaya çıkmıştır. Arapçanın gramer ve ses yapısına uyum sağlayarak Araplaştırılmış kelimelere “mu‘arrab”, Arapçaya girdikten Arapçalaştığı hâlde kendisinde yabancılık eseri kalan kelimelere “dahîl” ve Arapça köklerden türemiş olan kelimelere ise “müvelled” denir. Bununla beraber dahîl, muarreb ve müvelled ifadeleri eş anlamlı olarak da kullanılmıştır (Usta, 2013: 947; Karaaslan, 2011).

Tarih boyunca yapılan ta‘rīb çalışmaları, Arapçanın gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Zira dillerin etkileşimini, kelime alışverişini neredeyse engellemek imkânsızdır. Önemli olan bir dile giren kelimeleri dilin özünü bozmadan, kurallarına uygun bir şekilde dönüştürmektedir. Modern dönemde de Arap ülkelerinde ta‘rīb çalışmaları yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Özellikle bilim, teknoloji ve sanat alanlarındaki gelişmelere bağlı olarak Batı’da üretilen kelime ve terimlere karşılık bulmak için Arap dünyasında birçok kurum ve kuruluş tesis edilmiştir. Bu kuruluşlar genellikle “Mecme‘u’l-lugati’l-‘Arabiyyi” (Arap Dil Akademisi) şeklinde isimlerle kurulmuş ve hemen her Arap ülkesinde bulunmaktadır.

İbdâl

İbdâl (إبدال) kelimesi sözlükte “değiştirmek, bir şeyin yerine başka bir şeyi koymak” anlamına gelir. Terim olarak “*sözcükteki bir harfî, başka bir harf ile değiştirmek*” anlamına gelmektedir. İletli harflerin (vâv: و, yâ: ي, elif: ا) birbiriyle değişim için daha çok “*kalb*” (القلب) tabiri kullanılmıştır (Küçükkalay, 2021: 182)

İbdal harfeleri, İsticade يوم جد طاه زل ifadesinde geçen 14 harftir. Bazı dilciler, sad (ص) harfî yerine sîn (س) harfini kabul ederek طال استجده يوم şeklinde bir ifadede toplamışlardır. Bazı dilciler ise bu sayıyı 21’e kadar çıkararak ibdal harflerini لجد صرف شكس أمن طي ثوب عزته şeklinde bir ifadede toplamışlardır.

İbdâl Arapça kelimelerin türetilişi, dönüşümü ve esneklik kazanmasına büyük katkı sağlamıştır. Dolayısıyla Arapçanın gelişimi ve kelime çeşitliliğine önemli etkisi olmuştur.

Müselles

Müselles (المُتَلَث) kelimesi, sözlükte ثَلَاثَة (üç) kökünden türetilen tef’îl (تَفْعِيل) kalıbından ism-i mef’ûl olup “üçlenmiş, üçlü, üçgen, üç köşeli, üçte biri kalan yemek” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak “*Aynı harf, vezin ve tertibe sahip olmakla beraber ilk veya orta harfinin üç hareke alarak üç farklı anlamda kullanılan ya da üç hareke aldığı halde aynı anlamda kullanılan kelime*” şeklinde bir anlam ifade etmektedir (Batalyevsî, 1981: I, 298).

Verilen tanımdan anlaşılacağı üzere müselles kelimeler, kök harfleri ve tertibi aynı olup irap hareketi dışında üç farklı okunuş biçimi olan kelimelerdir. Bu fonetik farklılık bazı kelimelerde anlam değişikliğine neden olsa da bazılarında herhangi bir değişikliğe yol açmaz (Tarı, 2017: 443). Örneğin “bir yerde kalmak” anlamına gelen “مَكْتُ/مَكْتُ/مَكْتُ” kelimesinin ilk harfî üç farklı hareke aldığı hâlde anlamı değişmez. Ancak ilk harfînde üç farklı hareke ile okunan “جَنَّة: bahçe”, “جَنَّة: delilik”, “جَنَّة: kalkan” kelimesi, aldığı her bir harekeyle anlamı değişmektedir. İbn Mâlik, konuyla ilgili yazdığı eserinde Arapçada “anlamı değişmeyen” 201 müselles, “anlamı değişen” 2131 müselles tespit etmiştir (İbn Mâlik, 1984: I, 107)

“Müselles” türü kelimeler, Arapçaya lafız ve anlam zenginliği, anlatım rahatlığı, muamma ve lugazlı ifade kullanma imkânı kazandırmış, kelime dağarcığının genişlemesinde çok önemli katkılar sağlamıştır.

Müselles türü kelimeler, ilk olarak nasıl ve kimler tarafından kullanıldığına dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Ancak dilbilimciler, müselleslerin ortaya çıkışıyla ilgili bazı görüşlerde bulunmuşlardır. Bu görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

1-Arapçanın kabileler hâlinde yaşayan Arap ulusunun dili olması ve çoğu zaman her kabilenin bir kelimeyi farklı biçimlerde telaffuz etmesi,

2-Kök harfleri farklı olsa bile türetme esnasında aldığı ekler sayesinde bazı kelimelerin sesteş olması,

3-Dilin kuralı gereği bazı kelimelerin farklı kalıba girmesi için zorunlu olarak hareketlerinin değişmesi (Tarı, 2017: 463-464)

Arapçanın bu özelliğine ilk defa kimin dikkat çektiği kesin olarak bilinmese de bu konuyla ilgili ve günümüze ulaşmış en eski eserin sahibi Kutrub'dur. Eserinde 32 adet müsellese derleyen Kutrub'u daha sonraları Ebû Zeyd el-Ensârî, Ebû İshak ez-Zeccâc, Ebû Abdullah el-Kazzâz ve İbn Sîd el-Batalyevsî gibi dilciler de konuyla ilgili birer eser yazarak izlemiştir. Daha sonraları birçok dilci tarafından konuyla ilgili 60'ın üzerinde eser telif edilmiştir (Tarı, 2017: 464)

SONUÇ

İnsanoğlunun en büyük özelliği, dil yani konuşma yetisidir. İnsanlar, tarih boyunca iletişimlerini dil ile sağlamışlardır. İnsanların sayısı arttıkça toplumda aşiretler, kabileler, uluslar şeklinde insan toplulukları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dil, en küçük insan topluluğundan en büyüğüne kadar insanlar arasında iletişim ve etkileşimi sağlayan yegâne olgudur.

Ulusların siyasi, ticari ve sosyokültürel ilişkileri sonucunda diller arasında çeşitli etkileşim ve alışverişler gözlemlenmiştir. Diğer dillerde olduğu gibi Arapçada da çeşitli etkileşimler olduğu ve zamanla değişip olgunlaştığı görülmektedir.

Sami dil ailesinden olan Arapça gerek kelime hazinesinin zenginliği gerekse kelime türetmede sahip olduğu esneklik yapısı nedeniyle en zengin dillerden biri olarak kabul edilmektedir. Arapçanın sahip olduğu bu zenginlik, birçok faktöre bağlı olarak uzun bir zaman diliminde gerçekleşebilmiştir. Söz konusu faktörler, iç ve dış olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

Arap toplumunun çoğunlukla kabile şeklinde yaşaması ve her kabilenin belli bir lehçeye sahip oluşu, Arapçayı geliştiren başlıca faktörlerdendir. Arap toplumunun kendi kabileleri arasında ve diğer uluslarla kurdukları siyâsî, sosyal ve ticarî ilişkiler de diğer dış faktörler olarak göze çarpmaktadır. İslam sonrası Kur'an-ı Kerim'in indirilmesi, yazı kültürünün yaygınlaşması ve Kur'an'ın anlaşılması bağlamında oluşturulan dini literatür, Arapçanın gelişimini sağlayan en büyük dış faktör olarak sayılmaktadır.

Dış faktörlerden bağımsız olarak Arapçayı geliştiren diğer faktörler, bizzat dilin iç yapısından kaynaklanmaktadır. Bunlar Arapçaya kolay bir şekilde kelime türetme imkânı veren iştikâk ve naht; dilin lafız ve anlam zenginliğini sağlayan iştirâk, terâdüf, tezâd ve müselles olgularıdır. Kelimelerin fonetik açıdan en kolay şekilde telaffuz edilmesini sağlayan bir diğer faktör ise ibdâldır. Sözün gücünü artıran, canlılık katan ve daha etkiyeci kılan föktörler ise kinaye ve mecâz olgusudur. Arapçayı dış etkilere karşı korunması, dilin özünün yitirilmesini engellenmesi ise bir diğer iç faktör olan ta‘rîb ile gerçekleşebilmiştir.

KAYNAKLAR

- ERGİN, M. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- CÜRCÂNÎ, Ş. (1983). *et-Ta‘rîfât*. Beyrut. Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye.
- BATALYEVŞİ. (1981) *el-Müselles*. Bağdat. Dâru'r-raşîd.
- BİLGEGİL, M. K. (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara. Sevinç Matbaası.
- DURMUŞ, İ. Müşterek. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/musterek#1> (24.11.2022).
- HAMD, M. (2005). *Fıkhu'l-luga*. Riyâd. Dâru İbn Huzeyme.
- HANÎŞ, R. (2014). Avâmil Tatavuru'l-lugavî ve Mezâhiri's-Serâi fi'l-Lugati'l-Arabiyye. *el-Mumâresâtü'l-lagaviyye*, 5(2), 59-86.
- İBN CİNNÎ. (1952). *el-Hasâis*. Kahire. Dâru'l-kutubi'l-Mısriyye.
- İBN MÂLİK. (1984). *İkmâlu'l-İ‘âm bi Teslisi'l-Kelâm*, Cidde. Mektebetu'l-Medenî.
- KARAARSLAN, N.Ü. (2011). Ta‘rîb. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tarib> (26.11.2022).
- KÜÇÜKKALAY, H. (2021). *Kur‘ân Dili Arapça*, İstanbul. Muarrib Yayınları.
- MUBAREK, M. (1981). *Fıkhu'l-Luğa ve Hasâisi'l-‘Arabiyye*. Beyrut. Daru'l-Fikr.
- POLAT, E. (2014). Kur‘an Dili Arapçanın Yapısı ve Bazı Özellikleri. *Turkish Studies*. 9(2), 1793-1815.
- SALÎH, S. (1960). Dirâsât fi Fıkhi'l-Luga. Şam. Mektebetu Câmî‘ati Dimaşk.
- SUYÛTÎ, C. (1998). *el-Muzhir fi ‘ulûmi'l-lügati ve envâ‘ihâ*. Beyrut. Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye.
- TARI, N. (2018). Filolojik Açıdan Müselles Kelimeler ve Bu Alanda Yazılan Eserler. *Şarkiyat Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı*.
- TUR, S. (2011). Sami Dilleri Üzerine Bir İnceleme. *Şarkiyat*. 14, 129-164.
- TURAN. K. (2015). Kinaye ve Tariz. *Türk Dili*. 768, 222-232.
- USTA, İ. (2013). Arapçanın Gelişimindeki Dış ve İç Etkenler. *The Journal of Academic Social Science Studies* 6(2). 935-950.
- WOLFENSOHN, I. (1929). *Târîhu'l-lugâti's-sâmiyye*, Mısır. Matba‘atu'l-i‘timâd.
- YILMAZ, İ. (1997). *Panayırlar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- ZEBÎDÎ, (2003). *Tâcü'l-‘arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*. Beyrut. Dâru'l-fikr.
- BATALYEVŞİ, (1981). *el-Müselles*, Bağdat. Dâru'r-Raşîd li'n-Naşr.

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE BİTLİS EĞİTİM KURUMLARI

BITLIS EDUCATIONAL INSTITUTIONS ACCORDING TO SHARIA REGISTRIES

Nazenin Saadet Güler

ÖZET

MÖ II bin yıllarında Mittaniler tarafından kurulduğu tahmin edilen Bitlis birçok medeniyete beşiklik etmiş bir şehirdir. Bu tarihî şehir Karadeniz ve Mezopotamya düzlükleri arasındaki en önemli geçiş güzergâhı üzerinde kurulmuştur. Şehir sahip olduğu jeopolitik önem sayesinde bölgesindeki önemli ticaret ve ilim merkezlerinden biri olmuştur. Bitlis XIV. yüzyılda Şerefhanogulları Beyliği'nin hâkimiyetine girmişti. Bu beylik I. Selim'in Çaldıran seferinden sonra Osmanlı hâkimiyetini kabul etmişti. Ancak bu durum kalıcı olmamış, Osmanlı Devleti ile Sâfeviler arasında yaşanan savaşlar sonucunda şehrin hâkimiyeti taraflar arasında birkaç kez el değiştirmişti. Osmanlıların şehir üzerindeki kesin hâkimiyeti 1534 yılında Kanûn-i Sultan Süleyman zamanında sağlanmıştı. Bitlis en parlak dönemini Şerefhanogulları Beyliği döneminde yaşamıştır. Bu dönemde inşa edilen dinî ve ilmi müesseseler, hanlar, köprüler, imarethaneler ve bimaristanlar şehrin gelişiminde önemli rol oynamış ve onun bölgede bir ilim ve ticaret merkezi olarak öne çıkmasına zemin hazırlamıştı.

Şehirlerin gelişiminde rol oynayan önemli faaliyetlerden biri de eğitim faaliyetleridir. Bitlis şehri bu bağlamda kendini kanıtlamış kadim bir şehirdir. Zira şehir sahip olduğu eğitim kurumlarıyla dünya çapında ün kazanmış önemli ilim adamları yetiştirmiştir. Şehrin zengin bir eğitim altyapısına sahip olduğu çeşitli arşiv kaynaklarına yansımıştır: Bu arşivler Bitlis'in tarihte sahip olduğu önemli eğitim kurumlarını ve bu kurumların şehrin kimliğini oluşturmadaki katkısını incelemek açısından oldukça değerli belgelerdir. Dolayısıyla Bitlis şehrinin tarihi ele alınırken ilgili şer'iyye sicilleri başvurulması gereken arşiv kayıtları arasında önemli yer almaktadır. Çünkü bir şehirde mahkemeye intikal etmiş bütün davaların ve resmî işlemlerin kayıtları belirli bir disiplin içerisinde "kadı sicilleri", "kadı divanı", "mahkeme kayıtları" ve "sicillât-ı şer'iyye" ya da yaygın kullanımı ile "şer'iyye sicilleri" denilen defterlere kaydedilmekteydi. Bitlis'e ait sekiz şer'iyye sicili bulunmaktadır. Bu sicillerden dört tanesi Bitlis sancaklarına diğer dört tanesi ise Bitlis merkeze aittir. Bitlis merkezinin 1878-1911 yılları arasındaki kayıtlarını 333, 411, 412 ve 298 numaralı defterler içermekte-

dir. Bitlis şehrinin panoramasını ortaya koyan bu defterler çalışmanın ana kaynağını teşkil etmektedir. Bu defterlerden tespit edilen kurumlar Örgün Eğitim Kurumları ve Yaygın Eğitim Kurumları olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bitlis, Eğitim, Cami, Medrese, Şer'iyye Sicilleri.

ABSTRACT

Bitlis, which is estimated to have been founded by the Mittani Empire in 2000 B.C, is a city that has been the cradle of many civilizations. This historical city has been founded on the most important transition route between the Black Sea and Mesopotamian plains. Thanks to its geopolitical importance, the city became one of the important trade and science center in its region. Bitlis came under the rule of the Serefhanogulları Principality in XIV century. This principality accepted Ottoman domination after Selim I's campaign in Çaldıran. However, this situation was not permanent, and as a result of the wars between the Ottoman Empire and the Safavids, the dominance of the city changed hands several times between the parties. The absolute dominance of the Ottomans over the city was achieved in 1534 during the reign of Suleiman the Magnificent. Bitlis lived its brightest period during the period of Serefhanogulları Principality. Religious and scientific institutions, inns, bridges, almshouses and hospitals (bimaristans) built in this period played an important role in the development of the city and paved the way for it to stand out as a science and trade center in the region.

One of the important activities that play a role in the development of cities is educational activities. The city of Bitlis is an ancient city that has proven itself in this context. Because with its educational institutions the city has trained important scientists who have gained a worldwide reputation. It has been reflected in various archival sources that the city had a rich educational infrastructure: These archives are very valuable documents in examining the important educational institutions of Bitlis in history and the contribution of these institutions in creating the identity of the city. Therefore, when dealing with the history of the city of Bitlis, among the archival records the relevant sharia registers are the first that should be consulted. Because the records of all the cases and official transactions that were submitted to the court in a city were recorded in a certain discipline in the registers called kadi registers, kadi divan, court records and sicillât-ı şer'iyye or, in common usage, sharia registers. There are eight şer'iyye registers belonging to Bitlis. Four of these registers belong to Bitlis sanjaks and the other four belong to Bitlis centre. The records of the Bitlis center between 1878-1911 include the books numbered 333, 412, 411 and 298. These records, which reveal the panorama of the city of Bitlis, constitute the main source of the study. The institutions identified from the records have been evaluated under two main headings which are Formal Educational Institutions and Non-formal Educational Institutions.

Keywords: Bitlis, Education, Mosque, Madrasa, Sharia Registry

GİRİŞ

Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Bitlis, Karadeniz ve Mezopotamya düzlükleri arasındaki en önemli geçiş güzergâhı üzerinde kurulmuştur (Arınç, 2007: 745). Sahip olduğu jeopolitik konumu sayesinde bölgenin önemli merkezlerinden biri olan bu tarihî şehir birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Bitlis'in MÖ II. bin yıllarında Mittaniler tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Urartuların uzun süren egemenliğinden sonra şehir sırasıyla Sakalar, Asurlular, Medler, Persler, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyeti altında kalmıştı. 641 yılında İslam Devleti'nin hâkimiyetine girse de Bitlis ve çevresi üzerindeki bu hâkimiyet kalıcı olmamıştı. Bölge Bizanslılar ile Müslüman Araplar arasında yaşanan savaşlar sonucunda taraflar arasında birkaç kez el değiştirmişti. Emevîler döneminde El Cezire valiliğinin Diyarbakır âmilliğine bağlı bir şehir olan Bitlis, Abbasiler döneminde Diyarbakır'a hâkim olan Hamdânîler ve Mervânîler'e bağlanmıştı. X. yüzyılda Bizans ile Mervânîler arasında yer alan Bitlis 1047 yılında Selçuklu hâkimiyetine alınmıştı. Ancak bu hâkimiyet kalıcı olarak 1085 yılında sağlanmıştı. Büyük Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı'ndaki desteklerinden dolayı Dilmaçoğlu Mehmed Bey'e Bitlis'i iktâ olarak vermiş ve şehir bu beyliğin merkezi olmuştu. Ancak Büyük Selçuklu Devleti'ne olan bağlılığının son bulması ile Dilmaçoğulları Beyliği sırasıyla Anadolu Selçukluları, Ahlatşahlar ve Artuklular'a tabi olması üzerine Bitlis'te doğal olarak bu devletlerin idaresi altında kalmıştı. Sonrasında Eyyûbîlerin (1209) ve Moğolların (1231) ardından şehir, XIV. yüzyılda Şerefhanogullarının hâkimiyetine girmişti. Şehri kontrolleri altında bulunduran Şerefhanlar sırasıyla Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîlerin idaresine tabi olmuşlardı (Arınç, 2007: 745).

Şerefhanlar I. Selim'in Çaldıran seferi sonucunda Osmanlı hâkimiyetini kabul etmişlerdi. Ancak bu hâkimiyet kalıcı olmamış ve Osmanlı Devleti ile Safevîler arasında yaşanan savaşlar sonucunda Bitlis taraflar arasında birkaç kez el değiştirmişti (Tuncel, 1992: 225-226; Arınç, 2007: 745; Demirtaş, 2007: 132-133). Osmanlıların Bitlis şehri üzerindeki kesin hâkimiyeti 1534 yılında Kanûn-i Sultan Süleyman zamanında sağlanmıştı. Bu hakimiyet 1 Haziran 1555 tarihinde yapılan Amasya Antlaşması ile Safevîler tarafından da kabul edilmişti (Tuncel, 1992: 227). Bitlis en parlak dönemini Şerefhanogulları Beyliği hakimiyeti döneminde yaşamıştır. Bu dönemde inşa edilen dini ve ilmi müesseseler, hanlar, köprüler, imarethaneler ve bimaristanlar sayesinde şehir bölgede bir ilim ve ticaret merkezine dönüştürülmüştü (Arınç, 2007: 755-756; Demirtaş, 2005: 47). Bitlis'e 1655 yılında Abdal Han döneminde gelen Evliyâ Çelebi, Şerefhanogulları Beyliği'nin şehirde inşa ettikleri eserlerin yan ısıra (Evliyâ Çelebi, 2010: 117,131-133, 137) özellikle Abdal

Han'ın çok yönlü bir bilge olduğundan; ilim ve ilim adamlarına gösterdiği önemden övgüyle bahsetmektedir (Evliyâ Çelebi, 2010: 140, 146-154).

Bir şehrin gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli unsurlardan biri de şüphesiz ki o şehirde bulunan eğitim kurumlarıdır. Çünkü toplumsal gelişimin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağı ancak sistematik bir eğitimle sağlanabilmektedir. Dolayısıyla insanoğlunun zamana ayak uydurma zorunluluğu nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılayacak standartta bir eğitim sistemine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Bitlis zengin bir geçmişe sahiptir. Zira tarihte sahip olduğu eğitim kurumlarıyla dünya çapında ünlü âlimler yetiştirerek¹ bölgede bir ilim ve irfan merkezlerinden bir olduğunu kanıtlamıştır (Güler, 2018: 482). Nitekim Bitlis tarihi boyunca şairlerin, bilim insanlarının, düşünürlerin çokça olduğu bir şehir olarak tanınmıştır (Arınç, 2008: 46; Demirtaş, 2005: 47).

Bitlis'te inşa edilen eğitim kurumları çeşitli arşiv kayıtlarına yansımıştır. Bir mahallîn mahkemeye intikal etmiş bütün davalarının yanı sıra resmî belgelerinin kayıtları belirli bir disiplin içerisinde “kadı sicilleri”, “kadı divanı”, “mahkeme kayıtları”, “sicillât-ı şer’iyye” ya da yaygın kullanımı ile “şer’iyye sicilleri” denilen defterlere (Uğur, 2010: 8) kaydedilmekteydi (Yılmazçelik, 2019: 89-90). Bu kayıtlardan şer’iyye sicilleri konumuz açısından özellikle önem arz etmektedir: Osmanlı şehir tarihinin incelenmesinde başvurulması gereken kaynakların başında gelen şer’iyye sicilleri ait olduğu bölgenin adlî, sosyal, kültürel, fizikî, malî, ticarî, zirai, beledî vs. birçok alana ışık tutmaktadır. Bir mahallîn mimarî tarihi hakkında sunduğu önemli bilgiler vasıtasıyla özellikle günümüze kadar ulaşamayan bazı eski san’at abidelerine ilişkin bilgilere de yine şer’iyye sicilleri sayesinde ulaşılmaktadır (Yılmazçelik, 2019: 92-93).

Bu çalışmanın ana kaynağını teşkil eden Bitlis şer’iyye sicilleri 8 defterden oluşmaktadır. (Ersoy, 1963: 31). Bu defterlerden 4’ü Bitlis’e bağlı olan sancaklara² diğer 4’ü ise Bitlis şehir merkezine aittir. Ancak burada sadece şehir merkezine ilişkin bilgilere yer veren 333, 411, 412 ve 298 numaralı defterler kullanılmıştır. Bu defterler daha önce bazı akademik çalışmalara konu olmuştur: 333 numaralı defterin (1878-1882) ilk yarısı İlhami Taşdemir (Taşdemir, 2010), ikincisi yarısı Hamza Kardaş (Kardaş, 2010), 412 numaralı defter (1889-1892) Salih Uluçay (Uluçay, 2006), 411 numaralı defter (1893-1903) tarafımızdan (Güler, 2011) ve

¹ Mevlâna Abdurrahîm Bedlisî, Mevlâna Muhammed Berkal’î, Şeyh Ammâr Yasir, Şeyh Mehmed-i Küfrevî, Şeref Han, Mevlâna Hüsameddin Bedlisî, Mevlâna İdris-i Bitlisî, Şems-i Bitlisî, Müştak Baba, Şükr-i Bitlisî, Said-i Nursi, Molla Halil ve burada ismini zikretmediğimiz daha birçok tanınmış âlim Bitlis’te yetişmiştir.

² 413, 415, 421, 422 numaralı defterler.

298 numaralı defter (1903-1911) ise Mehmet Sıddık Arvas (Arvas, 2007) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Şer'iyye sicilleri -yukarıda da ifade edildiği üzere- aynı zamanda bir mahallin resmî belgelerinin kayıtlarını ihtiva etmekteydi. Dolayısıyla Bitlis'e ait eğitim kurumlarının ele alındığı bu çalışmada şehrin şer'iyye sicilleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Zira bu tarihî belgeler şehirdeki eğitim kurumlarına ait vakfiyeler, buralara yapılan personel ataması ve tamirat gibi işlemlere ait önemli belgeler sunarak o kurumların işleyişi ile ilgili önemli bilgiler verirken aynı zamanda günümüze kadar ulaşamayan eğitim kurumlarına ilişkin bilinmeyenlerin açığa çıkmasını sağlamaktadır. Bitlis'teki eğitim kurumları, şehir merkezine ait şer'iyye sicillerinin verileri ışığında incelenerek Örgün Eğitim Kurumları ve Yaygın Eğitim Kurumları olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir.

ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARI

Örgün ifadesi örgütlenmiş, yapısallaştırılmış anlamlarında kullanılmaktadır (Başaran, 1984:200). Örgün eğitim ise belirli bir yaş grubundaki ve belirli seviyedeki kişilere, amaca uygun hazırlanmış programlarla bir eğitim kurumu çatısı altında yapılan düzenli eğitim için kullanılmaktadır (Erdem, 2006: 2; Baltacı, 2002: 830). Örgün eğitim kurumları yetiştirilmek istenen insan tipine göre programları ve bu program kapsamında faaliyet gösterir (Akyüz, 2000: 2). Bu anlamda toplumların kendi idealleri doğrultusunda gelişip şekillenmesinde bu eğitim kurumları başat bir rol üstlenmişlerdir. Osmanlı eğitim sisteminde örgün eğitim sıbyan mektepleri, medreseler ve Enderun Mektebi olmak üzere üç temel kurumda yapılmaktaydı (Akyüz, 2000: 31-45; Cihan, 2007: 12).

Medreseler, Osmanlı Devleti'ndeki örgün eğitimin en üst seviyesini oluşturmaktaydı. Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren devlet kurumlarının ihtiyaç duyduğu vasıflı insan gücünün çoğu bu kurumlarda yetiştirilmekteydi. Medreselerde bilimin yanı sıra başta din olmak üzere kültür, sanat ve felsefe gibi alanlarda çok etkin faaliyetler göstermekteydiler. Ulaşım ve haberleşme olanaklarının henüz gelişmediği ve hâliyle iletişimin kısıtlı olduğu klasik Osmanlı sisteminde medreseler aynı zamanda Osmanlı coğrafyasında varlık gösteren farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip topluluklar arasında bir iletişim işlevi görerek bunların kaynaşmasında önemli rol oynamaktaydılar. Farklı bölgelerdeki çeşitli etnik köken ve farklı kültürlerden gelen öğrencilerin yine medreseler vasıtasıyla yetiştirilerek ihtiyaç duyulan bölge, alan ve sektörlerde merkezi yönetimin ajanı olarak görevlendirilmeleri önem arz etmekteydi. (Cihan, 2007: 27). Bu durum Osmanlı Devleti'ndeki medreselerin çok

fonksiyonlu, geniş bir yelpazede faaliyet icra eden eğitim kurumları olduğunu göstermektedir.

Jeopolitik konumuyla Osmanlı Devleti'nin önemli şehirlerinden biri olan Bitlis sahip olduğu eğitim kurumlarıyla bölgede bir ilim merkezi durumundaydı (Arınç, 2008: 48). Bitlis'te örgün eğitim kurumlarından sıbyan mektebi ve medrese sayıları ile ilgili XIX. yüzyıla dair veriler kayıtlara yansımıştır. Buna göre, 1890 yılında sıbyan mekteplerinin sayısı 109, azınlıklara ait ilkokul sayısı ise 16 olarak kaydedilmişti (Arınç, 2008: 49). Bitlis'te 1871-1876 yılları arasında medrese sayısı 12 iken bu sayı 1892-1893 yılları arasında iki kat artışla 24'e yükselmiştir (Azap, 2017: 221). Dönemin kayıtlarını içeren şer'iyye sicillerine göre Bitlis'te 7 medrese bulunmaktaydı. Bitlis'in ilmi alandaki konumuna ışık tutmak açısından bu medreselerin incelenmesi önem arz etmektedir.

İhlasiye (Gökmeydan) Medresesi

İhlasiye Medresesi şehrin en yüksek meydanı olan Gökmeydan'da yer alan bir külliye kompleksi içerisinde kurulmuştur. Kurulduğu yerin ismiyle de anılan medresenin kitabesine göre medrese 1589 yılında V. Şeref Han tarafından yaptırılmıştır (Arık, 1971: 47; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Demirtaş, 2005: 48). Kemal Turfan tarafından tercüme edilen kitabede şu ifadeler yer verilmiştir: *İhlâsiye adı verilen bu şerefli Şerefiye Medresesinin yapılması güzel Allah'ın huzurunda iyi niyetle emredildi. Ve en büyük, ulu, adil ve bilgili emir merhum Şemseddin Han oğlu emîr Şerefhan tarafından dokuzyüz doksanyedi yılı Zilhiccesinde inşa edildi* (Arık, 1971: 50-51). Bazı kaynaklarda, mimari özellikleri bakımından medresenin Selçuklu mimarisi ile olan benzerliğinden dolayı, yapının bir Selçuklu eseri olduğu iddia edilmektedir (Serdar, 2007: 103-106). Ancak kitabesindeki bilgi medresenin V. Şeref Han tarafından kurulduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Demirtaş, 2005: 48; Koçak, 2019a: 220).

Şerefhan Bitlisî, çağın tanınmış âlimlerinden biri olan Şemseddin Mevlana Muhammed Şeranişî'nin İhlasiye Medresesi'nde tefsir, astronomi, mantık ve kelam alanlarında dersler verdiğini aktarmaktadır (Şerefhan Bitlisî, 2014: 383-384). Bitlis âlimlerinin önemli bir kısmını yetiştiren İhlasiye Medresesi (Demirtaş, 2005: 49) ile ilgili şer'iyye sicillerine iki tevcihat kaydı yansımıştır: 4 Eylül 1900 tarihli kayıta medresenin imâmet, hitabet ve tedris cihetlerine yıllık 1500 kuruş maaş karşılığında tayin edilen Halil Efendi'nin vefatı üzerine göreve ehil ve tek varisi olan oğlu Ahmed Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 303-304). 25 Ekim 1910 tarihli kayıta da medrese müderrisliğine 20 Ocak 1884 tarihinde yıllık 2000 kuruş karşılığında Bitlis'in eski müftüsü Fetullah Efendi'nin tayin edildiği, onun vefatından

sonra ise göreve büyük oğlu Abdullah Efendi'nin getirildiği bilgisi yansımıştır (Arvas, 2007: 372-373).

Hatibiye Medrese

Zeydan Mahallesi'nde bulunan medresenin ne zaman ve kim tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir (Arık, 1971: 51; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Tekin, 2021: 91). Ancak medresenin Bitlis'e ait 1540 yılı tahrir defterine kayıtlı olması onun XVI. yüzyıl yapıtı olduğunu göstermektedir (Koçak, 2019a: 219). Sicil kayıtlarında medrese ile ilgili bir tevcihat kaydı yer almıştır: 4 Eylül 1902 tarihli bu kayda göre medresenin müderrislik cihetine yıllık 300 kuruş karşılığında *mezun talebe-ı ulemadan* Molla Abdülaziz Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 350-351).

Halil Bey Medresesi

Bitlis evkaf defterine kayıtlı olan Halil Bey Medresesi'nin (Tekin, 2021: 91) ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Günümüze ulaşamayan bu medrese binasının yerinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü binası yapılmıştır. Sicil kayıtlarında medrese ile ilgili bir tevcihat kaydına yer verilmiştir: 4 Ağustos 1899 tarihli olan bu kayda göre Hasan Efendi adlı şahsın medrese vakfından karşılanan yıllık 300 kuruş maaş karşılığında medresenin müderrislik görevini yapmaktaydı. Onun vefatı üzerine bu göreve yıllık 500 kuruş karşılığında Şeyh Şemseddin Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 248-249).

İdrisiye Medresesi

Zeydan Mahallesi'nde bulunan medrese İdris-i Bitlisî tarafından (1515-1516) inşa ettirilmişti (Genç, 2019: 338; Koçak, 2019a: 211; Tekin 2009: 240-241). Günümüze ulaşamayan medrese ile ilgili sicil kayıtlarına dört dava kaydı yansımıştır: 4 Eylül 1899 tarihli bu kayda göre Rojiki Medresesi olarak anılan İdrisiye Medresesi'nin müderrisi Tahir Efendi'nin vefatı üzerine göreve medrese vakfından karşılanan yıllık 600 kuruş maaş karşılığında oğlu Mehmed Emin Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 252). 21 Mayıs 1900 tarihli kayıтта medrese vakfına ait bir tarlaya Rabia Hatun adlı bir kişi tarafından haksız yere el konulması üzerine konu medrese mütevellisi Mehmed Emin Efendi tarafından mahkemeye taşındığı ve mahkemenin Rabia Hatun'un aleyhine sonuçlandığı belirtilmiştir (Güler, 2011: 285-286). 10 Ocak 1910 tarihli kayıтта da medresenin müderris ve tevliyet cihetlerinde bulunan Mehmed Efendi'nin Eytâm Müdürlüğü'ne tayin edilmesi üzerine söz konusu gö-

revlere medrese vakfından karşılanan yıllık 600 kuruş hizmet bedeli karşılığında Molla Abdülgani Efendi'nin tayin edildiği bilgisi yer almıştır (Avras, 2007: 308-309). 29 Ağustos 1902 tarihli kayıta ise Evkaf Muhasebecisi Cevdet Efendi medresenin eski mütevellisi olan Mehmed Emin Efendi'nin vakfın bir miktar parasını zimmetine geçirdiği ve medreseye yapılması gereken bakım ve onarımı ihmal ettiği iddiasıyla mahkemeye başvurarak kişi hakkında dava açtığı bilgisine rastlanmıştır. Kayda göre dava Mehmed Emin Efendi'nin aleyhine sonuçlanmıştı (Güler, 2011: 354-355).

Nuhiye Medresesi

Hersan Mahallesi'nde bulunan medresenin 1700 yılında yapıldığı kitabesinde kayıtlıdır (Arık, 1971: 53; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435). Medrese binası günümüzde Hersan Karakol binası olarak kullanılmaktadır (Serdar, 2007: 107). Sicil kayıtlarına medrese ile ilgili üç kayıt yansımıştır: 4 Temmuz 1897 tarihli kayda göre medresenin hasbî müderrisi olan Molla Mahmud Efendi'nin bila veled (çocuksuz) vefat etmesi üzerine göreve Hünerzâde Hüseyin ve Cihangir Efendi adlı şahıslar tayin edilmişlerdi (Güler, 2011: 195). Kayıta Hünerzâde Hüseyin Efendi ve Cihangir Efendi'nin müderrislik hizmeti karşılığında aldıkları hizmet bedelinin belirtilmemiş olması onların da müderrislik görevini hasbî olarak ifa ettiklerini düşündürmektedir. 21 Haziran 1900 tarihli kayda göre medresenin tevliyetinde bulunan Evkaf Muhasebecisi Cevdet Efendi'nin medrese vakfına ait olan bir dükkâna Molla Ramazan Efendi adlı birinin haksız yere müdahale ettiği iddiası üzerine konu mahkemeye intikal etmiş ve mahkeme Molla Ramazan Efendi'yi söz konusu müdahalesinden men etmesiyle sonuçlanmıştı (Güler, 2011: 292). 20 Mayıs 1902 tarihli kayıt ise medresenin müderrislik görevine medrese vakfından karşılanan yıllık 500 kuruş hizmet karşılığında *mezun talebe-i ulumdan* Hüseyin Efendi adlı kişinin tayin edildiğini konu almıştır (Avras, 2007: 89).

Şerefiye Medresesi

Kitabesine göre 1529 yılında IV. Şeref Han tarafından kışla ile Hosor deresinin birleştiği yerde merkezinde cami olmak üzere medrese, imaret ve türbeden oluşan bir külliye inşa ettirilmişti (Arık, 1971: 19-20; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1434; Koçak, 2019a: 215). Bu medrese, medresenin müderrisi ile müteveli vekili arasında yaşanan alacak davası nedeniyle sicil kayıtlarına konu olmuştur: 10 Mart 1899 tarihli kayıta Şerefiye Medresesi Müftü zâde Said Efendi, babası Seyid Mehmed Fehmi Efendi'nin medresenin müderrisliğini yıllık 4000 kuruş hizmet

bedeli ile yaptığını, onun vefatı üzerine 29 Nisan 1895 tarihinde göreve tayin olduğunu ancak geçen beş sene zarfında 20000 kuruşluk istihkakının sadece 10116 kuruşunu peyderpey alabildiğini ifade etmiştir. Ayrıca talebelerin yemek vb. masraflarının karşılanması amacıyla medreseye yıllık olarak tahsis edilen 1800 kuruşluk ödemenin son iki yıldır yapılmadığını ifade etmiş ve toplamda 3600 kuruş olan bu tutarın 2200 kuruşundan vakfın lehine feragat ederek sadece kalan 1400 kuruşun kendisine verilmesi talebinde bulunmuştu. Müvekkil Abdulgani Efendi ise Said Efendi'nin bu iddialarına karşılık medresenin müderrislik hizmet bedelinin aslında yıllık 600 kuruş olduğunu söyleyerek babasına ödenen farkın onun ayrıca müftülük cihetinde bulunmasından kaynaklandığını belirtmiş; davacının babasından önceki müderrislere hizmet bedeli olarak yıllık 600 kuruş ödendiğini vurgulamıştı. Bu iddiaları doğrultusunda mahkemeye sunduğu deliller sonucunda mahkeme Abdül-gani Efendi'nin lehine sonuçlanmıştır (Güler, 2011: 229-230).

Yusufiye Medresesi

İnönü Mahallesi Çirik Düzü denilen yerde eski bir mezarlığın yanında bulunan medrese 1214/1799 yılında *Ağa-i Azbân el-Hac Yusuf Ağa* tarafından inşa ettirilmiştir. Medrese binası 1960'lı yıllarda ek cezaevi olarak kullanılıp 1990'lı yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmişti (Tekin, 2021: 76-77). Yarı evlatlık statüsünde olan medrese ile ilgili sicil kayıtlarına 3 dava kaydı yansımıştır: 2 Haziran 1896 tarihli kayda göre vakfın tevliyetine *evlad-ı vâkıftan* Abdülaziz Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 144-146). 4 Ağustos 1899 tarihli kayıta medresenin müderrisi eski müftü Şeyh Ahmed Efendi'nin çocuksuz vefatı üzerine yıllık 1300 kuruş hizmet bedeli ile Abdülmecid Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 248). 27 Aralık 1899 tarihli kayıta evlad-ı vâkıftan Süleyman Ağa medrese vakfının tevliyetine tayin edilmişti (Güler, 2011: 278-281). Son kayıt ise medrese vakfının mütevellisi ile Abdulgafur Efendi Hângâh'ının mütevellisi arasında medrese vakfının geliri içinde yer alan Han-ı Cedid'nin geliri hakkında yaşanan anlaşmazlık ile ilgilidir. 10 Temmuz 1910 tarihli kayıta medrese vakfının mütevellisi Süleyman Ağa, Han-ı Cedid olarak bilinen hana ait gelirin Yusufiye Medresesi, Gökmeşan Camii ve ismi verilmeyen bir mektebe vakfedildiğini iddia ederek Abdulgafur Efendi Hângâh'ının mütevellisi Şeyh Abdülbaki Efendi'nin hanın gelirinden hak iddia etmesine itiraz etmişti. Mahkemeye sunulan deliller ve şahitlerin ifadeleri sonucunda dava Şeyh Abdülbaki lehine sonuçlanmıştı. Bu kayıt Yusufiye Medresesi ile ilgili sicillere yansıyan en uzun dava kayıdıdır. Kayıta medresenin kurucusu ve vakfiyesi hakkında özet bir bilgi de yer almaktadır (Avras, 2007: 360-369).

YAYGIN EĞİTİM KURUMLARI

Her yaşta ve seviyedeki insanlara örgün eğitim kurumları dışında verilen eğitime yaygın eğitim denilmektedir (Baltacı, 2002: 838). İnsanlık tarihi ile başlayan yaygın eğitim insanların hayat boyu öğrenme ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Hz. Peygamberin *Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz* sözü hayat boyunca öğrenmenin gerekliliğini, önemini ortaya koymakta ve İslam medeniyetinin yaygın eğitime verdiği önemi göstermektedir. Yaygın öğretimi önemseyen toplumlar içinde bulundukları zaman ve koşullara göre çeşitli kurumlar inşa ederek bunun altyapısını oluşturmaya çalışmışlardır. Osmanlı eğitim sisteminde yaygın eğitim veren kurumların başında cami ve mescitler gelmekteydi. Cami ve mescitler dinî bir mabet olmalarının yanında yaygın eğitimin verildiği önemli merkezlerdi. Tekke, zâviye, dergâh ve hângâh gibi çeşitli dinî kurumlarda da yaygın eğitim verilmekteydi (Yılmaz, 2001: 339, 347). Bitlis'te yaygın eğitimin yapıldığı birçok cami, mescit ve diğer dini kurumların olduğu bilinmektedir. Bitlis'te 1871- 1876 yılları arasında cami ve mescitlerin sayısı 22 ile 33 arasında iken bu sayı 1892-1893 yılları arasında ciddi bir artış kaydederek 107'ye kadar yükselmiştir. Tekke ve zâviye sayısı ise 1892-1893 yıllarında 14 olarak kayıtlara yansımıştır (Azap, 2017: 221-222). Bitlis şer'iyye sicil kayıtlarına 23 cami, ikişer dergâh ve zâviye, birer tane hângâh, tevhid-hâne olmak üzere toplamda 29 kurumla ilgili bilgiler yansımıştır. Bu kurumlar aşağıda değerlendirildiği şekildedir.

Cami

Alemdar Camii

Cami şehrin güneyinde aynı isimle anılan mahallede bulunmaktadır. İki katlı olan caminin alt katında bir türbe yer almaktadır. Bu türbenin İstanbul'daki Eyyub el-Ensari'nin kardeşi Feyzullah Ensari'nin türbesi olduğu rivayet edilir. Feyzullah Ensari'nin Hz. Peygamber'in bayraktarı olduğu ve kendisine bundan dolayı camiye bayrak tutan kişi anlamına gelen "Alemdar" isminin verildiği rivayet edilmektedir (Arık, 1971: 33; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Tekin, 2021: 107-108). Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde mescit olarak geçen (Evliyâ Çelebi, 2010: 130) cami, 1 Mayıs 1784 tarihli vakfiyesine göre daha önce iki kez yıkılmış ve yeniden yaptırılmıştır. Vakfiyeye göre cami, zamanla meydana gelen yıpranmalar ile olumsuz doğal ve beşeri faktörler sonucunda oluşan hasarların onarım masraflarını karşılayacak gelirinin olmamasından dolayı yıkılmıştı. Cami dönemin valisi Maksût Paşa tarafından 1783-1784 yıllarında yeniden yaptırılmış ve giderleri için de zengin gelir kaynakları vakfetmişti (Arık, 1971: 33-34; Tekin, 2021: 107-108).

Sahip olduğu zengin gelir kaynakları sayesinde varlığını günümüze kadar sürdüren cami yaygın eğitimin önemli merkezleri arasında yerini almıştı.

İncelenen şer'iyye sicillerinde söz konusu cami ile ilgili dört dava kaydı yansımıştır: Bu kayıtlardan üçü cami vakfına ait mülklere başka şahıslar tarafından el konulması üzerine konunun mahkemeye intikal etmesiyle ilgilidir. 1882 yılına ait dava kaydında es-Seyyid Mehmed Emin Efendi adlı kişinin Alemdar Camii vakfına ait bazı mallara el koyması sonucu konunun mahkemeye taşınmış olduğu belirtilmektedir. Yapılan inceleme sonucunda söz konusu mülklerin caminin evkâf defterine kayıtlı olduğu tespit edilmiş ve davanın es-Seyyid Mehmed Emin Efendi'nin aleyhine sonuçlandığı anlaşılmıştır (Kardaş, 2010: 86-89). 11 Ağustos 1899 tarihli dava kaydında kaim-makam mütevellî Hamdi Efendi bir değirmen ve müştemilâtının caminin vakfına ait olduğunu iddia ederek mahkemeye başvurmuştu. Bunun üzerine değirmeni işleten davalı Manok ve Serkîs adlı şahıslar söz konusu değirmen ve müştemilâtını 21 Kasım 1846 tarihinde 6000 kuruş karşılığında Hacı Mehmed Bey'den satın aldıklarını içeren belgeyi mahkemeye sunmuşlardı. Bu satış belgesi üzerine dava Manok ve Serkîs lehine sonuçlanmıştı (Güler, 2011: 256-257). Ancak sekiz yıl sonra (4 Ağustos 1907) söz konusu değirmen ve müştemilâtının cami vakfına ait olduğu iddiasıyla mütevellî ile değirmeni işleten Manok'un oğlu Moşîh ve Serkîs'in oğlu Emidyân Mampirî arasındaki çıkan anlaşmazlık üzerine konu tekrar mahkemeye taşınmıştır. Hacı Seyyid Emin Efendi mahkemede değirmen ve müştemilâtının mülkiyetinin cami vakfına ait olduğunu ve değirmeni işleten Manok ve Serkîs'e yıllık 200 kuruş karşılığında kiraya verildiğini iddia ederek 11 Ağustos 1899 tarihli davanın cami vakfının aleyhine sonuçlanmasında eski mütevellî Hamdi Efendi'yi sorumlu tutarak onu *hukuk-u vakfî pâymâl ve ihânetini tezahür* ifadeleriyle eleştirmiştir. Şahitlerin verdiği ifade üzerine mütevellî iddiasında haklı bulunmuş ve mahkeme söz konusu değirmen ve müştemilâtının cami vakfına ait oluğuna hükmetmiştir. (Avras, 2007: 195-198).

Alemdar Cami ile ilgi şer'iyye defterlerine yansıyan son kayıt ise caminin imâmet hizmetinde bulunan Seyyid Ahmed Efendi'nin vefatı üzerine evkâf sandığına biriken maaşının varislerine taksimi ile ilgilidir. 15 Şubat 1903 tarihli kayıтта imam Seyyid Ahmed Efendi'nin evkâf sandığına biriken 750 kuruşluk maaşı eşi ve iki oğlu arasında taksim edilmişti (Güler, 2011: 361-362).

Ayn El Barit (Soğuk Pınar) Camii

Şehrin doğu yakasında İnönü Mahallesi'nde bulunan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde yer alması, caminin 1664 ile 1665 yılında Molla Gazi tarafından

yaptırıldığı iddiasını (Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435) geçersiz kılmaktadır (Koçak, 2019b: 85; Tekin, 2021: 142). Cami, ismini Arapçada çok soğuk anlamına gelen “Barit” ifadesinden almaktadır. Caminin bu isimi alt katında bulunan çeşmenin soğuk suyundan aldığı tahmin edilmektedir. Alt katta ayrıca Abdurrahman Dede türbesi de yer almaktadır (Arık, 1971: 28). Evliyâ Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde cami “Aynu’l-berut Mescidi” ifadesi ile yer almıştır (Evliyâ Çelebi, 2010: 132).

Ayn El Barit Camii ile ilgili şer’iyye defterlerine iki dava kaydı yansımıştır: 17 Mart 1890 yılına ait kayıt yıllık 1500 kuruş vazife ile caminin imâmet ve hitabet görevini yapan Abdülvehab Efendi’nin görev beratının talebiyle ilgilidir (Uluçay, 2006: 127). Bu kayıt tarihinden yaklaşık 17 yıl sonra, Molla Abdülvehab Efendi’nin vefatı üzerine yapılacak atama konusunda onun oğlu İsa Efendi ile evkaf muhasebecisi Cevdet Efendi arasında çıkan anlaşmazlık mahkemeye intikal etmişti. Evkaf muhasebecisi Cevdet Efendi, Molla Abdülvehab Efendi’den münhâl (boş) kalan tevliyet (idare) görevinin oğlu İsa Efendi’ye verilmesine mani olmuştu. Bunun üzerine mahkemede caminin vakfiyesinin olmadığını söyleyen İsa Efendi, tevliyet görevinin *mine’l-kadim evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı vakfından olanların meşrutiyet üzre tasarruflarına müte’âmil olmağla* babası Molla Abdülvehab’a verildiğini ve onun vefatı üzerine boş kalan kadroya atanmanın kendi hakkı olduğunu ifade etmişti. İsa Efendi mahkemeye sunduğu deliller ve tanıkların ifadeleri doğrultusunda haklı bulunarak tevliyet görevine tayin edilmişti (Avras, 2007: 202-203).

Aşağı Kale Camii

Şehrin merkezi bir yerinde Aşağı Kale ve Zeydan Mahallesi arasında bulunan cami (Arık, 1971: 42) halk arasında “Aşağı Kale” veya “Kale Altı Camii” şeklinde anılmaktadır. Arşiv kayıtlarına da “Kale-i Süflâ Camii” ismiyle geçmiştir (Tekin, 2021: 123). Söz konusu cami bir tevcihat kaydıyla sicil kayıtlarına yansımıştır: 19 Nisan 1890 tarihli bu kayda göre yıllık 600 kuruş karşılığında imâmet ve hitabet hizmetinde bulunan Yasin Efendi, 1879’dan 1883’ün sonuna kadar olan dört yıllık hizmet bedelini mütevelliden tahsil edememesi üzerine mahkemeye başvurmuştu. Yasin Efendi mahkemede alması gereken 2400 kuruşun 400 kuruşundan feragat edip kalan 2000 kuruşun kendisine verilmesini müteveli Sadullah Efendi’den talep etmişti. Tanıkların ifadesi ve Yasin Efendi’nin mahkemeye sunduğu kanıtlar sonucunda mahkeme müteveli Sadullah Efendi’nin söz konusu meblağı Yasin Efendi’ye ödemesi gerektiğine hükmetmiştir (Uluçay, 2006: 134-136).

Fârisiye Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan cami, sicil kayıtlarında iki tevcihat kaydıyla yer almaktadır: 13 Ağustos 1899 tarihli kayda göre caminin imâmet görevine yıllık 600 kuruş hizmet bedeli ile Tahir Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 252-253). 21 Şubat 1902 tarihli kayıta ise Tahir Efendi'nin bilâ veled (çocuksuz) vefat etmesi üzerine göreve Şükrü Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 340).

Gökmeydan Camii

Bulunduğu mahallenin ismini alan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak caminin 1801 yılında tamir edildiğine dair bir tamirat kitabesi mevcuttur. Caminin minaresi de cumhuriyetin ilk yılında (1924) yapılmıştır (Arık, 1971: 35; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435). İki katlı olan caminin alt katı zâviye olarak kullanılmıştı (Arık, 1971: 35).

Sicil kayıtlarında cami ile ilgili bir kayıt yansımasıdır: 28 Eylül 1909 tarihli bu dava kaydına göre 10 adet dükkândan elde edilen gelirler evkaf muhasebecisi Kemal Bey tarafından Gökmeydan ve Any El Barit'a aktarılmıştı. Ancak müteveli Nazire Hanım, söz konusu dükkânların Rahva Hanı'na vakfedildiğini belirterek konuyu mahkemeye taşımıştı. Yapılan inceleme sonucunda mahkeme Nazire Hanım'ı haklı bularak söz konusu dükkânların Rahva Hanı vakfına ait olduğuna hükmetmişti (Avras, 2007: 282).

Hatuniye Camii

Bitlis-Diyarbakır yolu üzerinde aynı isimle anılan mahallede bulunan caminin kim tarafından ve ne zaman kurulduğuna dair kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlanmamıştır (Tekin, 2021: 113-114). Hatuniye Camii bazı arşiv kayıtlarına “mes-cit” ifadesiyle geçmiştir (Koçak, 2019b: 81). Ancak sicil defterlerinde tespit edilen beş dava kaydında da cami ifadesiyle yer almıştır. Bu kayıtlardan ikisi cami vakfının tevliyeti, üçü ise tevcihat kayıtları ile ilgilidir: 2 Temmuz 1879 tarihli kayıt müteveli Sadullah Ağa'nın cami vakfının gelirlerinden bir miktarını zimmetine geçirmesi ve cami için gerekli olan tadilatı yapmaması nedeniyle görevinden alındığı ile ilgilidir (Taşdemir, 2010: 91). 8 Ekim 1902 tarihli kayda göre cami vakfının mütevellisi olan Faris Ağa'nın cami vakfına ait arsada kendisine bir hane inşa etmişti. Bu durumun incelenmesi amacıyla 1898 yılından beri yapılan davete icabet etmeyen Faris Ağa evkaf muhasebecisi tarafından mütevellilik görevinden azledil-

mişti (Güler, 2011: 351-353). Ancak 4 Şubat 1906 tarihli bir kayıta cami vakfının mütevellisi olarak Farıs Ağa'nın ismi yer almış ve onun vefatı üzerine vakfın tevliyetine *mezkur minel kadım evlad-ı evlad-ı evlad-ı vakıftan olanların meşrutiyet üze* büyük oğlu Osman Efendi tayin edilmişti (Avras, 2007: 150-151).

Görev tevcihatı ile ilgili olan kayıtlardan biri caminin imâmet diğeri ise müezzinlik hizmeti ile ilgilidir: 10 Mayıs 1901 tarihli kayıta yıllık 900 kuruş maaşla imâmet hizmetinde bulunan Molla Abdulkerim'in vefatı üzerine göreve büyük oğlu Molla Abdulaziz Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 310). 21 Ocak 1908 tarihli kayıta ise yıllık 550 kuruş vazife ile müezzinlik görevini ifa eden Molla Muğdâd'ın çocuksuz vefatı nedeniyle göreve kardeşi Abdullah tayin edilmişti. Ancak Abdullah'ın müezzinlik görevini ifa edecek yaşta ve ehliyetinde olmaması nedeniyle -uygun koşullar oluşuncaya kadar- müezzinlik görevi ona vekâlet edecek İsmail Efendi'ye tevcih edilmişti (Avras, 2007: 222).

Haydar Bey Camii

Haydar Bey Camii Bitlis'in Güroymak ilçesi Erentepe Mahallesi'nde bulunmaktadır. Caminin kitabesi olmadığından ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir (Tekin, 2021: 113-114). Sicil kayıtlarında cami ile ilgili sadece bir kayıt yer almaktadır: 1899 yılına ait kayda göre yıllık 750 kuruş hizmet bedeli karşılığında imâmet ve müezzinlik görevlerinde bulunan Molla Abdullah Efendi'nin vefatı nedeniyle söz konusu görevlere Molla Reşid Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 234-235).

Hersan Camii

Aynı isimle anılan mahallede bulunan cami hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Sicil defterlerinde ise sadece bir tevcihat kaydıyla yer almıştır: 28 Temmuz 1901 tarihli olan kayda göre caminin boş olan imâmet ve müezzinlik kadrosuna cami vakfından karşılanan yıllık 30 kuruş maaş karşılığında Molla Davud Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 321).

Hace Camii

İncelenen şer'iyye defterlerinde sadece bir tevcihat kaydında yer alan Hace Camii hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Sicil kaydına göre 22 Temmuz 1899 tarihinde cami vakfından karşılanan yıllık 400 kuruş maaşla imâmet ve hitabet hizmeti için molla Abdulgani Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 245).

Kalo Camii

Bitlis'in Zeydan Mahallesi'nde bulunan cami ile ilgili şer'iyye defterlerinde iki kayıt tespit edilmiştir. 10 Mayıs 1900 tarihli kayıta caminin imâmet ve hitabet hizmetini cami vakfından yıllık 1500 kuruş maaş karşılığında ifa eden Hacı Abdülmelik Efendi'nin vefatı üzerine göreve büyük oğlu Abdülbaki Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 282). 17 Mart 1903 tarihli olan kayıt ise yıllık 1400 kuruş karşılığında imâmet görevini ifa eden Molla Ali Kadızâde Şemseddin Efendi'nin mekteb-i iptidaiye muallimliğine tayin edilmesi üzerine boş kalan caminin imâmet kadrosuna Şeyh Kamil Efendi'nin tayin edildiği ile ilgilidir. (Güler, 2011: 263-264).

Kızıl Camii

Şemsi Bitlis Mahallesi'nin Kızıl Mescit Sokağı'nda bulunan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Cami duvarında caminin tadilatı ile ilgili iki kitabesi bulunmaktadır. 1507 yılına ait kitabede Hüseyin Akaoğlu Alleddin ve 1696 yılında ibn-i Kasım el-Hâc Mehmed tarafından caminin tamir edildiği kaydedilmiştir (Arık, 1971: 17; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1434; Koçak, 2019b: 80; Tekin, 2021: 127). Bazı kaynaklarda caminin bir Ermeni kilisesinden dönüştürüldüğü geçmektedir (Şerefhan Bitlisi, 2014: 383; Arık, 1971: 17; Koçak, 2019b: 80; Tekin, 2021: 127). Söz konusu cami ile ilgili şer'iyye defterlerine üç kayıt yansımıştır: 9 Mart 1881 yılına ait kayıta cami halısının değiştirilmesi için mütevellî Salih Efendi'ye cami vakfından 1000 kuruş teslim edildiği ifade edilmiştir (Taşdemir, 2010: 90). 14 Haziran 1890 tarihli kayıta yıllık 1500 kuruş maaş karşılığında imâmet ve hitabet hizmetinde bulunan Abdullah Efendi'nin görev beratının yenilenmesi talep edilmişti (Uluçay, 2006: 164). 6 Şubat 1903 tarihli kayıta ise yıllık 1500 akçe karşılığında caminin imâmet ve hitabet cihetinde bulunan imam zade Abdullah Efendi'nin vefatı nedeniyle görevde onun oğluna vekâlet etmek üzere (oğlu Ahmed Hikmet'in yaşının henüz küçük olması nedeniyle) Abdulhadi Efendi'nin tayin edildiği bilgisi yer almıştır (Güler, 2011: 360).

Kureyş Camii

Zeydan Mahallesi'nde bulunan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Kitabesinde caminin 1810 yılında büyük onarımdan geçtiği ve bu onarım sonucunda günümüzdeki şeklini aldığı anlaşılmaktadır (Arık, 1971: 37-38; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Koçak, 2019b: 83; Tekin, 2021: 106). Ca-

minin batısında bir türbe bulunmaktadır. Bu türbede Sultan Kureyşi adlı bir zatın mezarı bulunduğu ve sonradan yapılan camiye bu zattın ismi verildiği tahmin edilmektedir (Serdar, 2007: 86). Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi'nde mescit olarak ismi geçen cami (Evliyâ Çelebi, 2010: 132) ile ilgili sicil defterlerinde bir tevcihat kaydı yer almaktadır: 27 Temmuz 1900 tarihli kayda göre cami vakfından karşılanan yıllık 1200 maaş karşılığında Hafız Mehmed Zeki Efendi'nin camiye imam ve hatip olarak tayin edilmişti (Güler, 2011: 297).

Kuri Pekâr Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Kuri Pekâr Camii şer'iyye sicil defterlerine iki dava kaydıyla yansımıştır: Hersan Mahallesi'nde bulunan caminin mütevellisi Abdullah Efendi'nin vefatı üzerine görev oğulları Osman, Salih ve Süleyman'a tevcih edilmiş ancak üç oğlunun da yaşları küçük olması nedeniyle onların *vakti rüşd-ü sedâdlarına değin* 21 Haziran 1900 tarihinde Kerem zâde Hacı Ahmed Ağa mütevellî olarak tayin edilmişti (Güler, 2011: 303). Ancak 3 Eylül 1900 tarihli kayıttan vekil Hacı Ahmed Ağa'nın vefat ettiği ve göreve Kerem zâde Yusuf Efendi'nin tayin edildiği anlaşılmaktadır (Güler, 2011: 293).

Kuşçu Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlamayan cami ile ilgili şer'iyye sicillerinde bir kayda yer verilmiştir: 28 Eylül 1894 tarihli kayıta İshak Efendi, Kuşçu Cami-i Şerifin ecdad-ı Osman Ağa ibn-i İsmail tarafından inşa edildiğini ve tevliyet görevi evlâdiyet üzere şart kıldığını ifade ederek cami tevliyetinin kendisine verilmesini talep etmiş ve şahitlerin verdiği ifade doğrultusunda mahkeme İshak Efendi'nin talebini yerinde görerek görevin kendisine verilmesine hükmetmişti (Güler, 2011: 79-80).

Mermûtlü Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlamayan cami iki tevcihat kaydıyla şer'iyye kayıtlarına konu olmuştur: 29 Ağustos 1900 tarihli kayda göre caminin imâmet ve müezzinlik cihetine cami vakfından karşılanan yıllık 500 kuruş maaş karşılığında Molla Ahmet Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 302). 16 Aralık 1902 tarihli olan dava kaydında ise Molla Ahmed Efendi'nin vefat ettiği ve bunun üzerine caminin imâmet ve müezzinlik görevine Molla Musa Efendi'nin tayin edildiği bilgisi yer almıştır (Güler, 2011: 357).

Sultan Arap Camii

Şer'iyye sicillerine Sultan Arap Camii ismiyle konu olan cami hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. 9 Nisan 1895 tarihli kayıttaki cami vakfından karşılanan yıllık 400 kuruş maaş karşılığında caminin imâmet hizmetinde bulunan Ali Efendi'nin görev beratı talep edilmişti (Güler, 2011: 105). 23 Mart 1899 tarihli kayda göre İmam Ali Efendi'nin vefatı üzerine göreve büyük oğlu Ahmed Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 234). 6 Şubat 1900 tarihli son kayıttaki ise caminin tevliyet görevinde olan Abdulvap Efendi'nin vefatı üzerine göreve oğlu İsa Efendi atanmıştı (Güler, 2011: 270-271).

Şerefiye Camii

Bitlis şehir merkezinde kışla ve Hosor derelerinin birleştiği yerde 1529 yılında IV. Şeref Han tarafından cami, medrese, imaret ve türbeden oluşan bir külliye inşa ettirilmişti (Şerehan Bitlisî, 2014: 383; Arık, 1971: 19-20; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1434; Koçak, 2019b: 75). Şerefiye Külliyesi olarak adlandırılan bu külliye çeşitli konularda sicil defterlerine konu olmuştur. Bu kayıtlardan üç tanesi külliye merkezini teşkil eden cami ile ilgilidir. 13 Kasım 1878 tarihli kayıttaki Şerefiye Camii vakfından karşılanan yıllık 1200 kuruş hizmeti bedeli ile cami imamı için Şeyh Abdürrezzâk Efendi'ye verilen görev beratının sureti kayıt altına alınmıştı (Taşdemir, 2010: 33). 19 Mart 1899 tarihli kayıttaki da caminin hitabet görevinde bulunan Vaiz zâde Ali Efendi'nin vefatı üzerine göreve büyük oğlu Ahmet Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 233). Kayıtlara göre Şerefiye Camii'nde Veli Şemseddin hazretlerinin ruhuna bağışlanması için günlük bir cüz kur'an-ı şerif okumak suretiyle bir hatim-hevanlık kadrosu tahsis edilmişti. Yıllık 250 kuruş maaş karşılığında bu kadroda bulunan Molla Abdülkuddûs Efendi'nin vefatı üzerine göreve 1905 yılında büyük oğlu Molla Mehmed Efendi tayin edilmişti (Avras, 2007: 159-160).

Şeyh Hasan Camii

Şehrin kuzey batısındaki Kômüs Mahallesi'nde bulunan cami bir kiliseden dönüştürülmüştür (Arık, 1971: 30; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Tekin, 2021: 100). Tamirat kitabesine göre cami 1725 yılında Haydar Ağa adlı bir şahıs tarafından yenilenmiştir (Arık, 1971: 30; Tekin, 2021: 100). Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde mescit olarak anılan cami (Evliyâ Çelebi, 2010: 132) sicil defterlerine tevcihat kayıtlarıyla konu olmuştur: 14 Mayıs 1879 tarihli kayda göre imâmet ve hitabet görevi cami vakfından karşılanan yıllık 750 kuruş karşılığında Süleyman Efendi'ye verilmişti (Taşdemir, 2010: 33). 7 Mart 1900 tarihli kayda

göre cami vakfından karşılanan yıllık 250 kuruş hizmet bedeli karşılığında caminin imâmet cihetine Süleyman Efendi ibni Molla Musa Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 272). 9 Mart 1900 tarihli kayıta ise caminin tevliyet cihetinde bulunan Molla Musa Efendi'nin vefatı üzerine görev -bir önceki kayıta caminin imâmet hizmetine tayin edilen- büyük oğlu Molla Süleyman Efendi'ye tevcih edildiği kayıt altına alınmıştır (Güler, 2011: 275-276).

Şeyh İshak Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Şeyh İshak Camii bir kayıta sicil kayıtlarında yer almıştır: 18 Şubat 1890 tarihli caminin tadilatına dair olan bu kayıt caminin Hersan Mahallesi'nde olduğunu belirtmektedir. Kayıta ayrıca müteveli Mustafa Efendi'nin caminin mefruşatının çürüdüğü, ara sıra rutubetlendiği ve cami içinin tamirat edilmesi gerektiği yönündeki uyarılarına yer verilmiştir. Yapılan incelemede tadilat masrafının 1700 kuruş olacağı hesaplanmıştı. Müteveli bu masrafı Cami vakfından karşılayacağını belirtmiştir. Caminin içini tahta ile döşeyeceğini belirten müteveli tadilatı yapılmak üzere mahkemeden izin talep etmiş ve mahkemeden olumlu yanıt almıştı (Uluçay, 2006: 124).

Tahta Camii

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan cami sicil defterlerine yer alan bir tevcihat kaydıyla anılmaktadır: 25 Haziran 1899 tarihli bu kayda göre imâmet hizmetine cami vakfından karşılanan yıllık 400 kuruş hizmet bedelli karşılığında Molla Halid Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 243).

Taş Camii

Bulunduğu mahallenin ismiyle anılan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Mimari üslubu göz önüne alındığında caminin XVII. ya da XVIII. yüzyıl yapıtı olduğu tahmin edilmektedir (Arık, 1971: 41; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1435; Tekin, 2021: 121). Cami bir tadilat ve iki tevcihat kaydıyla şer'iyye sicillerine konu olmuştur: 14 Şubat 1890 tarihli kayıta müteveli el-Hac İsa Efendi caminin bir tadilattan geçmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu tadilatın yaklaşık 200 kuruşa mal olacağını hesaplayan müteveli tadilatın yapılması için mahkemeden izin talep etmiş ve mahkeme mütevelinin bu talebini yerinde bulunmuştu (Uluçay, 2006: 118). 11 Mayıs 1900 tarihli kayıta da caminin imâmet cihetine cami vakfından karşılanan yıllık 800 kuruş hizmet bedeli karşılığında Molla Hüseyin Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 284-285). 2 Şubat 1906 tarihli kayıta

ise cami imamı Molla Hüseyn Efendi'nin istifa etmesi üzerine caminin imâmet ve hitabet ciheti cami vakfından karşılanan yıllık 600 kuruş hizmet bedeli karşılığında Bihâreddîn Efendi'ye verilmişti (Avras, 2007: 150). Önceki kayıta da görüldüğü üzere caminin imâmet cihetine tayin edilen Molla Hüseyn Efendi'ye verilen hizmet bedeli 800 kuruş iken aynı cihet için Bihâreddîn Efendi'ye 200 kuruş daha az ödendiği dikkat çekmektedir. Kayıtlarda bu farkın nedeni belirtilmemiştir.

Ulu Cami

Bitlis şehir merkezinden geçen derenin kıyısında, çarşı içerisindeki en çukur alanda bulunan caminin ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Caminin 1150 yılında tadilat gördüğüne dair olan kitabesinin bazı kaynaklarda caminin inşa kitabesi olarak değerlendirilmiştir (Arık, 1971: 13; Yurt Ansiklopedisi, 1981-1984: 1433-1434; Serdar, 2007: 79). Ancak Korkmaz Şen tarafından incelenen kitabe caminin tadilatına dair bir yazıt olarak değerlendirilmiştir. Selçuklu eseri olarak bilinen caminin VII. ve VIII. yüzyıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir (Koçak, 2019b: 78). Cami sicil defterlerine bir kayıtla konu olmuştur: 24 Eylül 1890 tarihli kayıt cami vakfından karşılanan yıllık 500 kuruş hizmet bedeli karşılığında yaklaşık 15 yıldır *Câmi-i Kebir*'in müezzinlik cihetinde bulunan Ömer Efendi'nin görev beratının yenilenmesini konu almıştır (Uluçay, 2006: 212).

Zeydan Camii

Şehrin batısında bulunan mahallenin ismiyle anılan caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. 1540 yılına ait tahrir defterinde kayıtlı olan cami (Koçak, 2019b: 84) Evliyâ Çelebi'nin Seyhatnamesi'nde mescit olarak geçmektedir (Evliyâ Çelebi, 2010: 131). Cami şer'iyye sicillerine bir tevcihat kaydıyla yansımıştır. 30 Temmuz 1899 tarihli olan bu kayıta caminin imâmet ve müezzinlik cihetine cami vakfından karşılanan yıllık 1550 kuruş hizmet bedeli karşılığında Molla Ali Efendi'nin tayin edildiği belirtilmiştir (Güler, 2011: 247).

Diğer Kurumlar

Hângâh

Farsça kökenli bir kelime olan hângâh, dervişlerin sohbet ve zikir için toplandıkları, bir süre ikamet ettikleri, bazen inzivaya çekildikleri mekânlar için kullanılmıştır. Hângâh farklı yerlerde ve çeşitli tasavvuf cemaatleri tarafından: “sav-

maa”, “mihrâb”, “mescid”, “müseycid”, “düveyre” ve “ribât” şeklinde çeşitli isimlerle anılmışlardır. Hângâh şeyh ya da şeyhin görevlendirdiği bir kişi tarafından yönetilmektedir. Şeyhin görevlendirdiği kişiye “pîşrev”, “emîr” veya “mukaddem” denilirdi. Hângâhlarda tasavvuf eğitiminin yanı sıra tefsir, hadis, fıkıh, akaid, Arapça dersler verilir ve kitap yazılır, yazılan eserler çoğaltılırdı. Burarlarda aynı zamanda dinî musiki, şiir ve ilâhiler okunur, semâ yapılırdı. Bu yönleriyle birer eğitim merkezi olan hângâhlar ayrıca tarikat ehli dışındaki kişilere, yolculara, hastalara hizmet vererek sosyal hizmet işlevi de görmekteydiler (Uludağ, 1997: 42-43).

İncelenen sicil kayıtlarında sadece bir hângâh ismine rastlanmıştır. Bu hângâh Şems-i Bitlisî Hacı Mahmûd Hevâce³ (Güler, 2011: 211) hazretlerinin evlâd-ı kirâmından Şeyh Abdulgafur Efendi’nin hângâhıdır. Sicilde geçen 2 Ağustos 1879 tarihli kayda göre hângâhın tevliyeti ve kütüp cihetine Han-ı Cedit’in gelirinden karşılanan yıllık 1000 kuruş karşılığında Şeyh Hacı Abdullah Efendi tayin edilmişti (Taşdemir, 2010: 84-85). 7 Mayıs 1900 tarihli kayda göre Şeyh Hacı Abdullah Efendi’nin vefatı üzerine göreve -tevliyet görevi için yıllık 2000, meşihat görevi için de yıllık 1000 kuruş karşılığında- oğlu Abdülbaki Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 282). Bir diğer kayıt ise Yusufiye Medresesi mütevellisi ile Hângâh mütevellisi arasında yaşanan bir mülk anlaşmazlığı ile ilgilidir. 10 Temmuz 1910 tarihli kayıta Yusufiye Medresesi ve Hângâhın ortak mevkûfatı olan Han-ı Cedit üzerinde yaşanan anlaşmazlık mahkemeye intikal etmiş ve mahkeme Hângâh mütevellisi Şeyh Abdülbaki Efendi’nin lehine sonuçlanmıştı (Avras, 2007: 360-369).

Tevhid-hâne

Tekkelerin vakit namazlarının kılındığı, merasimlerin (âyin, mukabele) ve mevlevîhânelerdeki Mesnevî şerhleri gibi ders türünden faaliyetlerin yapıldığı, çeşitli toplantıların düzenlendiği, ibadet ve eğitimi kaynaştıran mekânlarına “Tevhidhâne” denilmiştir (Tanman-Parlak, 2011: 374).

Sicil kayıtlarında Tevhidhâne ile ilgili bir kayda rastlanmıştır: 18 Haziran 1902 tarihli olan kayıt Sultan Hacı Mustafa Vakfı olan tevhidhâneye ait bir bab fevkâni odasının tahsil edilemeyen kirası ile ilgilidir. Kira bedeli 100 kuruş olan iki katlı hanenin 6 yıllık kira bedelinin tahsil edilememesi sonucu tavihânenin mütevellisi ile haneyi kullananlar arasında çıkan anlaşmazlık üzerine konu mahkemeye

³ Şems-i Bitlisî hakkında geniş bilgi için bkz. Saadet Güler, “Hakkârî’den Göç Eden Bir Aileye Mensup Bitlisi’in Yetiştirdiği İki İlim Adamı: Şems-i Bitlisi ve Müştak-ı Bitlisi”, 1. Uluslararası Zap Havzası Uleması Sempozyumu c. 1, Hakkârî Üniversitesi Yayınları, (2018), s. 486-490.

intikal etmiş ve mahkeme tahsil edilmeyen hane kirasının kiracı Ahmet Efendi'den tahsiline hükmetmişti. (Güler, 2011: 344-345).

Dergâh

Kapı anlamına gelen dergâh büyük tekkeler için kullanılmıştır. Bu tekkelerin amacı önem sırasına göre ibadet, eğitim, ziyaret, barınma, beslenme, temizlenme ve ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Mimari programı da bu amaç doğrultusunda organize edilmişti (Tanman-Parlak, 2011: 371). Sicil kayıtlarına iki dergâh ismi yansımıştır. 9 Ekim 1898 tarihli kayıta Müştâk Baba⁴ Dergâhı'nın mutasarrıfı olan Şeyh Necip Efendi'nin vefatı üzerine göreve oğlu Şeyh Mustafa Efendi tayin edilmişti (Güler, 2011: 211). 23 Şubat 1908 tarihli kayıt ise Şeyh İbrahim Zâviyesi'ne mütevellî ataması için yapılan imtihanda evkâf muhasebecisi ve içinde Hamîdiye Dergâhı'nın post-nişini Şeyh Derviş Efendi ibni Şeyh Mehmed Emin Efendi'nin de isminin geçtiği birkaç kişinin huzurunda yapıldığı ile ilgilidir (Avras, 2007: 224-225). Bu kayıt doğrudan Hamîdiye Dergâhı ile ilgili bir kayıt olmasa da söz konusu kaydın geçtiği tarihte Hamîdiye Dergâhı'nın faal olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Zâviye

Tekke ile aynı anlamı taşıyan zâviye bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekânlar için kullanılmıştır. Sicil kayıtlarından zâviyelerle ilgili üç kayda rastlanmıştır: 21 Mayıs 1895 tarihli kayıta Şeyh Abdullah Bedehaşanî zâviyesinde zâviyedarlık cihetinin *ber vech-ı hasbî* olarak Şeyh Hasan Efendi ile Şeyh Şakir Efendi tarafından ortaklaşa yapıldığı belirtilmektedir. Ancak Şeyh Hasan Efendi'nin vefatı üzerine yerine oğulları Şeyh Abdulhamid ve Şeyh Abdulmecid tayin edilmişlerdi. Kayıta ayrıca, gelen giden yolculara zâviyede yemek verildiği (âyende ve revendeye it'âm-ı ta'âm), cuma ve pazartesi geceleri kadiriye tarikatına ait ayinlerin yapıldığına dair bilgiler kaydedilmiştir (Güler, 2011: 101-102). 12 Aralık 1902 tarihinde Şeyh Şakir Efendi'nin vefat etmesi üzerine kendisinden kalan göreve oğulları Şeyh Muzaferuddîn ve Şeyh Abdulbârî tayin edilmişlerdi (Avras, 2007: 100-101). 9 Temmuz 1902 tarihli kayıta ise Sultan Şeyh Mahmûd Mezdakânî meşihat ve zâviyedarlık cihetlerinde bulunan Şeyh el-Hac Molla Halil Efendi'nin vefatı üzerine göreve oğlu Şeyh Mehmed Efendi'nin tayin edildiği belirtilmiştir (Avras, 2007: 185-186).

⁴ Müştak Baba hakkında geniş bilgi için bkz. Güler, "Hakkârî'den Göç Eden Bir Aileye Mensup Bitlis'in Yetiştirdiği İki İlim Adamı: Şems-i Bitlisi ve Müştak-ı Bitlisi", c. 1, s. 491-499.

SONUÇ

Bitlis şer'iyye sicillerinin kayıtlarına dayanan bu çalışmada 7 medrese, 23 cami, 2 zâviye, 2 dergâh, 1 tevhidhâne ve 1 hângâh ile ilgili kayıtlar incelenmiştir. Bitlis'in eğitim hayatında önemli yer alan bu kurumların kendilerine ait vakıfları olduğu ve personel maaşı ile diğer harcamaların bu vakıflardan karşılandığı tespit edilmiştir. Sicil kayıtlarına, medrese vakıflarından ödenen medrese müderrislerinin yıllık maaş miktarları yansımıştır. Bu kayıtlara göre müderrislere yıllık olarak ödenen maaş miktarı görev yaptıkları medreseye göre değişiklik göstermekteydi. 1500 ile 2000 kuruş arasında değişen en yüksek yıllık maaşı İhlasiye medresesi öderken bu maaş miktarı Yusufiye Medresesi'nde 1300, Şerefiye Medresesi'nde 600, İdrisiye Medresesi'nde 600, Nuhiye Medresesi'nde 500, Halil Bey Medresesi'nde 300-500 ve Hatibiye Medresesi'nde 300 kuruştur. Müderris maaşları Osmanlı eğitim sisteminde medreselerin kendi içerisindeki hiyerarşisini belirleyen bir ölçüttü. Bu açıdan değerlendirildiğinde Bitlis'teki medreseler arasında İhlasiye ilk sırada yer alırken onu sırasıyla Yusufiye, Şerefiye-İdrisiye, Nuhiye, Halil Bey ve Hatibiye medreseleri takip etmekteydi. Sicil kayıtlarında ayrıca Bitlis müftülerinin İhlasiye, Yusufiye ve Şerefiye medreselerinde müderrislik yaptıklarına dair bilgiler tespit edilmiştir. Bu bilgilerden hareketle Bitlis'teki bu üç medresenin şehrin önde gelen medreseleri oldukları ve zamanında şehrin eğitim hayatında önemli rol oynadıkları anlaşılmaktadır.

Çalışmanın yaygın eğitim başlığı altında yer alan 23 caminin hemen hemen hepsinin kendilerine ait zengin vakıfları mevcuttu. Bu kurumlarda çalışan personelin maaşını ve diğer harcamaları bu vakıflar karşılamaktaydı. Kayıtlara yansıyan maaş bilgilerinden bir kişinin aynı dönemde caminin birkaç hizmet kadrosunda bulunabildiği anlaşılmaktadır. Caminin tevliyet görevinde bulunan kişi aynı zamanda imâmet ve hatiplik görevini de üstlenmişti. Bu görevleri üstlenen kişilerin aldıkları hizmet bedeli camiden camiye -muhtemelen cami vakıflarının sahip olduğu mal varlığından kaynaklı - değişiklik göstermekteydi. İmâmet ve hitabet görevini ifa eden kişiye yıllık 1500 kuruşla en yüksek maaş Ayn El Barit Camii, Kalo Camii ve Kızıl Camii vakıflarından ödenmekteydi. Aynı görev diğer camilerde yıllık 1200 ile 400 arasında değişen bir miktar karşılığında ifa edilmekteydi. Sicillere yansıyan tevcihat kayıtlarına göre bir hizmet kadrosunda bulunan kişinin vefatı üzerine göreve ehil oğlu ya da yakın bir akrabası tayin edilmekteydi. Ancak vefat eden kişinin yerine tayin edilecek oğlunun yaşı küçük ise ona -görevi ifa edecek yaşa ve ehliyetine ulaşınca kadar- vekâleten başka biri tayin edilmekteydi.

Kaynaklarda haklarında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Sultan Arap, Mermûtlü, Fârisiye, Hersan, Hace, Kuri Pekâr, Kuşçu ve Tahta adlı camilere

şer'iyye kayıtlarında rastlanmaktadır. Bitlis'in günümüze ulaşamayan ve kayıtlarda hakkında herhangi bir bilgi olmayan söz konusu camilerin geçmişteki varlıkları şer'iyye kayıtlarından öğrenilmektedir. Sicil kayıtlarına hângâh, tevhidhâne, dergâh ve zâviye ile ilgili yansıyan bilgilerden bu kurumların da Bitlis'in yaygın eğitim hayatında yer aldıkları anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Y. (2000). *Türk Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basın Evi, Ankara.
- ARIK, M. O. (1971). *Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı*, Güven Matbaası, Ankara.
- ARINÇ, K. (2007). Tarihî ve Siyasî Coğrafya Perspektifiyle Bitlis, Ahlat ve Tatvan Şehirlerinin Kuruluş ve Gelişmeleri, *I. Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, Beyan Yayınları, Ankara 2007, s. 743-793.
- ARINÇ, K. (2008). Bitlis Eren Üniversitesi'nin Kurulması Münasebetiyle Bitlis İli'nin Eğitim Tarihi ve Eğitim Faaliyetlerine Genel Bir Bakış, *Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakıf Dergisi (BETAV)*, Sayı 15, s. 46-54.
- ARVAS, M. S. (2007). 298 Numaralı Şer'iyye Sicili Defterine Göre Bitlis'in Ekonomik, Sosyal Ve Dini Durumu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AZAP, E. Y. (2017). *Bitlis Salmeleri*, Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı (Betav), İstanbul.
- BALTACI, C. (2002). Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim, *Türkler*, Cilt 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 830-873.
- BAŞARAN, İ. E. (1984). *Eğitime Giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- CİHAN, A. (2007). *Osmanlı'da Eğitim*, 3F Yayınları, İstanbul.
- DEMİRTAŞ, M. (2005). Gökmeşan'da Bir Gök Abide İhlâsiye Medresesi, *Bitlis Eğitim Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 1 (2005), s. 46-52.
- DEMİRTAŞ, M. (2007). XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Bitlis Vilayeti'nde Nüfus, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Cilt IX., Sayı 1, Diyarbakır, s. 131-149.
- ERDEM, A. R. (2006). Türkiye'nin Önemli Sorunlarından Biri: Yetiştirdiği İnsan Tipi, *Üniversite ve Toplum* [Online Ulusal Dergisi] 6 (4).
- ERSOY, O. (1963). Şer'iyye Sicillerinin Toplu Katalogunda Doğru, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3-4, s.1-20.
- Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi, (2010). 4. Kitap, 1. Cilt, Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GENÇ, V. (2019). *Acem'den Rum'a Bir Bürokrat Ve Tarihçi İdris-i Bidlîsi (1457-1520)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜLER, S. (2011). 411 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- GÜLER, S. (2018). Hakkâri'den Göç Eden Bir Aileye Mensup Bitlis'in Yetiştirdiği İki İlim Adamı: Şems-i Bitlisi Ve Müştak-ı Bitlisi, *Uluslararası Zap Havzası Uleması Sempozyumu*, Hakkâri.
- KARDAŞ, H. (2010). 333 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu (116-232. Sayfalar), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

- KOÇAK, Z. (2019a). XVI. Yüzyıl Tapu Tahrir Defterlerine Göre Bitlis Medreseleri Ve Medrese Vakıfları, *Tarihî ve Kültürel Yönleriyle Bitlis*, Cilt II, Editörler: Mehmet İnbaşı-Mehmet Demirtaş, Ankara.
- KOÇAK, Z. (2019b). XVI. Yüzyıl Tapu Tahrir Defterlerine Göre Bitlis Camileri ve Mescitleri, *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı 51, s. 73-98.
- SERDAR, M. T. (2007). *Bitlis*, Bitlis Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü, Bitlis.
- Şerefhan Bitlisi, (2014). *Şerefnâme*, Cilt I, (Çeviren: Abdullah Yegin), Nûbihar Yayınları, İstanbul.
- TANMA, M. B., PARLAK, S. (2011). Tekke, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt 40, İstanbul s. 370-379.
- TAŞDEMİR, İ. (2010). *333 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu (1-115. Sayfalar)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- TEKİN, R. (2009). İdris-i Bitlisi ve İdrisiyye Medresesi Mevkufâtı, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 40, Erzurum, s. 233-246.
- TEKİN, R. (2021). *Vakıf Kayıtları Ekseninde Bitlis'in Kültür Mirası*, Hece Yayınları, Ankara.
- TUNCEL, M. (1992). Bitlis, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul, s. 225-228.
- UĞUR, Y. (2010). Şer'iyye Sicilleri, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 39, İstanbul, s. 8-11
- ULUÇAY, S. (2006). *412 Numaralı Bitlis Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- ULUDAĞ, S. (1997). Hankah, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, s. 42-43.
- YILMAZ, H. (2001). Yaygın Din Eğitimi Kurumları Ve Toplumsal Barış, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt V, Sayı II, Sivas.
- YILMAZÇELİK, İ. (2019), *Osmanlı Döneminde Diyarbakır Üzerine Bazı Tespitler ve Diyarbakır Şer'iyye Sicilleri* (Katalog ve Fihristleri), İstanbul.
- Yurt Ansiklopedisi, (1981-1984). *Bitlis*, Cilt 2, İstanbul.

MHP, İYİ PARTİ VE ZAFER PARTİSİNİN PARTİ PROGRAMLARININ MİLLİYETÇİLİK VE BAĞLANTILI KAVRAMLAR ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Rıza Savaş

ÖZET

Milliyetçilik ideolojisinin ortaya çıkışı Fransız İhtilali ile birlikte söz konusu olmuştur. Bu dönemden itibaren çok uluslu imparatorluklar ve monarşik yapıda olan devletler üzerinde çok ciddi etkisi olduğu görülmektedir (Mermer Üzümlü, 2019: 325). Milliyetçilik; bu devletlerin yıkılmasına yol açarken, toplumsal düzlemde bütünlüğü ve dayanışmayı sağlayacak yeni kavramlar üreterek, yeni devlet yapılarının ortaya çıkmasına ve dünya haritasının bunun üzerinden yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Bu durum tüm 19. Yüzyıl boyunca yeni ulus devlet yapılarının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır ki, bu devletlere tabi olan insanlar üzerinde daha önceki dönemde bir kimlik oluşumunu sağlayan din olgusunun yerini milliyetçilik olgusu ve diğer ideolojiler almıştır (Erdoğan, 2018: 228). Milliyetçilik kavramı üzerine literatürde yapılan tanımlamalar farklılık taşısa da; ortak dil, tarih ve kültür üzerinden millet ve devletin üstünlüğüne, birliğine dair bir kavramsallaştırma olduğunu söyleyebiliriz (Mermer Üzümlü, 2019: 325). Milliyetçilik ideolojisi ile beraber ve ona içkin olarak etnisite-etnik, ulus-millet, kimlik veya ulus kimlik gibi bazı alt kavramların ön plana çıktığı görülmektedir.

Etnisite-etnik terimi, 19. yüzyılın ortalarından itibaren ırk kavramına tekabül edecek şekilde bugünkü anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Etnisite-etnik terimlerinin milliyetçilik ile iç içe geçen terimler olduğu bilinen bir olgu olarak ifade edilebilir. Özellikle ırk temelli bir milliyetçilik anlayışı ifade edilmek istendiğinde etnik milliyetçilik gibi yeni bir kavramsallaştırma ortaya çıkmaktadır. Etnisitenin ırk kavramından çok farklı bir anlamda değerlendirilmesi gerektiğini, yani ona indirgenemeyeceğini ortaya koymaya çalışan yaklaşımların var olduğu da ayrıca ifade edilmesi gereken bir noktadır. Bu yaklaşımın temel savı, etnisitenin herhangi bir soy üzerinden tanımlanmaktan ziyade kimlik ve kültür üzerinden tanımlanması gereken bir terim olduğudur (Yiğittepe&Battır, 2019: 280-282).

Milliyetçilikle ilgili diğer bir önemli alt kavram ise ulus-millet kavramsallaştırmalarıdır. Millet kavramı ilk olarak belli bir inanca mensup insan topluluğu anlamına gelecek şekilde kullandığı söylenmektedir. Zaman içerisinde ulus kavramı ile aynı anlamda kul-

lanılmaya başlanmıştır. Öte yandan ulus kavramı köken olarak “nation” sözcüğünden gelen ve ırk temelli tanımlanan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kökenbilimsel bir yaklaşımla biri dinsel bir kavram olarak, diğeri etnik temelli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus kavramı kullanımında ki bu etnik vurguya rağmen bazı sosyal bilimciler tarafından kültürel bir topluluk anlamına gelecek şekilde kullanmışlardır (Ay-dın, 2018: 232).

Kimlik veya ulusal kimlik kavramları literatürde milliyetçilik ile ilgili bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik (identity) terimi, aynılığı ve sürekliliği içeren Latince “idem” kökünden türetilmiştir. Türkçede ise kimlik, “kim” soru kökünden türetilmiş olup aynı şekilde zorunlu bir mensubiyeti (aidiyet), aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade eder. Kimlik kavramını ön plana çıkaran nokta, alanyazında kavrama yönelik ciddi bir yönelimin olmasıdır (Dalpay, 2018: 162).

Bu çalışmada Türk siyasal hayatında milliyetçiliğin ilk kez siyasallaşmış şekli olan CKMP’nin dönüşmesi ile ortaya çıkan MHP’den başlayarak sırasıyla İYİ Parti ve Zafer Partisinin parti programları içerisinde yukarıda sözünü ettiğimiz milliyetçilik ile alakalı etnisite, etnik, ulus, millet, kimlik, ulusal kimlik terimleri ile bunlarla bağlantılı Türk (çülük), milli, yerli vb. yan terimler frekans analizi yapılmak suretiyle tespit edilmiş ve ortaya çıkan bulgular yorumlanarak bu partilerin milliyetçi yaklaşımları ile ilgili bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucu toplanan veriler ışığında her üç parti için ortaya çıkan dağılımlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: MHP Programında İncelenen Kavramların Dağılımı

Kavramlar						
Sıklık	Etnik/ Etnisite	Ulusal/ Ulus Millet	Türk/ Türkçülük	Milliyet/ Milliyetçilik	Ulusal Kimlik/ Kimlik	Yerli/ Milli
	2	27	77	55	5	103

Çalışma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde etnik/etnisite kavramı 2 defa yer almakta, ulusal/ulus millet kavramları 27, Türk/Türkçülük kavramları 77, milliyet/milliyetçilik kavramları 55, ulusal kimlik/kimlik kavramları 5 ve yerli/milli kavramlarının ise 103 defa yer aldığı görülmektedir. MHP programında bu bağlamda yerli/milli ve Türk/Türkçülük vurgularının belirlenen diğer temalara göre daha sıklıkla kullanıldığı söylenebilir. MHP’nin siyasal yolculuğu göz önüne alındığında kavramsal dağılımın da bu siyasal sürece uygun olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 2: İYİ Parti Programında İncelenen Kavramların Dağılımı

Kavramlar						
Sıklık	Etnik/ Etnisite	Ulusal/ Ulus Millet	Türk/ Türkçülük	Milliyet/ Milliyetçilik	Ulusal Kimlik/ Kimlik	Yerli/ Milli
	1	19	65	---	4	72

Çalışma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde etnik/etnisite kavramı 1 defa yer almakta, ulusal/ulus millet kavramları 19, Türk/Türkçülük kavramları 65, ulusal kimlik/kimlik kavramları 4 ve yerli/milli kavramlarının ise 72 defa yer aldığı görülmektedir. milliyet/milliyetçilik olarak belirlenen temaya ise program kapsamında yer verilmediği görülmektedir. İYİ Parti'nin çalışma kapsamında belirlenen temaları MHP'ye oranla daha az kullandığı görülmektedir. Bu bağlamda partinin MHP'den milliyetçilik temelindeki kavramsal düşünüş anlamında farklılaştığı ifade edilebilir.

Tablo 3: Zafer Partisi Programında İncelenen Kavramların Dağılımı

Kavramlar						
Sıklık	Etnik/ Etnisite	Ulusal/ Ulus Millet	Türk/ Türkçülük	Milliyet/ Milliyetçilik	Ulusal Kimlik/ Kimlik	Yerli/ Milli
	3	38	163	95	4	110

Çalışma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde etnik/etnisite kavramı 3 defa yer almakta, ulusal/ulus millet kavramları 38, Türk/Türkçülük kavramları 163, milliyet/milliyetçilik kavramları 95, ulusal kimlik/kimlik kavramları 4 ve yerli/milli kavramlarının ise 110 defa yer aldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde Zafer Partisinin MHP ve İYİ Parti'den daha fazla incelenen temalara yer verdiği görülmektedir. Zafer Partisi'nin programı için milliyetçi oyları daha fazla kendi bünyesinde toplama kapsamında bir kompozisyonun oluşturulduğu ifade edilebilir.

SONUÇ

Siyasi partilerle ilgili yapılacak ilk değerlendirme partilerin programlarında Türk/Türkçülük kavramlarına daha yoğun bir biçimde yer verdikleri şeklinde ifade edilebilir.

Araştırmadan elde edilen ilk bulgu; Zafer Partisinin çalışma kapsamında belirlenen temalara daha fazla yer verdiği şeklindedir. MHP ve İYİ Parti'den ayrılarak kurulan partinin bu anlamda milliyetçi oylara daha fazla sahip olma kararlığı olarak değerlendirilebilir.

MHP'nin belirlenen temalara Zafer Partisine göre azalan oranla yer verdiği şeklindedir. Ancak yine de kavramsal sıklık olarak zayıf bir çerçeveden bahsedilemez.

İYİ Parti incelenen diğer iki partiye oranla belirlenen temalara daha az sıklıkla yer vermiştir. İYİ Parti'nin milliyetçi oylar dışında Merkez sağın ve solun oylarına da açık olduğu düşünülebilir.

Siyasi parti programları genel olarak değerlendirildiğinde Türk/Türkçülük kavramlarının öncelendiği, İYİ Parti'de nispeten az olmakla birlikte yerli/milli kavramlarının da parti programında benimsendiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydın, R. (2018). Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi-Marmara University Journal of Political Science. Cilt 6, Sayı 1. 229-256
- Dalbay, R. S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı . Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (31) , 161-176
- Erdoğan, A. (2018). “Yeni Bir Din: Milliyetçilik?”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 227-253
- Mermer, Ü. A. (2019). Tanımların Ötesinde Milliyetçilik: Kuramlar, Tartışmalar, Paradokslar. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 89, Mart 2019, 325-334
- Yiğittepe, L.& Battır, O. (2019). Yeni Zelanda Terör Saldırısının Tipolojisi; Etnisite Kuramları Çerçevesinde Eleştirel Bir Değerlendirme. EKEV Akademi Dergisi. Yıl: 23, Sayı 79. 277-296

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİ VE RAPORLAMA: ORGANİZASYONEL DEĞİŞİME DOĞRU

SUSTAINABILITY ACCOUNTING AND REPORTING: TOWARDS ORGANIZATIONAL CHANGE

Fatih Ömür Binici

ÖZET

Günümüzde kuruluşların sosyal ve çevresel açıdan sorumlu bir şekilde davranmaları için baskılar artmış durumdadır. Bu baskıların sonucu olarak işletmeler sürdürülebilirliğin önemini kabul etmeye ve raporlamalarında ve misyon beyanlarında sürdürülebilirlik söylemini benimsemeye başladılar. Sürdürülebilirlik henüz derinlemesine araştırılmamış bir alandır. Mevcut durumda bu konunun disiplinler arası doğasına rağmen, muhasebe araştırmaları, bu faaliyetin başlangıcından bu yana sosyal ve çevresel muhasebe uygulamalarının dönüştürücü potansiyelini keşfederken, organizasyon çalışmaları alanındaki akademisyenler son zamanlarda bu konuya daha fazla eğilim göstermektedirler. Muhasebe süreçleri ve uygulamaları, kuruluşların bu müdahalenin gerekli bir parçası olan daha sürdürülebilir operasyonları geliştirmelerine yardımcı olmada kilit bir role sahiptir. Bu tür uygulamalar, kurumsal strateji ve eylemlerin ekonomik, sosyal ve çevresel maliyetlerinin ve faydalarının sistematik olarak tanımlanmasını ve birbiriyle ilişkilendirilmesini sağlar. Muhasebe ayrıca, bu hususların kuruluşların karar verme süreçlerine yerleştirilmesine yardımcı olabilir veya potansiyel olarak engelleyebilir. Esasında kurumsal muhasebe sistemlerinin sürdürülebilirliği ölçme kabiliyeti ile ilgilidir. Bu tür araçsal sürdürülebilirlik muhasebe sistemlerinin geliştirilmesi, muhasebe mesleğinin konfor alanının dışına çıkmasını ve dış çevresel ve sosyal etkileri ölçmesini ve yönetmesini gerektirecektir. Sürdürülebilirlik muhasebesinin daha sürdürülebilir uygulamalara yönelik örgütsel değişimi teşvik etmedeki rolü hem muhasebe hem de organizasyon çalışmaları için önemli bir araştırma alanıdır. Bu doğrultuda çalışmada sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlama ile sürdürülebilir organizasyonel değişim arasındaki ilişkinin nedensellik yönü açıklayıcı faktörlerin bir araya getirilmesi, teorik temeller ve araştırma yöntemleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilirlik, Entegre raporlama, Çevresel ve sosyal muhasebe*

ABSTRACT

Today, pressures have increased for organizations to behave in a socially and environmentally responsible manner. As a result of these pressures, businesses have begun to recognize the importance of sustainability and adopt the sustainability discourse in their reporting and mission statements. Sustainability is an area that has not yet been explored in depth. Despite the interdisciplinary nature of this topic at present, while accounting research has explored the transformative potential of social and environmental accounting practices since the beginning of this activity, academics in the field of organizational studies have tended to this topic more recently. Accounting processes and practices play a key role in helping organizations develop more sustainable operations that are a necessary part of this response. Such practices enable the economic, social and environmental costs and benefits of corporate strategy and actions to be systematically identified and correlated. Accounting can also help or potentially hinder these considerations into being embedded in organizations' decision-making processes. It is essentially about the ability of corporate accounting systems to measure sustainability. Developing such instrumental sustainability accounting systems will require the accounting profession to step outside of its comfort zone and measure and manage external environmental and social impacts. The role of sustainability accounting in promoting organizational change towards more sustainable practices is a relevant research area for both accounting and organizational studies. In this direction, in this study, bringing together the causality explanatory factors of the relationship between sustainability accounting and reporting and sustainable organizational change, theoretical foundations and research methods were examined.

Keywords: Sustainability, Integrated reporting, Environmental and social accounting

GİRİŞ

İnsan refahının ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları, sürdürülebilir kalkınmanın ana parçalarıdır. Günümüzde küresel ısınma, çevre kirliliği, yaşam kalitesi, gelir dağılımı farklılıkları, kısacası daha iyi bir sosyal, ekonomik ve çevresel sistem gibi sürdürülebilirlik konularına hem kamu hem de özel kuruluşların dâhil olmasına, küresel toplum her zamankinden daha fazla özen göstermektedir (Şakar ve Sarıdoğan, 2016: 44). Kuruluşların sosyal ve çevresel açıdan sorumlu bir şekilde davranmaları için baskılar artmış durumdadır. Bu baskıların sonucu olarak işletmeler sürdürülebilirliğin önemini kabul etmeye ve raporlamalarında ve gelecekle ilgili beyanlarında sürdürülebilirlik söylemini benimsemeye başladılar. İyimser bir bakış açısıyla böyle bir başlangıç, değişimin başladığını gösteren önemli bir göstergedir. Bu değişim kurumsal mantık içinde eğitim kurumları, meslek birlikleri ve uluslararası kuruluşlar gibi farklı kanallar aracılığıyla yayılmaktadır. Tüm bu seviyelerde, sürdürülebilirlik teriminin artan bir önemi gözlemlenmiştir (Schneider, 2015: 525).

Sürdürülebilirlik mantığının iş dünyası için merkezi bir yol gösterici ilke olarak önceliği, tamamen yeni bir paradigmaya doğru yeniden yönelim anlamına gelecektir. Sürdürülebilirlik henüz derinlemesine araştırılmış bir konu değildir. Mevcut durumda bu konunun disiplinler arası doğasına rağmen, muhasebe araştırmaları, bu faaliyetin başlangıcından bu yana sosyal ve çevresel muhasebe uygulamalarının dönüştürücü potansiyelini keşfederken, organizasyonlarla ilgili çalışmalar yapan akademisyenler son zamanlarda bu konuya daha fazla eğilim göstermektedir.

Muhasebe süreçleri ve uygulamaları, kuruluşların bu müdahalenin gerekli bir parçası olan daha sürdürülebilir operasyonları geliştirmelerine yardımcı olmada önemli bir role sahiptir. Genellikle ekonomik bilgilerle bağlantılı olan çevresel ve sosyal bilgilerin izlenmesi, toplanması ve raporlanması ile ilgilenir. Kavramsal olarak, sürdürülebilirlik muhasebesi üzerine araştırma, geleneksel muhasebeyi daha geniş bir sosyal ve çevresel konulara genişletme girişimleriyle karakterize edilir. Sürdürülebilir olmak sadece tek seferlik eylemlerden ibaret değildir. Sürdürülebilirlik, bir organizasyonun yaptığı her şeyi dönüştüren mekanizma ve kültür olmakla birlikte yatırımcılar, otoriterler ve tüketiciler tarafından gelen yoğun baskı sonucunda organizasyonları değişime zorlamaktadır (EuroCham Singapur, 2022). Kapitalist sistem içinde organizyanel değişimi teşvik etmenin bir yolu olarak sosyal ve çevresel muhasebe araştırmalarının harekete geçirilebileceği yolların ortaya çıkarılması ve araştırılması, akademi içinde önemli bir konudur (Adams ve Larrinaga-González, 2007: 9). Bu doğrultuda çalışmanın sonraki bölümlerinde sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması ile sürdürülebilir organizasyonel değişim arasındaki ilişki, teorik temelleri ve önceki araştırmalar ile ilgili ayrıntılar incelenmiştir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİ VE RAPORLAMA

Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, sürdürülebilirlik değişkenleri ve ölçüm tekniklerini tanımlamak, uygulamak ve değişkenlerin gerçek durumunu bir şirket tarafından kamuya açık raporlarda sunmak için bir çerçevedir (Bebbington ve Larrinaga, 2014). Muhasebenin geleneksel olarak kuruluş içerisinde görevi, toplanan ve dış raporlarda ifşa yoluyla dış paydaşlara sunulmak üzere hazırlanan bilgiler için temel sağlayan bir bilgi sistemidir. Toplanan bilgiler kuruluşun mali faaliyetleri ile ilgilidir. Özellikle bilanço, kuruluşun belirli bir tarihteki mali durumunu gösterir. Gelir tablosu, kuruluşun belirli bir dönemdeki finansal girişleri ve çıkışları hakkında bilgi sağlar. Her ikisi de işlemlerin, dönüşümlerin veya harici olayların bir şirketin varlıkları, borçları ve özkaynakları üzerindeki mali etkilerini ortaya çıktıkça yansıtmak için tasarlanmış tahakkuk esaslı muhasebe bilgilerine dayanır (Schaltegger ve Burritt, 2010).

Sürdürülebilirlik muhasebesi ise, sürdürülemezlik sorunlarını azaltmak veya sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için kurumsal faaliyetlerin sosyal, çevresel ve ekonomik yönlerinin entegrasyonuna odaklanan ve enerji verimliliği, sera gazı emisyonları, biyolojik çeşitlilik, atık veya işçi sağlığı ve güvenliği gibi konular içermektedir (O’Riordan, 2004). Çevresel muhasebe ve gelişmiş versiyonu olan sürdürülebilirlik muhasebesi, Gray’nın 1990’ların başındaki çalışmasından başlayarak akademik muhasebe literatüründe sürekli ilgi görmüştür. 2002 yılında düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde çerçeve yapısı için geleneksel finansal muhasebe modelinden yararlanırken, sürdürülebilirlik muhasebesi çerçevesinin içeriği, muhasebe araştırmacıları tarafından muhasebeyi sürdürülebilirlikle ilişkilendirmek için alınan çeşitli yaklaşımlardan (Lamberton, 2005: 8) ve yıllar içinde muhasebedeki gelişmelerden ortaya çıkmıştır (Schilizzi ve Lesourd, 2001).

Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması, çevresel kökenlerine dayanan evrimsel bir süreç olarak da yorumlanabilir. Bu yönden bakıldığında sürdürülebilirlik muhasebesi terimi, bir şirketi sürdürülebilirliğe doğru hareketini desteklemek için yüksek kaliteli bilgi yaratmayı ve sağlamayı amaçlayan yeni bir bilgi yönetimi ve muhasebe yöntemlerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Schaltegger vd., 2006: 2). Sürdürülebilirlik muhasebesinin amacı ise, şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim performansını, çeşitli finansal olmayan sermaye biçimlerinin yönetimine ilişkin bir açıklama yoluyla değerlendirmektir. Sürdürülebilir, uzun vadeli değer yaratmak için güvendikleri çevresel, insani ve sosyal ve kurumsal yönetim konuları ile ilişkilidir. Sürdürülebilirlik muhasebesi ve açıklamanın amacı, kurumsal yönetim için entegre bir iş stratejisinin geliştirilmesine bilgi sağlamak ve yatırım kararlarına özgü sürdürülebilirlik risklerini ve fırsatlarını değerlendirmektir (Şakar ve Saridoğan, 2016: 44).

Sürdürülebilirlik muhasebesinin gelişimi, üç farklı yöntem ile gerçekleştirilir. İlk yöntem, sürdürülebilir maliyet yöntemidir. Dünyaya bir kuruluşun zarar vermesi sonrasında önceki durumuna döndürmenin (varsayımsal) maliyetini ifade eder. Diğer bir ifade ile kuruluşun, biyosferi hesap döneminin başındaki konumuna geri getirmek için bir hesap döneminin sonunda harcamak zorunda kalacağı parasal miktarı kastedir. İkinci yöntem, doğal sermaye envanteri muhasebesi olarak tanımlanır. Doğal sermaye envanteri muhasebesi, doğal çevrenin (azalan) kalitesinin bir göstergesi olarak kullanılan stok seviyelerindeki değişikliklerle birlikte, zaman içinde doğal sermaye stoklarının kaydedilmesini içerir. Üçüncü yöntem, girdi-çıkı analiz yöntemi. Malzemelerin fiziksel akışını ve enerji girdilerini ve fiziksel birimlerdeki ürün ve atık çıktılarını açıklar. Süreçteki tüm malzeme girdilerini ve nihai ürünlerin, emisyonların, geri dönüştürülmüş malzemelerin ve bertaraf için atıkların çıktılarını ölçmeyi amaçlar (Gray, 1994; Jorgensen, 1993).

Sürdürülebilirlik raporlaması, kurumsal sürdürülebilirlik hakkında bilgi sağlayan yeni çerçeve iletişim araçlarını tanımlar. Hem sürdürülebilirlik muhasebesi hem de raporlamanın bağlantısı iki nedenden dolayı çok önemlidir. İlk olarak, iletilmeyen muhasebe bilgileri herhangi bir etkide bulunamaz ve bu nedenle şirketin sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunamaz. İkinci olarak, kurumsal sürdürülebilirliğin gerçek durumu ve buna yönelik ilerleme hakkındaki bilgileri doğrulamak için raporlamaya ihtiyaç var olmasıdır (Schaltegger vd., 2006: 2). Sürdürülebilirlik raporlaması, gelecekteki paydaşların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden mevcut paydaşların ekonomik, sosyal ve çevresel ihtiyaçlarını ele alan bir rapor olarak tanımlanabilir. Paydaşlar, hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, baskı grupları, düzenleyici kurumlar, alacaklılar, hükûmet ve yerel topluluklar gibi hem doğrudan hem de paydaşlar (Ikpor vd., 2022: 3) içinde bilgiler üretilir. Bu ihtiyaçtan karşılanması için gelişimi devam eden sürdürülebilirlik muhasebesi iki boyutlu bir gelişime sahiptir. İlk olarak, sürdürülebilirlik stratejisini teşvik etmek için tasarlanmış tamamen yeni bir muhasebe sistemine olarak geliştirilmesidir. İkincisi ise, geleneksel finans, maliyet veya yönetim muhasebesinin bir uzantısı veya modifikasyonu olarak geliştirilmesidir. Bu geliştirmen ilk boyutu daha cazip gelmektedir. Çünkü sürdürülebilirlik muhasebesi yeniden geliştirilirse hem yönetim hem de dış paydaşlar için sosyal, çevresel ve ekonomik fayda ve risklerin ve bunların kurumsal muhasebe sistemlerindeki etkileşimlerinin göreceli öneminin tamamen yeniden değerlendirilmesine izin verir (Houldin, 1993: 3).

Sürdürülebilirlik raporlaması gelişimi için ise, farklı uluslararası dernekler ve girişimler, standartlar ve rehberlik sağlamak üzere çerçeveler geliştirmiştir (Örneğin, Küresel Raporlama Girişimi, GRI), BM Küresel İlkeler Sözleşmesi, OECD Yönergeleri). Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi, AB şirketlerinin şeffaflığını ve çevresel ve sosyal konulardaki performanslarını artırmak ve dolayısıyla uzun vadeli ekonomik büyüme ve istihdama etkin bir şekilde katkıda bulunmak için Avrupa Birliği muhasebe mevzuatı çerçevesi yayınlamıştır (Peršić, vd., 2017: 285).

Son yirmi yıl, sürdürülebilirlik muhasebesi literatürünün hızlı bir şekilde gelişmesine tanık olmuştur (Parker, 2011). Bu ilgi, kurumsal etkiler hakkında daha fazla şeffaflık yaratma arzusundan kaynaklanmakta ve sürdürülebilirlik ilgili zorluklarını yönetmek için karar desteği sağlamaktır. Diğer taraftan, sürdürülebilirlik muhasebesinin neleri kapsadığına dair anlayış farklılık gösterirken ve sürdürülebilirlik sorunlarının üstesinden gelmesine olan katkısı tartışmalıdır.

Mevcut literatür, muhasebecilerinin çevre ve sürdürülebilirlik yönetimine dâhil olmaları gerektiği konusunda hem fikirdir (Finger vd., 2011: 746). Bunun temel nedeni, muhasebeciler tarafından sağlanan bilgilerin genellikle üst ve orta düzey yönetim tarafından kullanılması ve bu nedenle kurumsal karar alma süreçle-

rinde elzem olmasıdır (Huber, 2000, 273). Öte yandan kurumsal sürdürülebilirlik için muhasebe profesyonelinin desteğine neden ihtiyaç duyulduğu ve bu konudaki yetenekleri sorgulanmaktadır (Zvezdov, 2011: 608). Ayrıca sürdürülebilirlik muhasebesini neyin oluşturduğuna ve muhasebecilerin rolünün ne olabileceğine veya olması gerektiğine ilişkin anlayış, kuruluşlara ve topluma yönelik potansiyel faydaların yorumlarında olduğu gibi çeşitlilik göstermektedir (Schaltegger ve Zvezdov, 2015).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİ VE RAPORLAMASININ GELİŞİM NEDENLERİ

Muhasebecilerin sürdürülebilirlik içinde, iç denetim programı aracılığıyla çevre denetimlerine dâhil olmaktan, çevresel faydaları göz önünde bulundurarak yatırım tekliflerini değerlendirmeye, azaltılmalarını teşvik etmek için atık ve enerji maliyetlerinin analizine kadar uzanan sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluk, muhasebenin kamu yararına hizmet etmesi gerektiğine dair inançtan dolayıdır. Kamu yararının merkezinde sürdürülebilirlik arayışı bulunmaktadır. Sürdürülebilirliği kolaylaştırıcı etkisinden dolayı muhasebecilerin ve muhasebe uygulamalarının önemi büyüktür. Çünkü sürdürülebilirlik muhasebesi; çevresel ve sosyal kaynaklı mali etkileri, tanımlanmış bir ekonomik sistemin (örneğin şirket, üretim yeri, ulus vb.) ekolojik ve sosyal etkilerini ve sürdürülebilirliğin üç boyutunu oluşturan sosyal, çevresel ve ekonomik konular arasındaki etkileşimleri ve bağlantıları kaydetmek, analiz etmek ve raporlamak için yapılan faaliyetler, yöntemler ve sistemlerle ilgilenir (Schaltegger ve Burritt, 2010: 376).

Bununla birlikte, “sürdürülebilirlik muhasebesi” ve “sürdürülebilirlik raporlaması” genellikle iki farklı ve bağlantısız uygulama olduğuna dair görüşlerde vardır. Genel olarak, sürdürülebilirlik muhasebesi, bir kuruluşun sürdürülebilirlik hedeflerine doğru ilerlemesini göstermek için yüksek kaliteli bilgi oluşturmayı ve sağlamayı amaçlayan bir bilgi yönetimi ve muhasebe yöntemi olarak tanımlanır. Sürdürülebilirlik raporlaması, kuruluşun sürdürülebilirlik performansını raporlamak için bir iletişim aracı olarak tanımlanmaktadır. Kuruluşlar için sürdürülebilirlik muhasebesi ve sürdürülebilirlik raporlaması her ikisi de sürdürülebilirlik performansı hakkında etkili bir hesap verebilirlik sistemi oluşturulmasını sağlar. Bu sayede sürdürülebilirlik performansı ve sürdürülebilirlik hedeflerin gerçekleştirilmesinin değerlendirilmesi için fırsatlar sunar (Kaur ve Lodhia, 2018: 338).

Muhasebenin sürdürülebilirlik anlayışı içinde var olması, sürdürülebilirliği içeren yasal gereklilikler, egemen liderlerden kuruluşların sürdürülebilir kalkınma konusunda daha büyük bir farkındalığa sahip olmaları yönündeki çağrılar, toplumun sürdürülebilirlik algısını etkileyen sosyal bir değişim ve muhasebecilere sür-

dürülebilir kalkınma uygulamalarına katılmaları için daha fazla çağrılar sayılabilir (Ferreira vd., 2010).

Bu söylenenlere ek olarak, içsel motivasyon ve bir şirketin sürdürülebilir gelişimi için muhasebenin genel önemi dışında, yöneticileri sürdürülebilirlik konularında kurumsal eylemleri değerlendirmek için bilgi sağlayan bir muhasebe sistemi olması için altı farklı neden sayılabilir;

- **Yeşil Göz Boyama:** Sürdürülebilirlik muhasebesi ile uğraşmanın bir nedeni, yönetimin sürdürülebilirlik performansını iyileştirmekten ziyade endişelerini dile getirme ile birlikte iletişim ve raporlama amacıyla veri toplama motivasyonundan türetilir. Bu görüşe göre muhasebe, sürdürülebilirliğe karşı uygun maliyetli iletişim faaliyetlerini desteklemek için bir araç olarak hizmet eder (Bronner vd., 1994).
- **Taklit ve Endüstri Baskısı:** Taklit, sürdürülebilirlikle ilgili yeni muhasebe fikirlerinin ortaya konulabileceği bir yol olarak görülebilir. Ancak yöntemlerin öykünmesi aynı zamanda ilgili problemlerin eleştirilmesi olarak da görülebilir (Frenkel, 2008).
- **Mevzuat Baskısı, Paydaş Baskısı:** Paydaş baskısı ve devlet mevzuatı yoluyla zorunlu bilgi ve raporlama gerekliliklerinin getirilmesi başka bir olasılıktır. Sürdürülebilirlik konusunda zorunlu bilgi gereklilikleri durumunda, kurumsal uyum ve paydaş iletişimi ve diyalogları, kurumsal faaliyetlerin devamı için önemli hâle gelebilir (O'Dwyer ve Unerman, 2007).
- **Özdenetim:** Bir şirketin veya bir sektör birliğinin eylemlerini kısıtladığı veya belirli piyasa dışı eylemlere kendini adanmış gönüllü bir faaliyettir. Endüstri düzeyinde özdenetim genellikle daha fazla zorunlu hükümet düzenlemelerini engellemek, sosyal kabulü ve itibarı korumak için getirilir.
- **Kurumsal Sorumluluk ve Etik Nedenler:** Sorumlu şirketlerin desteklenmesi ve sürdürülmesi sürecinde muhasebe bilgilerinin merkeziliği, muhasebenin departmanlar, bölümler veya şirketler gibi gruplardaki bireysel davranışlarla veya bireylerin davranışlarıyla ilgili olduğu görüşüyle bağlantılıdır. Sürdürülebilirlik konularını ele alan muhasebe için etik motivasyon ve meşruiyet tartışmasız bir öneme sahiptir. Muhasebe bilgilerinin odak noktası, kurumsal karar alıcıları yönlendirecek ve yönlendirecektir. Kurumsal sürdürülebilirliği geliştirmeyi amaçlayan yöneticiler için sürdürülebilirlik muhasebesi bu nedenle çok önemli bir rol oynamaktadır.
- **Sürdürülebilirlik için İş Gereğini Yönetmek:** sürdürülebilirlik muhasebesini uygulamaya koymanın bir nedeni, gönüllü sosyal ve çevresel faaliyetlerin ekonomik (örneğin, maliyet düşürme veya satış gelirini artırma)

potansiyelini belirlemek ve gerçekleştirmektir. Şirketin sürdürülebilirliği sürdürmek için bir iş gerekçesi olabileceğine dair bir sezgisi bir anlayışın yanında daha iyi bilgilerle şeffaf hâle getirmek için kurumsal yönetim bu nedenle motive edebilir (Schaltegger ve Burritt, 2010).

Yukarıda sürdürülebilirlik muhasebesinin neden var olması gerektiğine dair sayılan gerekliliklerin aksine sürdürülebilirlik muhasebesine dair eleştirel bakış açısı da mevcuttur. Eleştirel teorisyenler, kurumsal sürdürülebilirlik muhasebesinin kurumsal sürdürülebilirlik sorunlarının nedeni ve kaynağı olduğunu ifade edilmektedir. Çünkü kurumsal sosyal ve çevresel etkiler hakkında bilgi ifşa ettiği düşünülmektedir (Gray ve Bebbington, 2000). Bu duruma dayandırarak kurumsal sürdürülebilirlik muhasebesinin çok fazla kullanılmayacağını ve zamanla ortadan kalkacağı belirtilmektedir. Ayrıca Wilmschurst ve Frost (2001) sürdürülebilir kalkınmanın muhasebeleştirilmesinde muhasebecilerin sınırlı bir katılımı olduğunu da ifade etmiştir.

Sürdürülebilirlik muhasebesi ile ilgili bir düşünce ise, yönetimin karar vermesinin öneminin tanınmasını sağlayacağı ve kurumsal sürdürülebilirlik muhasebesini, farklı kararlarla uğraşan yöneticilere yardım sağlayan bir dizi araç olarak görülmesi gerektiği yönünde fikir beyanında bulunan yazarlarda vardır (Burritt ve Schaltegger, 2010: 829). Ayrıca Burnett ve Hansen (2008) ampirik kanıtların, çevresel ve ekonomik performans arasındaki ilişkinin arttığını ve dolayısıyla yönetim muhasebecilerinin, çevresel konuları rollerine entegre eden yeni performans ölçütleri ve analiz araçlarıyla karar vermeyi kolaylaştırıcı rollerinin arttığını gösterdiğini belirtir.

Sürdürülebilirlik bilgilerinin işletmeler için önemi artık göz ardı edilemez. Bilgi üretimi, kuruluşların çevreleri hakkındaki belirsizliği azaltmaları için bir araç sağlar (Daft ve Lengel, 1986). Yöneticiler bilgiye dayalı karar vermenin öneminin farkındayken, şirketin merkezi bilgi sistemi olarak muhasebe, sürdürülebilirlik sorunlarının üstesinden gelmek için bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Lodya, 2011). Bu nedenle, muhasebecilerin, öncelikle, bir şirketin sosyal ve çevresel etkileri hakkında paydaşların aldığı bilgileri geliştirmede ve ikinci olarak, sürdürülebilirlik konuları hakkında yöneticilerin ne kadar iyi bilgilendirildiğini geliştirmede önemli bir rol oynaması beklenebilir (Zvezdov vd., 2010).

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK MUHASEBESİNİN ORGANİZYANEL DEĞİŞİME ETKİSİ

Son on yılda, sürdürülebilirliğin gereklilikleri birçok şirketin stratejisine dâhil edildi. Ekonomik hedeflerin yanı sıra örnek sosyal ve çevresel hususları da belirlemektedirler. Bununla birlikte, birkaç ampirik araştırma, çevresel ve sosyal performanslarının ancak yavaş yavaş geliştiğini göstermektedir. Bu nedenle, kuruluş

içindeki stratejik kararların ve faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini ölçmek için uygun yöntem ve araçlarının uygulanmasına ihtiyaç (Fülöp ve Hernádi, 2013: 229), sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlamasının yaygınlaşmasını destekleyecektir.

Kurumsal faaliyetlerin bugünü kapsamayı ve gelecekte kritik öneme sahip olması, ekonominin ve toplumun uzun vadeli sürdürülebilir gelişimi için kurumsal sürdürülebilirliği ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca şirketler ekonomik, çevresel ve sosyal refaha önemli katkıda bulunmaktadır. Pragmatik bir bakış açısıyla kurumsal sürdürülebilirlik, şirketlerin sürdürülebilirlik hedefine doğru ilerleme ihtiyacının ortaya çıkardığı zorlukların üstesinden gelmek için yönetim girişimlerinin bir sonucu olarak da görülebilir. Bir şirketin ne zaman sürdürülebilir olma durumuna ulaştığının kabul edilebileceği belirsizliğini koruyor. Bir kurumun sürdürülebilir gelişimi, örgütsel gelişim ve örgütsel öğrenme süreçlerinin başlatılmasını ve oluşturulmasını gerektirir. Bu görüş en uç noktasına götürülürse, kurumsal sürdürülebilirlik, yönetimin çabalayabileceği verili bir durumu yansıtamaz, ancak her zaman organizasyonel gelişim için hareketli bir hedef olmak zorunda kalacaktır (Schaltegger ve Burritt, 2005).

Bununla birlikte, kurumsal sürdürülebilirliğe yönelik çaba gösteren bir şirketin kurumsal sürdürülebilirliğin hedef durumu ile sürdürülebilir kalkınma süreci arasında ayrım yapması yararlı olacaktır. Dolayısıyla burada kurumsal sürdürülebilir kalkınma terimi, kurumların sürdürülebilir bir ekonomi, çevre ve toplum elde etmeye yönelik olumsuz etkilerini azaltmak ve olumlu etkilerini artırmak için uygulanan süreçleri ifade ederken, kurumsal sürdürülebilirlik bu süreçlerin istenen sonucunu temsil etmektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002). Kurumsal uygulamada, özünde sürdürülebilirliğe yönelik artan bir sürekli gelişim sürecini temsil eden nihai durumdan ziyade süreçlere odaklanır. Kurumsal sürdürülebilirlik ve kurumsal sürdürülebilir kalkınma arasındaki ayrım, bir dereceye kadar çevre standardı, operasyonel performans göstergeleri ve yönetim performansı göstergeleri arasındaki ayrımı da yansıtmaktadır. Genel olarak sürdürülebilir kalkınmanın geniş ve iddialı hedefi göz önüne alındığında kurumsal sürdürülebilirlik, operasyonel hâle getirilmesi gereken zorlu bir kavramdır. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik etkileri ve sürdürülebilirlik performansı hakkındaki bilgiler, yöneticilerin müzakereci, sürdürülebilir düşüncüyü karar alma, planlama ve uygulama süreçlerine dâhil etmelerine yardımcı olacaktır (Schaltegger vd., 2006: 2). Ticari firmalar, aynı anda çevresel bütünlüğe ulaşarak, sosyal hakkaniyete katkıda bulunarak ve ekonomik refahı artırarak kurumsal sürdürülebilirliği başarabilirler (Bansal, 2005). Kurumsal sürdürülebilirliğin boyutları (doğal çevre, ekonomik sistem ve genel olarak toplum) arasındaki karşılıklı ilişki oldukça karmaşıktır ve bağlama özgüdür. Çoğunlukla hete-

rojen tercihlere sahip çeşitli paydaşları da ilgilendirir. Geleneksel ticari firmalar, ağırlıklı olarak kâr elde etmeye odaklanan bir piyasa mantığını takip eder. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmanın karmaşıklığını ve paydaşlarının farklı tercihlerini ele alma yeteneğine sahip değildir. Bunun aksine, sürdürülebilir iş modelleri, şimdiki ve gelecek nesillerle ilgili olarak ekonomik, ekolojik ve sosyal hususları bütünlükten kapsamlı bir sürdürülebilirlik mantığını takip eder.

Kapsayıcı bir sürdürülebilirlik muhasebesi sistemini uygulayabilen şirket örnekleri de vardır. Örneğin Adidas, kısa süre önce çeşitli dışsallıkları dikkate alan ve kısa ve uzun vadeli karar vermede temel teşkil eden bir muhasebe sistemi geliştirmeye yönelik çabalarına ilişkin bir bildiri yayınladı. DHL, bütünlüğe bir bilgi yönetim sisteminin zorluğunu vurgulayan başka bir örnektir. Ancak yine de şirketler çoğunlukla karbon muhasebesinin ticari faaliyetlere entegre edildiği, diğer sürdürülebilirlik yönlerinden çok az bahsettiği ifade edilmektedir. Öte yandan, yaklaşık 1400 şirket sürdürülebilirlik performanslarını GRI yönergelerine uygun olarak raporlamıştır (Zvezdov, 2012: 21).

Kurum kültürüne, organizasyon üyeleri arasındaki ilişkilere, iletişimin doğasına ve akışına odaklanarak, alt sistemleri, tasarım arketiplerini ve yorumlayıcı şemaları dikkate almanın ötesinde gelişmiş hesap verebilirlik ve sürdürülebilirlik performansına yönelik organizasyonel değişim potansiyeline dair içgörü sağlamaktadır.

Ticari firmaların sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarıyla nasıl başa çıktığı, karar verme için mevcut olan bilgilere olduğu kadar gerçek kararların nasıl alındığına da bağlıdır. Kurumsal sürdürülebilirlik için muhasebe sistemlerinin kurulması, bilgilerin toplanması ve ayrıca toplanan bilgilere dayalı kurumsal sürdürülebilirliğin yönetimi, çoğunlukla yalnızca ticari firmaların üyeleri tarafından gerçekleştirilir. Bu aktörlerin, öncelikle kâr artırma hedefine odaklanan bir ekonomik mantığa göre hareket etmesi muhtemeldir. Bu nedenle, ticari firmaların üyelerinin “geleneksel iş gündeminin önceliği ve arzu edilişliği hakkındaki üstü kapalı varsayımları” yeniden üretmesi muhtemeldir (Gray ve Bebbington 2000). Sonuç olarak, kurumsal sürdürülebilirlik muhasebesi ve yönetiminde ekonomik varsayımların ve hedeflerin baskın olması, muhtemelen bir sürdürülebilirlik mantığının ortaya çıkmasını engellemektedir. Böylece ekonomik hedefler, sürdürülebilir kalkınma için ekonomik, ekolojik ve sosyal hususların eşit öneme sahip olduğu gerçeğini göz ardı ederek kurumsal sürdürülebilirliğin nihai hedefi hâline gelebilir (Schaltegger ve Burritt, 2010).

Özellikle AB ve diğer dünya ülkelerinin önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır. Bu dönüşüm şirketlerin maliyet ve hızın ötesinde radikal bir şekilde

dönüştürmeleri için düzenleyicilerden, yatırımcılardan ve tüketicilerden gelen yoğun baskıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Firmaların tüketicilere yeni ürün ve hizmetler sunarken şeffaflığı ve güveni artırmak, atık ve emisyonları azaltmak için tedarik zincirlerini yeniden şekillendirmelerini gerektirir (EuroCham Singapur, 2022).

Günümüzde şirketlerin sadece kar maksimizasyonu hedeflediği günler çok geride kalmıştır. Yeni düzene uyum sağlamayı hedefleyen şirketler kar elde etmenin dışında, toplumsal çıkarı ön planda tutan ve tüm paydaşları ilgilendiren politikalar geliştirmeleri beklenmektedir. Paydaş beklentilerini karşılamayan, gelecekleri için çaba sarf etmeyen işletmelerin kendilerini geleceğe hazırlamaları ve rekabet etmeleri pek mümkün görünmemektedir. Dünyada sektör bazında büyüme trendleri incelendiğinde enerji sektöründe rüzgâr enerjisinin, turizm sektöründe eko-turizmin, yatırım alanında sosyal sorumlu yatırımların, tarımda organik tarımın en hızlı büyüyen alanlar olduğu görülmektedir (Deloitte Yatırımcı İlişkileri El Kitabı, 2008).

Ülkemizde Borsaistanbul da faaliyet gösteren ve herhangi bir zorunluluk olmamasına rağmen, sürdürülebilirlik yaklaşımını benimseyerek faaliyetlerine entegre eden ve kanuni bir yükümlülük bulunmadığı hâlde sürdürülebilirlik raporlaması yapmakta olan firmalar bulunmaktadır. Bu firmalar etik, sosyal, ve çevreye duyarlı yaklaşımlar üretimde ve üründe olduğu kadar tedarik zinciri, satın alma ve tüketici hizmetleri faaliyetlerine de yön vermekte ve stratejik karar kriterleri arasında yer almaktadırlar. Ayrıca şirketler sürdürülebilirlik uygulamalarını her yıl, GRI'a (Küresel Raporlama Girişimi İlkeleri) uygun olarak hazırladığı sürdürülebilirlik raporunu paydaşlarına sunmaktadırlar. Diğer bir örnek ise, Tekstil endüstrisinde sürdürülebilirlik konusunda farkındalığı artırmak ve sektör liderlerini çözüm odaklı adımlar atmak üzere bir araya getiren Sustainability Talks İstanbul, Orbit Consulting ve Kipaş Textiles iş birliğinde, İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçıları Birliği Stratejik Ortaklığında gerçekleştirilmektedir. Sürdürülebilirlik Yönetişimi, İzlenebilirlik ve Şeffaflık, Döngüsellik, Yeni Nesil Hammaddeler, Yenilikçi Üretim Çözümleri ve Karbon Nötr Olma gibi konular 2022 yılının ana konularını oluşturmaktadır.

Uluslararası ve ulusal muhasebe kuruluşları da gelecek on yıl için sürdürülebilirlik için misyon beyanlarında bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TURMOB) sosyal ve iş yaşamımızda harekete geçmek üzere eğitimden kurumlar arası ve ülkeler arası iş birliğine, iş yapma biçimimizden yaptığımız işlere kadar her alanda “sürdürülebilirlik” değerlerini içselleştirmek ve hayata geçirmek için 2022 yılında bu konuda bir misyon üstlenmiştir.

SONUÇ

Sürdürülebilirlik, şirketlerin ve yatırımcıların son zamanlarında söylemleri arasında popüleritesi artan bir kavramdır. Tüm paydaşlar şirketlerin sadece üretim ve finansal başarı elde etmelerinin yanında çevreye veya insana duyarlı kurumsal yönetim anlayışlarını edinmelerini beklemektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk, sorumlu yatırım gibi kavramlar son yıllarda hükümetler, iş çevreleri, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin gündeminde önemli bir yer tutar hâle gelmiştir. Dünyanın karşı karşıya kaldığı biyoçeşitlilik kaybı, küresel ısınma, kaynakların hızla tükenmesi ve kirlenmesi ve insan hakları ihlalleri vb. sorunlar yeni düzen arayışlarına itmektedirler. Gelecek nesillere karşı sorumlulukların yerine getirilerek dünyanın daha yaşanabilir kılınması ise, ancak çevrenin ve insanların yaşam kalitesinin korunması anlayışı ile mümkün olacaktır.

Kısa vadeli ve yalnızca kâr odaklı olan yaklaşımların uzun vadede sürdürülemez olduğu ve bu tür yaklaşımların toplumdan da tepki göreceği açıktır. Bu dönem, herkesin aynı gemide bulunduğu, bireysel çıkarlardan ziyade toplumsal çıkarların ön planda olduğu bir dönemdir. Şirketlerin paydaşlarının beklentilerinden bağımsız faaliyet göstermelerinin mümkün olmadığı bu yeni dönemde, şirket değeri de toplumsal çıkarı yansıtan farklı ölçütlere göre belirlenmeye başlamıştır.

Piyasalar değişiyor, iş yerleri dönüşüm geçiriyor, paydaş aktivizmi artıyor ve sermaye giderek yalnızca seçilmiş bir azınlık için değil, herkes için uzun vadeli değer yaratmaya çalışan, güvenilir, etik ve çevre dostu kurumlara kayıyor. Bu beklentilerin karşılanması sürdürülebilirlik raporlaması için Küresel Raporlama Girişimi (GRI) tarafından yayınlanan küresel çerçevenin üzerinden 22 yıl geçti ve geliştirilmeye devam etmektedir. 2021 yılında yatırımcılar ve fon sağlayıcılar başta olmak üzere paydaşların değişen bilgi gereksinimlerine Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (ISSB) kuruldu. IASB ve ISSB, çerçevesinden yararlanmaya yönelik en iyi yaklaşımı belirlemek üzere titiz bir yasal süreç takip edecek ve bu çerçevenin ilkelerinin ve kavramlarının küresel kurumsal raporlama düzenine rehberlik etmesi sağlanacaktır. ISSB standartlarının bazı kurum ve kuruluşlar için yerel düzenleyiciler tarafından zorunlu hâle getirilmesi ve bazı kuruluşlar için ise ilk aşamada gönüllü olarak benimseneceği, zamanla zorunlu hâle geleceği öngörülmektedir.

Tüm bu gelişmeler dikkate alındığında ekonomik, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetime ilişkin faktörlerin bir bütün olarak şirket idaresinde gözetilmesi ve bu faktörlere bağlı risklerin ve fırsatların etkin bir biçimde yönetilmesi olarak ifade edilebilecek olan kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı benimsenmeli ve klasik iş modelleri değiştirilmelidir. Ayrıca sürdürülebilirlik muhasebesi süreçlerinin ve

yöntemlerinin tanıtılması ve uygulanması örgütsel bir yenilik oluşturduğundan, yeniliği teşvik etme faaliyetleri ile karakterize edilen destekçilerin dikkate alınması, muhasebecilerin rolünün daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Sürdürülebilirlik bilgilerini üst yönetimin anlayacağı bir dile çevirerek sürdürülebilirlik konularının ele alınmasını destekleyebilir ve sürdürülebilirlik performansının önemini, faaliyetlerin başarısı için yönetimin dikkatine sunabilir. Günümüzde tüketicilerin, yatırımcıların ve genel olarak şirket paydaşlarının şirketlerden beklentileri faaliyetlerinde ve rakipleriyle, müşterileriyle, tedarikçileriyle ve ortaklarıyla ilişkilerinde adil ve dürüst davranmaları, haksız rekabete neden olacak her türlü uygulamadan kaçınmaları, yasal ve idari düzenlemelere tam uyum sağlamanın yanı sıra, uluslararası kabul görmüş evrensel değerleri benimsemeleri yönündedir. Bununla birlikte, piyasa katılımcıları için şirketin işleyişi hakkında güvenilir ve gerçek bilgiler sağlayan, farklı paydaşların farklı bilgi ihtiyaçlarını karşılayan ve çeşitli kararlar almak için gerekli olan sosyal ve çevresel bilgileri toplayan, organize eden, bunları hem iç hem de dış kullanıcılara güvenilir ve doğru bir şekilde sunabilen ve yorumlayabilen, değişen gereksinimlere yanıt olarak bir muhasebe bilgi sistemi kurulmalıdır. Ayrıca muhasebe eğitimi içinde de sürdürülebilirlik konularının yer alması gerekliliği en büyük ihtiyaçtır.

KAYNAKLAR

- Adams, C.A. and Larrinaga-González, C. (2007), "Engaging with organisations in pursuit of improved sustainability accounting and performance", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 20(3), 333-355. <https://doi.org/10.1108/09513570710748535>
- Albelda, E. (2011), "The role of management accounting practices as facilitators of the environmental management", *Sustainability, Accounting, Management and Policy Journal*, 2(1), 76-100.
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic management journal*, 26(3), 197-218.
- Bebbington, J., & Larrinaga, C. (2014). Accounting and sustainable development: An exploration. *Accounting, organizations and society*, 39(6), 395-413.
- Bronner, C. E., Baker, S. M., Morrison, P. T., Warren, G., Smith, L. G., Lescoc, M. K., & Liskay, R. M. (1994). Mutation in the DNA mismatch repair gene homologue hMLH 1 is associated with hereditary non-polyposis colon cancer. *Nature*, 368(6468), 258-261.
- Burnett, R.D. and Hansen, D.R. (2008), "Ecoefficiency: defining a role for environmental management cost management", *Accounting, Organizations and Society*, 33, 551-581.
- Burritt, R.L. and Schaltegger, S. (2010), "Sustainability accounting and reporting: fad or trend?", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23 (7), 829-846. <https://doi.org/10.1108/09513571011080144>
- Daft, R. L., & Lengel, R. H. (1986). Organizational information requirements, media richness and structural design. *Management science*, 32(5), 554-571.
- Dierkes, M., & Preston, L. E. (1977). Corporate social accounting reporting for the physical environment: A critical review and implementation proposal. *Accounting, Organizations and society*, 2(1), 3-22.

- Deloitte .2008. Yatırımcı İlişkileri El Kitabı.
- Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business strategy and the environment*, 11(2), 130-141.
- Ferreira, J., Pinheiro, M. D., & de BRITO, J. (2013). Refurbishment decision support tools review—Energy and life cycle as key aspects to sustainable refurbishment projects. *Energy Policy*, 62, 1453-1460.
- Finger, R., Benni, N. E., Kaphengst, T., Evans, C., Herbert, S., Lehmann, B., ... & Stupak, N. (2011). A meta analysis on farm-level costs and benefits of GM crops. *Sustainability*, 3(5), 743-762.
- Frenkel, M. (2008). The multinational corporation as a third space: Rethinking international management discourse on knowledge transfer through Homi Bhabha. *Academy of Management Review*, 33(4), 924-942.
- Fülöp, G., & Hernádi, B. H. (2013). Sustainability accounting: A success factor in corporate sustainability strategy. *New Challenges of Economic and Business Development*, 4(1), 229-241.
- Garcia-Torea, N., Larrinaga, C., & Luque-Vílchez, M. (2022). Bridging the Understanding of Sustainability Accounting and Organizational Change. *Organization & Environment*, 108602662210.
- Gray, R. (1993). Accounting for the environment. London: Paul Chapman.
- Gray, R. and Bebbington, J. (2000), "Environmental accounting, managerialism and sustainability: Is the planet safe in the hands of business and accounting?", *Advances in Environmental Accounting & Management* (Advances in Environmental Accounting & Management, 1,1-44. [https://doi.org/10.1016/S1479-3598\(00\)01004-9](https://doi.org/10.1016/S1479-3598(00)01004-9).
- Gray, R. H. (1994). Corporate reporting for sustainable development: accounting for sustainability in 2000AD. *Environmental values*, 3(1), 17-45.
- Houldin, M. (1993). In R. Gray, J. Bebbington, & D. Walters (Eds.), Accounting for the environment. London: Chapman Publishing.
- Huber, J. (2000). Towards industrial ecology: sustainable development as a concept of ecological modernization. *Journal of environmental policy and planning*, 2(4), 269-285.
- Ikpor, I. M., Bracci, E., Kanu, C. I., Ievoli, R., Okezie, B., Mlangi, S., & Ogbakirigwe, C. (2022). Drivers of Sustainability Accounting and Reporting in Emerging Economies: Evidence from Nigeria. *Sustainability*, 14(7), 1-19.
- Jorgensen, H. B. (1993). The “green account” of the Danish Steel Works Ltd. *Social and Environmental Accounting*, 13(1), 2–5.
- Kaur, A. and Lodhia, S. (2018), "Stakeholder engagement in sustainability accounting and reporting: A study of Australian local councils", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31(1), 338-368. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-12-2014-190>.
- Lamberton, G. (2005). Sustainability accounting a brief history and conceptual framework. *In Accounting forum* 29, (1), 7-26
- Lodaya, S. D., Keluskar, K. M., & Naik, V. (2011). Evaluation of demineralization adjacent to orthodontic bracket and bond strength using fluoride-releasing and conventional bonding agents. *Indian Journal of Dental Research*, 22(1), 44.
- Mistry, V., Sharma, U., & Low, M. (2014). Management accountants' perception of their role in accounting for sustainable development: An exploratory study. *Pacific Accounting Review*. *Pacific Accounting Review*. 26, (1/2),112-133.
- O'Dwyer, B. and Unerman, J. (2007), "From functional to social accountability: Transforming the accountability relationship between funders and non-governmental development organisations", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 20 (3), 446 471. <https://doi.org/10.1108/09513570710748580>

- O'Riordan, T. (2004). Environmental science, sustainability and politics. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(2), 234-247.
- Parker, E. (2011). Steps towards sustainability in fashion: snapshot Bangladesh.
- Peršić, M., Janković, S., & Krivačić, D. (2017). Sustainability accounting: upgrading corporate social responsibility. In *The dynamics of corporate social responsibility* (285-303). Springer, Cham.
- Schaltegger, S., & Burritt, R. (2005). Corporate sustainability. *The international yearbook of environmental and resource economics*. 185-222.
- Schaltegger, S., & Burritt, R. L. (2010). Sustainability accounting for companies: Catchphrase or decision support for business leaders?. *Journal of World Business*, 45(4), 375-384.
- Schaltegger, S., & Zvezdov, D. (2015). Gatekeepers of sustainability information: exploring the roles of accountants. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 11(3), 333-361.
- Schaltegger, S., Bennett, M., & Burritt, R. (2006). Sustainability accounting and reporting: development, linkages and reflection. An introduction. In *Sustainability accounting and reporting* (1-33). Springer, Dordrecht.
- Schilizzi, S., & Lesourd, J. B. (2001). Accounting systems and environmental decision making: what costs, what benefits? (No. 412-2016-25786).
- Schneider, A. (2015). Reflexivity in sustainability accounting and management: Transcending the economic focus of corporate sustainability. *Journal of Business Ethics*, 127(3), 525-536.
- Şakar, A. Y., & Saridoğan, A. A. (2016). Development of Sustainability Accounting Standards. *Eurasian Business & Economics Journal*, 1, 43-52.
- The Voice Of European Business In Singapore 2022. <https://eurocham.org.sg/>
- Tiwari, K., & Khan, M. S. (2020). Sustainability accounting and reporting in the industry 4.0. *Journal of cleaner production*, 258, 120783.
- Wilmschurst, T. D., & Frost, G. R. (2001). The role of accounting and the accountant in the environmental management system. *Business strategy and the environment*, 10(3), 135-147.
- Zvezdov, D. (2011). Accounting for sustainable organisations: where is the accountant and why it matters? In *EnviroInfo* (601-606).
- Zvezdov, D. (2012). Rolling out corporate sustainability accounting: a set of challenges. *Journal of Environmental Sustainability*, 2(2), 3.
- Zvezdov, D., Schaltegger, S., & Bennett, M. (2010). The increasing involvement of accountants in corporate sustainability management. *Journal of the Asia-Pacific centre for environmental accountability*, 16(4), 20-31.

ОБЗОР ИНТЕРНЕТА ВЕЩЕЙ (ИОТ) В ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКА И ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ

Шермантаева Жазира Утегеновна

АННОТАЦИЯ

Производство электрической энергии в Казахстане осуществляют 158 электрических станций различной формы собственности. Единым системным оператором всей энергосистемы с 1996 года определено АО «Казахстанская компания по управлению электрическими сетями» (Kazakhstan Electricity Grid Operating Company) «KEGOC».

В электроэнергетике и энергетических системах (EPESs) происходит трансформация для обеспечения чистой распределенной энергии для устойчивого глобального экономического роста. Интернет вещей (IoT) находится на переднем крае этой трансформации, предоставляя такие возможности, как мониторинг в реальном времени, ситуационная осведомленность и разведка, контроль и кибербезопасность, для преобразования существующих EPES в интеллектуальные EPES с поддержкой кибербезопасности, которые являются более эффективными, безопасными, надежными, устойчивыми и устойчивыми. Кроме того, оцифровка экосистемы электроэнергетики с использованием интернета вещей улучшает видимость активов, оптимальное управление распределенной генерацией, устранение потерь энергии и создание экономии. Интернет вещей оказывает значительное влияние на EPESs и предлагает несколько возможностей для роста и развития. Существует несколько проблем, связанных с развертыванием интернета вещей для EPESs. Необходимо разработать жизнеспособные решения для преодоления этих проблем, чтобы обеспечить непрерывный рост интернета вещей для EPESs. Достижения в области вычислительного интеллекта могут привести к созданию интеллектуальной системы интернета вещей путем эмуляции биологических нервных систем с помощью когнитивных вычислений, потоковой передачи и распределенной аналитики, в том числе на пограничном уровне и на уровне устройств. В этом обзорном документе дается оценка роли, воздействия и проблем Интернета вещей в преобразовании электроэнергетики и энергетических систем.

Ключевые слова: *Проблемы Интернета вещей, Вычислительный интеллект, Коммуникации, Сети и безопасность для Интернета вещей, Влияние Интернета вещей, Интеллектуальные энергетические системы, Интернет вещей.*

ВВЕДЕНИЕ

В то время как последние полвека были во власти коммуникационной революции, следующие несколько десятилетий будет доминировать электроэнергетика и энергетические системы (EPESs). После глобального экономического кризиса 2008 года энергетика начала доминировать на рынке [1]. Однако появление реальной трансформации в EPESs началось в декабре 2015 года с принятием соглашения об изменении климата на Парижской конференции ООН по изменению климата (COP21) [2]. Преобразование в EPESs подчеркивает повышение эффективности и надежности работы электросетей, энергосбережение, возобновляемые источники распределенной выработки электроэнергии и сокращение выбросов углекислого газа [2]. Основные движущие силы этой трансформации показаны на рис. 1.

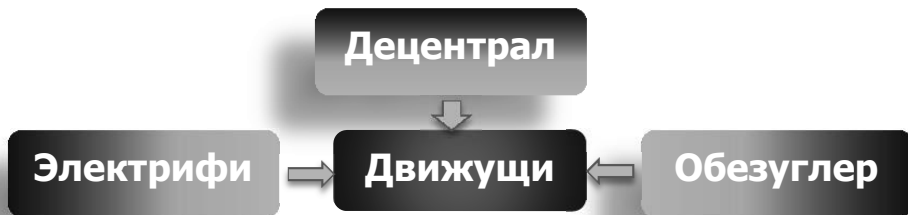

Рис. 1. Основные движущие силы трансформации в электроэнергетике.

В связи со снижением стоимости аккумуляторов для электромобилей (EV) (рис. 2) [3] ожидается, что в ближайшие 3-4 года стоимость хранения аккумуляторов будет меньше, чем у гидроэлектростанций (~ 100 долларов за кВтч). Таким образом, серьезный сдвиг в сторону новой инфраструктуры, основанной на фотоэлектрических (PV) и аккумуляторных батареях для электроснабжения, уже начался.

Интернет вещей (IoT) влияет на сетевое подключение к повседневным объектам в физическом мире. Все физические объекты на земле (например, товары, здания, приборы, машины, транспортные средства, растения, животные и люди) являются “Вещами” в IoT [4, 5].

IoT может трансформировать EPESs, предоставляя устойчивое решение, а именно. динамическая стохастическая система управления энергопотреблением (DS-EMS) (рис. 3), которая является одновременно

интеллектуальной и кибернетической, для удовлетворения растущих потребностей в доступе к недорогой, чистой и устойчивой энергии. Цель DS-EMS - максимизировать получение дохода, минимизировать затраты на электроэнергию и сократить выбросы углекислого газа путем оптимизации потока электроэнергии таким образом, чтобы минимальная мощность потреблялась из электросети, а максимальная мощность подавалась в электросеть. Зависимость от электросети для удовлетворения энергетических потребностей пользователя может быть уменьшена за счет использования распределенных энергетических ресурсов, включая возобновляемые источники энергии (например, солнечные и ветровые) и батареи для удовлетворения основной части энергетических потребностей. Как только потребности в энергии будут удовлетворены, любая избыточная выработка из этих распределенных энергетических ресурсов может быть подана в энергосистему. Обмен электроэнергией между сетями осуществляется в зависимости от времени использования. С IoT EPESs станет более эффективным, надежным, безопасным, экономичным, устойчивым и устойчивым [6].

IoT также предоставляет возможности обратной связи в режиме реального времени коммунальным службам, которые работают для лучшего обслуживания клиентов за счет расширенных функций мониторинга и управления [4]. Именно по этой причине коммунальные услуги являются одним из крупнейших рынков интернета вещей и будут третьей по величине отраслью по расходам на продукты и услуги интернета вещей, при этом во всем мире уже потрачено более 69 миллиардов долларов [7]. Внедрению интернета вещей в EPESs также способствует значительное снижение затрат, связанных с датчиками, пропускной способностью, обработкой и памятью/хранилищем [8].

Интернет вещей предоставляет многочисленные возможности в Эфесе, оказывая значительное социальное, экономическое и экологическое воздействие, в конечном итоге продвигаясь к видению более умных городов и мира.

Рис. 2. (СЭМС) [6].

Основные материалы этого обзорного документа заключаются в следующем (рис. 4).:

- Выделение ограничений, связанных с текущей электроэнергетикой и энергетическими системами
- Обсуждение роли интернета вещей в преобразовании традиционных электроэнергетических сетей в интеллектуальные энергетические сети
- Предоставление подробного обзора приложений и услуг в области электроэнергетики и энергетических систем на основе интернета вещей.
- Проведение обследования и технической оценки датчиков интернета вещей для приложений "умный дом"
- Освещение экономического, социального и экологического воздействия Интернета вещей в электроэнергетике и энергетических системах
- Предоставление обширной информации о коммуникациях, сетях и безопасности для электроэнергетических систем на основе интернета вещей.
- Перечисление ограничений, связанных с внедрением интернета вещей в электроэнергетике и энергетических системах, и рекомендации решений для их преодоления

Остальная часть документа организована следующим образом: В разделе II дается оценка текущего состояния электросети и важности интернета

вещей в продвижении к интеллектуальной электросети. В разделе III кратко рассматриваются экономические, социальные и экологические последствия электрических сетей с поддержкой Интернета вещей. В разделе IV обсуждаются некоторые проблемы, связанные с IoT, и перечисляются рекомендуемые решения для преодоления этих проблем. В разделе V описывается реальный пример применения Riot в EPESs. Заключение статьи включено в последний раздел.

РОЛЬ IoT ДЛЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СЕТЕЙ ЭЛЕКТРОСНАБЖЕНИЯ

Расходы складываются из сетей генерации, передачи и распределения (T&D) и их потребителей (жилых, коммерческих и промышленных) (рис. 5) [9].

В настоящее время EPESs сталкиваются с многочисленными ограничениями, включая балансировку топливного баланса, надежность и качество энергоснабжения, видимость уровня активов, выявление новых источников дохода, старение рабочей силы и накопление знаний, а также интеграцию технологий [10]. Топливный баланс для производства электроэнергии становится все более разнообразным и гибким, включая централизованную генерацию (ископаемое топливо и ядерная энергия), распределенную генерацию (возобновляемые источники энергии) и хранение энергии. Сбалансированность этой топливной смеси имеет решающее значение для максимизации экономической эффективности и выработки энергии EPES. Разнообразие топливной смеси в сочетании с множеством движущихся частей с различными стимулами и приоритетами увеличивает сложность цепочки создания стоимости энергии. Это снижает надежность и качество подачи электроэнергии, если оставить его без контроля. Поэтому крайне важно иметь видимость уровня активов, с помощью которой системные операторы могут непрерывно отслеживать состояние и производительность всех активов EPES в режиме реального времени для оценки спроса и предложения, а также их реакции на ценовые сигналы. Традиционная модель доходов для EPES, в которой для компенсации коммунальных услуг использовался объемный тариф, становится неоптимальной.

Чтобы преодолеть эти проблемы, существующие однонаправленные EPESs преобразуются в двунаправленные интеллектуальные сети электроснабжения. “Интеллектуальная энергетическая сеть - это автоматизированная, гибкая, интеллектуальная, надежная и ориентированная на потребителя сеть, которая поддерживает двунаправленный поток

электроэнергии и данных. Накопление энергии играет ключевую роль в обеспечении возможности двунаправленного потока энергии, обеспечивая активное участие потребителей в продаже /покупке электроэнергии. Интеллектуальная энергетическая сеть - это интеграция технологий кибербезопасности, интеллектуальных устройств связи и высокопроницаемой распределенной генерации энергии по всем элементам производства, передачи, распределения и потребления электроэнергии, которая создает устойчивую, надежную, безопасную и устойчивую сеть доставки энергии. Он обладает самовосстанавливающимися и интеллектуальными возможностями измерения и управления. Он также предоставляет возможности мониторинга электросетей в режиме реального времени для лучшего прогнозирования отказов / диагностики для своевременного выявления нарушений / слабых мест [6]. "Интеллектуальные электросети обладают рядом преимуществ, включая повышенную энергоэффективность, снижение затрат, лучшее реагирование на спрос и снижение потерь на техническое обслуживание [6, 11].

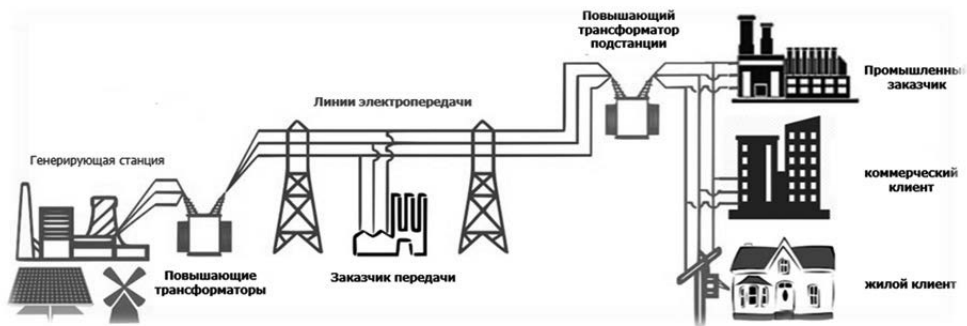

Рис. 3. Энергетическая система (расширенная версия рисунка 2.1 из [9]).

Это стало неотъемлемой частью перехода к интеллектуальным сетям электроснабжения. Примеры технологий интернета вещей, которые в настоящее время используются в интеллектуальных сетях электроснабжения, включают усовершенствованную инфраструктуру учета (AMI) и диспетчерское управление и сбор данных (SCADA) [12, 13]. Развертывание интернета вещей в интеллектуальных сетях электроснабжения имеет несколько преимуществ:

- Повышенная надежность, отказоустойчивость, адаптивность и энергоэффективность [6]

- Уменьшенное количество протоколов связи [14-16]
- Сетевая работа и расширенные возможности работы с информацией [17]
- Улучшенный контроль над бытовой техникой [18]
- Включить доступ к информации по требованию и сквозное предоставление услуг [18]
- Улучшенные возможности зондирования [19]
- Улучшенная масштабируемость и интероперабельность [20]
- Снижение ущерба от стихийных бедствий [21]
- Сокращение физических атак (например, взломов подстанций [22]) на EPESs за счет непрерывного мониторинга физических активов электросети в режиме реального времени.

Реализация всего потенциала интернета вещей имеет решающее значение для повышения гибкости, управления активами, операций и надежности интеллектуальных сетей электроснабжения. Для повышения отказоустойчивости электросетей важно учитывать колебания, вносимые децентрализованной генерацией за счет интеграции распределенных энергетических ресурсов (DER) [23]. Интеллектуальные инверторы - это потенциальное решение интернета вещей для решения этой проблемы. Чтобы повысить эффективность электросетей, устройства и технологии интернета вещей, такие как advanced distribution management system (ADMS), собирают, анализируют и распространяют данные среди всех заинтересованных сторон электросетей (например, потребителей, коммунальных служб и регулирующих органов). Понимание, полученное на основе этих данных, позволяет заинтересованным сторонам принимать более обоснованные решения по оптимизации, что приводит к эффективному использованию ресурсов электросети и более эффективной работе сети [13].

ВЛИЯНИЕ ИНТЕРНЕТА ВЕЩЕЙ НА ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКУ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ

В этом разделе обсуждается экономическое, экологическое и социальное влияние Интернета вещей на EPESs.

А. Экономическое воздействие Интернета вещей на электроэнергетику и энергетические системы

Глобальный институт McKinsey подсчитал, что к 2025 году экономический эффект Интернета вещей для энергетики и энергосистем составит от 200 до 500 миллиардов долларов [25]. Cisco Systems, Inc. подсчитала, что в период с 2013 по 2022 год чистая прибыль, полученная от развертывания интернета вещей в EPESs, составит 757 миллиардов долларов [26]. GE подсчитала значительный прирост выручки от оцифровки EPESs: 230 миллионов долларов от новых парогазовых установок, 100 миллионов долларов от новых ветряных электростанций и 50 миллионов долларов от существующих парогазовых установок [10]. Frost & Sullivan сообщила, что в период с 2011 по 2014 год в Соединенных Штатах было поставлено около 37 миллионов интеллектуальных счетчиков [27].

Рынок датчиков интернета вещей для EPESs также претерпевает благоприятные изменения и предлагает многочисленные возможности для роста и развития. Благодаря снижению затрат и энергопотребления на один датчик датчики интернета вещей в настоящее время становятся все более популярными для промышленного и потребительского применения [28]. Исследование рынка прозрачности оценило увеличение мирового рынка датчиков интернета вещей с

9 миллиардов долларов в 2012 году до 21,60 миллиарда долларов к 2019 году, увеличившись совокупными годовыми темпами роста (CAGR) на 12,2 процента (рис. 10) [29].

ABI Research оценила увеличение рыночной стоимости корпоративной аналитики интернета вещей с 4,2 миллиарда долларов в 2014 году до 23 миллиардов долларов к 2020 году, что указывает на увеличение инвестиций в аналитику интернета вещей.

Несмотря на то, что в EPESs существуют значительные возможности для увеличения доходов, эти впечатляющие статистические данные должны быть сбалансированы с дорогостоящими инвестициями, которые компании должны сделать заранее при использовании новых устройств и технологий Интернета вещей. Тем не менее, полученный профицит перевесит первоначальные расходы. Кроме того, технологии интернета вещей могут быть внедрены в существующие устройства и инфраструктуры, что еще больше минимизирует расходы.

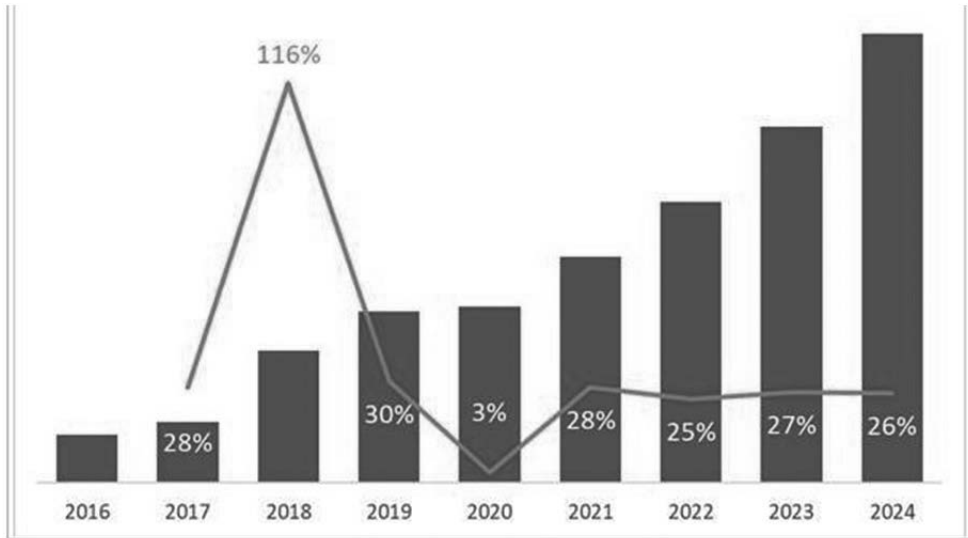

Рис. 4. (млрд долл.) (адаптировано по [29]).

В настоящее время существуют некоторые барьеры для выхода на рынок устройств и технологий Интернета вещей, включая подключение, кибербезопасность, обработку больших объемов данных, конфиденциальность личности, устойчивые недорогие энергоресурсы и недорогие, эффективные и надежные датчики [6]. Необходимы жизнеспособные решения для преодоления этих барьеров, чтобы обеспечить дальнейший рост интернета вещей для EPESs.

ВЫВОДЫ

В этой статье была представлена важная роль Интернета вещей в преобразовании Epss. Оцифровка электроэнергетической экосистемы с использованием интернета вещей помогает лучше учитывать интеграцию в сеть, сокращать потери энергии, генерировать экономию и повышать эффективность, надежность, отказоустойчивость, безопасность и устойчивость электросетей. Роль датчиков интернета вещей для сценария "умный дом" также была представлена в этом документе, в котором была дана подробная оценка технических параметров датчиков интернета вещей. Кроме того, были опрошены датчики интернета вещей, которые в настоящее время представлены на рынке.

Помимо многочисленных преимуществ интернета вещей для EPESs, у него также есть некоторые связанные с этим проблемы, а именно. зондирование, подключение, управление питанием, большие данные, вычисления, сложность и безопасность. Чтобы обеспечить непрерывный рост интернета вещей для EPESs, важно разработать жизнеспособные решения для решения его растущей сложности. Некоторые из рекомендуемых решений были рассмотрены в этом документе.

Потенциальное направление для решения сложных задач будущего интернета вещей может быть вдохновлено мозговыми вычислениями (в человеческом мозге 100 миллиардов нейронов, где каждый нейрон связан с 10 000 других нейронов). Вычислительный интеллект - это будущее для решения сложных задач в искусственных системах.

ЛИТЕРАТУРЫ

1. B. Gokay, The 2008 World Economic Crisis: Global Shifts and Faultlines, Montreal, QC, Canada, Feb. 2009, [online] Available: <http://www.globalresearch.ca/the-2008-world-economic-crisis-global-shifts-and-faultlines/12283>.
2. "Paris agreement", Proc. PARIS UN Clim. Change Conf. COP21 \cdot\$ CMP11, Dec. 2015, [online] Available: http://ec.europa.eu/clima/policies/ international/negotiations/paris/index_en.htm.
3. M. Liebreich, "Lithium-ion EV battery experience curve compared with solar PV experience curve", Proc. Bloomberg New Energy Finance Summit, pp. 14, Apr. 2015, [online] Available: https://data.bloomberglp.com/bnef/sites/4/2015/04/Final-keynote_ML.pdf.
4. G. Bedi, G. K. Venayagamoorthy and R. Singh, "Navigating the challenges of Internet of Things (IoT) for power and energy systems", Proc. Clemson Univ. Power Syst. Conf. (PSC), pp. 1-5, 2016.
5. Al-Fuqaha, M. Guizani, M. Mohammadi, M. Aledhari and M. Ayyash, "Internet of Things: A survey on enabling technologies protocols and applications", IEEE Commun. Surveys Tuts., vol. 17, no. 4, pp. 2347-2376, 4th Quart. 2015.
6. G. Bedi, G. K. Venayagamoorthy and R. Singh, "Towards an intelligent power network with Internet of Things (IoT)".
7. R. Bigliani, J.-F. Segalotto and G. Gallotti, Shaping a New Battleground in the IoT Era: Highlights From the 2016 IDC Pan-European Utilities Executive Summit, Jun. 2016, [online] Available: <https://www.ericsson.com/res/narratives/docs/industries/iotutilities-era-new-battleground-idc-summit-report-2016.pdf>.
8. S. Jankowski, J. Covello, H. Bellini, J. Ritchie and D. Costa, "The Internet of Things: Making sense of the next mega-trend", Sep. 2014, [online] Available: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/outlook/internet-of-things/iot-report.pdf>.
9. "Final report on the August 14 2003 blackout in the United States and Canada: Causes and recommendations", Apr. 2004, [online] Available: <http://energy.gov/sites/prod/files/oeprod/DocumentsandMedia/BlackoutFinal-Web.pdf>.

10. M. Annunziata, G. Bell, R. Buch, S. Patel and N. Sanyal, *Powering the Future: Leading the Digital Transformation of the Power Industry*, Boston, MA, USA, 2016, [online] Available: https://www.gepower.com/content/dam/gepowerpw/global/en_US/documents/industrial%20internet%20and%20big%20data/powering-the-future-whitepaper.pdf.
11. X. Fang, S. Misra, G. Xue and D. Yang, "Smart grid—The new and improved power grid: A survey", *IEEE Commun. Surveys Tuts.*, vol. 14, no. 4, pp. 944-980, 4th Quart. 2012.
12. S. Jain et al., "Survey on smart grid technologies-smart metering IoT and EMS", *Proc. IEEE Stud. Conf. Elect. Electron. Comput. Sci. (SCEECS)*, pp. 1-6, 2014.
13. R. Young, J. McCue and C. Grant, "The power is on: How IoT technology is driving energy innovation", Jan. 2016, [online] Available: <http://dupress.com/articles/internet-of-things-iot-in-electric-power-industry/>.
14. Al-Ali and R. Aburukba, "Role of Internet of Things in the smart grid technology", *J. Comput. Commun.*, vol. 3, pp. 229-233, May 2015.
15. L. Li, H. Xiaoguang, C. Ke and H. Ketai, "The applications of WiFi-based wireless sensor network in Internet of Things and smart grid", *Proc. 6th IEEE Conf. Ind. Electron. Appl.*, pp. 789-793, 2011.
16. C. Bekara, "Security issues and challenges for the IoT-based smart grid", *Procedia Comput. Sci.*, vol. 34, pp. 532-537, Dec. 2014.
17. M. Yun and B. Yuxin, "Research on the architecture and key technology of Internet of Things (IoT) applied on smart grid", *Proc. Int. Conf. Adv. Energy Eng. (ICAEE)*, pp. 69-72, 2010.
18. J. Gubbi, R. Buyya, S. Marusic and M. Palaniswami, "Internet of Things (IoT): A vision architectural elements and future directions", *Future Gener. Comput. Syst.*, vol. 29, no. 7, pp. 1645-1660, 2013.
19. J. Liu, X. Li, X. Chen, Y. Zhen and L. Zeng, "Applications of Internet of Things on smart grid in China", *Proc. 13th Int. Conf. Adv. Commun. Technol. (ICACT)*, pp. 13-17, 2011.
20. N. Bui, A. P. Castellani, P. Casari and M. Zorzi, "The Internet of energy: A Web-enabled smart grid system", *IEEE Netw.*, vol. 26, no. 4, pp. 39-45, Jul./Aug. 2012.
21. Q. Ou, Y. Zhen, X. Li, Y. Zhang and L. Zeng, "Application of Internet of Things in smart grid power transmission", *Proc. 3rd FTRA Int. Conf. Mobile Ubiquitous Intell. Comput. (MUSIC)*, pp. 96-100, 2012.
22. R. Smith, *How America Could Go Dark*, Wall Street J., New York, NY, USA, Jul. 2016, [online] Available: <http://www.wsj.com/articles/how-america-could-go-dark-1468423254>.
23. *Contributions of Supply and Demand Resources to Required Power System Reliability Services*, Palo Alto, CA, USA, May 2015, [online] Available: <http://www.epri.com/abstracts/Pages/Product-Abstract.aspx?ProductId=000000003002006400>.
24. R. Gore and S. P. Valsan, "Big data challenges in smart grid IoT (WAMS) deployment", *Proc. 8th Int. Conf. Commun. Syst. Netw. (COMSNETS)*, pp. 1-6, 2016.
25. J. Manyika et al., *Disruptive Technologies: Advances That Will Transform Life Business and the Global Economy*, San Francisco, CA, USA, May 2013, [online] Available: <http://www.mckinsey.com/business-functions/business-technology/our-insights/disruptive-technologies>.
26. J. Bradley, J. Barbier and D. Handler, *Embracing the Internet of Everything to Capture Your Share of \$14.4 Trillion: More Relevant Valuable Connections Will Improve Innovation Productivity Efficiency & Customer Experience*, San Jose, CA, USA, 2013, [online] Available: http://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/ac79/docs/innov/IoE_Economy.pdf.

27. An Insight Into Best Practice Enablers in the U.S. Utility Sector, Kings Hill, U.K., Jul./Aug. 2015, [online] Available: <http://www.m2mnow.biz/2015/07/08/34626-m2m-now-magazine-july-august-2015-edition>.
28. The Evolution of Wireless Sensor Networks, Austin, TX, USA, 2013, [online] Available: <http://www.silabs.com/Support%20Documents/TechnicalDocs/evolution-of-wireless-sensor-networks.pdf>.
29. Smart/Intelligent Sensors Market-Global Industry Analysis Size Share Growth Trends and Forecast 2013–2019, Pune, India, Apr. 2014, [online] Available: <http://www.transparencymarketresearch.com/smart-intelligent-sensor-market.html>.

A DECISION SUPPORT SYSTEM FOR OPTIMIZING PRODUCTION COSTS FROM THE PERSPECTIVE OF OPEN-PIT FIELD DATA

AÇIK OCAK SAHA VERİLERİ KULLANILARAK ÜRETİM MALİYETLERİNİ OPTİMİZE ETMEK İÇİN BİR KARAR DESTEK SİSTEMİ OLUŞTURULMASI

Erol Gödur - Yalçın Çebi

ABSTRACT

This study aims to develop a decision support system for optimizing production cost in the open-pit field by developing a decision support system that optimizes mining vehicle maintenance plans, operation plans, breakdown prevention, usage location, vehicle consumption, usage period, and vehicles efficiency. The main goal increasing productivity and decreasing cost. Increasing demand for mining causes a lot of company takes place in the mining industry. As a result of this, competition in the industry is increasing. For companies to survive in this competitive environment, it is imperative that they increase productivity and reduce costs. By the technological developments, decision support systems and data mining use in many industries for optimal productivity and costs. This study aims to use these technologies for open-pit mining. Using of decision support system in open-pit mining will increase competition chances of companies by increasing productivity and decreasing cost.

Keywords: Decision Support, Data Mining, Optimization, Open-pit, Vehicle Optimization,

ÖZET

Bu çalışma, açık ocak alanındaki üretim maliyetini optimize etmek için maden ocaklarında kullanılan iş araçların bakım planları, kullanım planları, araç arızaların önlenmesi, araçların kullanılacakları departmanlar ve lokasyon ayarlamaların yapılması, araç tüketim verileri, kullanım süreleri ve performansları ile ilgili optimizasyon faaliyetlerinde kullanılacak bir karar destek sistemi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın amacı verimliliği arttırmak ve maliyeti düşürmektir. Madencilik talebinin artması, madencilik endüstrisinde birçok şirketin faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak sektördeki

rekabet artmaktadır. Şirketlerin bu rekabetçi ortamda hayatta kalabilmeleri için üretimi artırmaları ve maliyetleri azaltmaları zorunludur. Teknolojik gelişmeler ile birlikte karar destek sistemleri ve veri madenciliği, verimlilik ve maliyet optimizasyonu için birçok endüstride kullanılmaktadır. Bu çalışma bu teknolojileri açık ocak madenciliği için kullanmayı amaçlamaktadır. Böylelikle Açık ocak madenciliğinde karar destek sisteminin kullanılması, verimliliği artırıp maliyeti düşürerek şirketlerin sektördeki rekabet şansını artıracaktır.

Anahtar kelimeler: Karar Destek, Veri Madenciliği, Optimizasyon, Açık Ocak, Araç Optimizasyonu

INTRODUCTION

The mining industry is one of the oldest and biggest industries in the world. With global financial effect and the increasing number of the company that performs in this industry, competition is increasing in the sector. Therefore improving productivity and reducing production costs is more important than ever. This study purpose to ensuring these by using computer science end technological developments. Open-pit mining operations consist of many components like excavation, transportation, decomposition, and reclamation. All of these operations use different equipment, vehicle, and experts for performing operation and planning of these operations affect productivity and cost. Choosing of equipment and vehicles that will use, the expert that operates, operation schedule, maintenance plan, performing location, consumption, and performance management of vehicles to be used, is the main part of plans. In today's world computer science perform many operations in different disciplines for the planning, optimization and decision making, and more. By this study, The facility of computer science and technology will use in open-pit mining as a decision support system that performs optimization, plan, and decision making for mining vehicles management and performing. In this way increasing productivity and less cost are purposed for an open-pit mine.

Decision Support System for Optimizing Production Costs in Open-pit Mine

To develop a decision support system that optimizes production cost in an open-pit mine, the data that belong to open-pit will be collected from multipart like human, device, and previous operation and fail operation records. By using data mining algorithms and computer science technic the data will be cleaned and convert to information. This information consist rules and previous case and relation of rules and cases. That creates a knowledge base. After this operation, the inference engine of the system will be designed and implemented. The part is the most im-

portant part of the system. Because the result is created in this part. Then created result and reason of result shown in the user interface to the user. The result contains optimal operation parameters for reducing cost and increasing productivity. The aimed system will perform especially for mining vehicles management and efficiency usage. The aimed decision support system vehicles will optimize maintenance plans and by this way, breakdown prevention will be ensured. The system will help planning of vehicle usage, collaborated vehicles performing with together, usage location, and departments. In addition, the system will help to determine optimal vehicle performing parameters like tire pressure, amount of cargo, the temperature of engines, location balance, resting periods, oil level, etc. In the way vehicle consumption will be reduced, usage period and vehicles efficiency will be increased and.

Specification of Aimed Decision Support System

The thesis purpose development a decision support system that performs on vehicle and equipment management that use in open-pit mining. Open-pit mining uses powerful vehicles for the mining operation and performance and the cost of these vehicles directly affects the cost and profit of mining establishments. Optimization of performance and cost of vehicle and equipment directly optimize production cost and this is the aim of this project. For optimization of product costs, this study will develop a decision support system that helps the expert users that make operational plans about vehicles usage in operations. The system aims to improve vehicle performance by reducing vehicle consumption costs, monitoring vehicle performances, planning maintenance and controlling maintenance performance, suggesting vehicles collaboration performing strategies, predetermination of breakdowns, and planning alternative solutions. In addition, the system will detect misuse of vehicles and in this way will prevent possible accidents. By detection of optimal performing parameters for the vehicles, costs of vehicle consumption will reduce and the usage period of the vehicle will increase in this way, the establishment will not need extra investments for replacing new vehicles. Therefore, the production costs of the establishment will be stabilized. The planned functionality of the system can be listed below.

- Vehicle performance analyses.
- Maintenance analyses.
- Breakdown frequency detection of vehicles.
- Performance analysis after maintenance

- Analyses of collaboration performing multi vehicles operations.
- Detection of performing parameters and breakdown relations.
- Efficiency analyses.
- Detection of the vehicle performing parameters for optimal performance and cost reduction.
- Consumption analyses.
- Prediction of maintenance duration.
- Vehicle usage scheduling and planning.
- Determining optimal department or location for optimal performance.
- Detection of retirement time of the vehicle.

Advantage of Aimed Decision Support System

The aimed system purpose to reduce production costs, optimizing planning processes for vehicles, increasing productivity, prevent breakdown and inefficient usage of equipment by using computer sciences for developing a decision support system. The system aims to provide the advantages listed below.

- Planning optimal vehicle usage and reducing cost and increasing performance
- Prediction of maintenance interval and estimation of maintenance time
- Determining vehicle breakdown frequency and recommending preventative maintenance before the error occurred.
- Determining possible error types and reasons also offering preclusive solutions.
- Observing device performance and monitoring performance relation of decision.
- Monitoring maintenance and performance relations.
- Detecting relation between breakdowns and performing parameters like the temperature of the engine, oil live, cargo level, etc.
- Monitoring vehicle collaboration parameters with other equipment and vehicles and efficiency levels for future planning.
- Suppling analyses about the relations between vehicles and performed work and monitoring.

- Determining optimal performing parameters like tire pressure, amount of cargo, the temperature of engines, location balance, resting periods, oil level, etc. In addition, updating according to new statutes like season or day-time. Exc.

METHODOLOGY AND TECHNOLOGIES.

The aimed system consists of a lot of data processing and analyzing operations. Therefore, needs to use multiple computer science techniques for different functional features. Decision support systems can be implemented with an infrastructure that uses a rule-based approach or machine learning techniques. Both approaches have constraints and advantages. In this study, the system needs multiple parameters and analyses for performing optimization. Therefore, the solving problem is more complex. For solving the optimization problem in this project, we need to use a hybrid approach that uses machine learning and a rule-based approach. As known, these approaches use for inference engine performing. Before the implementation of the inference engine, decision support systems need an information source that performs on. It is called the knowledge base. The performance of the decision support system is directly interested in the infrastructure of the knowledge base part. Therefore, the creation of the knowledge base is the most important part of the system. This part of the system is the more complex part of the study. The data to be collected will be obtained from multiple different sources. The fact that the collected data consists of different data types reveals the need for pre-processing on the data. To create an accurate knowledge base for the system, meaningful data must be extracted from the chunk of data. Data mining techniques will be used for this process. In addition, it is necessary to apply normalization processes for some parametric data.

LITERATURE REVIEW

Mining is one of the primary industries, which provides the most important resources for energy production, metal industry, and production activity. Therefore, increasing productivity and reducing costs in mining is very important for the mining industry and other industries related to the mining industry. In the world all the researchers have studied optimization cost and recourse, developing new methods for problem-solving in the mining industry. Some of these studies are such as;

Yu et al, in their study, try to develop a decision-support model aiming, primarily, at maximizing the productivity of surface coal mining activities through operational planning and management. The model determines the optimal produc-

tion plan of the shovels and allocation plan of the haul trucks to minimize operational cost, fuel consumption as well as greenhouse gas (GHG) emission of surface coal mining. The model is further extended to a multi-scenario decision-aided system for taking into account the uncertainties associated with equipment failure (Yu et al, 2016). Zykov and friend in their study try to develop a high-level layout of the architecture for a mission-critical, software-intensive, large-scale software product for autonomous robotized open-pit mining (Zykov et al, 2019). Rahmanpour and Osanloo try to develop a Decision Support System (DSS) to determine the optimal decision for Ultimate Pit Limit (UPL) determination. Because UPL actualizes the number of mineable reserves, stripping ratio, location of waste dump and tailings dam, and the area of lands that will be disturbed at the end of a mining operation (Rahmanpour and Osanloo, 2017)

By technological development, many studies purpose to use the vehicle more effectively and manage vehicle usage planning operations by using decision support systems. Some of these studies make optimization for vehicle path planning, scheduling, locating, controlling (especially for on maned vehicle), planning to refuel, and managing maintenance (Gayialis and Tatsiopoulous, 2004; Kek et al, 2009; Suzuki, 2012). Some of these studies are detailed below.

Lu and friends, in their study, aim to develop a decision support system for managing ready-mixed concrete operations. They call the system as HKCONSIM-Realtime. The system works in integration with a simulation model. The location and delivery information of trucks can be monitored instantly through the system. Appropriate route and delivery plans are created through simulation, and logistics optimization is performed (lu et al, 2007).

CONCLUSION

To sum up, after an extensive literature review, using a decision support system that manages vehicle operation by optimizing performance vehicles for open-pit mining will contribute to improvement in productivity and decreasing cost. By using a decision system for vehicles and equipment in open-pit mines, waste of resources and time will be prevented, vehicle base occurrence of accidents ratio will decrease, and it will be possible to monitor vehicle performances and costs. The system that will develop can use for the training of vehicle experts, By the usage of the system effective usage period of devices will increase, regular follow-up of maintenance and repair periods will be ensured. Vehicle positioning and collaboration will be optimized. As a result, operations will be carried out more planned and faster.

REFERENCES

- Gayialis, S., & Tatsiopoulos, I. (2004). Design of an IT-driven decision support system for vehicle routing and scheduling. *European Journal of Operational Research*, 152(2), 382-398. DOI: 10.1016/s0377-2217(03)00031-6
- Kek, A., Cheu, R., Meng, Q., & Fung, C. (2009). A decision support system for vehicle relocation operations in carsharing systems. *Transportation Research Part E: Logistics And Transportation Review*, 45(1), 149-158. DOI: 10.1016/j.tre.2008.02.008
- Lu, M., Dai, F., & Chen, W. (2007). Real-time decision support for planning concrete plant operations enabled by integrating vehicle tracking technology, simulation, and optimization algorithms. *Canadian Journal of Civil Engineering*, 34(8), 912-922. DOI: 10.1139/107-029
- Rahmanpour, M. and Osanloo, M., 2017. A decision support system for determination of a sustainable pit limit. *Journal of Cleaner Production*, 141, pp.1249-1258.
- Suzuki, Y. (2012). A decision support system of vehicle routing and refueling for motor carriers with time-sensitive demands. *Decision Support Systems*, 54(1), 758-767. DOI: 10.1016/j.dss.2012.09.004
- Yu, H., Solvang, W. and Xu Sun, 2016. A decision-support model for operational planning of surface coal mining considering equipment failure. 2016 International Symposium on Small-scale Intelligent Manufacturing Systems (SIMS). DOI: 10.1109/sims.2016.7802905
- Zykov, S., Temkin, I. and Deryabin, S., 2019. Tradeoff-based architecting of the software system for autonomous robotized open-pit mining. *Procedia Computer Science*, 159, pp.1740-1746.

COMPOSITION OF THE AGRICULTURAL COMPLEX AND ITS PLACE IN THE ECONOMY

АГРОӨНЕРКӘСІП КЕШЕНІНІҢ ҚҰРАМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ХАЛЫҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДА АЛАТЫН ОРНЫ

Abdibekov S.U.

ABSTRACT

The regulation of the agricultural sector is a complex and multifaceted issue. Its position does not meet the real needs of the republic. Many years of experience of developed countries and the practice of Kazakhstan over the past ten years confirm that the economy cannot develop quickly without the participation of the state in market conditions. In the late 90s, all comprehensive economic measures of the ASX were aimed at ensuring the food security of Kazakhstan through the effective development of domestic production. Achieving this goal is based on supporting and ensuring an equal exchange between agriculture and industry by maintaining the necessary income of agricultural enterprises of all forms of ownership.

To ensure sustainable development, the agro-industrial complex needs an executive economic mechanism based on the harmony of state regulation and market self-regulation.

The agro-industrial complex as an objective economic category is implemented as a result of the development of productive forces and industrial relations in each state. Their formation depends on the influence of the objective situation, that is, the strengthening of the industrial and agricultural material and technical base, the development of their infrastructure.

The potential of the modern agro-industrial complex of Kazakhstan has the potential not only to support its population, but also to become the leading agricultural country in the world through the production of many types of agricultural products for export. In the near future, the main export areas of the republic will remain: wheat, cotton fiber, meat, wool, Karakol skin, leather, raw materials for skins. In the future, it is necessary to focus on the export of finished products, and for this it is necessary to develop the processing industry based on the use of technologies and equipment for the production of competitive products.

The development of the agro-industrial complex will be carried out in accordance with the laws of the market economy, therefore, production efficiency, competitiveness of

domestic food products, indicators of their quality compliance with international requirements should prevail.

The peculiarity of the functioning of the agro-industrial complex is that ensuring food security, state regulation and state support should play a greater role than in other areas of the economy. Such an agricultural-food policy is necessary.

Keywords: agro-industrial complex, food, peace, production, agriculture, product, state support, peace, equivalent, politics, agricultural market.

Аль-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті э.ғ.к., доцент Абдибеков С.У.

АНДАТПА

Аграрлық секторды реттеу қиын және көпқырлы мәселе болып табылады. Оның жағдайы республиканың нақты сұраныстарын қанағаттандырмайды. Дамыған елдердің көп жылдық тәжірибесі мен Қазақстанның соңғы он жылдық ішіндегі практикасы нарық жағдайында мемлекеттің қатысуынсыз экономика қарқынды дамымайтындығын құптайды.

90-жылдар соңындағы жағдай АӨК барлық кешенді экономикалық шаралар отандық өндірістің тиімді даму есебінен Қазақстанның азық-түлікпен қамтамасыз ету қауіпсіздігіне бағытталған. Бұл мақсатқа жету барлық меншік түрлеріндегі ауылшаруашылық мекемелерінің қажетті кірісін қолдау арқылы ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп арасындағы эквивалентті айырбасты қолдауға және қамтамасыз етуге негізделген.

АӨК тұрақты дамуын қамтамасыз етуге мемлекеттік реттеу мен нарықтың өзін-өзі реттеудің үйлесімділігіне негізделген атқарушы экономикалық механизм қажет.

Агроөнеркәсіп кешені объективті экономикалық категория ретінде әрбір мемлекетте өндіргіш күш пен өндірістік қатынастардың даму нәтижесінде іске асады. Олардың қалыптасуы объективтік жағдай әсерінен, яғни өнеркәсіп салаларының және ауыл шаруашылығы материалды техникалық базасының нығайуымен олардың инфрақұрылымдары салаларының дамуына байланысты болады.

Қазақстанның бүгінгі агроөнеркәсіп кешенінің потенциалын халқын асырауға ғана емес, сонымен бірге аграрлық өнімдердің көптеген түрлерінің экспортына өндіру есебінен дүниежүзіндегі алдыңғы қатарлы ауылшаруашылық мемлекет болуына мүмкіндіктері бар. Жақын арада республика экспортының негізгі бағыттары: бидай, мақта талшығы, ет, жүн, қаракөл терісі, былғары және тон-тері шикізаты болып қалмақ. Ұзақ болашақта дайын өнімнің экспортына бағдарлану, ол үшін бәсекеге қабілетті өнім өндіретін технология мен техниканы пайдалану негізінде қайта өңдеуші өнеркәсіпті дамыту қажет.

Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту нарыққа бағдарланған экономиканың заңдылықтарына сәйкес жүргізілетін болады, сондықтан өндіріс тиімділігі, отандық тамақ өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігі, олардың сапасының халықаралық талаптарға сәйкестігінің көрсеткіштері басым болуы тиіс.

Агроөнеркәсіптік кешеннің жұмыс істеу ерекшелігі, азық-түліктік қауіпсіздікті қамтамасыз ету экономиканың басқа салаларына қарағанда, мемлекеттік реттеу және мемлекеттік қолдау үлкен рөл атқаруы тиіс. Осындай аграрлық азық-түлік саясатын жүргізуді талап етеді.

Түйінді сөздер: Агроөнеркәсіптік кешен, азық-түлік, дүниежүзі, өндіріс, ауыл шаруашылық, өнім, мемлекеттік қолдау, дүниежүзі, эквивалент, саясат, аграрлық.

Агроөнеркәсіп кешені Қазақстанда басқа халық шаруашылығы салаларымен салыстырғанда өте күрделі шаруашылық құрамы болып саналады. Оның өсіп-өркейуіне мемлекет тарапынан ұдайы көңіл аударылып, жыл сайын қаржының 1/3 бөлігі жұмсалып көптеген материалдық ресурстар бөлініп отырады. Агроөнеркәсіп кешенінде қазірдің өзінде республика халық шаруашылығының 40 пайыздан астам негізгі қоры, өндіріс өрісінде қызмет атқаратын адамның 38 пайызы шоғырланған[1].

Агроөнеркәсіп кешенінің құрамына ауыл шаруашылығынан басқа техника құрал-сайман тыңайтқыштармен қамтамасыз ететін өнеркәсіп және басқа да олардың қажетіне керекті қызмет атқаратын инфрақұрылымдары, сондай-ақ ауыл шаруашылығының негізгі өнімдерін дайындау, тасымалдау, сақтау, өңдеу және оларды іске жарату салалары кіреді. Сондықтан ауыл шаруашылығының өнімдерін өндіру, дайындау, сақтау, өңдеу, тасымалдау және оларды уақытында іске асыруды ұйымдастыратын шаруашылық аралас салаларының құрамын агроөнеркәсіп кешені деп атайды [2].

Агроөнеркәсіп кешенінің құрамындағы дайындау, сақтау, өңдеу, өнеркәсіпті шикізатпен қамтамасыз ету т.б. салалар тікелей ауыл шаруашылығынан шығатын өнімдермен байланысты болғандықтан ауыл шаруашылығы агроөнеркәсіп кешенінің өсуімен дамуының негізі болып саналады. Қазіргі уақытта ауыл шаруашылығының өнімін өндіруге және оны халық қажетіне жаратуға Қазақстан Республикасының және басқа ТМД елдерімен ондаған салааралық кешендердің құрамына кіретін 100-ден астам халық шаруашылығының салалары қатысады.

Ауыл шаруашылығындағы өнімді өндіруге жұмсалатын шығынның пайыздан астамы қазірдің өзінде индустриялық еңбектің үлесіне келеді. Сол ауыл шаруашылығының 80 пайыздан астамы негізгі және айналмалы қорлары өнеркәсіп өнімінің негізінде құрылған. Осының бәрі агроөнеркәсіп кешенінің барлық халық шаруашылығы салаларымен тығыз байланыстылығын қатаң үйлесімділігін қажет етеді. Оның себебі ондай үйлесімділіксіз, қатаң байланыссыз өндіріс аралық қарым-қатынасты жақсарту және олардың тиімділігін қамтамасыз ету мүмкін емес. Сондықтан

агроөнеркәсіп кешенін ұйымдастыру және оның нарықтық құрылымының дамуы салааралық экономикалық маңызды болып табылады. Оның негізі агроөнеркәсіп кешенінің құрамына кіретін халық шаруашылығы салаларын жүйелі түрде жүргізу, еліміздегі ауыл шаруашылығы шикізаттарынан өндірілетін азық-түлікпен толық камтамасыз ету мақсатымен ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктерінің көмегімен интенсивті өндірісті ұйымдастыру, шаруашылық механизмін одан әрі жетілдіру және тиімді пайдалану.

Агроөнеркәсіп кешенінің қалыптасуы мен дамуының экономикалық негізі болып өндіріс процестеріндегі ауыл шаруашылығымен өнеркәсіп салаларының бір-бірімен қарым-қатынасындағы технологиялық және ұйымдастыру байланысынан пайда болатын олардың өзара бір түрлерінің синтезі болып табылады.

Қазақстан өнеркәсіп кешенінің барлық жүйесінде өте үлкен агроөндірістік мүмкіндіктер құрылған. Қазірдің өзінде АӨК үлесіне 40 пайыздан астам республика көлеміндегі халық шаруашылығының өнімдері енеді. Осы өндірілетін өнімдердің өңделуі, сақталуы олардың қажетке жарауы ауыл шаруашылығымен қарым-қатынасы өте тығыз салалардың интеграциясына байланысты. Осы тұрғыдан қарағанда, республикадағы агроөнеркәсіп кешенінің және оның инфрақұрылымының даму негізі дүниежүзіндегі барлық елдердегідей агроөнеркәсіптік интеграция болып есептеледі [3].

Агроөнеркәсіптік интеграция (агроөнеркәсіптік бірлестік) ауыл шаруашылығының АӨК-нің басқа түрлерімен өндірістік және экономикалық байланыстарымен дәлелденеді, әсіресе ауыл шаруашылығында өндірілетін өнімдерді өңдеумен айналысатын өндірістермен интеграциялық байланыс жақсы жолға қойылуы керек. Агроөнеркәсіптік интеграция АӨК-нің салаларының мамандандырылуын күшейтуден, қоғамдық еңбекті бөлуден туады.

Ауыл шаруашылығында әсіресе егін саласында мамандандыру мен жалпылай механикаландыру процестерінің күшейуіне байланысты еңбек уақыты азайып келеді, ал еңбек ету уақытының алшақтығы арта түсіп келеді. Бұл жағдай еңбек уақытын жоғалтуға әкеп соғады, оның нәтижесінде еңбек өнімділігі төмендейді. Бұл жағдайда агроөнеркәсіптік интеграция еңбек ресурстарын тиімді пайдалануға, маусым аралық еңбек күштерін іске қосуға, сөйтіп қоғамдық өндірістің тиімділігін арттыруға әсерін тигізеді. Сонымен агроөнеркәсіптік интеграцияның қажеттілігі ауыл шаруашылығындағы

еңбектің маусымдылығына байланысты екендігіне тағы да көз жеткізіп отырмыз. Сондықтан да механикаландырылған мейлінше мамандандырылған ірі ауыл шаруашылығы мекемелері өнім өңдейтін өндірістік мекемелерге жақын орналастырылуы қажет. Өйткені маусым уақытында олар бір-біріндегі қол күштерін тиімді пайдалануға әсерін тигізеді. Сонымен қатар ол өндіріс орындарының еңбекті үзбей ұйымдастыруына, уақытында керекті шикізаттың түсіп тұруына жағдай туғызады.

Агроөнеркәсіптік интеграция әлеуметтік-экономикалық жағдайларға да әсерін тигізеді. Соның нәтижесінде ауыл шаруашылығында да, өндіріс орындарында да бірдей тиімді жұмыс атқара алатын қызметкерлер дайындалады, сөйтіп еңбек жүктерін жоюға, ауыл мен қаланың арасындағы айырмашылықтарды бәсеңдетуге жол ашылады, жастардың ауылдан калаларға кетуіне аз болса да тыйым салынады, ауыл шаруашылығы еңбеккерлерінің табысы артады, өндірістік қызметкерлердің азық-түлікпен қамтамасыз етілуіне жағдай туады, сөйтіп олардың әлеуметтік тұрмыс-жағдайлары жақсара түседі, ауылшаруашылық еңбектің өндірістік еңбекке айналуы шапшаңдатылады.

Интеграциялық процестің даму нәтижесінде агроөнеркәсіп кешені саласындағы қоғамдық еңбектің бөлінуі одан әрі тереңдей түседі. Ауыл шаруашылығы шикізатын өндіруде, оны (азықтық өнімге) қайта өңдеуде және басқа тауарға айналдыруда жұмыстары бірыңғай экономикалық немесе технологиялық процестен құралған көптеген маманданған өндіріс салалары қатысады [4].

Қазіргі кезде агроөнеркәсіп кешенінің дамуымен қалыптасуы ауыл шаруашылығы өндірісіндегі өндіргіш күштердің қарқындап өсуіне байланысты. Ауыл шаруашылығы жүйесіндегі агроөнеркәсіп кешені ғылыми-техникалық прогрестің өсу жағдайында, тек өзі ғана тез қарқындап өсіп қоймай, сонымен қатар жаңа салалардың өсуімен қалыптасуына және өсу қарқынын жеделдететін факторлар жүзеге асырылып, тасымалдау, өнімді сақтау және оны іске асыру салаларына белгілі әсерін тигізеді.

Агроөнеркәсіп кешенінің өсуіне, өркендеуіне себеп болатын жағдайлар бар, олардың қатарына алдын-ала болатын жағдайлар:

- агроөнеркәсіп интеграциясының алдын-ала кездесетін табиғи-материалдық жағдай;
- агроөнеркәсіп кешенінің өркендеуінде алдын-ала кездесетін әлеуметтік экономикалық жағдайлар;

- агроөнеркәсіп интеграциясының алдын-ала кез болатын табиғи материалдық жағдай, агроөнеркәсіп кешенін оның негізі болып есептелетін ауыл шаруашылығынан алынатын өнімдердің жыл бойындағы кездесетін маусымдық жағдайға байланысты.

Агроөнеркәсіп кешені ауылшаруашылығы өнімдерін өндіру, өңдеу, сақтау, тасымалдау және тұтынушыларға уақытында жеткізу мақсатымен қарағанда республика экономикасында үлкен орын алады. Басқа салаларды айтпағанда, мемлекетіміздің барлық тамақ өнеркәсібі және көптеген жеңіл өнеркәсіп салалары, агроөнеркәсіп кешені шикізаттарымен жұмыс істейді.

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік қалыптасу жүйесіне ірі жер және су қоры, мал және құс, сондай-ақ басқа да маңызды дайындау, өңдеу өнеркәсіптері кіреді. Қазақстанның стратегиялық артықшылығы тамақ өнімдерінің барлық түрлерін ұтымды пайдалануды қамтамасыз ете алады. Әйтсе де, мүмкіндіктер мен өндіріс мүмкіндіктерін өз дәрежесінде пайдалана алмаудан, тамақ өнімдері мен қала халқын және өнеркәсіп орталықтарын қамтамасыз ете алмай отырмыз. Осының бәрі, әсіресе тамақ өнімдері мен қамтамасыз ете алмау, адамдардың көңіл күйіне әсер етіп, еңбек өнімділігін төмендетуде. Өндіріс өнімдерінің өсуі халықтың тұрмыс жағдайына және тұтыну нарқына байланысты.

Бірінші Президентінің «Қазақстан 2030» Стратегиясында болашақта жүзеге асырылуға тиіс ұзақ мерзімді жеті басымдық аталған. Оларда агробизнесінің оңтайлы құрылымы қалыптасуымен, агротехнология деңгейінің өсуімен, ауыл шаруашылық өндірісінің маркетингтік стратегияға көшуімен, ішкі рынокта импорт алмастырумен, алыс және жақын шетелдерге экспорттың артуымен, селонның әлеуметтік дамуының шапшаңдауымен байланысты аграрлық саладағы дамудың жаңа сапасына көшу қаралған. Ал бұған ауыл шаруашылық өнімдерінің бәсекеге түсуіндегі қабілеттілігін арттыру және өндірісті диверсификациялау жолымен ғана қол жетуі мүмкін еді [5].

Агроөнеркәсіп кешенінің құрылымы белгілі бір мақсатпен қалыптасып, әрбір салаға тән міндеттер атқарады (сурет 1). Олар өздерінің қалыптасу қабілеттеріне тұтынушыларға деген қажеттілігіне және агроөнеркәсіптің ұдайы өндірістік өсу сатысына байланысты бес міндеттік блоктарға бөлінеді. Олар:

1. Өндірістік құралдардың өндірісі;
2. Ауыл шаруашылық өндірісі;

3. Көпшілік пайдаланатын бұйымдармен ауыл шаруашылық шикізаттары;
4. АӨК түпкілікті өнімін тұтынушылардың қажетіне жеткізу процесі;
5. Ұдайы өндірістік процестің барлық сатысындағы өндірістік-техникалық қызмет атқару т.б.

1 сурет - Агроөнеркәсіп кешенінің құрылымы

Сонымен интеграциялық процестің негізінде ауыл шаруашылығы түпкілікті өнімін қажеттілікпен пайдалануда белгілі бір міндет атқаратын өзара байланысы барлық салалардың жинағын агроөнеркәсіп кешенінің міндеттілік-салалық құрылымы деп атайды.

Айта кету керек, агроөнеркәсіп кешенінің қалыптасуы мен дамуы ғылыми жүйе негізінде құрылады. Теория тұрғысынан қарағанда міндеттілік әрбір жүйенің алғашқы кезеңі болып табылады да, ол агроөнеркәсіп кешені құрылымының қалыптасуында шешуші роль атқарады. Екінші жағынан қарағанда, агроөнеркәсіп кешені құрылымының дамуына, ондағы міндеттілік салаларының өз міндеттерін атқаруына агроөнеркәсіп кешенінің жүйесі барлық жағынан тиісті жағдай жасайды. Сондықтан құрылым жүйесі

неғұрлым қойылған міндетке сай болса, соғұрлым оның нәтижесі және тиімділігі артық болады. Және де құрылым неғұрлым өзінің атқаратын міндетіне жақын болса соғұрлым оның тиімділігі артады, ал құрылым өзінің өркендеуіне негізгі міндетінен алшақ кетсе, онда оның тиімділігі кеми түседі.

Мұнан шығатын негізгі тұжырым: АӨК-нің құрылымы катынасы алға қойған міндетке сай болуы қажет, ауыл шаруашылығы өнімдерінің мол және сапалы өндіріп, өндіріс орындарына жеткілікті шикізаттарды уақытында жеткізіп отыру, халықтың негізгі талаптарын қамтамасыз ету - негізгі міндет болып табылады [6].

Қазақстанда агроөнеркәсіп кешенінің міндеттілік-салалық құрылымы негізгі үш өрістен тұрады.

Бірінші өріс. АӨК-нің барлық өрістері үшін негізгі өндіріс құралдарын шығаратын өнеркәсіптік орындары. Олар: трактор және ауыл шаруашылығы машиналарын жасау, мал шаруашылығымен жем-шөп дайындайтын машиналар жасау, жер суландыратын машиналармен ауыл шаруашылығы шикізаттарын өңдейтін машиналар, микробиологиялық құрама азық өндіретін және элеваторлық қойма шаруашылықтары үшін машиналар жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсіптері үшін машиналар жасау салалары және мамандандырылған автокөлік, минералды тыңайтқыштар өндіру мен өсімдіктерді химиялық өңдеу салалары, агроөнеркәсіп жүйесінің барлық өрістері үшін жасалатын құрылыс өрістері.

Бұған Қазақстан Республикасында төмендегі өндіріс орындары кіреді:

- Павлодардағы трактор зауыты;
- Ақмоладағы ауыл шаруашылығына машина жасайтын зауыты мен эрозияға қарсы құралдар шығаратын бірлестік;
- Ақтөбе, Мамлют, Манкент мал шаруашылығының өнімін өндіруге керекті машина жасау зауыттары;
- Жамбылдағы «Химпром» бірлестігімен суперфосфат зауыты;
- Ақтөбедегі химия зауыты, тағы басқалар.

Екінші өріс ауыл шаруашылығының өзі болып саналады. Мұның мақсаты халықты азық-түлікпен мейлінше қамтамасыз ету, өнеркәсіпті шикізатпен жабдықтау. Сондықтан ауыл шаруашылығы АӨК-нің өркендеуінің негізгі жүйесі болып есептелінеді.

Ауыл шаруашылығы өзі екі салаға бөлінеді. Олар егін шаруашылығы мен мал шаруашылығы.

Егін шаруашылығына дәнді дақылдар, қант қызылшасы, мақта, май өндіретін және техникалық дақылдар, жем-шөп өндіру, көкөніс, картоп, бақша, жүзім, жемісжидек, темекі өндірілетін салалар кіреді.

Мал шаруашылығына ет сүт өндіретін, ірі қара, шошқа, қой-ешкі, жылқы, құс, бау, түрлі аң өсіретін салалар кіреді. Бұл өріске республика бойынша екі мыңнан астам акционерлік қоғамдар, кооперативтік ассоциациялар мен бірлестіктер, шаруа қожалықтары қатысады. Сол сияқты ауыл шаруашылығы ғылыми зерттеу институттарымен мекемелері, тәжірибе станциялары, тәжірибе шаруашылықтары т.б. агроөнеркәсіп ұйымдары жатады [7].

Үшінші өріс ауыл шаруашылығында өндірілетін өнімдерді, шикізаттарды өңдеу және ұқсату салаларын қамтиды. Оған тамақ өндіріс салалары (қант, ұн-жарма, нан пісіру, кандитерлік, ет-сүт, жеміс-жидек, көкөніс, спирт, темекі, май т.б.), жеңіл өнеркәсіп салалары (мақта тазалау, жібек иіру, жүн өңдеу, былғары, тоқымалы, тікпелі киім, аяқ киім, былғары, галантерея т.б.) сауда және қоғамдық тамақтандыру орындары жатады.

Агроөнеркәсіп кешенінің міндеттілік-салалық құрылымы, оның әрбір сатысы жүйелік ретінде ұдайы өндіріске қатысуын сипаттайды және халық шаруашылығының әрбір салалар агроөнеркәсіп кешенінің құрамында негізгі міндеттерді орындауға бағытталады. Бірақ нарықты экономикаға көшу жағдайында және еңбектің қоғамдық бөлінуіне байланысты интеграциялық дамулар тек қана салаларда емес арнайы бөлінген территорияларда да тарайды. Агроөнеркәсіп кешенінің аймақтық-өндірістік құрылымы еңбектің қоғамдық бөлінуіне сәйкесті және табиғи экономикалық жағдайға байланысты төмендегідей шаруашылық бағыныстарға бөлінеді:

- халық шаруашылығы (ұлттық) өнеркәсіп кешені, ол бүкіл республиканың (мемлекетті) қамтиды;
- аймақтық (региондық) агроөнеркәсіп кешендері, аймақтарды, облыстар мен аудандар бойынша қамтиды;
- жергілікті агроөнеркәсіптік шағын кешендері (агроөнеркәсіптік мекемелер, бірлестіктер, қоғамдар, агро-комбинаттар т.б.).

Сөйтіп агроөнеркәсіп кешенінің аймақтық-өндірістік құрылымы дегеніміз - қоғамдық еңбектің бөлінуінің нәтижесінде белгілі бір аймақтық табиғи-экономикалық жағдайға байланысты калыптасқан агроөнеркәсіп құрамының салалық өрістерімен инфрақұрылымның аймақтық жиынтығы.

АӨК-нің міндеттілік-салалық және аймақтық-өндірістік құрылымдары өзара тығыз катынаста бола отырып, еліміздің ауылшаруашылық өнімдерімен және оның қайта өңделген түрлерімен қамтамасыз етеді.

Қазіргі уақытта агроөнеркәсіп кешенінің міндеттілік-салалық және аймақтық-өндірістік құрылымдары республикада біржолата қалыптасқан құбылыс деуге болмайды, өйткені агроөнеркәсіп кешенінде өндірістік шаруаларында көптеген алшақтық, шаруашылық орындардың бірін-бірі қайталауы жиі орын алады.

Агроөнеркәсіп кешенінің барлық жүйелеріне басқа салаларды қажетті құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету бірінші өрістің үлесіне жатады.

Бұл өріске трактор және ауыл шаруашылығы машиналарын, мал шаруашылығымен мал азығын өндіруге арналған машиналар жасау, жеңіл және тамақ өнеркәсіптері, сауда орындары үшін машиналар жасау, минералдық тыңайтқыштар мен ауыл шаруашылығы үшін химиялық бұйымдар шығару, құрамы жем азығы мен микробиологиялық өндірістер суландыру және ауыл шаруашылығы құрылыстарына машина жасау салалары кіреді.

Бірінші өрісте жалпы өнім құрылымы үлес салмағының көбірегі трактор және ауыл шаруашылығы үшін машина жасау саласына тиеді. Трактор және ауыл шаруашылығы машиналарын жасау агроөнеркәсіп кешенінің барлық экономикалық мүмкіншіліктерін жете пайдалануға әсерін тигізеді. Сонымен қатар АӨК-нің одан әрі өркендеуіне өзіне тән машина жүйелерін жасау, олар арқылы егін және мал шаруашылықтарын мейлінше механикаландыру, электрлендіру кешенінің тиімділігін арттырады. Оған дәлел ауылшаруашылығы өнімдерін өндіру, оны тұтынушыларға жеткізу тек қана агроөнеркәсіп кешенінің өсуі, өркендеуіне байланысты ауыл шаруашылығы үшін өндіріс құралдарын жасайтын өндіріс орындарының салаларына, өнімді шикізаттарды өңдейтін салаларға, тамақ, жеңіл өнеркәсіп салаларының төменгі құрылымдарының жетілдіруіне байланысты [8].

Ауыл шаруашылығына арналған техниканың сапасы төмен, оның көпшілігі алынатын өніммен көп шығын шығарады. Бұл өнімнің тиімділігін төмендетеді. Мысалы, қолданылып жүрген егін оратын комбайндар орта есеппен бір гектар егістікке екі центнерге дейін өнімнен шығын шығарады. Егерде осы келтірілген дерекпен есептесек Қазақстанда егілетін 25 млн. гектар егістіктен 500 000 тонна қосымша астық жинауға болады екен. Сондықтан ауыл шаруашылық техникаларының санын көбейту мақсат емес, оның сапалы болуымен, қатар атқарылатын жұмыстарды мейлінше

механикаландыру мен автоматтандыру бағытында жұмыс жүргізілуі қажет. Сонымен бірге ауыл шаруашылығы мекемелерінің экономикалық және табиғи жағдайын түгелдей камтитын машина жүйелері керек. Ауыл шаруашылығына түскен техникапаркті сақтайтын, оларды жәй және күрделі жөндеулерден өткізетін орындар да жеткіліксіз. Совхоздар мен колхоздарда автогараждар мен 52 пайызға, машина шеберханаларымен 62 пайызға ғана камтамасыз етілген. Соңғы кайта құру, нарыққа көшу жылдары бұл көрсеткіштер төмендеп кетпесе өзгерген жоқ. Бұл жағдайда көптеген техникалар қар мен судын астында сақталады, ауыл шаруашылығы машина трактор паркінің күтуі мен жөндеуіне, соңғы деректер бойынша, барлық техниканың баланс бағасының 19-20 пайызына тең қаржы жұмсалады [9].

Алайда бүгінгі күні ауыл шаруашылығын өркендету үшін мемлекет тарапынан көптеген жағдайлар жасалып келеді. Ауыл шаруашылығы техникаларын лизингтік негізде алуға мүмкіншілік беріліп отыр. Жоғарыдағы айтылған жағдайлардан туатын негізгі қорытынды: ауыл шаруашылығы шығарылатын машиналардың сапасы жақсартылуы негізінде өндірісті түгелдей механикаландыру, сөйтіп оның тиімділігін арттыру - агроөнеркәсіп кешенінің екі басты міндеттерінің бірі.

Республикада мал шаруашылығының жұмыс түрлерін механикаландыру әр салада әр түрлі. Айтарлықтай нашар механикалан-дырылған сала қой шаруашылығы болып келеді. Мысалы, қой суару процесі 65 пайызға, қоша азық үлестері процесі 29 пайызға, қорларды қидан тазарту жұмыстары 32 пайызға барлық жұмыс түрлері тек қана 21 пайызға механикаландырылған. Қой шаруашылығында тек жүн қырку процесі 100 пайызға механикаландырылған.

Алда тұрған міндеттер: алдыңғы қатардағы технологияларға сәйкесті әрбір жұмыс түрлерін камтитын машиналар мен бұйымдар жасалатын болуы керек. Ол шаруа қожалықтарына, фермерлерге, кооператив мүшелеріне арналған, олардың қол жұмысын жеңілдететін ауыл шаруашылығының машиналарының жаңа түрлері керек, онсыз агроөнеркәсіп кешенін жасау оңайға түспейді.

Агроөнеркәсіп кешенінің тиімділігін арттырудың негізгі жолдарының бірі ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдейтін, сақтайтын және өткізетін машина жасау салаларының жетілдірілуі болып табылады. Республикамызда ауыр өнеркәсіптің өркендеуі осы салалардың өсіп-өнуіне, оның техникалық өркендеуіне жағдай туғызады.

Жоғарыдағы көрсетілген деректерге карамастан республикада ауыл шаруашылық өнімдерін өз көлемінде өндейтін ұқсататын, шикізаттарды дайын тағамға айналдыратын өндіріс орындарының жетіспегендігінен көптеген шикізаттар сыртқа шығарылып келді. Қазір Қазақстанда элеватор қондырғысы, тоңазытқыштар және картоп, көкөніс, жеміс, т.б. тез бұзылатын өнімдерді сақтайтын орындар жетіспейді [10].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Н.Ә. Назарбаев тұңғыш Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. Алматы, 2006 жыл, 23 ақпан.
2. «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару жолында» Қазақстан Республикасы тұңғыш Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2005 жылғы 18 ақпан.
3. «Ауыл шаруашылығында лизингті ұйымдастырудың тәртібі мен шарттары туралы ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы, 1998 жылғы 15 сәуірдегі N 341.
4. Ауыл шаруашылығы өндірісіне техникалық қызмет көрсету жөніндегі инфрақұрылымды ұйымдастырудың кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 10 ақпандағы N134 қаулысымен бекітілген.
5. Тұңғыш Президентіміз Н.Ә. Назарбаев. «Қазақстан 2030» стратегиялық даму жоспары: Президентіміздің Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2000ж.
6. Қазақстан Республикасының «Ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасы тұңғыш Президентінің 2003 жылғы 10 шілдедегі N 1149 Жарлығы. Қазақстан Республикасының, 2003 ж., N 28, 264-құжат.
7. «Қазақстан Республикасының ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі 2004-2006 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2003 жылғы 20 тамыздағы N 838 қаулысы. Қазақстан Республикасының 2003 ж., N 34, 343-құжат.
8. Қазақстан Республикасының «2003-2005 жылдарға арналған Мемлекеттік аграрлық азық-түлік бағдарламасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2002 жылғы 5 маусымдағы N 889 Жарлығы. "Егемен Қазақстан" 2002 жылғы 11 маусым N 132.
9. Қазақстан Республикасының «Су Кодексі». Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 9 шілдедегі N 481-ІІ Кодексі. "Егемен Қазақстан" 2003 жылғы 23 шілде N 184-185; Қазақстан Республикасы Парламентінің жаршысы, 2003 жыл., N 17, 141-құжат.

ÖZET BİLDİRİLER

MÜZAKERE İMKÂN LARI BAĞLAMINDA DOĞU AKDENİZDE İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ ANALİZİ

Ahmet Ateş

ÖZET

Siyasi çatışmaların yönetiminde etkin ve işlevsel bir metot olarak kabul edilen müzakere metodolojisi incelendiğinde, olgunlaşma yaklaşımının müzakerelerin etkili olması açısından önemli birtakım parametreler geliştirdiği görülmektedir. Olgunlaşma yaklaşımı iki varsayım üzerinden hareket etmekte ve bunlara yönelik birtakım stratejiler geliştirmektedir. Bu varsayımlardan ilki tarafların müzakereye olan yaklaşımlarıyla ilgilidir. Buna göre çatışma tarafları daima kendi iddialarını meşru olarak görür ve müzakereyi meşru amaçlarından ödün verme olarak kabul ederler. Bu ilk varsayım dan hareketle ikinci varsayım şekillendirilmiştir. Buna göre çatışan tarafların müzakereyi bir çözüm olarak görmeyeceği öngörülmüş ve onları motive eden bir potansiyellerin olduğu varsayılmıştır. Çatışan tarafları müzakereye motive eden bu potansiyeller olgunlaşma ya da tarafları müzakereye iten koşullar olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda bir müzakere olasılığı tartışılacaksa olgunlaşma yaklaşımı üzerinden analize başlamak daha doğru bir adım olacaktır. Bu minvalde, müzakere metodoloji içerisinde yer alan olgunlaşma yaklaşımı bu çalışmanın kuramsal arka planını oluşturacaktır. Diğer taraftan, Doğu Akdeniz çatışma döngüleri hem ülkemiz hem de diğer uluslararası aktörlerin dâhil olduğu çok katmanlı ve oldukça karmaşık bir süreci içinde barındırmaktadır. Bu sürecin tarif edilmesinde sıkça kullanılan anahtar kelimeler yeni rezervlerinin keşfedilmesi, enerjiye bağımlılığın artması ve münhasır ekonomik bölge belirsizliği olarak sıralanabilir. Buna ek olarak, bu karmaşık sürecin yönetimi konusunda müzakere etkin ve işlevsel bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Nitekim Rusya-Ukrayna savaşı, şiddet içeren çatışmaya alternatif bir yöntem olarak müzakerenin kabul edilmesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji rezervleri yeni çatışma alanlarını ortaya çıkarmaya devam ederken, müzakere içinde birtakım koşulların olgunlaşmasına ve tarafların bu fırsatları görmesine neden olmuştur. Filistin-İsrail çatışması incelendiğinde, tırmanma ve değişime bağlı olarak birtakım fırsatların belirdiği ve tarafların artık müzakereyi bir seçenek olarak görmeye başladığı varsayılabilir. Bu çatışma daha yakından incelendiğinde Filistin yönetiminin Gazze açıklarında doğalgaz bulunduğu, ancak İsrail’in bu gazın çıkarılmasına engel olarak çatışmayı tırmandırdığı görülmektedir. Dahası İsrail’in tartışmalı bölgelerde gaz arama ve çıkarma faaliyetlerine devam etmesi tırmanma

kapsamında ele alınabilir. Öte taraftan Doğu Akdeniz gazının güvenli bir şekilde Avrupa'ya taşınması kapsamında ortaya çıkan inisiyatif ve Rusya-Ukrayna savaşı, konjonktürel değişim bağlamında ele alınabilir. Son tahlilde bu çalışmada İsrail ile Filistin arasında Doğu Akdeniz'de yaşanan çatışmada olgunlaşma yaklaşımının varsaydığı tırmanma ve değişim koşullarının önemli ölçüde yaşandığı varsayılmaktadır. Buna ek olarak, Filistin ile İsrail arasında, en azından bu bölgenin geleceğini hedefleyen, müzakerelerin başlayacağı varsayılmaktadır. Bununla birlikte bu çalışma Doğu Akdeniz'de İsrail-Filistin çatışmasını ele alacak şekilde sınırlandırılmıştır. Son olarak bu çalışmada alanyazın taraması yöntemi uygulanarak konuya uygun analizler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Müzakere, Olgunlaşma, Enerji, İsrail-Filistin Çatışması

ABSTRACT

When the negotiation methodology, which is accepted as an effective and functional method in the management of political conflicts, is examined, it is seen that the ripeness approach develops several important parameters in terms of the effectiveness of the negotiations. The ripeness approach acts on two assumptions and develops several strategies for them. The first of these assumptions is related to the approaches of the parties to the negotiation. Accordingly, the conflict parties always consider their own claims as legitimate and accept negotiation as compromising their legitimate aims. Based on this first assumption, the second assumption was shaped. Accordingly, it is assumed that the conflicting parties will not consider the negotiation as a solution, and it is assumed that there is a potential that motivates them. These potentials, which motivate the conflicting parties to negotiate, are defined as ripeness or conditions that push the parties to negotiate. In this context, if the possibility of a negotiation is to be discussed, it would be a more correct step to start the analysis through the ripeness approach. In this respect, the ripeness approach included in the negotiation methodology will form the theoretical background of this study. On the other hand, the Eastern Mediterranean conflict cycles includes a multi-layered and highly complex process involving both our country and other international actors. The keywords frequently used to describe this process can be listed as the discovery of new reserves, increased dependence on energy and the uncertainty of the exclusive economic zone. In addition, negotiation is accepted as an effective and functional method for the management of this complex process. Indeed, the Russia-Ukraine war has once again demonstrated the importance of accepting negotiation as an alternative method to violent conflict. While the energy reserves discovered in the Eastern Mediterranean continue to reveal new areas of conflict, they have caused some conditions to ripeness within the negotiation process and the parties to see these opportunities. When the Palestinian-Israeli conflict is analyzed, it can be assumed that some opportunities have emerged due to escalation and change, and that the parties have started to see negotiation as an option. When this conflict is examined

more closely, it is seen that the Palestinian administration found natural gas off the Gaza coast, but Israel escalated the conflict by preventing the extraction of this gas. Moreover, Israel's continuation of gas exploration and extraction activities in disputed areas can be considered within the scope of escalation. On the other hand, the initiative that emerged within the scope of the safe transportation of Eastern Mediterranean gas to Europe and the Russia-Ukraine war can be considered in the context of cyclical change. In the final analysis, in this study, it is assumed that the conditions of escalation and change assumed by the maturation approach in the conflict between Israel and Palestine in the Eastern Mediterranean have been experienced to a great extent. In addition, it is assumed that negotiations will begin between Palestine and Israel, aiming at least for the future of this region. However, this study is limited to dealing with the Israeli-Palestinian conflict in the Eastern Mediterranean. Finally, the literature review method will be applied in this study.

Keywords: *Eastern Mediterranean, Negotiation, Ripeness, Energy, Israel-Palestine Conflict*

ULUSLARARASI YAZINDA PSİKOLOJİK SERMAYE KAVRAMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE PSYCHOLOGICAL CAPITAL CONCEPT IN INTERNATIONAL LITERATURE BY BIBLIOMETRIC ANALYSIS METHOD

Ali Davut Alkan - Murat Güler

ÖZET

İş yaşamının talepleri karşısında çalışanların sahip oldukları kişisel ve örgütsel kaynaklarının yeterliliği olumlu bireysel ve iş sonuçlarıyla oldukça ilişkilidir (Demerouti vd., 2001). İnsanların sahip oldukları psikolojik sermayeleri, modern iş yaşamının zorlu koşulları karşısında kullanabilecekleri temel kişisel kaynaklarından biri olarak öne çıkmaktadır (Grover vd., 2018). Psikolojik sermaye kavramının kökleri, Martin Seligman (2002) tarafından başlatılan pozitif psikoloji akımına dayandırılabilir. Ancak ilk kullanımın Goldsmith (1997) tarafından yapıldığı bilinmektedir. En genel tanımıyla psikolojik sermaye; bireyin kendisiyle ilgili görüşü, işe yönelik tutumu, etik algısı ve hayata yönelik genel bakışını kapsayan, psikolojide çalışanın kişisel verimliliğine etki eden bireysel özellikler olarak tanımlanabilmektedir. Luthans vd. (2004) tarafından öz-yeterlik, iyimserlik, umut ve esneklik olmak üzere dört alt boyutuyla ortaya koyulan kavramın son dönemde ulusal yazında yoğun biçimde incelenmeye başladığı görülmektedir.

Araştırmanın amacı; psikolojik sermaye kavramının uluslararası yazında hangi kavramlarla birlikte en çok incelendiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda; Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilen veriler VOSviewer programı aracılığıyla analiz edilmiştir. WoS veri tabanında “Psychological Capital” ifadesinin içeren yayımlanmış 4.131 esere ulaşılmıştır. Söz konusu eserlerde, anahtar kelimelerde psikolojik sermaye ile en çok birlikte kullanılan kavramlar incelenmiştir. WoS veri tabanında yayımlanan eserlerde 70 ve daha fazla sayıda psikolojik sermaye ile birlikte kullanılmış kavramlar tespit edilmiştir. Psikolojik sermaye kavramı ile en çok birlikte kullanılan kavramlar sırasıyla; sosyal sermaye (507), akıl sağlığı (149), beşeri sermaye (148), işe tutulma (102), iş tatmini (101), dayanıklılık (89), COVID-19 (87), pozitif psikolojik sermaye (87), iyi-oluş (85) ve depresyon (74) şeklindedir. Bu kavramlar incelendiğinde, kavramın ortaya çıkış sürecinden etkilenecek araş-

tirmaların çoğunluğunda pozitif psikoloji kavramlarıyla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak özellikle depresyon gibi olumsuz kavramlarla birlikte kullanımının az da olsa bulunduğu görülmüş ve araştırma derinleştirilmiştir. 50 ve daha fazla birlikte kullanılan kavramlara bakıldığında zihinsel sıkıntı (59), stres (58) ve tükenmişlik (57) öne çıkmaktadır. Psikolojik sermaye kavramının uluslararası yazında sıklıkla pozitif psikoloji kavramlarıyla birlikte incelendiği görülmekle birlikte az da olsa olumsuz durumlarla birlikte ele alındığı çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de yapılacak çalışmalarda psikolojik sermayenin olumlu kavramlarla ilişkilerinin yanında olumsuz bireysel ve iş sonuçlarıyla ilişkilerini inceleyen çalışmaların yapılması önerilmektedir. Araştırmanın en önemli kısıtlarından biri sadece WoS veri tabanında yayımlanmış eserleri incelemesi olarak belirtilebilir. Gelecek dönemde, Türkiye’de psikolojik sermaye ile ilgili yapılan akademik çalışmaların hangi yönde gelişim gösterdiğini ortaya koyan çalışmalar yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sermaye, Pozitif Psikoloji, Pozitif Örgütsel Davranış.

ABSTRACT

The adequacy of personal and organizational resources of employees in the face of the demands of business life is highly related to positive individual and business results (Demerouti et al., 2001). The psychological capital that people have stands out as one of the basic personal resources that they can use in the face of the challenging conditions of modern business life (Grover et al., 2018). The roots of the concept of psychological capital can be traced back to the positive psychology movement initiated by Martin Seligman (2002). However, it is known that the first use was made by Goldsmith (1997). In its most general definition, psychological capital; it can be defined as the individual characteristics that affect the personal productivity of the employee in psychology, including the individual’s view of himself, his attitude towards work, his ethical perception and his general view of life. Luthans et al. (2004) with four sub-dimensions, namely self-efficacy, optimism, hope and resilience, it is seen that the concept has recently begun to be studied intensively in the national literature.

Purpose of the research; the aim is to reveal which concepts the concept of psychological capital is most frequently examined in the international literature. In this context; the data obtained from the Web of Science (WoS) database were analyzed through the VOSviewer program. 4,131 published papers containing the phrase “Psychological Capital” were found in the WoS database. In the aforementioned papers, the most commonly used concepts with psychological capital in keywords were examined. In the papers published in the WoS database, 70 or more concepts used with psychological capital have been identified. The concepts most commonly used with the concept of psychological capital are respectively; social capital (507), mental health (149), human capital (148), job engagement (102), job satisfaction (101), resilience (89), COVID-19 (87), positive psychological capital (87), well-being (85) and depression (74). When these concepts are examined, it is seen that

the research area is mostly used together with the concepts of positive psychology, influenced by the emergence process of the concept. However, it has been observed that it is rarely used together with negative concepts such as depression and the research has been deepened. When 50 or more concepts are used together, mental distress (59), stress (58) and burnout (57) come to the fore. Although, it is seen that the concept of psychological capital is often examined together with the concepts of positive psychology in the international literature, it is seen that there are studies that deal with negative situations, albeit few. In this context, it is recommended to conduct studies that examine the relationship of psychological capital with positive concepts as well as negative individual and business results in studies to be conducted in Türkiye. One of the most important limitations of the research can be stated as the examination of only the papers published in the WoS database. In the coming period, it may be suggested to carry out studies that reveal the direction in which academic studies on psychological capital have developed in Türkiye.

Keywords: Psychological Capital, Positive Psychology, Positive Organizational Behavior

EBEVEYNLER İLE SAĞLIKLI İLETİŞİM KURMADA ÇÖZÜM ODAKLI KISA SÜRELİ PSİKOLOJİK DANIŞMA YAKLAŞIMI: OLGU SUNUMU

SOLUTION-FOCUSED COUNSELING APPROACH IN ESTABLISHING HEALTHY COMMUNICATION WITH PARENTS: A CASE REPORT

Mehmet Enes Sağar - Aşkay Nur Atasever

ÖZET

Bu çalışmada, çözüm odaklı psikolojik danışma yaklaşımına dayalı olarak tasarlanan bireysel psikolojik danışmanın ebeveynler ile sağlıklı iletişim kurmada etkinliğini sınamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda danışan 19 yaşında üniversite birinci sınıfa devam eden bir kız öğrencidir. Danışan ebeveynleri ile sağlıklı iletişim kurma konusunda çözüm aramaktadır. Çözüm odaklı psikolojik danışma kuramına dayalı bireysel psikolojik danışma, altı oturumda gerçekleştirilmiştir. Her oturum haftada bir defa ve ortalama 90-120 dakika sürmüştür. Danışanın kişisel bilgilerinin alınması ve “oturma öncesi değişim tekniği” ile ilk oturuma başlanmıştır. İkinci oturumda ebeveynleri ile iletişim kurma konusunda problemlerini netleştirme ve amaçlarını ortaya koyabilmesi açısından “mucize soru” tekniği uygulanmıştır. Üçüncü oturumda danışanın ebeveynleri ile geçmiş yaşantısında daha sağlıklı iletişim kurabildiği ya da probleminin ciddi olmadığı zamanlar incelenmiş ve bu oturumda “istisna durumlar” tekniğine yer verilmiştir. Dördüncü oturumda danışanın problemleri ile mücadele etme yöntemleri incelenmiş ve bu oturumda “başa çıkma soruları” tekniği uygulanmıştır. Beşinci oturumda danışanın ebeveynleri ile sağlıklı iletişiminin olacağı bir geleceği düşünmesi açısından “geleceği okuma/kristal küre” tekniği uygulanmıştır. Altıncı oturumda tüm oturumların değerlendirilmesi yapılmış ve süreç sonlandırılmıştır. Ayrıca tüm oturumlarda “derecelendirme soruları” ve “ev ödevleri” tekniğine yer verilmiştir. Oturumların sonucunda, çözüm odaklı bireysel psikolojik danışmanın danışanın ebeveynleri ile olan iletişimini daha sağlıklı hâle getirerek keşifler yaşamasına yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kullanılan çözüm odaklı psikolojik danışma tekniklerinin danışma sürecini olumlu yönde etkilediği ve danışanın çözümler geliştirmesine katkıda bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma sonucundan yola çıkarak post modern yaklaşımlardan çözüm odaklı psikolojik danışmanın ebeveynler ile sağlıklı iletişim kurmada etkin olarak kullanılabileceği söylenebilir. Ayrıca oturumların tamamlanmasından altı ay sonra yapılan izleme oturumunda da bu etkinliğin korunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çözüm odaklı psikolojik danışma, ebeveynler ile sağlıklı iletişim kurma, üniversite öğrencisi

ABSTRACT

In this study, it was aimed to test the effectiveness of individual counselor designed based on solution-focused counseling approach in establishing healthy communication with parents. Accordingly, the client is a 19-year-old female student attending the first year of university. The client seeks a solution to establish healthy communication with their parents. Individual counseling based on solution-focused counseling theory was carried out in six sessions. Each session lasted an average of 90-120 minutes once a week. The first session was started with the personal information of the counselee and the “pre-session change technique”. In the second session, the “miracle question” technique was applied in order to clarify the problems in communicating with their parents and to reveal their goals. In the third session, the times when the client was able to communicate with their parents in a healthier way in their past life or when the problem was not serious were examined, and in this session, the “exceptional situations” technique was used. In the fourth session, the methods of dealing with the client's problems were examined and in this session, the “coping questions” technique was applied. In the fifth session, the “crystal ball” technique was applied in order for the client to think of a future where there would be healthy communication with their parents. In the sixth session, all sessions were evaluated and the process was terminated. In addition, “scaling questions” and “homework” techniques were used in all sessions. As a result of the sessions, it was determined that the solution-focused individual counselor helped the client to experience discoveries by making the communication with their parents healthier. In addition, it has been revealed that the solution-focused counseling techniques used have a positive effect on the counseling process and contribute to the client's development of solutions. Based on the results of this study, it can be said that solution-focused psychological counselor, one of the post-modern approaches, can be used effectively in establishing healthy communication with parents. In addition, it was observed that this activity was maintained in the follow-up session held six months after the completion of the sessions.

Keywords: Solution-focused counseling, healthy communication with parents, university student

KARİYER PLANLAMA PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ KARİYER GELİŞİMİNE ETKİSİ

CAREER PLANNING PSYCO-EDUCATION PROGRAM IMPACT ON CAREER DEVELOPMENT

Aşkay Nur Atasever

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Kariyer Planlama Psiko-eğitim Programının üniversite öğrencilerinin kariyer gelişimine etkisini incelemektir.

Yöntem: Bu çalışmada zayıf deneysel desenlerden tek grup öntest-sontest deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma grubunu, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 10 gönüllü 2. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Kariyer danışmanlığı kuramları (Özellik-Faktör, Gelişimsel, Sosyal-Bilişsel, Postmodern yaklaşım ve modeller) ile Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım çerçevesinde geliştirilen Kariyer Planlama Psiko-eğitim Programı ortalama 60-70 dakika süren dört oturumda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Kariyer Geleceği Ölçeği (Kalafat, 2012) müdahale öncesi ve sonrasında araştırmanın nicel verilerini toplamak için kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri; Psiko-eğitim Değerlendirme Formu, oturum sonlarında yapılan paylaşımlar ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın nicel verileri t-testi yapılarak analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizi grup üyelerinin ilgili formdaki açık uçlu sorulara verdiği yanıtların incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Öğrencilere uygulanan Kariyer Geleceği Ölçeği sonucunda ön test puan ortalaması 3,26 (0,22) ve son test ortalaması 3,66 (0,29) bulunmuştur. Ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığı için yapılan t testi sonucunda ise; $t(9) = -4.69$; $p = .001$) olarak bulunmuştur. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p < .05$ olduğundan dolayı ön test ve son test puanları arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin son test puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre verilen psiko-eğitim programının öğrenciler üzerinde olumlu yönde etkili olduğu ve öğrencilerin kariyer gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Araştırmanın nitel verilerine göre; öğrenciler eğitim programını eğlenceli ve yararlı bulduklarını beyan etmişlerdir. Grup üyeleri özellikle teknik bilgilerin (CV hazırlama, iş görüşme-

sinde dikkat edilmesi gereken konular, kariyer planı yapma vb.) kendilerine duydukları güveni arttırdığını ve iş yaşamına daha olumlu yaklaşımlarını sağladığını belirtmişlerdir. Bunun yanında programın oturum sayısının ve oturum sürelerinin artırılmasının ileride yapılacak eğitimlerden daha yüksek düzeyde verim elde edilmesini sağlayacağı önerisinde bulunmuşlardır. Psiko-eğitimin daha uygun fiziki koşullarda (grup görüşme odası gibi) yapılması gerektiği konusunda ise tüm grup üyeleri ortak bir eleştiride bulunmuşlardır. Genel olarak tüm üyeler böyle bir eğitim programına katılmaktan dolayı memnun olduklarını ve başkalarına da önereceklerini ifade etmişlerdir

Sonuç: Araştırma sonucunda, katılımcıların kariyer geleceği (kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve iş piyasalarına ilişkin algılanan bilgi) düzeylerinin arttığı dolayısıyla uygulanan kariyer müdahale programının öğrencilerin kariyer gelişimini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer planlama, üniversite öğrencileri, psiko-eğitim programı.

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study is to examine the effect of the Career Planning Psycho-education Program on the career development of university students.

Method: In this study, one group pretest-posttest experimental design, which is one of the weak experimental designs, was used. The research group consisted of 10 volunteer 2nd year students studying at the Faculty of Education of Afyon Kocatepe University. The Career Planning Psycho-education Program, which was developed within the framework of career counseling theories (Feature-Factor, Developmental, Social-Cognitive, Postmodern approaches and models) and Constructivist Learning Approach and Cognitive-Behavioral Approach, was carried out in four sessions lasting 60-70 minutes on average. In the research, the Career Future Scale (Kalafat, 2012) was used to collect the quantitative data of the research before and after the intervention. The qualitative data of the research were collected through the Psycho-education Evaluation Form, the sharing made at the end of the session, and observation. The quantitative data of the research were analyzed by t-test. The analysis of the qualitative data was carried out by examining the answers given by the group members to the open-ended questions in the relevant form.

Results: As a result of the Career Future Scale applied to the students, the pre-test mean score was found to be 3.26 (0.22) and the post-test mean score was 3.66 (0.29). As a result of the t-test for the significance of the difference between the pre-test and post-test scores; ($t(9) = -4.69$; $p = .001$). Since the level of significance was $p < .05$ in the study, it was determined that there was a statistically significant difference at the level of .05 between the pre-test and post-test scores. Therefore, it was determined that the post-test scores of the students were higher. According to these results, it can be said that the psycho-education program has a positive effect on the students and contributes to the career development of

the students. According to the qualitative data of the research; students stated that they found the training program fun and useful. Group members stated that especially technical knowledge (preparing CV, issues to be considered in job interviews, making a career plan, etc.) increased their self-confidence and enabled them to approach business life more positively. In addition, they suggested that increasing the number of sessions and session durations of the program would result in higher efficiency from future training. All group members shared a common criticism that psycho-education should be carried out in more suitable physical conditions (such as a group meeting room). In general, all members stated that they were pleased to participate in such a training program and would recommend it to others.

Conclusion: As a result of the research, it was determined that the career future (career adaptability, career optimism and perceived knowledge of the job markets) levels of the participants increased, so the career intervention program applied positively affected the career development of the students.

Keywords: Career planning, university students, psycho-education program.

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ’NİN ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA TANINMA SORUNU: GELECEĞE DAİR ÖNGÖRÜLER

THE RECOGNITION PROBLEM OF THE TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW: FORECASTS FOR THE FUTURE

Azize Arslan Çınar

ÖZET

Uluslararası Hukuk bağlamında devlet norm inşa etme ve normlardan etkilenen uluslararası toplumun en önemli aktörlerinden bir tanesidir. Var olduğu iddiasındaki yeni bir devletin tanınması, devlet yönetiminin ve üzerinde yaşayan insan topluluğunun sorumluluk alabileceğinin diğer devlet ve devletlerce kabul edilmesi olarak tanımlanabilir. Tanıma iradesinin uluslararası toplumun bir üyesi olarak sayma niyetlerini açıklayan serbest bir tasarruf olduğunu vurgulamak gerekir. Bu noktada belirleyici unsurun başında bir devletin toprak, millet ve egemenlik gibi temel niteliklerinin var olup olmadığı gelmektedir. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin tanınma sorunu ele alınacaktır. Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, 15 Kasım 1983 günü tarihi bir karar alarak, bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti (KKTC)’nin ilân kararını almış ve bunu tüm dünyaya duyurmuştur. Güvenlik Konseyi 17-18 Kasım 1983 tarihleri arasında KKTC’nin bağımsızlık ilânı başlığı ile toplanmıştır. Yapılan görüşmeler sonunda 541 sayılı karar kabul edilmiştir. Konsey, bağımsızlık ilanının yasadışı olması gerekçesiyle geri çekilmesini istemiştir. KKTC’nin tanınması uluslararası toplum tarafından kabul görmediği için tanınma sorunu devam etmektedir. Bu bağlamda KKTC’nin Türk Devletleri Teşkilatına gözlemci üye olarak kabul edilmesi KKTC’nin tanınma sorununun çözümünde önemli bir rol oynayabilir. 2009’da kurulan Türk Konseyi, 11 Kasım 2021 tarihinde İstanbul’da yapılan 8. Zirve toplantısında “Türk Devletleri Teşkilâtı” (TDT) ismini almıştır. TDT’nin kurucu üyeleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye’dir. 2019’da Özbekistan üye olarak katılmıştır. Teşkilât’ın “gözlemci” üyeleri olarak katılan Macaristan (2019) ve Türkmenistan (2021) tam üyeliğe kabul edilmişlerdir. 7 Türk Devletinin toplam nüfusunun 300 milyonun üzerinde olması KKTC’nin tam üyelik ve tanınması ile ilgili beklentileri arttırmaktadır. Bu çalışma KKTC’nin TDT’ye üye devletler tarafından olası tanınma ihtimalini uluslararası hukuk bağlamında analiz edecektir.

Anahtar Kelimeler: KKTC, TDT, Uluslararası Tanınma.

ABSTRACT

In the context of International Law, the state is one of the most important actors of the international community, which is affected by norm-building and norms. Recognition of a new state that claims to exist can be defined as the acceptance by other states and states that the state administration and the people living on it can take responsibility. It should be stressed that the will to recognize is a free act which explains their intention to count as a member of the international community. At this point, the main determining factor is whether a state has basic characteristics such as territory, nation and sovereignty. In this study, the problem of recognition of the TRNC will be discussed. The Assembly of the Turkish Federated State of Cyprus took a historical decision on November 15, 1983, and took the decision to declare the independent Turkish Republic of Northern Cyprus and announced it to the whole world. The Security Council convened between 17-18 November with the title of the TRNC's declaration of independence. At the end of the negotiations, Resolution 541 was adopted. The Council requested that the declaration of independence be withdrawn on the grounds that it was illegal. Since the recognition of the TRNC is not accepted by the international community, the recognition problem continues. In this context, the acceptance of the TRNC as an observer member to the Organization of Turkish States can play an important role in solving the TRNC's recognition problem. Established in 2009, the Turkic Council took the name "Organization of Turkic States" (TDT) at the 8th Summit held in Istanbul on November 11, 2021. The founding members of TDT are Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Turkey. In 2019, Uzbekistan joined as a member. Hungary (2019) and Turkmenistan (2021), which have joined as "observer" members of the Organization, have been admitted to full membership. The fact that the total population of 7 Turkish States is over 300 million increases the expectations regarding the full membership and recognition of the TRNC. This study will analyze the possible recognition of the TRNC by the TDT member states in the context of international law.

Keywords: TRNC, TDT, International Recognition.

IMPORTANCE OF POMEGRANATE (*Punica Granatum L.*) AND ITS COMPONENTS FOR HEALTH AND THEIR EFFECT ON MICROORGANISMS

NAR (*Punica granatum L.*) VE BİLEŞENLERİNİN SAĞLIK AÇISINDAN ÖNEMİ VE MİKROORGANİZMALAR ÜZERİNE ETKİSİ

Bülent Hallaç - Hakan Sancak

ABSTRACT

In this study, the nutritional value of pomegranate (*Punica granatum L.*) and its components, their importance in terms of health and their effect on microorganisms were semi-nized. Pomegranate in the *Punicacea* family is a fruit species widely grown in tropical and subtropical climates. This fruit has been identified with the symbol of life, health, fertility and spirituality since ancient times. Pomegranate has been highly demanded by consumers and its commercial production has been increasing in recent years due to the fact that there is no need for selective soil in its cultivation, its preservation and marketing is easier, it is rich in bioactive substances and it is beneficial for health. Pomegranate grains (52%), which make up the edible part of the pomegranate, are rich in terms of minerals (calcium, phosphorus, potassium, iron) and vitamins (B₁, B₂, C), the seed is especially rich in terms of protein, oil and fiber, and the peel is rich in terms of phenolic compounds, minerals (calcium, phosphorus, magnesium, sodium, potassium) and fiber. Pomegranate, which has an important place in traditional treatment, has been used for many years against bleeding and various parasitic diseases, especially intestinal diseases. In addition, the immune system is strengthened by consuming pomegranate, which has antimutagenic, antiinflammatory, antifibrous and anticancer properties. Pomegranate peel and seeds, which have antioxidant and antimicrobial effects, are used in the treatment of cancer, celiac disease, cardiovascular diseases and diabetes. Pomegranate and its components can be used in the production of fruit juice, syrup, vinegar, liquor, concentrate/sour, jam, marmalade, fruit pulp, Turkish delight, tea and spice, as well as in the feed, food dye and cosmetics industries. Pomegranate peel, which is used in the production of some products, has an important role in preventing the Maillard reaction, biogenic amines and lipid oxidation in foods. It also contributes to improving the quality of different foods, extending shelf life and ensuring food safety. The widespread use of the idea that additives have negative effects on health and the restrictions and prohibitions on the use of synthetic preservatives due to their carcinogenic

effects have caused consumers to turn to natural preservatives. In addition, the increase in the unconscious use of antibiotics in recent years and the resistance of many pathogens to these drugs has increased the interest in natural preservatives. *Punicalin* and *Punicalagin*, which are phenolic substances with antioxidant activity, are found in the peel, juice and flower of the pomegranate, and pomegranate juice contains the most *Punicalagin*. Antimicrobial and antioxidant properties of pomegranate vary according to the type of pomegranate and the parts used. In different studies carried out, pomegranate juice was found on *Bacillus megaterium*, *Bacillus subtilis*, *Staphylococcus aureus* and *Pseudomonas* spp.; it has been demonstrated that pomegranate peel has antimicrobial effects on *Bacillus cereus*, *S. aureus*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Salmonella* Typhimurium, *Enterobacter aerogenes*, *Escherichia coli* and *Listeria monocytogenes*. It was determined that pomegranate sour has antimicrobial effect on *Bacillus licheniformis*, *B. subtilis*, *S. aureus* and *E. aerogenes*, and antimutagenic effect on *S. Typhimurium* 98 and *S. Typhimurium* 100 strains. The antimicrobial effect of pomegranate on microorganisms; it varies according to the components of the pomegranate, extraction method and concentration ratios. As a result; pomegranate and its components, which have positive effects on health, should not only be used as natural preservatives in the food and food industry, but also with the awareness of the producers, the use of these products in different branch of industries should be supported and expanded.

Keywords: Pomegranate, Pomegranate Components, Antimicrobial, Antioxidant

ÖZET

Bu çalışmada, nar (*Punica granatum* L.) ve bileşenlerinin besleyici değeri, sağlık açısından önemi ve mikroorganizmalar üzerine olan etkisi irdelenmiştir. *Punicacea* familyasında yer alan nar, tropikal ve subtropikal iklim bölgelerinde yaygın olarak yetiştirilen bir meyve türüdür. Bu meyve çok eski zamanlardan beri yaşam, sağlık, doğurganlık ve maneviyatın sembolü ile özdeşleşmiştir. Yetiştiriciliğinde seçici toprak ihtiyacının olmaması, muhafazasının ve pazarlanmasının daha kolay, içermiş olduğu biyoaktif maddeler yönünden zengin ve sağlık açısından faydalı olmasından dolayı nar son yıllarda tüketiciler tarafından yüksek oranda talep edilmekte ve ticari üretimi artmaktadır. Narın yenebilen kısmını oluşturan nar taneleri (%52) mineraller (kalsiyum, fosfor, potasyum, demir) ve vitaminler (B₁, B₂, C vitaminleri), çekirdeği özellikle protein, yağ ve lif, kabuğu ise fenolik bileşikler, mineraller (kalsiyum, fosfor, magnezyum, sodyum, potasyum) ve lif yönünden zengindir. Geleneksel tedavide önemli bir yeri bulunan nar uzun yıllardan beri, başta bağırsak hastalıkları olmak üzere kanamalar ve çeşitli paraziter hastalıklara karşı kullanılmaktadır. Ayrıca antimutajenik, antiinflamatuvar, antifibröz ve antikanser özellikleri bulunan narın tüketilmesiyle bağışıklık sistemi güçlenmektedir. Antioksidan ve antimikrobiyal etkileri bulunan nar kabuğu ve çekirdeği ise kanser, çölyak hastalığı, kalp ve damar rahatsızlıkları ile diyabet tedavisinde kullanılmaktadır. Nar ve bileşenleri tedavi amacının dışında meyve suyu, şurup, sirke, likör, konsantre/ekşi, reçel, marmelat, pestil, lokum, çay ve baharat üretiminde, ayrıca yem, boya ve kozmetik endüstrisinde kullanılabilmektedir. Bazı ürünlerin üretiminde kullanılan nar kabuğunun gıdalarda oluşan Maillard reaksiyonu, biyojenik aminler ve lipid oksi-

dasyonunu önlemede önemli bir rolü bulunmaktadır. Ayrıca, farklı gıdalarda kalitenin geliştirilmesi, raf ömrünün uzatılması ve gıda güvenliğinin sağlanmasına da katkı sunmaktadır. İnsanlarda katkı maddelerinin sağlık üzerine olumsuz etkilerinin olduğu düşüncesinin yaygınlaşması ile sentetik koruyucuların karsinogenik etkilerine bağlı olarak kullanılmalarına getirilen sınırlama ve yasaklamalar, tüketicilerin doğal koruyuculara yönelmelerine neden olmuştur. Ayrıca son yıllarda bilinçsiz antibiyotik kullanımının artması ve bu ilaçlara karşı birçok patojenin dirençli hâle gelmesi de doğal koruyuculara olan ilgiyi artırmıştır. Narın kabuğu, suyu ve çiçeğinde antioksidan aktiviteye sahip fenolik maddelerden *Punicalin* ve *Punicalagin* bulunmakta olup, nar suyu en fazla *Punicalagin* içermektedir. Narın antimikrobiyal ve antioksidan özellikleri, narın türü ve kullanılan kısımlarına göre değişmektedir. Yapılan farklı çalışmalarda nar suyunun *Bacillus megaterium*, *Bacillus subtilis*, *Staphylococcus aureus* ve *Pseudomonas* spp. üzerine; nar kabuğunun *Bacillus cereus*, *S. aureus*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Salmonella* Typhimurium, *Enterobacter aerogenes*, *Escherichia coli* ve *Listeria monocytogenes* üzerine antimikrobiyal etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Nar ekşisinin ise *Bacillus licheniformis*, *B. subtilis*, *S. aureus* ve *E. aerogenes* üzerine antimikrobiyal, *S. Typhimurium* 98 ve *S. Typhimurium* 100 suşları üzerine de antimutajenik etkisinin olduğu belirlenmiştir. Narın mikroorganizmalar üzerine olan antimikrobiyal etkisi; narın bileşenlerine, ekstraksiyon metoduna ve konsantrasyon oranlarına göre değişmektedir. Sonuç olarak; sağlık üzerine olumlu etkileri bulunan nar ve bileşenlerinin sadece gıda ve endüstride doğal koruyucu olarak değil, aynı zamanda üreticilerin bilinçlendirilmesiyle birlikte bu ürünlerin farklı sanayi kollarındaki kullanımı desteklenerek yaygınlaştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Nar, Nar Bileşenleri, Antimikrobiyal, Antioksidan

OKULDA İYİ ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİNİN AKADEMİK PERFORMANSA ETKİSİ: SİSTEMATİK LİTERATÜR ÇALIŞMASI

THE EFFECT OF GOOD TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP AT SCHOOL ON ACADEMIC PERFORMANCE: A SYSTEMATIC LITERATURE SEARCH

Cahit Taşdemir

ÖZET

Günümüzde, düşük akademik performans öğretmenlerin, müfredat geliştiricilerin ve tüm eğitim sektöründeki paydaşların temel endişeleri arasında yer almaktadır. Çünkü düşük akademik performans öğrencilerin gelecekteki ulusal gelişmelere etkin bir şekilde katılmalarını, yükseköğretim kurumlarına erişimlerini ve rekabet gücü yüksek iş piyasasında iş bulmalarına olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Öğrencilerin akademik performanslarına olumlu yönde katkısı olan etkenleri belirlemek ve hızlı bir şekilde mücadele etme sürecini başlatmak için eğitim politikalarının belirlenmesinde rol alan paydaşlarla bilgi paylaşmak oldukça önemlidir. Bu nedenle, bu çalışmanın temel amacı iyi öğretmen-öğrenci ilişkilerinin öğrencilerin akademik performansları üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışma 2021-2022 eğitim ve öğretim yılının güz döneminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın verileri, sistematik literatür taraması metodu kullanılarak elde edilmiştir. Çalışmada, iyi öğretmen-öğrenci ilişkileri kurmak ve devam ettirmek öğretmenlerin çok fazla zaman, gayret, sabır ve anlayış göstermelerini gerektirdiğini, öğretmenlerin tüm bu olumlu tutumları öğrenciler açısından oldukça yararlı ve önemli olduğunu, bu iyi ilişkiler öğrencilerin akademik performansları önemli ölçüde geliştirdiğini güvenlerini artırdığını, sosyal açıdan daha becerikli, sorumlu ve başarılı birer kişi olmalarına katkı sağladığı belirlenmiştir. Okul, sınıf öğretmen ve öğrenciler için stressiz bir öğretme- öğrenme ortamı hâline geldiği, bu tür olumlu ilişkiler öğrencilerin daha hızlı ve daha iyi öğrenmeye hevesli olduklarını, okulların daha güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamı hâline geldiği, öğrencilerin bilgilerini artırabilir, öz güvenlerini yükseltebilir, iletişim becerilerini geliştirebilir ve hayata daha olumlu bakabildiklerini göstermiştir. Dolayısıyla çalışmanın, müfredat geliştiricilere akademik performansla ilgili ortaya çıkan sorunlara ilişkin yeni anlayışlar sunacağı ve eğitim

ile ilgili politika oluşturma konusundaki yetkilileri etkilemesi beklenmektedir. Ayrıca, çalışmanın diğ er araştırmacılar için öğrencilerin akademik performanslarıyla ilgili çalışmalar referans olması açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen-öğrenci, performans, etkili ilişki, okul

ABSTRACT

Today, poor academic performance is among the main concerns of teachers, curriculum developers and stakeholders in the entire education sector. Because low academic performance may negatively affect students' active participation in future national developments, their access to higher education institutions, and their ability to find employment in the highly competitive job market. It is very important to share information with the stakeholders involved in the determination of education policies in order to identify the factors that contribute positively to the academic performance of the students and to start the process of struggling quickly. Therefore, the main purpose of this study is to examine the effects of good teacher-student relationships on students' academic performance. The study was carried out in the fall semester of the 2021-2022 academic year. The data of the study were obtained using the systematic literature review method. In the study, establishing and maintaining good teacher-student relationships requires teachers to show a lot of time, effort, patience and understanding, all these positive attitudes of teachers are very useful and important for students, these good relationships significantly improve students' academic performance, increase their confidence, and social skills. It has been determined that it contributes to them being more skillful, responsible and successful people in terms of Schools and classrooms become a stress-free teaching-learning environment for teachers and students, such positive relationships make students eager to learn faster and better, schools become a safer and more supportive learning environment, they can increase students' knowledge, increase their self-confidence, and improve their communication skills. have shown that they can develop and look at life more positively. It is therefore expected that the study will provide curriculum developers with new insights into emerging issues related to academic performance and influence education policy-making authorities. In addition, the study is important for other researchers in terms of being a reference to studies on the academic performance of students.

Keywords: Teacher-student, performance, effective relationship, school

TÜRKİYE’NİN AB KENT VE GÖÇ POLİTİKALARINA UYUMU: İLERLEME/ÜLKE RAPORLARI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME (2011- 2022)

TURKEY’S COMPLIANCE WITH EU URBAN AND MIGRATION POLICIES: A REVIEW ON PROGRESS/ COUNTRY REPORTS (2011-2022)

Berfin Göksoy Sevinçli - Canan Kışlalıoğlu - Azize Arslan Çınar

ÖZET

Son yıllarda küresel ölçekte göçlerin hız kazanması ve kentte yaşayan nüfusun gide- rek artması ile birlikte göç ve kente dair politikalar önem kazanmıştır. Gelişmiş ülkelerin kapılarını göç edenlere kapatması, gelişmekte olan ülkeleri ve kentlerini yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu duruma örnek olarak, 2011 yılındaki Suriye’den Türkiye’ye göç hareketleri gösterilebilir. Cenevre Sözleşmesi dolayısıyla sığınmacı kabul edeme- yen Türkiye, bu tarihten sonra kitlesel bir sığınmaya ev sahipliği yapmış olsa da göç ile gelen- leri sığınmacı olarak değil “geçici koruma” çatısı altına almıştır. Bu tarihten sonra Türkiye’ nin AB ile olan ilişkileri de göç siyaseti ve politikaları bağlamında önem kazanmıştır. Göçle- rin kentlere yönelik olması dolayısıyla kentsel politikalar da ön plana çıkmıştır.

1998 yılından bu yana AB, Kopenhag kriterlerine uyum bağlamında aday ülkelerin yıllık gelişmelerinin değerlendirildiği raporlar yayımlamaktadır. Yıllık olarak yayınlanan bu raporlarda hukukun üstünlüğü, katılım, iyi komşuluk, yeşil gündem, kalkınma gibi ko- nularla birlikte yer yer kent ve göç politikalarına dair değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bu değerlendirmeler, AB’nin ilgili ülkeyi tasviri niteliğindedir.

İfade edilen bağlamda bu çalışma, AB’nin göç ve kent bağlamında Türkiye tasvirini ortaya koyma amacındadır. Amaç doğrultusunda AB’nin Türkiye’ye dair ilerleme ve ülke raporları, doküman analizi yöntemi ile incelenecektir. Seçilen bu yöntem, AB’nin Türki- ye’yi göç ve kent politikaları bağlamında nasıl değerlendirdiğini objektif olarak inceleme imkânı sağlayacaktır. Suriye’den kitlesel göçün başladığı 2011 yılından 2022 yılına kadar olan raporlar çalışma kapsamına alınmıştır. 2011 yılı öncesi dönemde Türkiye, kitlesel bir göçe tanık olmadığından değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Söz konusu raporlar 2016 yılına kadar inceleme raporları, 2016 yılı sonrasında ise ülke raporları olarak isimlendiril- miştir. Çalışmanın önemi, bu raporların 11 yıllık değerlendirmeleri ile göç ve göçün ciddi oranda etkilediği kentsel politikaların çalışma kapsamına alınmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Göç, Kentsel Politika, AB.

ABSTRACT

In recent years, with the acceleration of migration on a global scale and the increasing population living in the city, immigration and urban policies have gained importance. The fact that developed countries closed their doors to immigrants has left developing countries and their cities face to face with an intense wave of migration. An example of this situation is the migration movements from Syria to Turkey in 2011. Turkey, which could not accept asylum seekers due to the Geneva Convention, has hosted a mass asylum after this date, but it has taken the immigrants under the roof of "temporary protection", not as asylum seekers. After this date, Turkey's relations with the EU have gained importance in the context of immigration policy and policies. Urban policies have also come to the fore, as migrations are directed towards cities.

Since 1998, the EU has been publishing reports evaluating the annual progress of the candidate countries in the context of compliance with the Copenhagen criteria. In these annual reports, there are also evaluations on urban and migration policies, along with issues such as the rule of law, participation, good neighborliness, green agenda and development. These evaluations are in the nature of the EU's description of the relevant country.

In the stated context, this study aims to reveal the EU's depiction of Turkey in the context of migration and the city. In line with the purpose, the progress and country reports of the EU on Turkey will be examined with the document analysis method. This chosen method will provide the opportunity to objectively examine how the EU evaluates Turkey in the context of migration and urban policies. Reports from 2011, when the mass migration from Syria began, to 2022 were included in the study. Since Turkey did not witness a mass migration in the period before 2011, it was not evaluated. These reports were named as examination reports until 2016 and as country reports after 2016. The importance of the study is the 11-year evaluation of these reports and the inclusion of immigration and urban policies that have been seriously affected by immigration.

Keywords: Turkey, Migration, Urban Policy, EU.

ÇİN'İN HEGEMON GÜÇ OLMA SINAVINDA TAYVAN FAKTÖRÜ

TAIWAN FACTOR IN CHINA'S HEGEMON POWER TEST

Canan Kışlalıoğlu

ÖZET

Çin'in 2000'li yıllardan itibaren ekonomik ve bölgesel olarak artan gücü, günümüzde ABD ve Rusya ile beraber yeni bir büyük güç olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. 2013 yılında ortaya konan Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile bölgede ekonomik ve siyasi etkisini arttıran Çin, tarihsel bir konunun öznesi olan Tayvan konusunda avantajlı konuma geçmeye çalışmıştır. Çin'de devrimin ardından Çan Kay Şek'in Tayvan'a kaçarak orada hüküm sürmesi ve 1971 yılına kadar Birleşmiş Milletler'de Tayvan'ın Çin'in temsilcisi sayılması siyasi bir davanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küçük ve sadece birkaç ülkenin resmî olarak tanıdığı Tayvan'ın ekonomik olarak dünyanın sayılı ülkelerinden biri olması Çin'in bu ülkeye yönelik hamlelerinde bir engel olarak görülebilir. Bunun yanında ABD'nin Tayvan'ı resmî olarak tanımasa bile, ona verdiği askerî destek ve ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Ağustos ayında bu ülkeye yaptığı ziyaret Çin'in Tayvan'a yönelik hamlelerine karşı bir ihtar olarak değerlendirilmelidir. Tek Çin politikası ile Tayvan'ı Çin'in bir parçası sayan Çin hükûmeti, buraya yönelik girişeceği herhangi bir askerî, siyasi ya da ekonomik hamlenin en azından ABD tarafından oluşturulacak bir kamuoyu ile engellenebileceğini görmüş ve bunu dış güçlerin Çin'in toprak bütünlüğüne saldırısı olarak yorumlamıştır.

Bu noktada Çin'in küresel bir hegemon güç olması yönünde ABD'nin engel olma ihtimali, ABD'nin bölgedeki ekonomik ve siyasi gücüne de bağlıdır. Asya-Pasifik bölgesinde her ne kadar ABD, Çin'e karşı bir dengeleyici olarak görülse de bölgede özellikle ASEAN temelinde artan bölgesel ve kültürel birliktelik amacı ABD'nin istediği oranda bölgeye müdahale edebilmesinin önünde engeldir. Bunun yanı sıra Çin'in Kuşak Yol projesi ve artan ekonomik gücü siyasi gücünü de artırmış ve bu noktada Tayvan'ın Çin'in siyasi ve tarihi birlikteliğinin bir parçası olduğuna vurgu da gitmiştir.

Bu çalışma Çin, Tayvan ve ABD dış politikaları dikkate alınarak oluşturulmuş ve Çin'in ABD ve Rusya gibi bir süper güç sayılıp sayılmayacağını anlaşılmış amaçlanmıştır. Tayvan'ın Çin'in bu hedefi için elde edilmesi gerekli olup olmadığı değerlendirilmiş ve bu noktada tarihi, siyasi ve ekonomik karşılaştırmalar dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Tayvan, Büyük Güç, ABD, Hegemonya.

ABSTRACT

The increasing power of China economically and regionally since the 2000s has led to debates on whether it can be considered as a new great power together with the USA and Russia. China, which increased its economic and political influence in the region with the One Belt One Road Project put forward in 2013, tried to take an advantageous position in Taiwan, which is the subject of a historical issue. After the revolution in China, Chiang Kai-shek fled to Taiwan and ruled there, and until 1971, Taiwan was considered the representative of China in the United Nations, which led to a political lawsuit. The fact that Taiwan, which is small and officially recognized by only a few countries, is one of the few countries in the world economically can be seen as an obstacle to China's moves towards this country. In addition, even though the US does not officially recognize Taiwan, its military support and the visit of US House of Representatives Speaker Nancy Pelosi to this country in August should be considered as a warning against China's moves towards Taiwan. The Chinese government, which considers Taiwan as a part of China with its One-China policy, saw that any military, political or economic move to be made against it could be prevented at least by a public opinion formed by the United States and interpreted this as an attack by foreign powers on China's territorial integrity.

At this point, the possibility of the USA to prevent China from becoming a global hegemonic power also depends on the economic and political power of the USA in the region. Although the USA is seen as a stabilizer against China in the Asia-Pacific region, the aim of increasing regional and cultural unity in the region, especially on the basis of ASEAN, is an obstacle for the USA to intervene in the region as much as it wishes. In addition, China's Belt and Road project and its increasing economic power have also increased its political power, and at this point, the emphasis on Taiwan's being a part of China's political and historical unity has also increased.

This study has been created by taking into account the foreign policies of China, Taiwan and the USA, and it is aimed to understand whether China can be considered a superpower like the USA and Russia. It has been evaluated whether Taiwan is necessary to achieve this goal of China, and historical, political and economic comparisons are taken into account at this point.

Keywords: *China, Taiwan, Great Power, USA, Hegemony.*

1 MART TEZKERESİNİN ORTADOĞU VE ABD İLİŞKİLERİNE YANSIMASI

REFLECTION OF THE 1 MARCH PERMIT ON THE MIDDLE EAST AND USA RELATIONS

Cengiz Gürbüz

ÖZET

Amerika Birleşik Devletleri 11 Eylül 2001 tarihinde terör saldırısına maruz kalmış ve bu saldırıdan sorumlu tuttuğu Afganistan'a 2001 yılının Ekim ayında askerî harekât başlatmıştır. ABD, Afganistan'dan sonra kitle imha silahları olduğunu iddia ettiği Irak'ı hedef almış ve binlerce kilometre uzaklıkta olan Irak'a başarılı bir şekilde operasyon yapabilmek amacıyla bölgede bulunan müttefik ülkelerden destek arayışına girmiştir. Bu kapsamda Irak ile sınır komşusu olan ve ABD'nin bölgedeki güçlü müttefikleri arasında yer alan Türkiye'den de destek istenmiştir. Hükûmet, Türkiye'den istenen bu desteğe cevap verebilme gayesiyle TBMM'den Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin de Türkiye'de bulunması için yetki talebinde bulunmuştur. 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından görüşülen yetki talebine ilişkin oylamanın sonucu beklendiği şekilde gerçekleşmemiş ve salt çoğunluğa ulaşamadığından tezkere reddedilmiştir. 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ABD tarafında büyük bir hayal kırıklığı yaratmış ve tepkiye neden olmuştur. Çünkü Türk hükûmeti tezkerenin geçeceği izlenimi vermiş ve ABD tüm hazırlıklarını buna göre şekillendirmiştir. Tezkerenin TBMM'den geçmemesi bazı Ortadoğu ülkelerinde ise memnuniyet yaratmıştır. 1 Mart tezkeresi hayal kırıklığı ve memnuniyetle birlikte Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini de etkilemiş ve bu etkiler günümüze kadar sürmüştür. TBMM'de gizli olarak görüşülen oturum tutanakları 10 yıllık süre geçtikten sonra kamuoyuna açıklanabilmektedir. Ancak 1 Mart tezkeresinin görüşülmesinin üzerinden 19 yıllık süre geçmesine rağmen hâlâ oturum tutanaklarının açıklanmaması tezkerenin gündemi işgal etmesine neden olmaktadır. 1 Mart Tezkeresi, 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti'nin vermiş olduğu ilk önemli sınavlardan biri olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu çalışmada, 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından reddedilen tezkerenin öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler incelenerek, tezkerenin reddedilmesinin Ortadoğu ve ABD ile olan ilişkilere yansımaları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1 Mart Tezkeresi, Türkiye, ABD, Ortadoğu, Irak.

ABSTRACT

The United States of America was exposed to a terrorist attack on 11 September 2001 and launched a military operation against Afghanistan in October 2001 which it held responsible for this attack. After Afghanistan, the USA targeted Iraq, which it claimed to have weapons of mass destruction, and sought support from allied countries in the region in order to successfully operate in Iraq, which is thousands of kilometers away. In this context, support was requested from Turkey, which borders Iraq and is among the strong allies of the USA in the region. In order to respond to this support requested from Turkey, the government requested authorization from the Turkish Grand National Assembly to send the Turkish Armed Forces to foreign countries and to have foreign armed forces in Turkey. The result of the voting on the request for authorization discussed by the Grand National Assembly on 1 March 2003 did not materialize as expected and the permit was rejected as an absolute majority could not be reached. The rejection of the 1 March Permit caused a great disappointment on the side of the USA and caused a reaction. Because the Turkish government gave the impression that the permit would pass and the USA shaped all its preparations accordingly. The fact that the permit did not pass the Grand National Assembly of Turkey created satisfaction in some Middle Eastern countries. The 1 March Permit, along with disappointment and satisfaction, also affected Turkey's international relations, and these effects have continued until today. Session minutes, which are discussed in secret in the Grand National Assembly of Turkey, can be made public after 10 years. However, the fact that the minutes of the session are still not disclosed, even after 19 years have passed since the discussion of the 1 March permit, causes the motion to occupy the agenda. The 1 March Permit took its place on the stage of history as one of the first important tests given by the AK Party, which came to power in 2002. In this study, the developments before and after the resolution rejected by the Grand National Assembly of Turkey on 1 March 2003 were examined, and the reflections of the rejection of the permit on the relations with the Middle East and the USA were analyzed.

Keywords: 1 March Permit, Turkey, USA, Middle East, Iraq.

İLAÇ ETKEN MADDELERİNDEKİ İYONLAŞMA SABİTİNİN TERS FAZ SIVI KROMATOĞRAFI YÖNTEMİYLE BELİRLENMESİNİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF DETERMINING THE IONIZATION CONSTANT IN ACTIVE DRUG COMPOUNDS BY REVERSE PHASE LIQUID CHROMATOGRAPHY

Dilara Başat Dereli

ÖZET

İlaç aktif bileşiklerinin çoğu bazik veya asidik fonksiyonel gruplar içermektedir. Bu fonksiyonel gruplar sayesinde ilaç aktif bileşikleri bulundukları ortamın pH'sına bağlı olarak pozitif veya negatif yüklere sahip olabilmekte, bundan dolayı da çözünürlük, uçuculuk ve ultraviyole (UV) absorpsiyonu gibi özellikleri de farklılık gösterebilmektedir. Biyolojik olarak aktif olan ilaç etken maddelerinin önemli bir kısmı da insan vücudunun pH'sında iyonlaşmış durumda bulunmaktadır.

İyonlaşma sabiti değeri (pK_a), belirli fonksiyonel grupların %50 iyonlaşmış ve %50 iyonlaşmamış formda olduğu pH'yı tanımlamaktadır. Ortamın pH'sı ve bileşiğin pK_a 'sı bilindiğinde iyonlaşmış ve iyonlaşmamış türler arasındaki oran bulunabilmektedir. İyonlaşmış türler suda çözünürken, iyonlaşmamış türler ise yağda çözünebilir ve bundan dolayı iyonlaşmamış türler daha yüksek membran geçirgenliğine sahiptir. pK_a değeri, ilaç aktif bileşiklerinin vücut içerisindeki çözünürlüğü hakkında fikir vermektedir. Ayrıca bu değer, ilaç aktif bileşiklerinin biyolojik sistemlerdeki absorpsiyon, dağılım ve atılımının tahmin edilmesinde kullanılan birkaç temel özellikten biridir. İlaçların hücrelere ve diğer zarlara geçişi hakkında da bilgi veren pK_a değerinin bilinmesi özellikle de yeni ilaçların geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

pK_a değerinin belirlenmesi için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bunun için geleneksel olarak potansiyometri ve ultraviyole-görünür bölge absorpsiyon spektrometrisi (UV-VIS) uygulanırken, son zamanlarda sıvı kromatografi (LC) ve kapiler elektroforez (CE) gibi bazı alternatif teknikler de geliştirilmiştir. Ancak, ters faz sıvı kromatografi yöntemi (RP-HPLC) daha az numune gerektirmesi ve suda çözünmeyen bileşiklerle de çalışabilmesinden dolayı son yıllarda en çok tercih edilen yöntemler arasında yer almıştır. Bu çalışma-

da ilaç aktif bileşiklerindeki pK_a değerinin RP-HPLC yöntemiyle belirlenmesindeki avantajlar incelenmiş ve diğer yöntemlerin dezavantajları karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlaç Aktif Bileşikleri, İyonlaşma Sabiti, RP-HPLC

ABSTRACT

Most drug active compounds contain basic or acidic functional groups. Thanks to these functional groups, drug active compounds can have positive or negative charges depending on the pH of the environment they are in, and therefore their properties such as solubility, volatility and ultraviolet (UV) absorption can also differ. A significant part of the biologically active drug compounds are also ionized at the pH of the human body.

The ionization constant value (pK_a) describes the pH at which certain functional groups are 50% ionized and 50% non-ionized. When the pH of the medium and the pK_a of the compound are known, the ratio between ionized and non-ionized species can be found. Ionized species are water soluble, while non-ionized species are oil soluble and therefore non-ionized species have higher membrane permeability. The pK_a value gives an idea about the solubility of drug active compounds in the body. In addition, this value is one of several key features used to predict the absorption, distribution and excretion of drug active compounds in biological systems. Knowing the pK_a value, which also gives information about the passage of drugs into cells and other membranes, is of great importance, especially in the development of new drugs.

Various methods are used to determine the pK_a value. While potentiometry and ultraviolet-visible region absorption spectrometry (UV-VIS) have traditionally been applied for this, some alternative techniques such as liquid chromatography (LC) and capillary electrophoresis (CE) have been developed recently. However, the reverse phase liquid chromatography method (RP-HPLC) has become one of the most preferred methods in recent years because it requires less samples and can work with water-insoluble compounds. In this study, the advantages of determining the pK_a value of drug active compounds by RP-HPLC method were examined and the disadvantages of other methods were compared.

Keywords: Drug Active Compounds, Ionization Constant, RP-HPLC

ORTA ASYA ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR EKONOMİK BÜYÜME VE ENERJİ TÜKETİMİ İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT, ECONOMIC GROWTH AND ENERGY CONSUMPTION IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES

Dilnara Zakirova - Hakan Kaya - Yılmaz Ulvi Uzun

ÖZET

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) gelişmekte olan ve yükselen ülke ekonomileri üzerinde önemli etkiye sahiptir. DYY bir taraftan gitmiş oldukları ülkelerdeki tasarruf yetersizliği sorunlarının çözüme kavuşturulmasında önemli bir paydaş olurken, diğer taraftan ise ülkelerin sermaye birikimlerine önemli oranda katkı sunmaktadırlar. Ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçlerinde önemli bir unsur olan DYY, gitmiş oldukları ülkelere sadece sermaye yatırımlarını değil aynı zamanda üstün üretim teknolojilerini, profesyonel yönetim anlayışlarını, yeni teknolojileri, kurumsallığı ve diğer önemli faktörleri de beraberinde götürmektedir. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkları göz önünde bulundurulduğunda DYY'lar uzun dönemli ekonomik büyüme için önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Literatürde DYY farklı birçok değişkenle ilişkilendirilmekte ve ulaştıkları ülkelerde temel sosyoekonomik sorunların çözümüne katkıları incelenmektedir. Üretimin en önemli bileşeni olan enerji ve üretim sonucu ortaya çıkan reel katma değer getirisi olan büyüme DYY'lar ile yakından ilişkilidir. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde yüksek enerji maliyetlerinin neden olduğu büyüme kayıpları, DYY ile sağlanacak yüksek ve verimlilik odaklı teknolojilerle telafi edilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'dan oluşan Orta Asya ülkelerinin doğrudan yabancı yatırımlar-ekonomik büyüme ve enerji tüketimi ilişkisi araştırılmıştır. Orta Asya ülkelerinde görülen doğrudan yabancı yatırım hareketlerinin özellikle Sovyetlerin dağılması ile beraber ülke ekonomilerindeki büyümede önemli rol oynadığı ve bunun hâlen devam ettiği görülürken ayrıca yaşanan ekonomik büyümenin enerji tüketimi üzerinde önemli etkiler yarattığı da görülmektedir. Bu bağlamda çalışmaya konu edilen Orta Asya ülkelerinde ekonomik büyümeden enerji tüketimine doğru nedensellik ilişkisinin varlığı görülmektedir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımların birçok ülkede olduğu gibi seçili Orta Asya ülkelerin-

de de ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Öteki taraftan ise ülkelerde görülen büyüme oranları ile tüketmiş oldukları enerji tüketim oranları arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu ilişkiler ayrıca günümüzde ülkeler nezdinde kalkınmışlık göstergeleri olarak kabul edilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Büyüme, Enerji

ABSTRACT

Foreign direct investment (FDI) has a significant impact on developing countries and transition countries. On the one hand, FDI is a essential aspect in solving the problems of lack of savings in the recipient countries, on the other hand, they make a important contribution to the capital accumulation of countries. FDI, which is an key factor in the growth and development of countries, brings not only capital investment but also advanced production technologies, professional management approaches, new technologies, institutional changes and other important factors. Given the differences in development between countries, FDI is considered a determining factor in long-term economic growth. The literature has linked FDI to many variables and explored its contribution to solving major socio-economic problems in recipient countries. Energy is the main production component, and the growth in its consumption, which represents the return on real value added, is closely linked to FDI. Particularly in developing countries, growth losses caused by high energy costs are trying to be offset by high and efficiency-oriented technologies to be provided by FDI. This study analyzes the relationship between FDI, economic growth and energy consumption in the Central Asian countries represented by Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Uzbekistan and Tajikistan. The flow of foreign direct investment to Central Asia has played an principal role in the countries' economic growth, especially after the collapse of the Soviet Union, and this continues to this day. It can also be seen that economic growth has a significant impact on energy consumption. In this context, there is a causal relationship between economic growth and energy consumption in the countries of Central Asia that are the subject of the study. In addition, foreign direct investment affects economic growth in selected countries of Central Asia, as well as in many other countries. On the other hand, there is a direct correlation between the growth rates observed in countries, and the rates of energy consumption they consume. These relations are still perceived today as indicators of development in Central Asia.

Keywords: Central Asia, Foreign Direct Investment, Economic Growth, Energy

HEGEL FENOMENOLOJİSİNDE DİNİN YERİ

THE PLACE OF RELIGION IN HEGEL'S PHENOMENOLOGY

Erdem Baykal

ÖZET

Bu bildiride amacımız Hegel düşüncesinde dinin yerini onun *Fenomenolojisi* üzerinden ele almak olacak. Genel olarak bakıldığında, dinin, özellikle toplumsal ve etik boyutunun Hegel açısından önemi çok belirgindir. Bunu gerek *Mantık Bilimi*'ni tanımlarken yaratılış öncesi saf ide olarak belirtmesinde, gerek *Hukuk Felsefesinde* devleti Tanrının yeryüzünde yürüyüşü olarak betimlemesinde görebiliriz. Bu tür örnekler çoğaltılabilir. Ama biz özellikle *Fenomenoloji*'nin bakış açısından Din düşüncesine eğilmek istiyoruz. Bundaki amacımız Tin ve Din arasındaki ilişkiyi tanımlamak olacak; Dini bir temsil biçimi olarak ele alan Hegel, Dini, Tinin saf özbilinci olarak tanımlar ve buna göre din olarak bilinç mutlak tinsel bir özün varlığının kesinliğine sahiptir. Tüm Fenomenolojinin Bilinç ve Özbilinç, Kesinlik ve Hakikat arasındaki ilişkiyi özdeşliğe getirme çabası olduğu düşünüldüğünde, Din bunun için atılmış en son adım olarak düşünülebilir; bilinç kendi hakikatini bir özbilinç olarak, bir kendilik olarak deneyimler. Buna karşılık Dini Bilinç temsile dayanır, zira onda bir aşkınlık söz konusudur. Bunun dışında Hegel'de Din, tam olarak Mutsuz Bilincin, Özbilinç bölümünde ayrılmış olarak bıraktığı Özsel-olan ve özsel-olmayan veya değişen ve değişmeyen arasındaki ayrımı ortadan kaldırır. Aşkınlık kalsa da, bu yüzden temsil unsuru devreye girse de, Dini Bilinç Mutlak Bilmeye giriş için gereken en son adımın atılmasını sağlar. Bu adım da bilincin kendi hakikatini bir kendilik olarak sezmesidir. Bundan başka Din, esasen bir uzlaşma olan Tin'in bu özelliğini daha açık olarak ortaya koyar; Ben'in Bizle, Biz'in Ben ile uzlaşması, Tinin esasını oluşturan kendi başkasında kendi özdeşliğinin kesinliğine ve hakikatine varması Dini Bilinç sayesinde gerçekleşir. Tüm bunların dışında, ayrıca Din konusunun Hegel'de Doğal Din, Sanat Dini ve Vahiy Dini olarak nasıl sınıflandırıldığı genel olarak anlatılacak ve bu anlatımla Hegelci Din düşüncesinin tam anlamına ulaşılmaya çalışılacaktır. Bunun Hegel için anlamı Vahiy Dinin, Mutlak Din olarak düşünülmesidir. Bu noktada tüm bu sürecin sonundaki bu Vahiy Dininin ayırt edici noktası da ortaya konmuş olacak.

Genel itibarıyla, ilk olarak Dinin, Tinin oluşumundaki yeri ve önemi, onun biçiminin analizi ve en nihayetinde de onun en üst biçimin analizi üzerinde duracağız. Bu şekilde Dini uzlaşımın özsel karakteri de ortaya çıkarılmış olacak; hakikatin kendilik olarak sezgisi...

Anahtar Kelimeler: Tin, Din, Özbilinç, Bilinç, Mutsuz Bilinç, Mutlak Bilme.

ABSTRACT

In this paper, our aim will be to discuss the place of religion in Hegel's thought through his Phenomenology. Generally, the importance of religion, especially its social and ethical dimensions, for Hegel is very clear. We can see this both in the definition of the Science of Logic as a pure idea before creation, and in the description of the state as God's march on earth in the Philosophy of Right. Such examples can be multiplied. But we want to focus on the idea of Religion, especially from the point of view of Phenomenology. Our aim in this will be to define the relationship between Spirit and Religion; treating religion as a form of representation, Hegel has defined it as the pure self-consciousness of the spirit. Also, consciousness as religion has the certainty of the existence of an absolute spiritual essence. If the real problem of Phenomenology is to reconcile consciousness with self-consciousness, certainty with truth, Religion becomes the most important step towards this goal; consciousness which experiences its own truth as a self-consciousness, as a self. Despite this, religious consciousness remains as a representation, because there is something that is transcendent. Apart from this, Religion in Hegel ensures the certainty of bringing into a unity the Essential and the non-essential, or the changing and unchanging, which the Unhappy Consciousness leaves separated in the Self-Consciousness section. Even if the transcendence remains, even if the element of representation comes into play, it is ultimately thanks to Religious Consciousness that consciousness intuits its own truth as a self. The Absolute Knowledge will be result of this intuition. It will also be explained in general how the Religion section is classified as Natural Religion, *Art* Religion and Revealed Religion in Hegel. With this classification we will have obtained the meaning and the truth of the Religion. That's to say, according to Hegel The Revealed Religion, as Absolute Religion, is the truth of the religious form. At this point, the distinctive point of this Revealed Religion at the end of this whole process will be revealed.

In general, we will first focus on the place and importance of Religion in the formation of Spirit, the analysis of its form and finally the analysis of its highest form. In this way, the essential character of the religious reconciliation will be revealed; the intuition of truth as self...

Keywords: Spirit, Religion, Self-Consciousness, Consciousness, Unhappy Consciousness, Absolute Knowledge.

GÜMÜŞ FİYATLARININ MAKİNE ÖĞRENMESİ YÖNTEMLERİ İLE TAHMİN EDİLMESİ

PREDICTION OF SILVER PRICES BY MACHINE LEARNING METHODS

Erhan Ergin

ÖZET

Eski çağlarda keşfedilen ve günümüze kadar yeraltından çıkarılmasına ve işlenmesine devam edilen az sayıda maden bulunmaktadır. Geçmişi oldukça eski dönemlere uzanan bu madenlerden birisi de gümüştür. Gümüşün en çok bilinen kullanım şekli takı, süs eşyası ve para üretimidir ancak elektronik, tıp, fotoğrafçılık gibi alanlarda daha yaygın kullanılmaktadır. Kullanım alanlarının çeşitlenmesi ile birlikte bazı endüstriyel faaliyetlerde girdi olarak yer almaya başlaması geçmişten beri kıymetli bir maden olan gümüşe karşı ilgiyi daha da artırmıştır. Gümüş tarihsel süreç içerisinde para birimi olma işlevini yerine getirerek ticarete de konu olmuştur. Gümüşün sadece üretimde değil finansal bir ürün olarak da ekonominin içerisinde yer alması bu madeni değerli bir emtia kılmaktadır. Finansal bir ürün olarak gümüş, günümüzde dünya genelinde en çok alım-satım yapılan emtialardan birisi konumundadır.

Finansal ürünlerin gelecekteki fiyatlarının tahmin edilmesi piyasada yer alan aktörler için oldukça önemlidir. Uluslararası piyasalarda belirlenen gümüş fiyatları da ilgili taraflarca merak edilen bir konudur. Bu çalışmada da makine öğrenme yöntemleri kullanılarak bir ons gümüşün spot piyasa fiyatının dolar cinsinden tahmin edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında değişkenlerin 02/01/2013-01/11/2022 tarihleri arasında ki günlük verileri alınmıştır. Uygulama kısmında girdi değişkenleri; Dow Jones Endeksi, ABD dolar endeksi, VIX endeksi, WTI ham petrol spot fiyatları ve ons altın spot fiyatları olarak yer almıştır. Ons gümüşün bir sonraki günlük spot piyasa kapanış fiyatı da çıktı değişkeni olarak kullanılmıştır. Verilerin analizi makine öğrenme yöntemlerinden olan doğrusal regresyon, destek vektör regresyonu, rastgele orman ve KNN (K-En Yakın Komşu) algoritmaları ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda analizde kullanılan yöntemler kıyaslanmış ve gümüş fiyatlarını tahmin etmede en başarılı algoritmanın rastgele orman algoritması olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gümüş, Emtia, Makine Öğrenmesi, Fiyat Tahmini

ABSTRACT

There are few mines that were discovered in ancient times and continue to be mined and processed until today. One of these mines, which dates back to ancient times is silver. The most well-known use of silver is in the production of jewelry, ornaments and money but it is more widely used in fields such as electronics, medicine and photography. With the diversification of usage areas it has started to take place as an input in some industrial activities and since the past the interest in silver which is a precious metal, has increased even more. Silver has been the subject of trade by fulfilling the function of being a currency in the historical process. The fact that silver is not only in production but also in the economy as a financial product makes this metal a valuable commodity. Silver as a financial product, is one of the most traded commodities worldwide today.

Forecasting the future prices of financial products is very important for the actors in the market. Silver prices determined in international markets are also a matter of curiosity by interested parties. In this study, it is aimed to predict the spot market price of one ounce of silver in dollars by using machine learning methods. Within the scope of the study, the daily data of the variables between 02/01/2013-01/11/2022 were taken. As input in the application part; Variables of Dow Jones Index, US dollar index, VIX index, WTI crude oil spot prices and ounce gold spot prices are included. The next day's spot market closing price of ounce silver is also used as output variable. The analysis of the data was carried out with linear regression, support vector regression, random forest and KNN (K-Nearest Neighbors) algorithms, which are machine learning methods. As a result of the study, the methods used in the analysis were compared and it was determined that the most successful algorithm in predicting silver prices was the random forest algorithm.

Keywords: Silver, Commodity, Machine Learning, Price Prediction

YEŞİL FİNANSTA GÜNCEL BİR KAVRAM: YEŞİL SİGORTACILIK VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

A CURRENT CONCEPT IN GREEN FINANCE: GREEN INSURANCE AND ITS TURKEY APPLICATIONS

Erhan Ergin

ÖZET

Dünyanın geleceğini tehdit eden çevresel riskler piyasa aktörlerinin gündeminde ki en ciddi meseledir. Günümüzde bireyler, devletler ve kuruluşlar karbon ayak izlerini azaltarak çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için projeler üretmektedirler. Bu projeleri hayata geçirebilmek ve finansal riskleri yönetebilmek için ise finans sektörüne ihtiyaç duyulmaktadır. Finans sektörü, dünyanın birçok ülkesinde bankacılık, varlık yönetimi ve sigortacılık gibi alt sektörleri aracılığıyla çevreye duyarlı projelere finansal çözümler sunabilmektedir. Sektörün yeşil finans olarak adlandırılan çalışmaları yeşil yatırımların devamlılığını sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Dünya genelinde yakın bir geçmişi olan yeşil finans piyasası Türkiye’de de giderek yaygınlaşmaktadır. Türkiye’de ki yeşil finansal ürünler göz önüne alındığında piyasanın finansman ürünleri üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Risk yönetim faaliyetleri sürdüren sigortacılık sektöründe ise yeşil ürünlerin ülkemiz pazarına sunulması oldukça yenidir.

Bu çalışma ile literatürde az ve yetersiz düzeyde yer aldığı düşünülen yeşil sigortacılık hakkında akademik çevrelerde farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Çalışmanın konusunu ülkemizde yeşil finansman uygulamalarında yeni yeni yer almaya başlayan yeşil sigortacılık ve Türkiye’de ki yeşil sigorta ürünleri oluşturmuştur. Çevre dostu yeşil sigortacılık ürünleri pazarlayan ve Türkiye’de faaliyet gösteren şirketler ise çalışmanın ana kütlesidir. Şirketlerin isimleri ve internet sitelerine ilişkin bilgiler Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun internet sitesinden elde edilmiştir. Bu kapsamda emeklilik, hayat ve hayat dışı gibi farklı branşlarda yer alan 66 şirket ile reasürans hizmeti veren 4 şirketin web siteleri incelenmiştir. Piyasaya sunulan yeşil sigorta ürünlerinin firmaların ürün portföylerinde oldukça sınırlı bir yere sahip olduğu görülmüştür. Sektördeki yeşil ürün faaliyetlerine kurumsal müşterilere sunulan ürünlerle başlanıldığı, bireysel çatı tipi güneş enerjisi paneli sigortasıyla da ilk defa bireysel müşteriler için ürün ortaya konulduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Finans, Yeşil Sigortacılık, Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

Environmental risks that threaten the future of the world are the most serious issue on the agenda of market actors. Today individuals, states and organizations are producing projects to ensure environmental sustainability by reducing their carbon footprints. In order to implement these projects and manage financial risks, the finance sector is needed. The finance sector can offer financial solutions to environmentally sensitive projects through its sub-sectors such as banking, asset management and insurance in many countries of the world. The studies of the sector called green finance has a critical importance in terms of ensuring the continuity of green investments. The green finance market, which has a close history around the world, is becoming more and more widespread in Turkey as well. Considering the green financial products in Turkey, it is possible to say that the market concentrates on financing products. In the insurance sector, which carries out risk management activities the introduction of green products to the market in our country is quite new.

With this study, it is aimed to raise awareness in academic circles about green insurance, which is thought to be low and insufficient in the literature. The subject of study is green insurance which has recently started to take place in green financing applications in our country and green insurance products in Turkey. Companies that marketing environmentally friendly green insurance products and operate in Turkey constitute the main population of the study. The names and website information of the companies were obtained from the website of the Insurance and Private Pension Regulation and Supervision Agency. In this context, the websites of 66 companies in different branches such as pension, life and non-life and 4 companies providing reinsurance services were examined. It has been determined that the green insurance products offered to the market have a very limited place in the product portfolios of the companies. It was determined that the green product activities in the sector started with the products offered to corporate customers and it was the first time that products were introduced for individual customers with individual roof type solar energy panel insurance.

Keywords: Green Finance, Green Insurance, Sustainability

BİTLİS'İN JEOÇEŞİTLİLİĞİ, JEOLOJİK MİRASI VE JEOPARK POTANSİYELİ

BİTLİS' GEODİVERSİTY, GEOLOGİCAL HERİTAGE AND GEOPARK POTENTIAL

Evrin Altun - Yıldırım Güngör - Yahya Çiftçi

ÖZET

Jeoçeşitlilik biyoçeşitliliğin abiyotik (canlı olmayan) karşılığı olarak tanımlanmaktadır. Basit olarak jeoçeşitlilik, Yeryuvarı'nın tamamı veya belirli bir kesiminde bulunan mineraller, kayalar, çökeller, fosiller, topraklar ve sudur. Ayrıca bu jeolojik oluşumlarda gelişmiş olan kıvrımlar, faylar, yer şekilleri, dağlar, volkanlar, buzullar, buzul gölleri, maden yatakları, mineraller, fosiller ve morfolojik unsurlar da jeoçeşitlilik kavramının içinde yer alır. Tüm bunlar bir dizi değişik jeolojik ve jeomorfolojik süreçler sonucunda oluşmuşlardır. Dolayısıyla Yeryuvarını oluşturan tüm jeolojik ögeler, jeoçeşitlilik olarak tanımlanmaktadır. Yer yuvarının 4.6 milyar yıllık yaşam süresinin herhangi bir döneminde meydana gelmiş, gerek oluşum, gerekse bulunuş şekli ile ender bir doğal anıt görünümünde olan ve korunmaya alınmazsa kısa sürede yok olacak bölge, kayaç, fosil, mineral ve yer şekilleri gibi oluşumlara ise jeolojik miras adı verilmektedir. Bu ender görülen oluşumların verecekleri mesaj açısından eşleri yoktur. Bu oluşumlar yok edildiğinde yeryuvarının geçmişiyle ilgili birçok bilgi de silinmiş olmaktadır. Bir bölgenin jeoçeşitliliği ve zengin jeolojik miras envanteri o bölgede bir Jeopark düzenleme şansını da doğurmaktadır. Jeoparklar; jeoçeşitliliği korumayı ve jeolojik mirası özellikle o bölgede yaşayan halka tanıtarak korumayı da amaçlar. Bunu yaparken de jeoturizm yoluyla bölgenin sürdürülebilir ekonomik kalkınmasını desteklemeyi hedefler. Bitlis ili oldukça zengin bir jeoçeşitliliğe sahiptir. Türkiye'nin en yaşlı kayaçlarını barındıran Bitlis Masifine ait metamorfik ve magmatik kayaçlar, ülkemizin en önemli iki stratovolkanı olan Nemrut ve Süphan volkanları, dünyanın en büyük ikinci sodalı gölü olan Van Gölü'nün varlığı, Ahlat- Adilcevaz yolu üzerinde yüzlek veren, burada daha önceden var olan ve kapanan bir okyanusun kalıntılarını temsil eden ofiyolitler bu jeoçeşitliliğin önemli kanıtlarıdır.

Bu bildiride Bitlis ilinin jeoçeşitliliği ve jeolojik miras envanteri tanıtılarak Bitlis ili sınırları içinde bir jeopark düzenlemesinin nasıl olacağı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Jeopark, Jeoçeşitlilik, Jeoloji Mirası

ABSTRACT

Geodiversity is defined as the abiotic (non-living) counterpart of biodiversity. In simple terms, geodiversity is the minerals, rocks, sediments, fossils, soils and water found in all or a particular part of the Earth. In addition, folds, faults, landforms, mountains, volcanoes, glaciers, glacial lakes, mineral deposits, minerals, fossils and morphological elements developed in these geological formations are also included in the concept of geodiversity. All these have been formed as a result of a series of different geological and geomorphological processes. Therefore, all geological elements that make up the Earth are defined as geodiversity. Geological heritage is defined as the formations such as regions, rocks, fossils, minerals and landforms that have occurred in any period of the earth's 4.6 billion years of life, have the appearance of a rare natural monument in terms of both its formation and its way of being, and will disappear in a short time if it is not protected. . These rare occurrences have no equal in terms of their message. When these formations are destroyed, a lot of information about the past of the earth is also deleted. The geodiversity and rich geological heritage inventory of a region also creates the chance to organize a Geopark in that region. Geoparks; It also aims to protect geo-diversity and protect the geological heritage by introducing it to the people living in that region. In doing so, it aims to support the sustainable economic development of the region through geotourism. Bitlis province has a very rich geodiversity. Metamorphic and magmatic rocks belonging to the Bitlis Massif, which contains the oldest rocks of Turkey, the two most important stratovolcanoes of our country, Nemrut and Süphan volcanoes, the presence of Lake Van, the second largest soda lake in the world, outcropping on the Ahlat-Adilcevaz road. Ophiolites, which represent the remains of an existing and closed ocean, are important evidence of this geodiversity.

In this paper, the geodiversity of the province of Bitlis and the geological heritage inventory will be introduced and how a geopark arrangement will be within the borders of the province of Bitlis will be discussed.

Keywords: Geopark, Geodiversity, Geological Heritage

TÜRKİYE’DE YOKSULLUK ALGISININ BİTLİS İLİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF POVERTY PERCEPTION IN TURKEY ON BITLIS PROVINCE

Ferit İzci - Berfin Göksoy Sevinçli

ÖZET

Günümüzün önemli sorunlarından biri olan yoksulluk; siyasal ve sosyal değişimler, ekonomik krizler, iklim değişikliği, kalkınmanın sağlanamaması gibi pek çok sebeple giderek görünür hâle gelmektedir. Temel ihtiyaçlara erişememe, sosyal dışlanma, işsizlik, insan onuruna yaraşır bir yaşamdan uzak olma, mahrumiyet hâli yoksulluğu genel olarak tanımlamaktadır. Günümüzde artan nüfus, kentleşme, göç, toplumun sürekli değişim ve gelişim içerisinde olması gibi sebeplerle çok çeşitli yoksulluk türleri görülmektedir. Yoksulluğun çözümünde zaman, mekân, coğrafya, kültür gibi değişkenler değerlendirilerek yoksulluğun tespit edilmesi için önemlidir. Zira çözüm geliştirebilmek ancak sorunun yeterince anlaşılabilmesi ile olabilir. Yoksulluk sosyal konuları da içermesi dolayısıyla bu sorunun anlaşılması için yalnızca ekonomik ve istatistikî verilerin kullanımı yeterli gelmeyecektir. Bu noktada vatandaşların yoksulluk düşüncesinin muhtevasının tespit edilmesi önem taşımaktadır.

İfade edilen bağlamda çalışmanın amacı, Bitlis’te yaşayan yerli halkın yoksulluk algısının ve çözüm önerilerinin ortaya koyulmasıdır. Amaç doğrultusunda çalışma, yoksullukla algısı ve bu algının arka planına odaklanması dolayısıyla nitel araştırma yöntemiyle desenlenmiştir. Bu kapsamda Bitlis merkezde yaşayan basit rastgele örnekleme tekniği ile ulaşılan farklı sosyoekonomik seviyeden toplam 95 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya konu olan Bitlis’in seçilme sebebi; Bitlis’in yoksulluk değerlendirmesinde önemli bir yeri olan gelir ve yaşam koşulları bölgesel araştırmasının 2021 verilerine göre, en düşük yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirli yer olan TRB2 Bölgesinin içerisinde yer almasıdır. Dolayısıyla Bitlis’te yoksullukla ilgili yerli halkın algısına odaklanması yoksulluğun toplumsal ve düşünsel boyutunu ortaya koyacağından daha yerinde çözüm önerilerinin geliştirilmesine imkân sağlayacaktır. Yoksulluğun düşünsel arka planını ortaya koyan çalışmanın önemi de burada saklıdır. Sonuç olarak çalışma, Bitlis’te yaşayan yerli halkın yoksulluk düşüncesi ve arka planına ilişkin yoksulluk sorununun çözümünü noktasında yapılacak tespitler ve çözüm önerilerine katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk algısı, Bitlis.

ABSTRACT

Poverty, which is one of the important problems of today; It is becoming increasingly visible due to many reasons such as political and social changes, economic crises, climate change, and lack of development. Inability to access basic needs, social exclusion, unemployment, being away from a life worthy of human dignity and deprivation define poverty in general. Today, various types of poverty are seen due to the increasing population, urbanization, migration, and the constant change and development of the society. It is important to determine poverty by evaluating variables such as time, space, geography and culture in the solution of poverty. Developing a solution can only be possible with a sufficient understanding of the problem. Since poverty also includes social issues, the use of economic and statistical data alone will not be sufficient to understand this problem. At this point, it is important to determine the content of the poverty thought of the citizens.

The aim of the study in the stated context is to reveal the poverty thought and solution proposals of the local people living in Bitlis. In line with the purpose, the study was designed with the qualitative research method as it focuses on the opinions about poverty and the background of these opinions. In this context, semi-structured interviews were conducted with a total of 95 people from different socio-economic levels, living in the center of Bitlis, reached by simple random sampling technique.

The reason for choosing Bitlis, which is the subject of the study; According to the 2021 data of the income and living conditions regional survey, which has an important place in the poverty assessment, Bitlis is located in the TRB2 Region, which has the lowest annual average equivalent household disposable income. Therefore, focusing on the opinions of the local people about poverty in Bitlis will reveal the social and intellectual dimension of poverty and will enable the development of more appropriate solution proposals. The importance of the study, which reveals the intellectual background of poverty, is also hidden here. As a result, the study will contribute to the determinations and solution proposals to be made at the point of solving the poverty problem related to the poverty thought and background of the local people living in Bitlis.

Keywords: Poverty, Perception of Poverty, Bitlis.

KİREÇ TAŞI TOZUNUN PUZOLAN OLARAK KULLANILDIĞI KENDİLİĞİNDEN YERLEŞEN BETONLARDA BASINÇ DAYANIMININ ZAMANA BAĞLI İNCELENMESİ

TIME-DEPENDENT INVESTIGATION OF COMPRESSIVE STRENGTH OF SELF-COMPACTING CONCRETES USING LIMESTONE POWDER AS POZZOLANS

Fethi İşsever

ÖZET

Bu çalışmada betonda temel bağlayıcı malzeme olan çimento yerine yüksek oranlarda Kireçtaşı tozu (KTT) eklenerek üretilen beton numunelerinin farklı yaşlarda mukavemet kazanım hızı araştırılmıştır. Betonda mukavemetin (dayanım) yeterince iyi olması öncelikle aranan temel özelliktir. Genelde basınç dayanımı iyi olan bir betonun hem dayanım hem de dayanıklılık özelliklerinin iyi olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Betonda erken yaş dayanımı 3 ve 7 günlük değerlerle ifade edilirken ileri yaş dayanımı 28 günlük ve daha sonraki dayanım değerleri ile ifade edilmektedir. Bu çalışmada 7-28-90 günlük ölçümlerle elde edilen değerlere bakılarak Kireçtaşı Tozu kullanımının hangi zaman aralığında mukavemete nasıl etki ettiği incelenmiştir. Çalışmada mineral katkısız kontrol numunesi ve çimento yerine %40-%50-%60 ve %70 KTT katkısı ikame edilerek ölçümler yapılmıştır. Çalışmada kullanım kılavuzunun belirttiği oranlarda polikarboksilat temelli süperakışkanlaştırıcı kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda belli bir optimum değere kadar Kireçtaşı tozunun kullanımının beklenen dayanım değerlerini elde etmede yeterli olduğu belli bir orandan fazla kullanımın ise dayanım değerini düşürdüğü ancak elde edilen mukavemet değerinin betonun kullanıldığı bazı alanlarda yeterli olduğu görülmüştür. Optimum dozajda KTT kullanımının betonda mukavemeti artırdığı gözlenmiştir. Bu da mineral katkı ve akışkanlaştırıcının birlikte kullanımının betondaki boşlukları azalttığını, işlenebilirliği artırdığını ve hidrasyonu güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. KTT ikamesinin betonda agregayı birbirine bağlayan C-S-H bağlarının oluşumuna kısmi katkıda bulunduğu anlaşılmıştır. Yeterli kür şartlarının oluşturularak saklandığı numuneler incelendiğinde KTT kullanımının 90 güne kadar hidrasyonu devam ettirdiği bunun sonucunda betonun mukavemet kazanmaya devam ettiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kireç Taşı Tozu, Basınç Dayanımı, Polikarboksilat, Süperakışkanlaştırıcı, Kendiliğinden Yerleşen Beton

ABSTRACT

In this study, the change in the strength gain rate of concrete samples produced by adding Limestone powder (LSP) at high rates instead of cement, which is the basic binding material in concrete, over time was investigated. In general, it has been demonstrated by previous studies that a concrete with good compressive strength has both strength and durability properties. In concrete, the early age strength is expressed with values of 3 and 7 days, while the advanced age strength is expressed with the strength values of 28 days and later. In this study, the effect of the use of Limestone Powder on the strength depending on time was investigated in the light of the values obtained with 7-28-90-day measurements. In the study, control samples without mineral additives were produced and the measurements were repeated by replacing the cement with 40%-50%-60% and 70% LSP additives. In the study, polycarboxylate-based superplasticizer was used at the rates specified by the user manual. As a result of the study, it has been seen that the use of Limestone powder up to a certain optimum value is sufficient to obtain the expected strength values, while using more than a certain rate reduces the strength value, but even the low strength value obtained is sufficient in some areas where concrete is used. It has been observed that the use of LSP at optimum dosage increases the strength of concrete. This shows that the combined use of mineral additives and plasticizers reduces porosity in concrete, increases workability and strengthens hydration. It has been understood that the LSP substitution partially contributes to the formation of C-S-H bonds that bind the aggregate to each other in concrete. According to the measurements of the samples in which adequate curing conditions were created and stored, it was observed that the use of LSP continued hydration up to 90 days, and as a result, the concrete continued to gain strength.

Keywords: Limestone Powder, Compressive Strength, Polycarboxylate, Superplasticizer, Self Compacting Concrete

YÜKSEK ORANLARDA KİREÇTAŞI TOZU KULLANIMININ KENDİLİĞİNDEN YERLEŞEN BETONLARIN EĞİLMEDE ÇEKME DAYANIMINA ETKİSİNİN UZUN SÜRELİ KÜR ŞARTLARINDA ARAŞTIRILMASI

TIME-DEPENDENT INVESTIGATION OF FLEXURAL-TENSILE STRENGTH OF SELF-COMPACTING CONCRETES USING LIMESTONE POWDER AS POZZOLANS

Fethi İşsever

ÖZET

Bu çalışmada, betonda temel bağlayıcı malzeme olan çimento yerine kısmen yüksek oranlarda Kireçtaşı Tozu (KTT) ikame edilerek üretilmiş beton numunelerinin eğilmede çekme mukavemeti kazanım hızına KTT oranının etkisi araştırılmıştır. Betonda mukavemetin iyi olması istenen en temel özelliktir fakat bununla birlikte çoğu yerde eğilme dayanımı da en az basınç dayanımı kadar önemlidir. Özellikle deprem yükünün etkin olduğu durumlarda ve büyük açıklıkların az kolonla geçilmek istendiği yerlerde eğilmede çekme dayanımının yüksek olması istenir. Bu çalışmada 7-28-90 günlük ölçümlerle elde edilen değerlere bakılarak KTT'nin pozolan olarak kullanımının, çekme dayanımına hangi zaman aralığında ne miktarda etki ettiği araştırılmıştır. Çalışmaya başlarken kontrol numunesi olarak mineral katkısız çimento bağlayıcı olarak kullanılmıştır. KTT ikameli numunelerde ise çimento yerine %20-%30-%40 ve %50 oranlarında KTT eklenmiştir. Akışkanlaştırıcı olarak kullanım kılavuzunun belirttiği oranlarda polikarboksilat temelli süperakışkanlaştırıcı kullanılmıştır. Literatür araştırmalarında eğilmede çekme dayanımı için genellikle lif kullanılan çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı lif kullanılmaksızın mineral katkı ve akışkanlaştırıcı katkı kullanarak KYB'lerde çekme dayanımının zamana bağlı olarak değişimini incelemektir. Yapılan çalışmalar sonucunda KTT kullanımının kısa dönemde sadece çimento kullanımına göre daha düşük değerler verdiği görülmüştür. Mineral katkı olarak KTT kullanımının uzun dönemde eğilmede çekme dayanımını önemli oranda yükselttiği belirlenmiştir. Bunun sebebinin betonda bağ kuvvetlerini oluşturan C-S-H bağlarının pozolan etkisiyle artması olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kireç Taşı Tozu, Eğilmede Çekme Dayanımı, Polikarboksilat, Süperakışkanlaştırıcı, Kendiliğinden Yerleşen Beton

ABSTRACT

In this study, the change in the Flexural Tensile Stress (FTS) gain rate of concrete samples produced by adding Limestone powder (LSP) at high rates instead of cement, which is the basic binding material in concrete, over time was investigated. High compressive strength in concrete is the most basic property desired, but in most places, flexural strength is at least as important as compressive strength. It is desirable to have a high tensile strength in bending, especially in cases where earthquake load is effective and where large spans are desired to be crossed with few columns. In this study, the effect of using LSP as a pozzolan on the tensile strength was investigated over time by looking at the values obtained with 7-28-90 ages. At the beginning of the study, cement without mineral additives was used as a binder in the control samples. In the samples with LSP substituted, 20%-30%-40% and 50% LSP was added instead of cement. Polycarboxylate-based superplasticizer was used as the plasticizer at the rates specified by the user manual. In the literature, studies that generally use fiber for flexural tensile strength come to the fore. The aim of this study is to examine the time-dependent variation of tensile strength in Self Compacting Concretes (SCC) using mineral additives and plasticizer additives without the use of fiber. As a result of the studies, it has been seen that the use of LSP gives lower values in the short term than the use of only cement. It was determined that the use of LSP as a mineral additive significantly increased the flexural tensile strength in bending in the long term. It has been determined that the use of LSP as a mineral additive significantly increases the flexural tensile strength in the long term. It has been understood that the reason for this is the increase of C-S-H bonds, which form the bond strengths in concrete, with the effect of pozzolan

Keywords: Limestone Powder, Flexural-Tensile Strength, Polycarboxylate, Superplasticizer, Self Compacting Concrete

YENİ TİP INSERT UÇ İLE AL6061 MALZEMEYE BİLYELİ PARLATMA YÖNTEMİ UYGULANMASI VE YÜZEY ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

APPLICATION OF BALL POLISHING METHOD TO AL6061 MATERIAL WITH NEW DESIGNED INSERT TYPE AND INVESTIGATION OF SURFACE PROPERTIES

Feyza Aydın - Oktay Adıyaman

ÖZET

Haddeleme işlemi, iş parçası yüzeylerinin talaş kaldırılmadan ezilmek suretiyle işlenmesi tekniğine verilen isimdir. Bu işlem elde edilen yüzeyin kalitesini (yüzey pürüzlülüğünün iyileşmesi) arttırmakta ve malzemeye ait mekanik özelliklerin de (sertleşme, aşınma direnci, yorulma direnci) iyileşmesini sağlamaktadır. Bu çalışmada, ezerek haddeleme yönteminde malzemeye ait yüzey özelliklerinin iyileştirilmesi, malzemeden istenilen özelliklerin sağlanması ve daha parlak bir yüzey elde edilmesi amacıyla yeni bir tip uç modeli tasarlanması ve tasarımı yapılan bu ucun farklı kombinasyonlardaki ve parametrelerdeki tornalama uygulamalarında kullanılarak performansı incelenmiştir. Çalışmada WNMG insert uç modeli baz alınarak uç radüsüne sahip ezici tip uç imal edilerek, farklı parametreler kullanılmış ve haddeleme işlemi yapılmıştır. Deneylerde Al 6061-T6 alüminyum malzemesi kullanılmış ve tüm tornalama işlemleri CNC torna tezgahının da yapılmıştır. 143 , 330 , 495 N haddeleme kuvveti, 0.04 , 0.08 , 0.12 mm/dev ilerleme, 400 , 600 , 800 dev/dak devir sayısı kullanılmıştır. Tüm tornalama işlemlerinde düz tornalama, konik tornalama ve kontürlü eğri tornalama şeklindeki tornalama yöntemleri Al6061 parçalara uygulanarak elde edilen tüm yüzeyler üzerindeki yüzey pürüzlülükleri ve yüzeylerde oluşan yüzey tabakaları tribolojik olarak incelenmiştir. Çalışmanın en önemli ayırdedici özelliği mevcut standart tornalama katerlerine uyumlu, kolayca değiştirilebilen bir uç tipi elde edilmesi ve elde edilen bu tasarım şeklinin endüstride kullanımı ile verimli ve ergonomik bir alternatif oluşturmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Parlatma işlemi, Al6061, Parlatma parlatma, Yüzey pürüzlülüğü, Mikro sertlik

ABSTRACT

The ball brushing process is the technique of processing the workpiece surfaces by crushing them without removing chips. This process increases the quality of the obtained surface (improvement of surface roughness) and improves the mechanical properties of the material (hardening, wear resistance, fatigue resistance). In this study, a new type of insert model was designed in order to improve the surface properties of the material, to provide the desired properties from the material and to obtain a brighter surface in the roll rolling method, and the performance of this designed insert in turning applications with different combinations and parameters was examined. In the study, the WNMG insert model, with the base technology insert Radius was manufactured, used in all different areas and all turning operations were performed on the CNC lathe. Al 6061-T6 aluminum material was used in the experiments and all turning operations were performed on a CNC lathe. Rolling force of 143 , 330 , 495 N, 0.04, 0.08, 0.12 mm/rev feed, 400 , 600 , 800 rev/min speed was used. Surface roughnesses on all surfaces and surface layers formed on all surfaces obtained by applying straight turning, taper turning and contoured curve turning turning methods to Al6061 parts in all turning operations were examined tribologically. The most important distinguishing feature of the study is to obtain an easily replaceable insert type compatible with existing standard turning tools and to create an efficient and ergonomic alternative with the use of this design form in the industry.

Keywords: Burnishing process, Al6061, Burnishing polishing, Surface roughness, Micro hardness

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ BATICILIK İLKESİNİN SERÜVENİ: CUMHURİYET VE AB ÜYELİK SÜRECİ ÖRNEKLERİ

THE ADVENTURE OF THE WESTERNING PRINCIPLE OF TURKISH FOREIGN POLICY: EXAMPLES OF THE REPUBLIC AND EU MEMBERSHIP PROCESS

Fuat Bozyel

ÖZET

Bu araştırmanın temel konusunu Türk dış politikasının uzun yıllardır temel ilkelerinden birisi olan batıcılık ilkesi oluşturmaktadır. Araştırma bu temel konu bağlamında batıcılık ilkesini cumhuriyet ve AB üyelik süreçleri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Türk dış politikasını belirleyen statükoculuk gibi farklı ilkeler bulunmakla birlikte bu araştırma batıcılık ilkesinin irdelenmesiyle sınırlıdır. Batı ya da batıcılık düşüncesi literatürde temel olarak iki şekilde karşılık bulmaktadır. Bu karşılıklardan birincisini sosyal ve siyasal yaşam değerini ise ekonomik yaşam oluşturmaktadır. Ekonomik olarak birbirine destek veren ülkelerin içinde liberal bir şekilde yer almak, sosyal ve siyasal anlamda ise demokratik ve laik bir tutum.

Türk Dış politikasının batıcılık ilkesi bağlamındaki kökleri Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı Devleti'nde ise Lale Devrine kadar geriye götürülebilecek bir ilkedir. Batıcılık ilkesinin tarihsel boyutunu siyasal somutluk bağlamında Jön Türkler, Tanzimat ve İttihat-Terakki geleneğine götürülebilmektedir. Batıcılığın sosyoekonomik boyutu ise hem teknoloji üretme bağlamında kendisini göstermiş hem de iktisadi anlamda liberalizm olarak kendisini göstermiştir. Batıcılık Türk düşüncesinin aydın boyutunda da kendisini göstermiş ve entelektüel kesimde batıcı düşünceden beslenmiştir.

Araştırma batıcılık ilkesinin incelenmesi Cumhuriyetin ilanı süreci ve AB üyelik sürecinin incelenmesiyle sınırlıdır. Nitekim görüldüğü üzere Batıcılık Türk düşüncesinde kökleri eskilerde olan bir ilke olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte araştırma batıcılık ilkesinin tarihsel izleği ve sürülmektedir. Araştırmada siyasi-politik ekonomik hedefler batıcılık ilkesi bağlamında değerlendirildiğinde benzer beklentilerin AB üyelik sürecinin de bir parçası olduğu görülmektedir. AB süreci Türkiye adına tıkanan bir süreci ifade etse de bu araştırma bağlamında dikkat çekilmek istenen temel amaç AB sürecinin tarihsel batıcılık

kökenlerine olan bağlılığının vurgulanmasıdır. AB batıcılık ilkesi bağlamında somut bir kuruma dönüşmüş olduğundan batıcılık demek bir anlamda AB'nin kendisini bürünmüştür. Ancak bu durum Türk dış politikasının batıcı ilkesinin sadece AB olmadığını Cumhuriyetçi temellerinin de olduğunun açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Sonuç olarak tarihsel olarak cumhuriyet düşüncesinin kendisi de güncel siyasette görülen AB süreçlerinde de batıcı ilkenin izleklerini görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Batıcılık, Cumhuriyet, AB Üyeliği.

ABSTRACT

The main subject of this research is the principle of westernism, which has been one of the basic principles of Turkish foreign policy for many years. In the context of this basic subject, the research aims to examine the principle of westernism in the context of the republic and EU membership processes. Although there are different principles such as the status quo that determine Turkish foreign policy, this research is limited to examining the principle of westernism. The idea of the West or westernism finds its response in the literature in two ways. The first of these responses is social and political life and the other is economic life. Being a liberal in countries that support each other economically is a democratic and secular attitude in social and political terms.

The roots of Turkish foreign policy in the context of the principle of westernism can be traced back to the Ottoman Empire and to the Tulip Era in the Ottoman Empire. The historical dimension of the principle of westernism can be taken to the tradition of the Young Turks, Tanzimat and Union and Progress in the context of political concreteness. The socio-economic dimension of westernism, on the other hand, showed itself both in the context of producing technology and as liberalism in the economic sense. Westernism also showed itself in the intellectual dimension of Turkish thought and fed from westernist thought in the intellectual section.

The research is limited to the examination of the principle of westernism, the proclamation of the Republic and the EU membership process. As a matter of fact, Westernism comes to the fore in Turkish thought as a principle that has its roots in ancient times. However, the research is continuing the historical trajectory of the principle of westernism. When the political-political-economic goals in the research are evaluated in the context of the principle of westernism, it is seen that similar expectations are also a part of the EU membership process. Even though the EU process expresses a blocked process for Turkey, the main purpose to be drawn attention in the context of this research is to emphasize the commitment of the EU process to its historical westernist roots. Since the EU has turned into a concrete institution in the context of the principle of westernism, westernism has in a sense embodied the EU itself. However, this situation makes it necessary to explain that the western principle of Turkish foreign policy is not only the EU, but also the Republican basis. As a result, it is possible to see the traces of the westernist principle in the EU processes, which are historically seen in the idea of the republic itself and in current politics.

Keywords: Foreign Policy, Westernism, Republic, EU Membership.

EKONOMİK VE SOSYAL KALKINMA BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARI

PUBLIC EXPENDITURES IN TURKEY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT

Gökhan Talu

ÖZET

Ekonomik büyümenin ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği fikri bilimsel alanda tartışılmaktadır. Üretilen tüm mal ve hizmetlerin temelinde üretim faktörleri (emek, toprak, sermaye, girişimcilik) yer almaktadır. Her ekonomideki üretim faktörleri hem kamu ekonomisi hem de özel ekonomi tarafından kullanılmaktadır. Bu üretim faktörlerinin dolayısıyla kıt olan bu kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması nasıl gerçekleştirilecektir? Kıt olan bu faktörlerin temel amacı insan ihtiyaçlarını karşılamaktır. İnsan ihtiyaçları karşılamada özel ekonomide serbest piyasa mekanizması (arz-talep) geçerli iken; kamu ekonomisinde ise siyasal karar mekanizması (toplumsal fayda) geçerlidir. Özel ekonomide üreticiler kar maksimizasyonu, tüketiciler ise fayda maksimizasyonu ile hareket ettiklerinden, üretim faktörlerinde ve kıt olan kaynakların tüketiminde etkinlik sağlanacaktır. Kamu ekonomisinde ise; kamu kurum-kuruluşlarında (kamu iktisadi kuruluşları hariç) kar amacı güdülmez. Bu bağlamda siyasal karar birimlerinin ve bürokratların kıt olan bu kaynakları, kamu harcamaları adı altında en uygun şekilde dağılımını ve kullanımını nasıl gerçekleştireceklerdir?

Ekonomik büyüme; bir ülkedeki üretim hacmindeki niceliksel artıştır. Dolayısıyla ekonomik büyüme sayısal bir kavramdır. Ekonomik kalkınma; üretilen malların ve hizmetlerin kalitesini, üretim işletmelerinin iyileştirilmesi ve toplumun yaşam standartlarındaki artışları, toplumun refah artışını, yani niteliksel artışları ifade etmektedir. Sosyal kalkınma ise; ekonomik büyüme (kalkınma) ile birlikte toplumun her yönüyle (eğitim, sağlık, gelir, çevre, alt yapı-üst yapı vb.) asgari yaşam koşullarının oluşmasıdır. Üretim faktörleri araçlarıyla gerçekleştirilen tüm kamu harcamalarında devletin, ekonomik büyüme ile ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkısı kaçınılmaz olacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye’de; elindeki üretim faktörleri ile kamu ekonomisi tarafından kullanılan kamu harcamalarının optimum düzeyde kullanılması yer almaktadır. Yani yapılacak her kamu harcamasında en önemlisi ve en öncelikli olan devletin yani toplumun faydasını maksimize etmektir. Bu bağlamda ekonomik kalkınmanın rasyonel sonuçları ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Üretim Faktörleri, Büyüme, Kalkınma, Kamu Ekonomisi

ABSTRACT

The idea that the state should intervene in the economy for the realization of economic growth and economic development is discussed in the scientific field. Factors of production (labor, land, capital, entrepreneurship) are the basis of all produced goods and services. Factors of production in every economy are used by both the public economy and the private economy. How will the efficient use of these production factors and therefore these scarce resources be achieved? The main purpose of these scarce factors is to meet human needs. While the free market mechanism (supply-demand) is valid in the private economy in meeting human needs. In the public economy, the political decision mechanism (social benefit) is valid. Since producers act with profit maximization and consumers act with utility maximization in a private economy, efficiency will be achieved in the consumption of production factors and scarce resources. In the public economy; there is no profit motive in public institutions-organizations (except for public economic institutions). In this context, how will the political decision units and bureaucrats distribute and use these scarce resources in the most appropriate way under the name of public expenditures?

Economic growth; It is the quantitative increase in the volume of production in a country. Therefore, economic growth is a numerical concept. economic development; It expresses the quality of the goods and services produced, the improvement of production enterprises and the increase in the living standards of the society, the increase in the welfare of the society, that is, the qualitative increases. Social development is; It is the formation of minimum living conditions in every aspect of society (education, health, income, environment, infrastructure-superstructure, etc.) together with economic growth (development). In all public expenditures made by means of production factors, the contribution of the state to economic growth and economic and social development will be inevitable.

In this study, in Turkey; Optimum utilization of the production factors at hand and the public expenditures used by the public economy. In other words, the most important and top priority in every public expenditure to be made is to maximize the benefit of the state, that is, the society. In this context, rational results of economic development will emerge.

Keywords: Turkey, Factors of Production, Growth, Development, Public Economy

100 TEV ENERJİLİ PROTON-PROTON ÇARPIŞTIRICISI VE BÜYÜK HADRON ÇARPIŞTIRICISINDA ANOMAL HİGGS BAĞLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF ANOMALOUS HIGGS COUPLINGS AT THE LARGE HADRON COLLIDER AND AT PROTON-PROTON COLLIDER WITH 100 TEV ENERGY

Gülistan Akkaya Selçin

ÖZET

Foton indüklü süreçler yani γp ve $\gamma\gamma$, LHC ve 100 TeV enerjili proton-proton çarpıştırıcısı gibi çeşitli çarpıştırıcılarda çalışılmaktadır. Bu süreçlerin önemlerinden biri anomal Higgs bağlaşımlarını ölçmeyi sağlamalarıdır. Anomal Higgs bağlaşımları; kütle üretim mekanizması ve elektrozayıf simetri kırılması mekanizması için test zemini oluşturmaktadır. 100 TeV enerjili proton-proton çarpıştırıcısında ve LHC’de anomal $H\gamma\gamma$ ve $HZ\gamma$ bağlaşımlarını ölçmek için $pp \rightarrow p\gamma p \rightarrow pHqX$ sürecinin potansiyeli incelendi. Anomal Higgs bağlaşımları üzerindeki sınırlar %95 güvenilirlik düzeyinde elde edildi. Analizler çeşitli integre edilmiş luminositeler ve çeşitli senaryolar için yapıldı. Sonrasında bu sonuçlar karşılaştırıldı. Model bağımsız efektif Lagranjiyen yaklaşımı kullanıldı ve Higgs bozonlarının ayar bozonlarıyla etkileşmesini içeren altı boyutlu operatörler cinsinden ifade edildi.

Anahtar Kelimeler: Foton İndüklü Süreç, Anomal Higgs Bağlaşımı, Büyük Hadron Çarpıştırıcısı, 100 TeV Proton-Proton Çarpıştırıcısı

ABSTRACT

Photon induced processes, namely γp and $\gamma\gamma$, have been studied in various colliders like Large Hadron Collider (LHC) and proton-proton collider with 100 TeV energy. One of the importance of these processes is that they allow for probing the anomalous Higgs couplings. The anomalous Higgs couplings constitute a testing ground for electroweak symmetry breaking (EWSB) mechanism and mass production mechanism. The potential of the $pp \rightarrow p\gamma p \rightarrow pHqX$ reaction to probe anomalous $H\gamma\gamma$ and $HZ\gamma$ couplings at the LHC and at

proton-proton collider with 100 TeV energy have been examined. Sensitivity bounds on anomalous Higgs couplings have been obtained at %95 confidence level. The analyses have been done for various integrated luminosities and for different scenarios Then the results of them have been compared. Model-independent effective Lagrangian approach have been used and the Higgs boson couplings to gauge bosons have been examined by dimension-six operators.

Keywords: Photon Induced Process, Anomalous Higgs Couplings, Large Hadron Collider Proton-Proton Collider with 100 TeV Energy.

KRONİK AKTİF GASTRİT İLAÇLARININ KEMOMETRİK TAYİNİ

CHEMOMETRIC DETERMINATION OF CHRONIC ACTIVE GASTRITIS DRUGS

Hayrettin Bulum - Güzide Pekcan Ertokuş

ÖZET

Kronik aktif gastrit ve peptik ülser hastalığında patojenik rolü olan *Helicobacter pylori*'nin (HP) yok edilmesinde kullanılan klaritromisin, amoksisilin ve lansoprazol ajanlarının eş zamanlı spektrofotometrik tayini kemometrik olarak yapılmıştır. *Helicobacter pylori* (HP) olduğundan dörtlü ilaç kombinasyonları ile tedavi sağlanmaktadır. Bu nedenle, üç ilaç bileşiğinin yeni bir kombinasyonunda kemometrik yöntemin avantajlarını kullanarak kantitatif belirlemeler yapmak bizim için uygundur. Kemometri programı ile ilaç endüstrisinde kullanılan geleneksel yöntemlere göre alternatif, daha hızlı ve daha az maliyetli bir yöntem geliştirilmiştir. Kemometrik tekniklerle, karmaşık sistemler bile herhangi bir ön ayırma olmaksızın spektrofotometrik olarak analiz edilebilir ve bu basitlik, *Helicobacter pylori*'nin (HP) eradikasyonu için kullanılan klaritromisin, amoksisilin ve lansoprazol ajanlarının aynı anda tanımlanması için bu basitliği kullanarak istatistiksel olarak daha güvenilir sonuçlar vermektedir. İstatistiksel hesaplamaları yapmak için tüm konsantrasyon ve absorbans verilerinin analizinde Minitab 17 programı (İnova, Ankara, Türkiye) kullanılmıştır. Minitab istatistiksel analiz yazılımıdır. İstatistiksel araştırmaya ek olarak, istatistik öğrenmek için de kullanılabilir. Yöntemlerin geçerliliği için klasik en küçük karelerin ortalama geri kazanımları (%) ve standart sapması hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klaritromisin, Amoksisilin, Lansoprazol, Kemometri.

ABSTRACT

Simultaneous spectrophotometric determination of clarithromycin, amoxicillin and lansoprazole agents used for the destruction of *Helicobacter pylori* (HP), which has a pathogenic role in chronic active gastritis and peptic ulcer disease, has been carried out chemometrically. Since *Helicobacter pylori* (HP), Treatment is provided using quadruple drug

combinations. For this reason, it is convenient for us to make quantitative determinations by using the advantages of the chemometric method in a new combination of three drug compounds. With the chemometry program, an alternative, faster and less costly method has been developed than the conventional methods used in the pharmaceutical industry. With chemometric techniques, even complex systems can be analyzed spectrophotometrically, without any pre-separation, resulting in statistically more reliable results using this simplicity for the simultaneous identification of clarithromycin, amoxicillin and lansoprazole agents used for eradication of *Helicobacter pylori* (HP). In the analysis of all the concentration and absorbance data to perform statistical calculations Minitab 17 program (Inova, Ankara, Turkey) was used. Minitab is statistical analysis software. In addition to statistical research, it can also be used to learn statistics. Mean recoveries (%) and standard deviation of the classic least squares was calculated for the validation of the methods. The acquired results were statistically compared each other.

Keywords: Clarithromycin, Amoxycillin, Lansoprazole, Chemometry.

EBU'L-HASEN EL-VĀNĪ EL-AḤLĀTĪ'NİN HAYATI

THE LIFE OF ABU'L-HASAN AL-WĀNĪ AL-AKHLATĪ

Halil Kaya

ÖZET

Bu çalışmada hadisleri sema yoluyla alıp sonraki nesillere aktaran âlimlerden biri olan Ali b. Ömer el-Vānī el-Aḥlātī ele alınacaktır. Bildiride söz konusu âlimin hayatı, seyahat ettiği yerler, hocaları ve talebelerine temas edilecektir. Künye ve nisbeleriyle birlikte tam adı şöyledir: Ali b. Ömer b. Ebī Bekr Ebu'l-Hasen Nureddīn el-Vānī el-Aḥlātī. Ayrıca Ebu'l-Hasen, Mısır'da yaşadığı için kaynaklarda el-Mısırī olarak da kaydedilmiştir. İbnu's-Şalāh olarak da bilinen Ebu'l-Hasen el-Vānī, kitaplarda el-Muhaddis, el-Musnid, eş-Şeyh, es-Sāliḥ ve es-Sūfī gibi vasıflarla tanıtılmıştır. Ebu'l-Hasen el-Vānī, Hicri 635'te doğmuştur. Pazar günü 18 Muharrem 727'de ise 92 yaşında vefat etmiştir. Ömrünün sonlarında görme kaybı yaşamış, ancak tedavi olduktan sonra tekrar iyileşmiştir. Ebu'l-Hasen el-Vānī'den Mısırlılar birçok hadisi nakletmişlerdir. Kendisi ise Şerefuddīn Muhammed b. Ebī Fadl el-Mursī ve Şadrüddīn Hasan b. Muhammed el-Bekrī'den Müslim'in *Saḥīḥ*'i'ni sema yoluyla almıştır. Sema metodu ile aldığı eserleri talebelerine rivayet etmiştir. Ebu'l-Hasen'in hocalarından bazıları ise şunlardır: Abdulvahhab b. Revāc, Ahmed b. 'Alī b. 'Abdilkāfī ve Silefī'nin torunu Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Mekkī. Kendisine İbn Seyyidu'n-Nās, Ebū Abdillāh Alāüddīn Moğultay b. Kılıç el-Ḥikrī, Muhammed b. Abdullatif b. Yahya Ebu'l-Feth el-Ḥazracī es-Sübkī, Meryem bint Ahmed b. Alī gibi muhaddisler talebe olmuşlardır. Ebu'l-Hasen el-Vānī, Kahire'de ders vermiş ve Kahire'de Silefī'nin öğrencilerinden sema yoluyla en son hadis nakleden kişidir. Kaynaklarda kaydedilen verilere göre Ebu'l-Hasen el-Vānī'nin hayatının çoğu Kahire'de geçmiştir.

Anahtar kelimeler: *Hadis, Ebu'l-Hasen, Van, Ahlat, Müslim*

ABSTRACT

In this study, we will discuss Ali b. Omar al-Wānī al-Akhātī, one of the scholars who took the hadiths through sema and passed them on to the next generations. In this paper, his life, the places he had traveled, his teachers and students will be treated. The full name, together with the imprint and relative, is as follows: 'Alī b. Omar b. Abu Bakr Abu'l-Hasan Nur al-Din al-Wānī al-Akhlatī. In addition, Abu'l-Hasan's name was also recorded in the

sources as al-Misri, since he had lived in Egypt. Abu'l-Hasan al-Wānī, also known as Ibn al-Salah, was introduced in the books with qualities such as al-Muhaddis, al-Musnid, ash-Shaykh, as-Saliḥ and as-Sūfī. According to Hijri calender, Abu'l-Hasan al-Wānī was born in 635. He died on Sunday, 18 Muharram 727, at the age of 92. Towards the end of his life he became blind, but after a treatment he was recovered. The Egyptians transmitted many hadiths from Abu'l-Hasan al-Wānī. He had received, through sema, the Sahih of Muslim from Sharafuddin Muhammad b. Abi Fadl al-Morsi and Sadruddin Hassan b. Muhammad al-Bakri. He has narrated the works that he received through sema method, to his students. Some of Abu'l-Hasan's teachers are as follows: Abd al-Wahhab b. Revac, Aḥmad b. 'Alī b. 'Abd al-Kāfī and Abu'l-Kasim Abd al-Rahman b. Makki, descendant of Silafī. His students are as follows: Ibn Sayyid al-Nas, Abu Abd Allah Alauddin Mogultay b. Kiliç al-Ḥikri, Muhammad b. Abd al-Latif b. Yahya Abu'l-Fath al-Ḥazraji as-Subki, Maryam bint Ahmad b. 'Ali. Abu'l-Hasan al-Wānī had thought at Cairo and Abu'l-Hasan al-Wānī had thought at Cairo and he was among the last students of Silafī, whom hadith had transmitted through sema. According to written sources he had mostly lived in Cairo.

Keywords: *Hadiht, Abu'l-Hasan, Wān, Akhlāt, Müslim*

YOĞUNLUK DAĞILIMLARINA BAĞLI OLARAK ^{19}F FÜZYON REAKSİYONLARININ ANALİZİ

ANALYSIS OF ^{19}F FUSION REACTIONS DEPENDING ON DENSITY DISTRIBUTIONS

Hüseyin Çın - Murat Aygün

ÖZET

Çekirdeklerin sahip oldukları yoğunluk dağılımları nükleer reaksiyonlarının analizinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda çekirdeklere ait farklı yoğunluk dağılımları literatürden elde edilebilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da hangi yoğunluk dağılımının daha iyi sonuç verdiğinin belirlenmesi önemli olmaktadır. Bu amaçla çalışmamızda ^{19}F çekirdeğinin farklı yoğunluk dağılımlarını inceliyoruz. Bunun için ^{19}F füzyon reaksiyonlarının tesir kesitlerini Woods-Saxon tipi sanal potansiyel ile birlikte ^{19}F çekirdeğinin farklı yoğunluk dağılımları için elde edilen reel potansiyeller yardımıyla optik model kapsamında hesaplıyoruz. Teorik sonuçları hem birbirleriyle hem de bir boyutlu Wong formülüyle elde edilen sonuçlarla karşılaştırıyoruz. Bunun sonucu olarak da ^{19}F füzyon reaksiyonlarının analizinde kullanılacak alternatif yoğunluk dağılımları öneriyoruz.

Anahtar Kelimeler: Füzyon Reaksiyonu, Yoğunluk Dağılımı, Optik Model, Double Folding Model

ABSTRACT

Density distributions of nuclei have an important place in the analysis of nuclear reactions. In this context, different density distributions of nuclei can be obtained from the literature. As a result, it is important to determine which density distribution gives better results. For this purpose, we examine the different density distributions of the ^{19}F nucleus in our study. For this, we calculate the cross sections of the ^{19}F fusion reactions within the scope of the optical model with the help of the Woods-Saxon type imaginary potential and the real potentials obtained for the different density distributions of the ^{19}F nucleus. We compare the theoretical results both with each other and with the results obtained with the one-dimensional Wong formula. Consequently, we propose alternative density distributions to be used in the analysis of ^{19}F fusion reactions.

Keywords: Fusion Reaction; Density Distribution; Optical Model; Double Folding Model

SON POSTA GAZETESİNİN İTALYA-HABEŞİSTAN SAVAŞINA YAKLAŞIMI

THE APPROACH OF THE SON POSTA NEWSPAPER TO THE ITALY- ETHİOPİA WAR

İlhan Çeliker

ÖZET

İtalya, I. Dünya Savaşı başladığında Almanya ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları ile aynı safta yani “üçlü ittifak”ta yer almış, savaş devam ederken “üçlü itilaf”a katılmıştır. 1915’te Londra ve 1917’de ise Saint Jean De Maurienne Antlaşmalarını imzalamıştır. Bu antlaşmalara göre; İtalya, Almanya’nın Afrika’daki sömürgelerinden pay, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Yugoslavya’dan önemli arazi ve İzmir’in de içinde bulunduğu Güney Batı Anadolu’da egemenlik elde etmiş olacaktır. Ancak, I. Dünya Savaşı sonrası İtalya, Paris Barış Konferansı ile hayal kırıklığına uğramış, beklentilerini elde edememiştir. 1919 yılından itibaren İtalya’da kargaşa ortamı hâkim olmuş, ekonomik sıkıntılar baş göstermiş, sanayi işletmeleri iflas noktasına gelmiş ve huzursuzluk egemen olmuştur. Sık sık hükümetler değişmiş ve siyasî istikrarsızlık ortaya çıkmıştır. Bu istikrarsızlık ortamında Ulusal Faşist Parti lideri Mussolini, 29 Ekim 1922’de İtalya’nın başbakanı olmuştur. Faşizm döneminde İtalya, farklı bir dış politika izlemeye başlamış, bir taraftan İtalya’yı Roma İmparatorluğu’nun mirasçısı görerek Akdeniz coğrafyasında hak iddia etmiş, diğer taraftan Afrika’nın bakir topraklarına göz dikmiştir.

İtalya, daha önce 19. yüzyılın sonlarında Habeşistan topraklarına göz dikmiş ancak bu emelini o dönemde gerçekleştirememiştir. Ekonomik sıkıntılar İtalya’yı, bir kez daha el değmemiş kaynaklara sahip Habeşistan’a doğru yöneltmiştir. Habeşistan’ı kuzeyden ve güneyden âdeta kıskaca alan Eritre ve Somali’nin İtalya’nın sömürgesi durumunda olması işini kolaylaştırmıştır. Mussolini, 1932 yılından itibaren saldırıyı planlamaya başlamış ve bu kapsamda Somali’deki İtalyan kuvvetlerini takviye etmiştir. İtalya’nın Habeşistan’ı istilaya gitmesini sağlayacak sebep 1934 Aralık ayında ortaya çıkmıştır. Habeşistan-Somali sınırında bulunan Walwal’de Habeş ve İtalyan askerler arasında 5 Aralık 1934 günü çarpışmalar ve her iki taraftan da ölenler olmuştur. Çözüm çabalarının sonuçsuz kalması üzerine 3 Ekim 1935 günü, İtalya uçakları kuzey Habeşistan’daki Adowa ve Adigrat şehirlerini bombardıman ederek Habeşistan’ı istilaya başlamıştır. Oldukça zayıf ve hatta ilkel silahlar-

la çarpışmalarına rağmen, Habeşler İtalyanlar karşısında ciddi bir mukavemette bulunmuşlar ve yedi aylık bir savaştan sonra İtalya Habeşistan'ı işgal etmiştir. 9 Mayıs 1936'da da Habeşistan'ın İtalya'ya ilhakı ilan edilmiştir.

İtalya-Habeşistan arasındaki sorun ve savaş durumu gazetelerin önemli gündem konularından birisi olmuştur. Konuyu başından itibaren takip eden ve yazan gazetelerden biri de Son Posta gazetesidir. Gazetenin tek parti dönemindeki muhalif ve bağımsız duruşu, İtalya-Habeşistan konusundaki yaklaşımını ayrıca önemli kılmaktadır. Gazete, 5 Aralık 1934 tarihindeki İtalya ve Habeşistan arasındaki silahlı çatışmayla ilgili ilk haberi 9 Aralık 1934 günkü sayısında vermiştir. Tam sayfa olarak "560 Ölü Ve Yaralı Var!" başlığı altında; Habeşistan'ın İtalya'ya karşı 300 bin kişilik bir ordu çıkarabileceği belirtilmiştir. Haberin devamında İtalya'nın Afrika'da yeni müstemlekeler aradığı bu dönemde, çarpışma haberlerinin manidar olduğu yorumu yapılmış ve ardından Habeşistan ordusu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu tarihten, işgalin başladığı 3 Ekim 1935 tarihine kadar, konu sürekli gazetenin gündeminde yer almıştır. Gerek birinci sayfa haberlerde, gerekse köşe yazılarında İtalya-Habeşistan meselesi ele alınmıştır. Söz konusu yazılarda; bir yandan dünyanın farklı gazete ve haber ajanslarından bilgiler ve yorumlar aktarılmış bir yandan da İtalya'nın emperyalist politikalarına dikkat çekilmiştir. Bunun yanında, Habeşistan'ın sahip olduğu kaynaklar ve konumundan dolayı işgal edilmek istendiği açıkça yazılmış ve Habeşistan ordusu, halkının durumu, barış girişimleri ve Habeş İmparatorunun kendisi gibi konular ön plana çıkarılmıştır. İşgalin başladığı tarihten itibaren ise Habeşistan tarafıyla ilgili mevzular ve özellikle elde ettiği başarılar gazetede daha çok yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: İtalya, Habeşistan, Son Posta Gazetesi.

ABSTRACT

When the First World War started, Italy was on the same side with the German and Austro-Hungarian empires, that is, in the "triple alliance", and while the war was going on, it joined the "triple entente". It signed the Treaties of London in 1915 and the Treaties of Saint Jean De Maurienne in 1917. According to these agreements; Italy will have a share of Germany's colonies in Africa, important land from the Austro-Hungarian Empire and Yugoslavia, and sovereignty in Southwest Anatolia including İzmir. However, after the First World War, Italy was disappointed with the Paris Peace Conference and could not achieve its expectations. From 1919 onwards, an atmosphere of turmoil prevailed in Italy, economic troubles arose, industrial enterprises came to the point of bankruptcy and unrest prevailed. Governments have changed frequently and political instability has arisen. In this environment of instability, the leader of the National Fascist Party, Mussolini, became the prime minister of Italy on October 29, 1922. During the fascism period, Italy started to follow a different foreign policy, on the one hand, it saw Italy as the heir of the Roman Empire and claimed rights in the Mediterranean geography, on the other hand, it coveted the virgin lands of Africa.

Italy had previously set its sights on Abyssinia at the end of the 19th century, but could not achieve this goal at that time. Economic troubles led Italy to Abyssinia, which once again has untouched resources. The fact that Eritrea and Somalia, which almost clamped Abyssinia from the north and south, were colonized by Italy, made it easier. Mussolini started to plan the attack in 1932 and in this context, he reinforced the Italian forces in Somalia. The reason for Italy's invasion of Abyssinia emerged in December 1934. There were clashes between Abyssinian and Italian soldiers on 5 December 1934 in Walwal, on the Abyssinian-Somali border, and there were deaths from both sides. After the solution efforts failed, on October 3, 1935, Italian planes started to invade Abyssinia by bombarding the cities of Adowa and Adigrat in northern Abyssinia. Although they fought with very weak and even primitive weapons, the Abyssinians had a serious resistance against the Italians and after a seven-month war, Italy occupied Abyssinia. On May 9, 1936, the annexation of Abyssinia to Italy was declared.

The problem and the war situation between Italy and Abyssinia became one of the important agenda topics of the newspapers. One of the newspapers that has followed and written on the subject from the very beginning is the newspaper *Son Posta*. The opposition and independent stance of the newspaper during the single-party period also makes its approach to Italy-Abyssinia important. The newspaper gave the first news about the armed conflict between Italy and Abyssinia on 5 December 1934 in its 9 December 1934 issue. As a full page "There Are 560 Dead And Injured!" under the heading; It was stated that Abyssinia could raise an army of 300,000 against Italy. In the continuation of the news, in this period when Italy was looking for new colonies in Africa, it was commented that the news of the collision was significant, and then information about the Abyssinian army was given. From this date to October 3, 1935, when the occupation began, the issue was constantly on the agenda of the newspaper. The Italy-Abyssinia issue has been discussed in both front-page news and columns. In the articles in question; On the one hand, information and comments were conveyed from different newspapers and news agencies of the world, and on the other hand, attention was drawn to the imperialist policies of Italy. In addition, it was clearly written that Abyssinia wanted to be invaded due to its resources and position, and issues such as the Abyssinian army, the situation of its people, peace initiatives and the Abyssinian Emperor himself were highlighted. Since the beginning of the occupation, the issues related to the Abyssinian side and especially the achievements have been featured in the newspaper more.

Keywords: Italy, Ethiopia, *Son Posta* Newspaper.

DERİN ÖĞRENME DESTEKLİ MANTAR TÜRÜ SINIFLANDIRMA UYGULAMASI

FUNGI CLASSIFICATION APPLICATION USING DEEP LEARNING

Serhat Oral - İrfan Ökten - Uğur Yüzgeç

ÖZET

Yapay zekâ her geçen gün gelişerek insan hayatında daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Bilgisayar teknolojileri geliştikçe yapay zekâ araştırmaları da bu doğrultuda artmaktadır. Bu çalışmanın temel amaçlarından birisi insan hayatındaki gerçek bir problemin yapay zekâ tabanlı derin öğrenme ile nasıl çözülebileceği ele alınıp, bir örnek çalışma ortaya çıkarmaktır.

Dünya çapında zehirli mantar tüketiminden dolayı zehirlenmeler sıklıkla rastlanmaktadır. Bu zehirlenmelerin önüne geçmek için mantar türünü Evrişimli Sinir Ağları (CNNs) ve transfer öğrenme bir arada kullanılarak tespit eden bir mobil uygulama geliştirilecektir. Mantarın türü, zehirli-zehirsiz olup olmadığı, yenip yenmediği hakkında kullanıcıyı bilgilendirecektir. Bu çalışmanın amacı yanlış mantar tespitinden dolayı zehirlenme olaylarını azaltmak ve mantar türünün tespitini kolaylaştırmaktır. Geliştirilen derin öğrenme modeli, Flutter ile geliştirilen bir mobil uygulamaya entegre edilerek kameradan çekilen ya da galeriden seçilen görüntü verilerinden mantar türünün tespitini kolaylaştıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Derin Öğrenme, Evrişimli Sinir Ağları, Flutter, Mantar Sınıflandırma, Görüntü Sınıflandırma

ABSTRACT

Artificial intelligence has been developing day by day and has started to take more place in human life. As computer technologies develop, artificial intelligence researches increase in this direction. One of the main purposes of this study is to examine how a real problem in human life can be solved with artificial intelligence-based deep learning and to reveal a case study. Poisoning is common worldwide due to consumption of poisonous mushrooms. In order to prevent these poisonings, a mobile application will be developed that detects the mushroom species by using Convolutional Neural Networks (CNNs) and transfer learning together. It will inform the user about the type of mushroom, whether it is

poisonous or non-toxic, whether it is eaten or not. The aim of this study is to reduce poisoning events due to incorrect mushroom detection and to facilitate the detection of mushroom species. The developed deep learning model will be integrated into a mobile application developed with Flutter, which will facilitate the detection of mushroom species from image data taken from the camera or selected from the gallery.

Keywords: Deep Learning, Convolutional Neural Networks, Flutter, Mushroom Classification, Image Classification

MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN FEN KÜLTÜRÜNE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS' THOUGHTS ON SCIENCE CULTURE

Kelimetullah Geçer - Ayşe Keskin Geçer

ÖZET

Fen bilimlerine ve fen derslerine bakıldığında konularının, içinde yaşadığımız çevre ile doğrudan bağlantılı olduğu, dolayısıyla çevrede gerçekleşen olayları neden ve sonuç ilişkisi içerisinde sunduğu, bunun yanında sürekli gelişen teknolojiyle ve teknolojik gelişmelerle bağlantılı olduğu görülmektedir. Öğrenme ortamlarında fen biliminin ve fen derslerinin bu yönü bilinerek her düzeydeki ve öğrenme kademesindeki öğrencilerin fen kültürüne yönelik düşüncelerinin neler olduğunun bilinmesinin, öğrencilerin fen derslerine karşı ilgilerini, başarılarını arttırması yönüyle önem taşıdığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmada meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin fen kültürüne yönelik görüşlerinin, düşüncelerinin, öğrencilerin belirlenen bazı demografik değişkenleri dikkate alınarak tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda önceden hazırlanmış olan beşli likert türü bir anket kullanılmış ve çalışmanın örneklemini oluşturan öğrencilere uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar SPSS 23.0 paket programı ile F(Anova) ve t testi değerleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin fen kültürüne ve fen derslerine yönelik görüşlerinin olumlu yönde farklılık gösterdiği, özellikle fen bilimleri uygulamalarına merak saldıkları, gündelik hayatta fen bilimlerine yönelik edindikleri bilgi ve deneyimleri kullanmak istediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanında çalışmanın yapıldığı bölümlere bakıldığında ağırlıklı olarak fen bilimleri derslerini içerdiklerinden dolayı öğrencilerde fen bilimlerini öğrenmenin farkındalığını arttırdığı, ancak fen bilimleri derslerini içermelerinin yanında uygulamalarının yapıldığı bölümlere bakıldığında öğrencilerin fen derslerine ilgilerini çekmeye yönelik okutulan fen derslerinin bu konuda yetersiz olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla mevcut olan derslerde de öğrencilerin yeteri kadar uygulama yapamadıkları sonucu elde edilmiştir. Yapılan araştırmanın ve araştırma sonucunda elde edilen bulguların farklı üniversitelerin farklı bölümlerinde, program-

larında fen bilimlerine ve fen derslerine yönelik yapılacak olan araştırmalar için önem taşıyacağı düşünülmektedir. Son olarak araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda bulgulara yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fen Bilimleri, Algı, Fen Algısı, Meslek Yüksekokulu, Üniversite.

ABSTRACT

When we look at the sciences and science courses, it is seen that the subjects are directly related to the environment we live in, thus presenting the events taking place in the environment in a cause and effect relationship, as well as being connected with the constantly developing technology and technological developments. It is thought that knowing this aspect of science and science lessons in learning environments and knowing what the students' thoughts about science culture at all levels and learning levels are, is important in terms of increasing students' interest and success in science lessons. In the research, it was aimed to determine the opinions and thoughts of the students studying at vocational school about science culture, taking into account some demographic variables of the students. For this purpose, a pre-prepared five-point Likert type questionnaire was used and applied to the students who formed the sample of the study. The obtained results were calculated with the SPSS 23.0 package program, taking into account the F(Anova) and t test values. In line with these results, it was seen that the views of the students studying in different departments towards science culture and science lessons differed positively, they were especially interested in science applications, and they expressed that they wanted to use the knowledge and experiences they had gained about science in daily life. In addition, when we look at the departments where the study is carried out, it is determined that learning science increases the awareness of students because they mainly include science lessons, but when we look at the departments where the applications are made in addition to including science lessons, the science lessons taught to attract students' interest in science lessons are insufficient in this regard. Therefore, it was concluded that the students could not practice sufficiently in the existing courses. It is thought that the research and the findings obtained as a result of the research will be important for the researches to be carried out on science and science courses in different departments and programs of different universities. Finally, some suggestions were made regarding the findings in line with the results obtained from the research.

Key words: Science, Perception, Science Perception, Vocational School, University.

BİTLİSLİ ŞÜKRÎ DÎVÂNÎ'NDAKİ TABİAT UNSURLARININ ANLAMSAK İLİŞKİLERİ

MEANINGFUL RELATIONS OF NATURE ELEMENTS IN THE BITLİSLİ SHUKRÎ DIVAN

Maşallah Kızıltaş

ÖZET

Bitlisli Şükrî 16. yüzyılda yaşamıştır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Bitlisli Şükrî'nin 16. yüzyılın ilk yarısında vefat ettiği düşünülmektedir. Latifi, Âşık Çelebi, Gelibolulu Ali, Kınalızade Hasan Çelebi, Kafzâde Faizi'nin kaleme aldığı tezkirelerde ve diğer kaynaklarda Şükrî ile ilgili muhtelif bilgiler verilmiştir. Bu kaynaklara göre Şükrî, yazdığı *Selim-nâme* adlı eseri dolayısıyla Kanuni Sultan Süleyman ve İbrahim Paşa'nın maddi ve manevi birçok iltifatına mazhar olmuştur. Şükrî *Selim-nâme*'de kendisi ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Buna göre Şükrî; iyi bir eğitim almış, birçok yeri gezmiş ve çeşitli diller bilmektedir; ayrıca iyi bir yüzücü ve at binicisi olan Şükrî, köpek ve kuşlardan anlar, balık avcılığı ve ok atıcılığı yaparmış. Şükrî'nin iki eseri vardır. *Selim-nâme* adlı eseri mesnevi nazım şekliyle Şehsüvaroğlu Ali Bey'in isteği üzerine yazılmıştır. Eser geniş bir girişten sonra Yavuz Sultan Selim'in Trabzon valiliği ile başlar ve Kanuni'nin tahta çıkması ile son bulur. İkinci eseri *Dîvân*'dır. *Dîvân*'da 129 gazel ve iki rubai vardır. *Dîvân*'a Çağatay Türkçesi dil özellikleri hâkimdir. Şükrî'nin kendisi de *Dîvân*'ındaki 109. gazelde şiir üslubunu Nevâyî'den aldığını dile getirmektedir. Bilindiği üzere Ali Şir Nevâyî Çağatay edebiyatının 15. yüzyıldaki velûd sanatçılarından.

Bu çalışmada, *Bitlisli Şükrî Dîvânı*'ndaki tabiat unsurları ve bunların anlamsal ilişkileri irdelenecek; *Dîvân*'da yer alan bitki, hayvan, kozmik âlem gibi tabiat unsurları ve bu unsurlarla oluşturulan anlamsal ilişkiler nazarlara sunulacaktır. *Bitlisli Şükrî Dîvânı*'nda gül, hâr, lâle, nahl, şecer, süsen, gül-berg, gonce, sîb, bâdâm, sünbül, nergis, nebat, yase-min, erguvân, nesrîn gibi bitki ve meyveler ile gülzâr, bağ, çemen, bostan gibi bağ ve bahçe unsurlarının dışında murg, semend, tevsen, zâg, merkeb, kumrı, it, bülbül gibi hayvanlar; felek, sema, ay/meh, mihr/küneş/hurşîd, çarh, kevkeb gibi kozmik âlem unsurları; deryâ/deniz, emvaç (dalga), ebr (bulut) gibi diğer tabiat unsurları ve ayrıca erguvânî, gül-gûn gibi çiçeklerden esinlenerek elde edilen renkler de yer almıştır. Bu unsurlardan özellikle bitkiler, daha çok sevgilinin güzelliği ve diğer özellikleri anlatılırken çeşitli anlam ilgileri kurularak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bitlisli Şükrî ve Dîvânı, Tabiat Unsurları, Anlamsal İlişkiler.

ABSTRACT

Bitlisli Shukri lived in the 16th century. Birth and death dates are unknown. It is thought that Bitlisli Shukri died in the first half of the 16th century. Various information about Shukri has been given in the tezkires written by Latîfî, Asık Celebi, Gelibolulu Ali, Kınalı-zade Hasan Celebi, Kafzade Faizi and other sources. According to these sources, Shukri received many material and moral compliments from Kanuni Sultan Süleyman and İbrahim Pasha for his work called *Selim-name*. Shukri gave detailed information about himself in *Selim-name*. According to this, Shukri; he received a good education, traveled to many places and speaks several languages; Shukri who is also a good swimmer and horse rider, knows dogs and birds, fishes and shoots arrows. Shukri has two works. His work *Selim-name* was written in masnavi verse at the request of Sehsüvaroğlu Ali Bey. After a wide introduction, the work begins with the governorship of Trabzon by Yavuz Sultan Selim and ends with the accession of Kanuni to the throne. His second work is *Divan*. There are 129 ghazals and two rubai in the *Divan*. Chagatai Turkish language features dominate the *Divan*. Shukri himself states that he took his poetic style from Nevâyî in the 109th ghazal in his *Divan*. As it is known, Ali Şîr Nevayî is one of the prolific artists of Chagatai literature in the 15th century.

In this study, the elements of nature in *Bitlisli Shukri's Divan* and their semantic relations will be examined. The elements of nature such as plants, animals and the cosmic world in the *Divan* and the semantic relations created with these elements are will be presented. In *Bitlisli Shukri's Divan*, plants and fruits such as roses, thorns, tulips, saplings, trees, lilies, rose petals, buds, apples, almond, hyacinths, daffodils, plants, jasmine, judas trees, wild roses and rose garden, vineyard, grass, market garden apart from the garden elements, animals such as birds, horses, crows, donkeys, doves, dogs and nightingales; elements of the cosmic realm such as the sky, the moon, the sun, and the stars; other natural elements such as the sea, waves and clouds, as well as colors inspired by flowers such as purple and rose-colored are also included. Of these elements, especially plants, the beauty and other features of the lover are used by establishing various meanings.

Keywords: Bitlisli Shukri and his Divan, Elements of Nature, Semantic Relationships.

BİTLİS/AHLAT KENT KİMLİĞİNDE EMİR BAYINDIR KÜMBETİ

EMİR BAYINDIR CUPOLA IN BITLİS/AHLAT URBAN IDENTITY

Merve Deniz

ÖZET

İnsanoğlu yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü mekânları zamanla benimseyip aidiyet kurmaktadır. Bir süre sonra ise söz konusu mekânlar, toplumun belleğinde yer edinmekte ve kente özgü değerler taşıyarak kentlerin kimlikleri durumuna gelmektedir. Bu kapsamda kent kimliği bir kenti ötekinden ayıran, kente mana ve değer katan elemanların bütününe verilen isim olup kentlerin sürdürülmesini sağlayan ayırt edici özelliklerdir. Oluşmalarında doğal ve yapılı çevrenin yanında toplumsal yapı da etkilidir. Ayrıca kişilerin deneyimlediği mekânlar, konumlandıkları yerlerde pek çok duruma tanıklık ettiklerinden bu yerlerle bütünlük kurmakta kentli ise bu bütünlüğü algıladıkça kentsel imge oluşmaktadır. Dolayısıyla kentsel imgelerin meydana gelmesinde birey ile mekân önemlidir. Bu bağlamda kentlerin tekil ve eşsiz yerleşimler olduğunu ve kendilerine has kimliklerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Fakat sanayileşme, küreselleşme ve teknolojik ilerlemelerle beraber dünyada köklü değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerden kentler de payını almakta ve birbirlerine benzeyerek tek tipleşmeye doğru gitmektedirler. Bu durum yerleşimlerde kimlik sorununu ortaya çıkartmaktadır. Bu nedenle kentlerin ve kentlere özgü değerlerin korunması önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan Emir Bayındır Kümbeti Bitlis ilinin Ahlat ilçesinde yer almaktadır. Varlığı yaklaşık MÖ 5500-6000'li yıllara uzanan ilçenin, her dönem stratejik bir değerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu değeri sayesinde sanat, kültür ve ticaret merkezi olmuştur. Sanayileşme ile kentleşmenin yoğunluğu arasında insanoğlunun doğayı keşfedip yavaş yaşam sürmenin önemini fark etmesine imkân tanıyan bir hareket biçimi olarak nitelendirilen Cittaslow (sakinşehir) unvanını 2019'da almıştır. Dolayısıyla somut ve somut olmayan kültürel mirasıyla ve kendine has özellikleriyle eşsiz bir kent kimliğine sahiptir. Emir Bayındır Kümbeti de bu kültürel miras unsurlarındandır. İki Kubbe Mahallesi'nde konumlanan yapı, kitabesine göre 1481'de iki katı olarak inşa ettirilmiştir. Kümbetin gövdesindeki sütunlar ile eyvandaki sivri kemerler yapının algılanmasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı Emir Bayındır Kümbetini, kent imgesi bağlamında irdeleyip Ahlat'ın kentsel kimliğinde arz ettiği önemi vurgulamaktır. Araştırma boyunca öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Ardından söz konusu kümbetin kent imgesi bağlamında irdelenmesi için yerinde inceleme ve tespitler gerçekleştirilerek Kevin Lynch'in 'kent imajı' analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında yapının kenti simgeleyip yerleşimin işaret öğelerinden biri olduğu,

kentte ayrıcalıklı bir yerinin bulunduğu ve Ahlat'ın kimliğini yansıttığı saptanmıştır. Bu sayede söz konusu çalışmanın ilerde yapılacak araştırmalara kaynaklık edeceği ve toplumsal bilincin sağlanarak korunmasının önem arz edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bitlis, Ahlat, Emir Bayındır Kümbeti, Kentsel Kimlik, Kent İmgesi

ABSTRACT

Human beings adopt the places where they carry out their vital activities over time and establish belonging. After a while, these places take their place in the memory of the society and become the identities of the cities by carrying the values specific to the city. In this context, urban identity is the name given to the whole of the elements that distinguish one city from another, add meaning and value to the city and are the distinctive features that ensure the maintenance of cities. In addition to the natural and built environment, the social structure is also effective in their formation. In addition, since the spaces that people experience witness many situations in the places where they are located, they establish integrity with these places and urban image is formed as the urban perceives this integrity. Therefore, the individual and space are important in the formation of urban images. In this context, it is possible to say that cities are singular and unique settlements and have their own unique identities. However, with industrialization, globalization and technological advances, radical changes are taking place in the world. Cities also take their share of these changes and are moving towards uniformity by resembling each other. This situation reveals the identity problem in the settlements. For this reason, it is important to protect cities and values specific to cities.

The Emir Bayındır Cupola, which is discussed within the scope of the study, is located in Ahlat district of Bitlis province. It is possible to say that the district, whose existence dates back to approximately 5500-6000 BC, has a strategic value in every period. Thanks to this value, it has become a center of art, culture and trade. In 2019, it received the title of Cittaslow, which is described as a form of movement that allows mankind to discover nature and realize the importance of living a slow life between industrialization and urbanization. Therefore, it has a unique city identity with its tangible and intangible cultural heritage and its unique features. The Emir Bayındır Cupola is one of these cultural heritage elements. The building, which is located in the Two Kubbe neighbourhood was built as two floors in 1481 according to the inscription. The columns in the body of the dome and the pointed arches in the eyvan contribute to the perception of the structure. The aim of this study is to examine the Emir Bayındır Cupola in the context of the urban image and to emphasize the importance of Ahlat in its urban identity. Throughout the research, first of all, a literature review was conducted. Then, in order to examine the dome in the context of the city image, on-site examinations and determinations were carried out and Kevin Lynch's 'the image of the city' analysis was made. In the light of the findings obtained, it was determined that the structure symbolized the city and was one of the sign elements of the settlement, that it had a privileged place in the city and that it reflected the identity of Ahlat. In this way, it is foreseen that this study will be a source of future research and that it will be important to ensure and protect social awareness.

Keywords: Bitlis, Ahlat, Emir Bayındır Cupola, Urban Identity, City Image

MİDYAT MESLEK YÜKSEKOKULU 11KW GES SANTRALİNİN PVSYST YAZILIMI İLE SİMÜLASYONU VE PERFORMANS ANALİZİ

MİDYAT VOCATIONAL SCHOOL 11KW SPP SIMULATION AND PERFORMANCE ANALYSIS WITH PVsyst SOFTWARE

Mustafa Güngör - Mehmet Emin Asker

ÖZET

Elektrik enerjisi; sanayi, binalar, ulaşım, tarım vb. gibi alanlarda ihtiyaç duyulan gücü sağlamak için kaçınılmazdır. Elektrik enerjisi üretimi için bugüne kadar kullanıla gelen kömür ve benzeri fosil yakıtların gerekli enerji ihtiyacının karşılayamaması ve maliyetinin artması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını enerji güvenilirliği ve temiz çevre için zorunlu hâle getirmiştir. Bu nedenlerle fosil yakıtlara alternatif olarak güneş, rüzgâr, biyokütle, hidrojen ve hidroelektrik gibi temiz enerji kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Güneş enerjisi, günümüzde savaş ve savaşın sebep olduğu maliyetten dolayı küresel enerji krizine en umut verici çözümlerden birisidir.

Günümüzde güneş ışınımalarını verimli kullanmak için PV santral bileşenlerini doğru seçmek yatırım yapmadan önce konum ve hava şartlarına göre PV santrali simüle etmek maliyet ve verimlilik açısından önemlidir. PV sisteminin enerji verimi ve gerekli boyutu, simülasyon yazılımı PVsyst yazılımı kullanılarak tahmin edilebilir.

Bu çalışmada, PVsyst yazılımını kullanarak Midyat'ta bulunan Midyat Meslek Yüksekokulunun ihtiyaç duyduğu elektrik enerjisinin yaklaşık 1/5'ni PV santralden elde etmek amacı ile bir güneş fotovoltaik sistemi analiz ve simüle etmektir. Sistemimiz şebekeye bağlı çalışacak şekilde planlanmıştır. Analizi ve simülasyonu yapılacak PV santral okul bahçesinde bulunan yaklaşık 65 m²'lik bir alana sahip olan mescit çatısına uygulanacaktır. Simülasyonu ve analizi yapılacak PV santral de 44 adet 250Wp'lık Solarturk Energy marka, Poly 250w 60 cell model PV modüller kullanılacaktır. PV modüller ilk olarak 22 adet gruplara hâlinde seri bağlanacak, daha sonra bu gruplar paralel bağlı olarak tasarlanacaktır. Bu tasarımda PV modüllerin çıkış gerilimi 822.8V olarak hesaplanmaktadır. Yapılan analiz ve simülasyon çalışmasında PV santralin, Midyat MYO'nun yıllık olarak tükettiği 80MWh'in enerjisinin 16.38MWh karşılayabildiği simülasyonla gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektrik Enerjisi; PV Santral; Pvsyst Yazılımını

ABSTRACT

electrical energy; industry, buildings, transportation, agriculture etc. It is inevitable to provide the power needed in areas such as The fact that coal and similar fossil fuels, which have been used for electrical energy production, cannot meet the required energy needs and increase in cost, have made the use of renewable energy sources compulsory for energy reliability and clean environment. For these reasons, clean energy sources such as solar, wind, biomass, hydrogen and hydroelectricity are needed as alternatives to fossil fuels. Solar energy is one of the most promising solutions to the global energy crisis today due to war and the cost caused by war.

Today, choosing the right PV plant components in order to use solar radiation efficiently is important in terms of cost and efficiency to simulate a PV plant according to location and weather conditions before investing. The energy efficiency and required size of the PV system can be estimated using the simulation software PVsyst.

In this study, using PVsyst software, a solar photovoltaic system is analyzed and simulated in order to obtain approximately 1/5 of the electrical energy needed by Midyat Vocational School in Midyat from a PV plant. Our system is planned to work connected to the grid. The PV power plant to be analyzed and simulated will be applied to the roof of the mosque, which has an area of approximately 65 m² in the school garden. Forty-four 250Wp Solarturk Energy brand, Poly 250w 60 cell model PV modules will be used in the PV plant to be simulated and analyzed. PV modules will first be connected in series in groups of 22, then these groups will be designed in parallel. In this design, the output voltage of the PV modules is calculated as 822.8V. In the analysis and simulation study, it has been shown by simulation that the PV plant can meet 16.38MWh of the 80MWh of energy consumed annually by Midyat Vocational School.

Keywords: Electrical Energy; PV Plant; Pvsyst Software

DC MİKRO ŞEBEKELERDE SABİT GÜÇ ALTINDA ÇALIŞAN DC/DC YÜKSELTECİN GERİLİM REGÜLASYONU VE KARARLILIĞI

VOLTAGE REGULATION AND STABILITY OF DC/DC AMPLIFIER UNDER CONSTANT POWER IN DC MICROGRIDS

Mustafa Güngör - Mehmet Emin Asker

ÖZET

Sıkı bir şekilde denetlenen güç elektroniği dönüştürücülerine bağlı olan yükler hem sabit çıkış gücüne hem de negatif empedans özelliklerine sahip bir sabit akım kaynağı gibi davranırlar. Literatürde sabit güç yükü olarak da adlandırılan bu yükler negatif empedansa sebep olup sistemin kararsız hâle getirirler. Bu kararsızlık lineer kontrol yöntemi ile düşük güçlere kadar kontrol edilebilirken büyük güçlere çıkıldığında ise lineer olmayan kontrol stratejileri benimsenmek zorunlu hâle gelir.

DC mikro şebekelerde sabit güç yüklerinin sebep olduğu bu kararsızlık sorununu çözmeye yönelik bu zamana kadar birçok çalışılma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan çalışmalar arasında kayan mod kontrol, model öngörücü kontrol, geri adım kontrol ve pasifliğe dayalı kontrol gibi büyük sinyal modeline dayalı çok sayıda doğrusal olmayan kontrol yöntemleri üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Geri adım kontrol tekniği, kararlılık ve izleme problemlerini çözmek için en etkili lineer olmayan kontrol yöntemlerinden biridir. Aynı zamanda güç elektroniği dönüştürücü sistemlerinde de uygulanabilmektedir. Yükseltici dönüştürücülerin yapısı nedeniyle geri adım atma lineer olmayan kontrol tekniği yükselteç çıkış geriliminin regülasyonu tek başına yapması mümkün değildir. Çıkış gerilimin düzenlenmesi doğrudan akım ve gücün izlemesi ile elde edilebilir. Nominal direnç etrafındaki belirsiz yük değişimi nedeniyle meydana gelecek hataları, doğrusal olmayan bozulma gözlemcisi ile tahmin etmek etkili bir yöntemidir.

Bu çalışmada, bir DC mikro şebekede karışık yüke sahip bir DC/DC yükseltici dönüştürücünün kararsızlık problemini çözmek için doğrusal olmayan bozulma gözlemcisine dayanan bir geri adım atma kontrol algoritması incelenmiştir. Ana kontrolör, geleneksel geri adım kontrolcüsüdür. Yardımcı kontrolör ise sistemin modellenmemiş ve yük değişimleri ile meydana gelen bozulmaları tahmin etmek ve geri adım kontrole ileri besleme sağ-

lamak için bir doğrusal olmayan bozucu gözlemci kullanılmıştır. Doğrusal olmayan kontrol, karışık yük altında hızlı ve doğru bir şekilde DC bara gerilimini istenen referans değeri takip ederek büyük sinyal kararlılığı sağlayabilmektedir. Sonuçlar MATLAB/Simulink ortamında yapılan benzetim çalışması ile doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: DC Mikro Şebeke; Sabit Güç Yüğü; Geri Adım Kontrolü

ABSTRACT

Loads connected to tightly controlled power electronics converters behave like a constant current source with both constant output power and negative impedance characteristics. These loads, also called constant power loads in the literature, cause negative impedance and make the system unstable. While this instability can be controlled up to low powers with the linear control method, it becomes necessary to adopt non-linear control strategies when it is increased to large powers.

A lot of work has been done and continues to be done so far to solve this instability problem caused by constant power loads in DC microgrids. Among the studies, many non-linear control methods based on large signal model such as sliding mode control, model predictive control, back step control and passivity control have been carried out. Backstep control technique is one of the most effective nonlinear control methods for solving stability and tracking problems. It can also be applied in power electronics converter systems. Due to the nature of step-up converters, step-back non-linear control technique is not possible to regulate the amplifier output voltage alone. Regulation of output voltage can be achieved by direct monitoring of current and power. It is an effective method to predict the errors that will occur due to the uncertain load variation around the nominal resistance with a non-linear distortion observer.

In this study, a step-back control algorithm based on nonlinear distortion observer is investigated to solve the instability problem of a DC/DC boost converter with mixed load in a DC microgrid. The main controller is the traditional step-back controller. The auxiliary controller, on the other hand, is not modeled and a nonlinear disturbance observer is used to predict the distortions caused by load changes and to provide feedforward to the back step control. The non-linear control can provide great signal stability by quickly and accurately following the DC bus voltage to the desired reference value under mixed load. The results were verified by simulation study in MATLAB/Simulink environment.

Keywords: DC Microgrid; Constant Power Load; Back Steping Control

MUHASEBE MESLEK ETİĞİ ALANINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALARA YÖNELİK BİBLİYOMETRİK ANALİZ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS FOR STUDIES CONDUCTED IN THE FIELD OF ACCOUNTING PROFESSIONAL ETHICS

Nazan Güngör Karyağdı - Kadir Gökoğlan

ÖZET

Son yıllarda önem kazanmaya başlayan muhasebe mesleği, küreselleşmenin etkisiyle ekonomik, sosyal ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak sürekli gelişmektedir. Muhasebe bilgi sisteminin sunduğu bilgilerin toplumun büyük bir kısmını ilgilendirdiği ve toplumun ekonomik refahını da etkilediği önemli bir gerçektir. Bu gerçeğe bağlı olarak topluma hizmet sunan muhasebe meslek mensuplarının sorumluluklarının artacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Mesleğin toplumdaki itibarının korunması açısından mesleği icra edenlerin bilgi ve deneyimlerinin olması yeterli olmamaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra mesleği icra edenlerin meslek etiği konusunda da bilgili olması, etik kurallara göre çalışma prensibine sahip olması gerekmektedir. Toplum meslek mensuplarının, yasalara, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, toplumun değer yargılarına uygun hareket etmesini beklemektedir. Bu sebeple, muhasebe mesleğinin sorumluluğunu üstlenmiş meslek mensupları toplumun değerlerini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak şeffaf, güvenilir, doğru ve gerçeğe uygun bilgileri sunmak için çaba göstermelidir. Meslek mensuplarının bu çabası, meslek etiğinin bir gereğidir. Mesleki olarak kimi zaman etik ikilemlerle karşı karşıya gelen muhasebeciler, ahlaki gelişim düzeyleri ve etik kurallara bağlılıklarıyla bu sorunları aşabilmektedir. Ahlaki gelişimin sağlanması ve iyileştirilmesinde muhasebe meslek etiğinin rolü oldukça büyüktür. Bu sebeple konuya ilişkin yapılan akademik çalışmaların sayısı giderek artmaktadır.

Bu çalışmada, muhasebe meslek etiği alanında yapılan akademik çalışmaların incelenmesi ve literatüre sundukları katkının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu bakımdan, çalışma muhasebe meslek etiği çerçevesinde yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Çalışmalar Veriler Web of Science arama motorunda ilgili anahtar kelimeler kullanılarak taranmış ve 2000-2022 yılları arasındaki çalışmalar dikkate alınmıştır. Arama sonucunda toplam 268 makale çalışması bulunmuştur. VosViewer programından faydalanılarak çalışmalar incelenmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucunda günümüze yaklaştıkça muhasebe meslek

etiğine yönelik çalışmaların azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca muhasebe eğitiminde etik kavramının daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte 2017 yılında en fazla muhasebe meslek etiğine yönelik çalışmalar olduğu ve günümüze yaklaştıkça çalışmaların azaldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Etik, Meslek Etiği

ABSTRACT

The accounting profession, which has started to gain importance in recent years, is constantly developing due to economic, social and technological advances due to the impact of globalization. It is an important fact that the information provided by the accounting information system interests a large part of society and affects its economic well-being. Depending on this fact, it should also be taken into account that the responsibilities of accounting professionals who provide services to society will increase. In terms of protecting the reputation of the profession in society, it is not enough for those who practice the profession to have knowledge and experience. In addition to these characteristics, those who practice the profession should also be knowledgeable about professional ethics and have the principle of working according to ethical rules. Society expects professional members to act in accordance with the laws, generally accepted accounting principles and society's value judgments. For this reason, professional members who have assumed the accounting profession's responsibility should strive to provide transparent, reliable, accurate and truthful information, taking into account the values and expectations of society. This effort of professional members is a requirement of professional ethics. Accountants, who are sometimes faced with ethical dilemmas professionally, can overcome these problems with their level of moral development and adherence to ethical rules. The role of accounting professional ethics in ensuring and improving. For this reason, the number of academic studies on the subject is gradually increasing. This study, it is aimed to examine the academic studies conducted in the field of accounting professional ethics and to reveal the contribution they offer to the literature. In this regard, the study covers the work carried out within the framework of accounting professional ethics. The data in the study were decoded using the relevant keywords in the Web of Science search engine and the studies between Dec 2000 and Dec 2022 were taken into account. As a result of the search, a total of 268 article studies were found. The studies were examined and interpreted by using the VosViewer program. As a result of the study, it has been determined that studies on accounting professional ethics have decreased as they approach the present day. In addition, it is observed that the concept of ethics is used more in accounting education. However, it was found that there were the most studies on accounting professional ethics in 2017 and that studies are decreasing as they get closer to the present day.

Keywords: Accounting, Ethics, Professional Ethics

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AŞIRILIKLARLA İMTİHANI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI: POLONYA VE MACARİSTAN ÖRNEĞİ

THE EUROPEAN UNION'S TRIAL WITH IMMODERATIONS AND SEEKING SOLUTIONS: THE CASE OF POLAND AND HUNGARY

Nergiz Başıeğmez Bolaman

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası, uluslararası ilişkiler disiplini teorik, siyasi, ekonomik ve diğer birçok alanda küresel ölçekte büyük bir dönüşümü gözler önüne sermektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, bağımsızlığını kazanan devletlerin iş birlikleri, bütünleşme hedefleri ve bölgesel politikaları tamamıyla başka bir eksene doğru kaymıştır. Bununla ilintili olarak, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Slovakya, Slovenya ve Polonya'nın içinde bulunduğu Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği'ne (AB) üye olması örnek verilebilir. 2004 genişlemesi, komünist geçmişlerini bertaraf eden ulusların kendilerini AB değerleri içinde görmeleri açısından önem arz etmektedir. Resmî olarak Kopenhag Kriterleri'yle birlikte üye ülkelerin hukukun üstünlüğü, liberal ekonomi, demokrasi ve insan hakları başta olmak üzere Avrupalılığı oluşturan tüm koşulları sağlaması gerekliliği ortaya konmuştur. Ancak, geline nokta Macaristan ve Polonya'nın bu koşulları tam olarak yerine getirip getirmediğine dair AB'den yükselen çok ciddi bir itiraz söz konusudur. AB, işleyen bir piyasa ekonomisinden azınlıkların korunmasına kadar, çizdiği çerçeveye üye ülkelerin belirli bir istikrar ve denge içinde olması beklentisi taşımaktadır. Son dönemde, Macaristan'da Macar Yurttaş Birliği ve Polonya'da Hukuk ve Adalet Partisi öncülüğünde popülist ve aşırı sağcı hükümetlerin kurulması, Birlik'in kurmak istediği bu istikrar ve denge ortamına gölge düşürmektedir.

Avrupa Parlamentosu'nun sunduğu Macaristan raporunda, ülkenin siyasi rejiminin demokrasi değil, içinde seçimlerin de yer aldığı bir tür otokrasi olduğu beyan edilmiştir. Ayrıca anayasal süreçlerle ilgili sorunlar, yargı sistemindeki yetersizlik, yolsuzlukla mücadele edilememesi ve vatandaşların din ve vicdan özgürlüğünün garanti altına alınamaması gibi başlıca eksiklikler de raporda sunulmuştur. Buna bağlı olarak, AB tarafından verilen finansal yardımların ve yapısal dönüşüm fonlarının ödenmesinin kesilmesi gündemdeydi. Macaristan, Covid salgınının, Rusya-Ukrayna Savaşı'na bağlı olarak büyüyen enerji soru-

nunun ve küresel ekonomik krizin gölgesinde belki de hiç olmadığı kadar bu yardımlara ve fonlara ihtiyaç duymaktadır. Bunun için, Yolsuzlukla Mücadele Ajansı kurmak gibi bir atılımda bulunsa da, AB tarafından sadece bu hamle yetersiz görülmektedir. AB ve Polonya arasındaki anlaşmazlığın temeli ise hukukun üstünlüğüne dayanmaktadır. Komisyon, Polonya’da hükûmetin uygulamalarının yargı bağımsızlığına zarar verdiğini ve bu ülkeye mali yaptırım cezası uygulanması gerektiğini beyan etmiştir. 2022 yılının Şubat ayında alınan karar gereği, cezai işlemlerin uygulanması Macaristan’da yapılacak seçimlerden sonraya ertelenmiştir. Polonya’nın Rusya-Ukrayna Savaşı’nda Ukrayna’ya verdiği koşulsuz destek ve AB ile ortak tutum sergilemesi ise cezai işlemlerin uygulanması konusunda Macaristan’dan daha avantajlı bir pozisyonda olduğunu göstermektedir.

Budapeşte ve Varşova yönetimlerinin AB tarafından kabul gören standartlardan uzaklaşmasıyla, Birlik’in bir anlamda “aşırılıklara” karşı nasıl tepki vereceği ve ne tür çözümler üreteceği sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, AB tarihinde ilk kez görülen bu spesifik cezai işlem sürecini çözümleyerek, Polonya ve Macaristan’ın konumunu ortaya koymaktır. Kısıt olarak, AB’nin sadece iki ülke (Polonya ve Macaristan) kapsamında yaşadığı sorunlar ve çözüm arayışları incelenmektedir. Ayrıca, 2004-2022 arası dönemsel sınırlılığa gidilmiştir. Yöntem olarak yazın taramasına başvurulmuş, Polonya ve Macaristan’ın AB süreci üzerine nitel veriler elde edilmiştir. Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı’nın konuya ilişkin raporları ve beyanlatları incelenmiştir. İkincil yazarlardan ve gazete analizlerinden de derlenen neticeler doğrultusunda, iki ülkenin AB yolculuğu ve Birlik’in yaptırıma dayalı tutumu kendi içinde zorlayıcı ve tartışmalı bir süreci beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Polonya, Macaristan.

ABSTRACT

After the Cold War, the discipline of international relations reveals a great transformation on a global scale in theoretical, political, economic and many other fields. With the disintegration of the Soviet Union, the cooperation, integration goals and regional policies of the states that gained independence have completely shifted to another axis. In relation to this, Central and Eastern European countries including the Czech Republic, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary, Slovakia, Slovenia and Poland, can be given as an example to become members of the European Union (EU) on 1 May 2004. The 2004 enlargement is important for the nations that have eliminated their communist past to see themselves within the EU values. Officially, with the Copenhagen Criteria, it has been revealed that the member states must meet all the conditions constituting Europeanness, especially the rule of law, liberal economy, democracy and human rights. However, at this point, there is a very serious objection from the EU regarding whether Hungary and Poland fully fulfill these conditions. From a functioning market economy to the protection of minorities, the EU expects member states to have a certain stability and balance within the framework it has drawn. Recently, the establishment of populist and far-right governments under the leadership of the

Hungarian Civic Alliance in Hungary and Law and Justice Party in Poland casts a shadow on this stability and balance environment that the Union wants to establish.

In the Hungary report presented by the European Parliament, it was declared that the political regime of the country is not democracy but a kind of autocracy in which elections take place. In addition, the main deficiencies such as problems related to constitutional processes, inadequacy in the judicial system, inability to fight corruption and the inability to guarantee the freedom of religion and conscience of citizens were also presented in the report. Accordingly, it was on the agenda to cut the financial aids and structural transformation funds given by the EU. Hungary needs these aids and funds, perhaps more than ever, in the shadow of the Covid epidemic, the growing energy problem due to the Russia-Ukraine War and the global economic crisis. For this, although it has made a breakthrough to establish an Anti-Corruption Agency, only this move is considered insufficient by the EU. The basis of the dispute between the EU and Poland is based on the rule of law. The Commission declared that the practices of the government in Poland damaged the independence of the judiciary and that financial sanctions should be imposed on this country. Pursuant to the decision taken in February 2022, the implementation of criminal proceedings was postponed until after the elections to be held in Hungary. Poland's unconditional support to Ukraine in the Russia-Ukraine War and its joint stance with the EU show that it is in a more advantageous position than Hungary in the implementation of criminal proceedings.

As the Budapest and Warsaw administrations move away from the standards accepted by the EU, the problem of how the Union will react to "immoderates" and what kind of solutions it will produce emerges. The aim of this study is to reveal the position of Poland and Hungary by analyzing this specific criminal process, which was seen for the first time in EU history. As a constraint, only two countries (Poland and Hungary) that the EU has experienced and its search for solutions are examined. In addition, a periodical limitation was applied between 2004-2022. As a method, literature review was used and qualitative data on the EU process of Poland and Hungary were obtained. The reports and statements of the European Commission, the European Parliament and the Court of Justice have been examined. In line with the results compiled from secondary authors and newspaper analyzes, the EU journey of the two countries and the Union's sanctions-based attitude bring along a challenging and controversial process in itself.

Keywords: *European Union, Poland, Hungary.*

COCRFENITIALX ALAŞIMLARININ RADYASYON KORUMA PARAMETRELERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

A STUDY ON RADIATION SHIELDING PARAMETERS OF CoCrFeNiTiAlx ALLOYS

Nurettin Arpac - Murat Aygün

ÖZET

Günlük yaşamda radyasyon ile etkileşimin artması sonucu radyasyondan koruyucu malzemelerin önemi de artmıştır. Yüksek entropili alaşımlar bu kapsamda çalışmaların gerçekleştirildiği önemli malzemelerdendir. Dolayısıyla bu türden alaşımların radyasyon zırlama parametrelerinin araştırılması önemli olacaktır. Çalışmamızda, CoCrFeNiTiAlx alaşımlarının kütle zayıflatma katsayısı, lineer zayıflatma katsayısı, ortalama serbest yol, yarı kalınlık değeri ve etkin atom numarasından oluşan radyasyon zırlama parametreleri son zamanlarda geliştirilen yazılımlar kullanılarak hesaplanmıştır. Teorik sonuçlar birbiriyle karşılaştırılmış ve aralarındaki ilişki tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Radyasyon Zayıflatma Parametreleri, CoCrFeNiTiAlx Alaşımları

ABSTRACT

As a result of the increase in interaction with radiation in daily life, the importance of radiation shielding materials has also increased. High entropy alloys are the important materials in which studies are carried out in this context. Therefore, it will be important to investigate the radiation shielding parameters of such alloys. In our study, the radiation shielding parameters of CoCrFeNiTiAlx alloys which consist of mass attenuation coefficient, linear attenuation coefficient, mean free path, half-value layer and effective atomic number have been calculated using recently developed softwares. The theoretical results have been compared with each other, and their relationship has been discussed.

Keywords: Radiation Attenuation Parameters, CoCrFeNiTiAlx Alloys

OSMANLI ESNAF HUKUKUNDA SUÇLAR VE CEZALARI

CRIMES AND THEIR PUNITIONS IN THE OTTOMAN CRAFTSMAN'S LAW

Oktaý Subaşı

ÖZET

Osmanlı esnaf hukuku din ve kültür temeli üzerine inşa edilen, iktisadi açıdan toplumu önceleyen bir yapı olarak kurulmuştur. Bu nedenle Osmanlı esnaf hukuku, sosyal, kültürel ve ekonomik öğelerini içerisinde barındıran bir hukuk sistemidir. Söz konusu öğelerin her birinin Osmanlı esnaf hukukunda izlerini görmek mümkündür. Tarihsel temellerini dine dayalı fütüvvetten ve ahilikten alan Osmanlı esnaf hukukunda sosyokültürel açıdan kardeşlik, ahlak, cömertlik, sadakat, yardımlaşma, dayanışma kültürlerinin öne çıktığı görülmektedir. Devletin koymuş olduğu hukuk kuralları da bu hususları göz önüne almış ve esnafın halkı aldatmak ve yanıltmak gibi durumların içine girmemesini esas almıştır. İhtisap kanunnameleri ve esnaf nizamnamelerinin yanı sıra şeyhülislam fetvaları sistemin hukuksal dayanaklarını oluşturmuştur. Bu hukukun uygulanmasından esnaf teşkilatının en küçük görevlisinden en büyük devlet erkânına kadar herkes neredeyse sorumlu kılınmıştır. Osmanlı esnafı olarak hukuk dışına çıkılan her fiilin mutlaka bir cezası olmuştur.

Osmanlı esnaf ve tüccarları arasında işlenen suçlar genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi ortak suçlardır. Bütün esnaf örgütlerinde görülen; ruhsatsız ya da izinsiz iş yeri açmak, yetkisi olmadığı hâlde çeşitli mallar satmak, karaborsacılık ve kaçakçılık yapmak ve borcunu ödememek gibi suçlar bu türe girmektedir. İkinci tür suçlar ise her esnaf grubuna münhasırdır ve ifa edilen mesleğin özellikleriyle ilgilidir. Malın kalitesi ve ölçüsü ya da belirlenen fiyatın dışına çıkılmasıyla elde edilen haksız kazançlar bu kapsama girmektedir.

Esnaf suçlarına uygulanan cezalarda genellikle topluma verilen zarar göz önünde bulundurulsa da suçun niteliği aynı olan fiillere farklı cezaların verildiği olmuştur. Ancak yine de devlete ya da topluma zararlı olan davranışlar daha ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Esnafın işlediği suçlara verilen cezalar kanunnameler ve nizamnameler esas alınmış olmakla birlikte şeyhülislam fetvaları da önemli bir referans kaynağı teşkil etmiştir. Suç teşkil eden fiillerinde çeşitli müeyyidelere tabi tutulan Osmanlı esnafına verilen cezaları; manevi, mali, bedeni ve hürriyeti bağlayıcı cezalar olarak dört gruba ayırmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Esnafı, Esnaf Hukuku, Suç ve Cezalar.

ABSTRACT

Ottoman trades law was established as a structure that was built on the basis of religion and culture and prioritized the society in terms of economy. For this reason, Ottoman trades law is a legal system that includes social, cultural and economic elements. It is possible to see the traces of each of these elements in the Ottoman trades law. It is seen that the cultures of brotherhood, morality, generosity, loyalty, cooperation and solidarity came to the fore in socio-cultural terms in the Ottoman trades law, which took its historical foundations from religion-based futuwwa and ahi-order. The legal rules set by the state also took these issues into consideration and based on the fact that the shopkeepers should not get into situations such as deceiving and deceiving the public. In addition to the İhtisap laws and tradesmen regulations, sheikh al-Islam fatwas formed the legal basis of the system. Almost everyone, from the smallest official of the tradesmen to the largest state officials, has been made responsible for the implementation of this law. As an Ottoman tradesman, there was definitely a penalty for every act that went against the law.

The crimes committed among the Ottoman tradesmen and merchants are generally divided into two. The first of these is common crimes. Seen in all tradesmen's organizations; Crimes such as opening a workplace without a license or permission, selling various goods without authorization, black market and smuggling, and failing to pay debts are included in this type. The second type of crimes is exclusive to each artisan group and is related to the characteristics of the profession. Unfair gains obtained by the quality and size of the goods or exceeding the determined price are included in this scope.

Although the damage done to the society is generally taken into consideration in the punishments applied to the crimes of the tradesmen, different punishments have been given to the elephants with the same nature of the crime. However, behaviors harmful to the state or society were punished more severely. Although the punishments given to the crimes committed by the shopkeepers were based on the laws and regulations, the shaykh al-Islam fatwas also constituted an important source of reference. Penalties given to Ottoman tradesmen who were subjected to various sanctions for their criminal acts; It is possible to divide them into four groups as moral, financial, bodily and freedom-binding punishments.

Keywords: Ottoman Craftsmen, Tradesman Law, Crime and Punishments.

BİTLİS'E TARIMSAL YATIRIM YAPMANIN NEDENLERİ

REASONS TO INVEST IN AGRICULTURAL IN BİTLİS

Cengizhan Barut

ÖZET

XI. Kalkınma Planı'ndaki (2019-2023) hedeflerinden biride; tarım sektörüne yapılacak yatırımların, kırsal alanlarda istihdamın artmasına neden olacağı, bunun sonucu olarak; çalışanların düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşmaları ile refah düzeylerinin yükselmesidir. Ayrıca yaşam kalitesi artan yöre halkı, bölge de yaşamaya devam edecektir.

Bitlis'de kalkınmaya yönelik dinamiklerin harekete geçirilmesi ve etkin olarak kullanılması ile sürdürülebilirliğinin gerçekleşmesine yönelik; kamu yatırımları ile kırsal alt yapı hizmetlerinin artması, çevre dostu tarımsal üretim yöntemlerinin uygulanması, üreticilerin ve birliklerin finansal araçlara kolay ulaşmaları, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları bu süreci olumlu etkileyecektir.

TRB2 Bölgesinde yer alan Bitlis; Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü ile Yukarı Murat-Van Bölümünde yer alır. Bitlis'in genel olarak yüzölçümü (Van Gölü'nün il sınırları ve diğer göl yüzeyleri dâhil) 8.645 km² dir. Bitlis bu yüzölçümü ile Doğu Anadolu Bölgesi topraklarının %5,5' ini kapsamaktadır. Bitlis, ekonomik seviyesi düşük bir ildir. Tarım ve hayvancılık halkın önemli geçim kaynaklarıdır.

İlin genel olarak 2021 yılı tarımsal verileri şu şekildedir: Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı çiftçi sayısı; 8.550 kişidir. Toplam tarım alanı; 1.383.800 dekar, Mera alanı; 2.198.400 dekar, Nadas alanı; 56.120 dekar, Orman alanı 1.802.370 dekadır.

Bitlis'e tarımsal yatırım yapmanın nedenlerini incelediğimizde:

- İl organik ürünler açısından, önemli ürün potansiyeline sahiptir. Bu değerli potansiyel reklam ve tanıtım aracılığıyla her geçen gün tüketicinin ilgisini daha fazla çekmeye başlamıştır.
- Salgın sonrası tüketicilerin doğal ürünlere yönelmesi.
- İlin ıslah edilebilir, kiralanabilir mera, otlak ve yayla alanlarının olması.
- Tıbbi ve aromatik bitkilerden oluşan, zengin bitki florasına sahip olması.
- Komşu ülke pazarlarına yakın olması.

- Devlet teşviklerinin sürekli olması ve her geçen zaman artması.
- Genç ve ucuz iş gücü potansiyeline sahip olması.
- İlin doğal su kaynak potansiyelinin çok yüksek olması.
- Patates, fasulye ve buğday gibi tohumluk üretim potansiyeline sahip olması.
- Rakım ve iklim koşullarına uygun meyvecilik alanlarına sahip olması.
- Verimli ve bakir tarım arazilerine sahip olması.
- Yem bitkisi yetiştiriciliğine uygun tarım arazilerinin olması.
- Arıcılık yapılabilecek zengin bitki florasına sahip alanların olması.
- İl’de faaliyet gösteren işletmelerin sabit giderlerinin büyük şehirlere nazaran daha düşük olması.

Bitlis’in ekonomik kalkınmasında, tarımsal üretim önemli bir fırsattır. Organize sanayi bölgesinde kurulacak gıda işleme tesisleri üretim kapasitesini arttıracaktır. Belirtilen avantajların yatırıma dönüşmesi; Bitlis ilinin ekonomik gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bitlis, Tarımsal Yatırım, Kalkınma.

ABSTRACT

XI. One of the targets in the Development Plan (2019-2023); Investments to be made in the agricultural sector will lead to an increase in employment in rural areas, as a result of this; It is to increase the level of welfare of the employees with regular and sufficient income opportunities. In addition, the local people, whose quality of life has increased, will continue to live in the region.

For the realization of sustainability with the activation and effective use of development-oriented dynamics in Bitlis; The increase in public investments and rural infrastructure services, the implementation of environmentally friendly agricultural production methods, the easy access of producers and unions to financial instruments, the contributions of local governments and non-governmental organizations will positively affect this process.

Bitlis, located in TRB2 Region; It is located in the Upper Euphrates Section and the Upper Murat-Van Section of the Eastern Anatolia Region. The general area of Bitlis (including the provincial borders of Lake Van and other lake surfaces) is 8,645 km². With this surface area, Bitlis covers 5.5% of the lands of the Eastern Anatolia Region. Bitlis is a province with a low economic level. Agriculture and animal husbandry are important livelihoods of the people.

The general agricultural data of the province for 2021 are as follows: Number of farmers registered in the Farmer Registration System; 8,550 people. Total agricultural area; 1,383,800 decares, Pasture area; 2,198,400 decares of fallow land; 56.120 decares, Forest area is 1.802.370 decares.

When we examine the reasons for investing in agriculture in Bitlis:

- The province has significant product potential in terms of organic products. This valuable potential has begun to attract more and more consumers' attention through advertising and promotion.
- After the epidemic, consumers turn to natural products.
- The province has arable, leasable pasture, grassland and plateau areas.
- Having a rich flora consisting of medicinal and aromatic plants.
- Being close to neighboring country markets.
- Continuity of government incentives and increasing with each passing time.
- Having the potential of young and cheap labor force.
- The province's natural water resource potential is very high.
- Potential for seed production such as potatoes, beans and wheat.
- Having fruit growing areas suitable for altitude and climatic conditions.
- Having fertile and untouched agricultural lands.
- Availability of agricultural lands suitable for forage crop cultivation.
- Having areas with rich plant flora where beekeeping can be done.
- Fixed costs of businesses operating in the province are lower than in big cities.

Agricultural production is an important opportunity for the economic development of Bitlis. Food processing facilities to be established in the organized industrial zone will increase the production capacity. Transforming the stated advantages into investments; It will make a significant contribution to the economic development of Bitlis province.

Keywords: Bitlis, Agricultural Investment, Development.

DİPLOMASİNİN DÖNÜŞÜMÜ: DİJİTAL DİPLOMASİ

TRANSFORMATION OF DIPLOMACY: DIGITAL DIPLOMACY

Osman Şaşkın

ÖZET

Günümüzde iletişim ve teknolojiadaki gelişmeler bilgi edinme, öğrenme ve iletişim kurma gibi birçok alanda devrim niteliğinde yeniliklerin ortaya çıkmasını sağladı. Tüm bu alanlarda etkili olan değişimler uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanında da etkili olmaya başladı. Diplomatik süreç, sürece dâhil olan aktörler ve aktörler arasındaki iletişim araçları iletişim alanındaki gelişmelerden etkilendiği için bu durum diplomasi alanında da değişimlerin önünü açmıştır. Bunun sonucunda geleneksel diplomasinin yanında dijital diplomasi de uluslararası aktörler tarafında kullanılmaya başlandı. Dijital diplomasinin tanımlanması ve kapsamı konusunda farklı görüşler söz konusu olsa da genel olarak; klasik diplomasi konularının internet ve sosyal medya araçları kullanılarak çözülmesi veya diplomatik hedef ve amaçların gerçekleşmesinde internet ve sosyal medya araçlarının kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Dijital diplomasinin gelişmesi özellikle web 2.0 devriminin ortaya çıkması, yumuşak gücün siber kanallar ile yapılması ve internet kullanıcıları arasında sosyal medya ağlarının yayılması ile mümkün oldu. Dijital diplomasi mevcut teknolojik araçları kullanarak bireylere, şirketlere ve devlet dışı aktörlere ulaşarak klasik diplomasiden farklı olarak daha geniş bir alana hitap etmektedir. Bunun yanında diplomatik faaliyetlerle ilgili bilgi toplanması, acil durumlarda hızlı iletişim sağlanması, finansal açıdan faydalı olması dijital diplomasiyi klasik diplomasiye oranla daha avantajlı kılmaktadır. Elbette dijital diplomasi bazı dezavantajları da bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin, dijital diplomasinin en önemli araçlarından biri olan Twitter'da çok geniş kitlelere doğrudan erişen liderlerin bu platform üzerinde yapacakları yanlış bir söylemin telafisi oldukça zor olabilmektedir. Bunun yanında siber saldırılar, verilerin çalınması ve terörist grupların da bu mecralar üzerinden örgütlenbilmesi yeni diplomasi türünün en büyük zorluklarındanıdır. Bu bilgiler ışığında, öncelikle klasik diplomasinin tanımı ve kısa tarihi üzerinde durulacak, ardından diplomasinin dijitalleşmesiyle birlikte diplomatik norm ve geleneklerde meydana gelen değişimler mercek altına alınacaktır. Sonrasında dijital diplomasinin tanımı, tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve araçları ayrıntılı olarak incelenecektir. Son olarak, bu çalışma aşağıdaki soruları cevaplamaya çalışacaktır: Dijital diplomasi ile klasik diplomasi arasındaki fark nedir? Artıları ve eksileri nelerdir? Dijital diplomasinin dış politika üzerinde nasıl bir etkisi var?

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, Dijitalleşme, Dijital Diplomasi

ABSTRACT

At present, developments in communication and technology have led to the emergence of revolutionary innovations in many areas, such as obtaining information, learning, and communicating. The efficient changes in these areas have also impacted the field of international relations and diplomacy. The diplomatic process, the actors involved in the process, and the communication tools between actors have been affected by the development in communication; this has paved the way for changes in the field of diplomacy. Consequently, digital diplomacy has also begun to be used by international actors alongside traditional diplomacy. Although there are different views on the definition and scope of digital diplomacy, it is usually defined as solving the issues of traditional diplomacy using the internet and social media tools or using the same tools to achieve diplomatic goals and purposes. The development of digital diplomacy has been feasible by the emergence of the web 2.0 revolution, applying soft power through cyber channels, and the spread of social media networks among internet users. Unlike classical diplomacy, digital diplomacy appeals to a broader area by reaching individuals, companies, and non-state actors using current technological tools. Besides that, collecting information about diplomatic activities, providing fast communication in emergencies, and being financially beneficial make digital diplomacy more advantageous than traditional diplomacy. Of course, digital diplomacy has some disadvantages as well. To illustrate, it might be challenging to make up for a false discourse by leaders who directly reach large audiences on social media platforms such as Twitter, one of the most significant digital diplomacy tools. Moreover, cyber-attacks, data theft, and the possibility of terrorist groups organizing through these channels are the other challenges of this new type of diplomacy. In light of this information, firstly; the definition and a brief history of classical diplomacy will be stressed, and then; the changes in diplomatic norms and traditions with the digitalization of diplomacy will be under the spotlight. Afterward, the definition of digital diplomacy, its development in the historical process, and its tools will be examined in detail. Last but not least, this study will attempt to answer the questions below: What is the difference between digital diplomacy and classical diplomacy? What are the pros and cons? What kind of impact does digital diplomacy have on foreign policy?

Keywords: Diplomacy, Digitalization, Digital Diplomacy

DİJİTAL HİZMET VERGİSİNİN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

ASSESSMENT ON NECESSITY OF DIGITAL SERVICE TAX

Özgür Kızıltoprak

ÖZET

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler birçok mal ve hizmet teslimine ilişkin fiziki piyasaların dijital mecraaya kaymasına sebep olmuştur. Yer ve zamandan tasarruf sağlayan dijital hizmet sektörü hem hizmet sunucularına hem de hizmetlerden faydalanan müşterilere önemli fırsatlar sunmuştur. Dijital hizmet sunan şirketlerin önemli bir kısmını çok uluslu şirketler oluşturmaktadır. Söz konusu şirketler dijital hizmet sunumları nedeniyle hem yüksek gelir elde etmekte hem de bu gelirlerinin vergi dışı kalması söz konusudur. Bu durum küresel ölçekte vergi kayıplarına sebep olmuş ve bu kapsamda birçok kaynak ülkenin potansiyel vergi hasılatı azaltmıştır. Konu hakkında OECD, AB, G7, G20 ülkeleri gibi uluslar üstü kuruluşlar ve oluşumlar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmakla birlikte ortak bir konsensüs sağlanamamıştır.

Günümüz vergilendirme sisteminde kaynak ülke esası geçerlidir. Bu nedenle kurumların vergilendirilmesinde yetkili olan vergi idareleri hizmeti sunan kurumların iş merkezlerinin bulunduğu ülkelerdeki vergi idareleridir. Kaynak ülke esası ile çifte vergilendirmelerin önlenmesi için amaçlanmış ise de dijital hizmetlerde hem hizmetten faydalanmanın hem de hizmetten yararlanmanın kaynak ülkede olması söz konusudur. Bu durum nedeniyle küresel ölçekte hizmet sunan kurumların hizmet sunduğu ve gelir elde ettiği kaynak ülkeler açısından önemli vergi kayıpları ortaya çıkmaktadır. Gerek vergi kayıplarının önlenmesi gerekse çifte vergilendirmenin önlenmesi için Booking, Google, Facebook, Twitter, Instagram, Yandex, LinkedIn, Google Play, App Store, Spotify, Apple Music, Youtube Music, Steam, PS Store, MS Store, Xbox Store gibi dijital hizmet sunan çok uluslu şirketlerin vergilendirilmesi için ortak bir konsensüs sağlanması gereklidir. Bu konsensüs kapsamında vergi idareleri arası bilgi paylaşımı ile iletişim kanallarının açık olması gereklidir. Çok uluslu şirketlerin hegemonik gücü nedeniyle dijital hizmet gelirlerinin vergilendirilmesi konusunda uluslararası boyutta adımlar atılamamaktadır. Bununla birlikte 2016 yılında Dünya çapında yaklaşık 2.9 trilyon dolar değeri olan dijital ekonominin 2025 yılına kadar 11.1 trilyon dolara çıkacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de dijital hizmet

gelirlerinin vergilendirilmesi amacıyla ihdas edilen dijital hizmet vergisi gerek vergi kaybının önlenmesi gerekse vergi adaletinin sağlanması için atılmış önemli bir adımdır.

Türkiye'deki dijital reklam yatırımlarının değeri ise 2017'da 1.8 milyar TL iken, 2018 yılında bu tutar %15.5 artışla 2.1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'de 2020 yılında 1.06 milyar TL olan dijital hizmet vergisi hasılatı 2021 yılında ise iki katından fazla artarak 2.40 milyar TL olmuştur. Bilişim teknolojilerindeki gelişmenin etkisiyle dijital hizmet artışının çeşitlenerek artacağı tahmin edilmektedir. Bu artış karşısında vergi idarelerinin söz konusu hizmet gelirlerini vergilendirmek için post modern vergileme usulleri ile denetim mekanizmalarını geliştirmesi elzemdir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Hizmet Vergisi, Vergi Kaybı, Vergi Hasılatı

ABSTRACT

Developments in information technologies have led to the shift of physical markets for the delivery of many goods and services to digital media. The digital service industry which is non-spatial and timeless has offered significant opportunities to both service providers and customers. A significant portion of companies providing digital services are multinational companies. The companies in question both earn high income due to their digital service offerings and these incomes are tax-free. This situation has caused tax losses on a global scale and in this context, the potential tax revenues of many source countries have decreased. Although various studies have been carried out by supranational organizations and formations such as OECD, EU, G7, G20 countries on the subject, a common consensus has not been achieved.

In today's taxation system, the basis of country of origin is valid. For this reason, the tax administrations that are authorized for the taxation of institutions are the tax offices in the countries where the business centers of the institutions providing the service are located. Although it is aimed to prevent double taxation on the basis of source country, in digital services, it is possible to both benefit from the service and benefit from the service in the source country. Due to this situation, significant tax losses arise in terms of the source countries where the institutions providing services on a global scale provide services and generate income. Digital services such as Booking, Google, Facebook, Twitter, Instagram, Yandex, Linkedin, Google Play, App Store, Spotify, Apple Music, Youtube Music, Steam, PS Store, MS Store, Xbox Store in order to avoid tax losses and double taxation A common consensus is required for the taxation of multinational companies offering. Within the scope of this consensus, information sharing and communication channels between tax administrations should be open.

Due to the hegemonic power of multinational companies, international steps cannot be taken in the taxation of digital services revenues. However, it is estimated that the digital economy, which was worth about 2.9 trillion dollars worldwide in 2016, will increase to 11.1 trillion dollars by 2025. Therefore, the digital service tax, which was established for

the taxation of digital service revenues in Turkey is an important step taken to prevent tax loss and to ensure tax justice.

While the value of digital advertising investments in Turkey was 1.8 billion TL in 2017, this amount increased by 15.5% to 2.1 billion TL in 2018. According to the data of the Revenue Administration, digital services tax revenue in Turkey, which was 1.06 billion TL in 2020 more than doubled in 2021 and reached 2.40 billion TL. It is estimated that the increase in digital services will increase with the effect of the development in information technologies. In the face of this increase, it is essential for tax administrations to develop post-modern taxation methods and control mechanisms in order to tax these service revenues.

Keywords: Digital Service Tax, Tax Evasion, Tax Revenue

“Mİ” SORU EKİ MİDİR YOKSA SORU EDATI MIDIR?

IS “Mİ” AN INTERROGATIVE PARTICLE OR PREPOSITION?

Saniye Gün

ÖZET

Soru eki ya da soru edatı dilimizde tartışmalı konulardan biridir. Kaynaklar tarandığında ekin/kelimenin ne olduğu konusunda birlik yoktur. Kaynakların bir kısmı “mi” yi edat olarak kabul ederken bir kısmı da ek olduğunu savunur. Edatlar, farklı tür ve görevlerdeki kelimeler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan yardımcı kelimelerdir. Edatların tek başına anlamı olmaması, diğer kelimelerle birlikte cümle içinde anlam kazanması ve aynı zamanda kelimeler arasında farklı anlam ilgisi oluşturması gibi özelliklere sahip olması “mi”nin edat olduğunu gösterir. Ayrıca “mi”nin bir kelime gibi ayrı yazılması durumu da edat kabul edilmesi için bir neden olarak görülür. Ancak ikinci ve baskın olan görüş “mi”nin ek olmasıdır. Çünkü “mi” bir ek gibi kalınlık-incelik uyumuna (büyük ünlü uyumu) ve düzlük- yuvarlaklık uyumuna (küçük ünlü uyumu) girer. Buna göre ünlü uyumuna giren “mi” eki “mı, mu, mü” şekilleriyle kullanılabilir. Ancak bu durum edatların özelliğine uymaz çünkü edatlar tek şekilli yapılardır yani “mı/mi/mu/mü” gibi versiyonu yoktur; “için, dolayı” gibi tektir. Ayrıca “mi” ekinden sonra yine ek gelmesi durumu ek olma olasılığını kuvvetlendirir. Ancak ek olması konusunda kafa karıştıran konu ise “mi”nin ayrı yazılması konusudur. Çünkü Türkçede ekler ayrı yazılmaz, kelimeler ayrı yazılır. Ekler, “mi”nin aksine sabit kelime köklerine eklenir ve bitişik yazılır. Ekler, eklendiği kelimelere yeni anlamlar kazandıran veya söz dizimi yapıları içerisinde kelimeler arasındaki ilişkiyi sağlayan geçici öğelerdir. Ekler tek başına anlam ifade etmez bu nedenle bağımlı biçim birimlerdir. Yani kendinden önceki kelimeye bağlanır ve ses olarak uyuma girer ve “mi”de bir ek gibi ses uyumuna girer fakat kelimeye bağlanmaz.

Bu durum, üniversitelerde okutulan Türk Dili ders kitapları ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararıyla okutulan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında soru ekine/ edatına yönelik yaklaşımlarda da tam bir birlik olmamasına neden olur. Bu kitaplar da konuyla ilgili detaylı açıklamaların verilmemiş olduğu, sadece birkaç örnek üzerinden ekin/edatın işlevinin öğretilmeye çalışılmış olduğu görülür.

Bu çalışmada, “mi” ekiyle/ edatıyla ilgili yaşanan ikilemli durumun sebepleri ele alınmış, çeşitli dilbilimsel çalışmalar incelenmiş ve doğru sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: edat, ek, soru eki

ABSTRACT

Interrogative particle or preposition is one of the controversial topics in Turkish. Upon review of references, it has been demonstrated that there is no consensus regarding what the particle/term is. Some of the references accept “mi” as a preposition, while some others part accepts it as a particle. Prepositions are auxiliary words that are used in establishing a connection of meaning between the words and concepts that are of different types and tasks. Prepositions do not have a meaning alone and they become meaningful with other words within a sentence and also establish a different connection of meaning between the words, which demonstrates that “mi” is a preposition. In addition, “mi” being written separately as a word is considered a reason to be accepted as a preposition. However, a second and dominant view is that “mi” is a particle. This is because “mi” is included in the palatal harmony and labial harmony just like a particle. Accordingly, the “mi” particle which is included in the vowel harmony can be used as “mı, mu, and mü”. However, this condition does not correspond to the characteristics of prepositions, because prepositions are uniform structures. In other words, they have no versions like “mı/mi/mu/mü”. They are unique like “because, due to”. Additionally, having another particle following the “mi” particle strengthens its possibility of being a particle. However, another matter causing confusion about “mi” being a particle is that it is written separately. It is because in Turkish, particles are not written separately. Words are written separately. Unlike “mi”, particles are added to fixed word stems and are written adjacently. Particles are temporal elements that add new meanings to the words they are added to or provide a relationship between the words within syntax structures. Particles do not have a meaning alone. Therefore, they are dependent style units. In other words, they get attached to the previous word and get into a vowel harmony. “Mi” also gets into a vowel harmony as a particle but does not get attached to the word.

This condition leads to a failure of having full consensus in approaches related to the interrogative particle or preposition in Turkish Language textbooks that are taught in universities and in Turkish Language and Literature textbooks that are taught by order of the Ministry of National Education Board of Education and Discipline. It is seen that in these books, there are no detailed explanations on the subject. Instead, the books try to teach the functions of the particle/preposition only via a few examples.

As a consequence, in this study it was tried to discuss the reasons of a dilemma about the “mi” particle/preposition and draw a correct and sole conclusion by examining a variety of scientific studies.

Keywords: Preposition, particle, interrogative particle

AFAD PERSONELİNİN EKONOMİK VE İŞ TATMİN DÜZEYİ: BİTLİS, MUŞ, BİNGÖL, VAN, SİİRT, DİYARBAKIR, AĞRI VE BATMAN ÖRNEĞİ

ECONOMIC AND JOB SATISFACTION LEVEL OF AFAD PERSONNEL: THE EXAMPLE OF BITLIS, MUS, BINGOL, VAN, SIIRT, DIYARBAKIR, AGRI AND BATMAN

Sebahattin Koç - Hakan Okay

ÖZET

Bu çalışma, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüklerinde çalışan personellerin iş ve ekonomik tatmin düzeylerini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında; Bitlis, Van, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Ağrı, Batman ve Siirt illerindeki İl Afet ve Acil Durum Müdürlüklerinde çalışan personellerin mesleki ve ekonomik tatmin düzeyleri incelenmiştir. Öncelikle çalışmada iş tatmini kavramının ne olduğu ve nasıl ölçüldüğü ile ilgili olarak kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Daha sonra konu ile ilgili genel bir literatür taraması yapılmıştır. İş tatmini; gelir memnuniyeti, mesleki tatmin ve ekonomik beklentiler bağlamında ele alınmıştır. Model iş tatmini ile bahsedilen değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu varsayımıyla kurulmuştur. Çalışmada yapılan analizlerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görev yapan AFAD personelinin ekonomik ve iş tatmini düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Toplam 8 ili kapsayan çalışmada AFAD personellerinin mesleki ve ekonomik tatmin düzeylerini ölçmek adına 24 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS paket 24 programında veri tabanı oluşturulup, normallik testi ve varyans analizi yapılmıştır. Normal dağılım gösteren değişkenlere parametrik testler uygulanarak, çoklu karşılaştırma söz konusu olduğu için ANOVA testleri yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; AFAD personellerinin mesleki ve ekonomik tatmin düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Genel iş tatmini açısından AFAD personellerinin işlerinden memnun oldukları gözlenirse de aldıkları ücretlerin düşük olmasından kaynaklı olarak ekonomik anlamda tatmin olmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Literatür olarak bakıldığında çalışma özgün bir nitelikte olup, bundan sonraki çalışmacılara yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: AFAD, Ekonomik Beklenti, İş Tatmini, AFAD Personelleri, Mesleki Tatmin,

ABSTRACT

This study was carried out to measure the job and economic satisfaction levels of the personnel working in the Provincial Disaster and Emergency Directorates. Scope of work is to examine the occupational and economic satisfaction levels of the personnel working in the Provincial Directorates of Disaster and Emergency in the provinces of Bitlis, Van, Muş, Bingöl, Diyarbakır, Ağrı, Batman and Siirt. First of all, in the study, the conceptual framework of what the concept of job satisfaction is and how it is measured is discussed. Then, a general literature review on the subject was made. Job satisfaction is discussed in the context Income satisfaction, professional satisfaction and economic expectations. The model was established with the assumption that there is a positive relationship between job satisfaction and the mentioned variables. With the analyzes made in the study, it was tried to measure the economic and job satisfaction levels of AFAD personnel working in the Eastern and Southeastern Anatolia Regions. In the study covering 8 provinces in total, a questionnaire consisting of 24 questions was applied to measure the professional and economic satisfaction levels of AFAD personnel. The data obtained as a result of the research were created in the SPSS package 24 program, and normality test and variance analysis were performed. Parametric tests were applied to the normally distributed variables, and ANOVA tests were performed since multiple comparisons were in question. According to the research results; a positive relationship was found between the professional and economic satisfaction levels of AFAD personnel. Although it is observed that AFAD personnel are satisfied with their jobs in terms of general job satisfaction, it has emerged that they are not economically satisfied due to the low wages they receive. From a literature point of view, the study is original and is intended to be a guide for future researchers.

Keywords: AFAD, Economic Expectation, Job Satisfaction, AFAD Personnel, Professional Satisfaction,

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE HEMODİYALİZ HASTALARININ BESLENME ALIŞKANLIKLARI VE MALNÜTRİSYON RİSKİ

NUTRITION HABITS AND MALNUTRITION RISKS OF HEMODIALYSIS PATIENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

Seda Oğur - Yusuf Durmuş - Ramazan Alanmış

ÖZET

Yeni tip koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde hastanelerde bulunarak tedavilerine devam etmek mecburiyetinde olan hemodiyaliz hastalarının virüs ile temas riskleri yüksek olmuş ve günlük hayatları oldukça etkilenmiştir. Bu kapsamda yürütülen araştırmada Bitlis Tatvan Devlet Hastanesindeki hemodiyaliz ünitesinde tedavi gören 18-86 yaş aralığında 45 hastanın COVID-19 pandemisi sürecinde beslenme alışkanlığının ne şekilde değiştiğinin ve malnütrisyon riskinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanmasında hastaların demografik verilerini, antropometrik ölçümlerini, beslenme alışkanlıklarında meydana gelen değişiklikleri ve malnütrisyon-inflamasyon skorunu (MİS) saptamaya yarayan, yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanan bir anket formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25® programında, tekli ya da çoklu yanıt yöntemlerine göre değerlendirilmiştir. Sonuçlar sayı (s) ve yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. Katılımcılara ait değişkenlere göre elde edilen veriler arasındaki önemlilik değeri ve korelasyon belirlenmiştir. $P < 0,05$ düzeyi istatistiki olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Katılımcıların %4,4'ü (n=2) pandemi sürecinde günlük tüketilen öğün sayısının arttığını, %6,7'si (n=3) azaldığını, %88,9'u (n=40) ise herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların tamamı (n=45) günlük tüketilen ara öğün sayısında değişiklik olmadığını bildirmiştir. Katılımcıların %8,9'u (n=4) pandemi sürecinde tüketilen günlük su miktarının arttığını, %2,2'si (n=1) azaldığını, %88,9'u (n=40) ise herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %8,9'u (n=4) pandemi sürecinde bağışıklık sistemini güçlendirmek için takviye vitamin tükettiğini, %2,2'si (n=1) meyve tükettiğini, %88,9'u (n=40) ise bağışıklık sistemini güçlendirmek için herhangi bir yola başvurmadığını dile getirmiştir. Erkek hastalarda MİS ortalaması $7,16 \pm 4,17$, kadın hastalarda $9,05 \pm 4,86$ ve tüm hastalarda 8,00 olarak saptanmıştır ($p > 0,05$). Tüm hastaların %40'ının MİS'e göre malnütrisyon riski taşıdığı tespit edilmiştir.

Tüm hastalıklardan ve malnütrisyonndan korunmada bağışıklık sisteminin güçlendirilmesine ve bunun sağlanması için doğru beslenme düzenine hemodiyaliz hastaları her zaman özen göstermelidir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, kronik böbrek yetmezliği, hemodiyaliz, beslenme, malnütrisyon.

ABSTRACT

During the new type of coronavirus (COVID-19) pandemic, hemodialysis patients, who had to stay in hospitals and continue their treatment, had a high risk of contact with the virus and their daily lives were greatly affected. This study aimed to determine how the nutritional habits of 45 patients aged 18-86 years, who were treated in the hemodialysis unit in Bitlis Tatvan State Hospital, changed during the COVID-19 pandemic and the risk of malnutrition.

The data for the research was collected with a questionnaire, which provides to determine the demographic data, anthropometric measurements, changes in eating habits, and malnutrition-inflammation score (MIS) of the patients, applying the face-to-face interview method. The obtained data were evaluated in the SPSS 25® program, according to single or multiple response methods. Results are expressed as numbers (s) and percentages (%). The significance value and correlation between the data obtained according to the variables belong to the participants were determined. A $P<0.05$ level was considered statistically significant.

4.4% (n=2) of the participants stated that the number of meals consumed per day increased during the pandemic process, 6.7% (n=3) decreased, and 88.9% (n=40) stated that there was no change. All of the participants (n=45) reported that there was no change in the number of snacks consumed daily. 8.9% (n=4) of the participants stated that the daily amount of water consumed during the pandemic increased, 2.2% (n=1) decreased, and 88.9% (n=40) stated that there was no change. 8.9% (n=4) of the participants consumed supplemental vitamins to strengthen the immune system during the pandemic, 2.2% (n=1) consumed fruit, 88.9% (n=40) stated that they did not use any means to strengthen their immune system. The mean MIS was found to be 7.16 ± 4.17 in male patients, 9.05 ± 4.86 in female patients and 8.00 in all patients ($p>0.05$). It was determined that 40% of all patients were at risk of malnutrition according to MIS.

Hemodialysis patients should always pay attention to the strengthening of the immune system in the prevention of all diseases and malnutrition, and the correct diet to ensure this.

Keywords: COVID-19, chronic kidney failure, hemodialysis, nutrition, malnutrition.

BİTLİS'TEKİ GIDA ÜRETEEN İŞLETMELERİN HİJYENİK KALİTESİ

HYGIENICALLY QUALITY OF FOOD PRODUCING BUSINESSES IN BİTLİS

Harun Tali - Seda Oğur

ÖZET

Sağlıklı ve güvenli gıda ürünleri için hijyen ve sanitasyon ilkelerine bağlı üretimin gerçekleştirilmesi çok önemlidir. Bu çalışmada Bitlis ili Merkez ilçesi ve diğer ilçelerinde faaliyet gösteren, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden, çeşitli gıda ürünlerinin üretimini gerçekleştiren 51 adet gıda işletmesinin hijyenik kalitesi araştırılmıştır.

Gıda işletmelerinin hijyenik kalitesi Göktaş (2019)'ın geliştirdiği “Gıda İşletmelerinin Hijyen Kontrol Formu” kullanılarak tespit edilmiştir. Formda; gıda güvenliği sistemi, ürün hijyeni, personel hijyeni, alet-ekipman hijyeni, temizlik ve dezenfeksiyon, işletme hijyeni başlıkları altında toplam 47 kontrol noktası bulunmaktadır. Formda yer alan kontrol noktaları yöneticiler tarafından verilen cevaplar ve yapılan gözlemler dikkate alınarak “uygun” veya “uygun değil” şeklinde değerlendirilmiş, uygunsuzluğun açıklaması ve öneriler ayrıca not edilmiştir. Elde edilen veriler IBM SPSS 25.0 paket programında istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Kategorik ve sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler verilmiş, kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Ki-Kare testi ve Fisher's Exact test ile analiz edilmiştir. $p<0,05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Gıda işletmelerindeki gıda güvenliği sisteminin uygunluğunu gösteren kontrol noktalarında 51 işletmeden sadece 24 işletmenin personele periyodik eğitim verdiği tespit edilmiştir. Gıda işletmelerindeki ürün hijyeninin uygunluğunu gösteren kontrol noktalarında muhafaza koşullarının uygunsuzluğunun %45,1 ($n=23$) olduğu gözlemlenmiştir. Gıda işletmelerindeki işletme hijyeninin uygunluğunu gösteren kontrol noktalarında işletmelerin %43,1'inin ($n=22$) el dezenfektanı mevcudiyeti ve kullanımı açısından uygun olmadığı görülmüştür.

Gıda güvenliğinin temini ve sürekliliği için işletme sahiplerinin, sorumlu yöneticilerin ve gıda işçilerinin sorumluluklarının farkında olarak her koşulda yerine getirmesi ve devletin gıda işletmelerini denetleme görevini aksatmadan sürdürmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Gıda güvenliği, gıda işletmesi, hijyenik kalite, sanitasyon.

ABSTRACT

It is very important to carry out production based on hygiene and sanitation principles for healthy and safe food products. In this study, the hygienic quality of 51 food businesses operating in the central district and other districts of Bitlis province, voluntarily accepting to participate in the research, and producing various food products were investigated.

The hygienic quality of food businesses was determined by using the “Hygiene Control Form of Food Businesses” developed by Göktaş (2019). There are a total of 47 control points in form under the headings of food safety system, product hygiene, personnel hygiene, tool-equipment hygiene, cleaning and disinfection, and operational hygiene. The control points in the form were evaluated as “appropriate” or “not appropriate”, taking into account the answers and observations made by the managers, and the explanation of the nonconformity and suggestions were also noted. The obtained data were statistically evaluated in the IBM SPSS 25.0 package program. Descriptive statistics were given for categorical and continuous variables, and the relationships between categorical variables were analyzed with Pearson Chi-Square test and Fisher’s Exact test. $p < 0.05$ level was considered statistically significant.

It has been determined that only 24 businesses out of 51 businesses provide periodic training to their personnel at the control points that show the compliance of the food safety system in food businesses. It was observed that the inconvenience of storage conditions was 45.1% ($n=23$) at the control points showing the suitability of product hygiene in food businesses. It was seen that 43.1% ($n=22$) of the establishments were not suitable in terms of the presence and use of hand disinfectant at the control points showing the suitability of business hygiene in food establishments.

In order to ensure and maintain food safety, business owners, responsible managers and food workers should be aware of their responsibilities under all circumstances, and the state should continue its duty to supervise food businesses without interruption.

Keywords: Food safety, food business, hygienically quality, sanitation.

COVID-19 GEÇİRMİŞ BİREYLERİN METABOLİK SENDROM RİSK DÜZEYLERİ İLE BESLENME DÜZENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN METABOLIC SYNDROME RISK LEVELS AND NUTRITIONAL PATTERNS OF INDIVIDUALS WHO GOT SICK VIA COVID-19

Seda Oğur - Bilge Taşkin - Sevda Yaşar - Zehra Özcan

ÖZET

Metabolik sendrom, insülin direnci ile başlayan abdominal obezite, glukoz intoleransı veya diabetes mellitus, dislipidemi, hipertansiyon ve koroner arter hastalığı gibi problemlerin bir arada bulunmasıyla karakterize bir tablodur. Metabolik sendromlu bireylerin Covid-19 olma ihtimalinin 5,3 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Covid-19 geçirmiş 18-65 yaş arası bireylerin metabolik sendrom risk düzeyleriyle beslenme düzenleri arasındaki ilişki ve her iki faktörün Covid-19 gelişimindeki rolünü incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmaya Covid-19 geçiren 200 gönüllü dâhil edilmiş ve veri toplama aracı olarak araştırmacıların hazırladığı anket formu kullanılmıştır. Anket formunda demografik bilgiler, antropometrik ölçümler, biyokimyasal bulgular, metabolik sendrom risk düzeyi testi, genel sağlık bilgileri, beslenme alışkanlıkları, 24 saatlik besin tüketim kaydı ve besin tüketim sıklığı ile ilgili sorular yer almaktadır. Elde edilen veriler IBM SPSS 25.0 paket programında değerlendirilmiştir. Kategorik ve sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, ortanca değer, minimum, maksimum, sayı ve yüzdelik dilim) verilmiştir. $p<0,05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Katılımcıların Covid-19 öncesi ve sonrası beslenme alışkanlıkları arasında anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) tespit edilmiştir. Haftada 1-3 kez derili tavuk tüketenlerden metabolik sendrom açısından en düşük riske ve düşük riske sahip gruplar arasında anlamlı fark olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. Ayda bir hamur tatlıları tüketenlerden metabolik sendrom riski açısından en düşük riske ve riske sahip gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu ($p<0,05$) saptanmıştır. Metabolik sendrom risk düzeyi yüksek olan katılımcıların diyastolik kan basıncının en yüksek ortalamaya ($86,21\pm10,33$) sahip olduğu ve yaş ortalamasının

(34,76±11,01) diğerlerine göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir ($p<0,05$). Metabolik sendromun Covid-19 için risk faktörü olduğu tespit edildiğinden beslenme düzeni ve yaşam biçiminin iyileştirilmesiyle, metabolik sendrom riskinin ve Covid-19'un yıkıcı etkisinin azaltılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, metabolik sendrom, risk düzeyi, beslenme düzeni.

ABSTRACT

Metabolic syndrome is a picture characterized by the coexistence of problems such as abdominal obesity, glucose intolerance or diabetes mellitus, dyslipidemia, hypertension, and coronary artery disease, starting with insulin resistance. It has been determined that individuals with metabolic syndrome are 5.3 times more likely to have Covid-19. This study aimed to examine the relationship between the metabolic syndrome risk levels and dietary patterns of individuals aged 18-65 who got sick via Covid-19 and the role of both factors in the development of Covid-19.

200 volunteers who had before Covid-19 were included in the study and a questionnaire form prepared by the researchers was used as a data collection tool. In the questionnaire, there are questions about demographic information, anthropometric measurements, biochemical findings, metabolic syndrome risk level test, general health information, nutritional habits, 24-hour food consumption record, and food consumption frequency. The obtained data were evaluated in IBM SPSS 25.0 package program. Descriptive statistics (mean, standard deviation, median, minimum, maximum, number and percentile) are given for categorical and continuous variables. A $p<0.05$ level was considered statistically significant.

It was determined that there was a significant difference ($p<0.05$) between the eating habits of the participants before and after Covid-19. It was determined that there was a significant difference ($p<0.05$) between the groups with the lowest risk and low risk in terms of metabolic syndrome among those who consumed skinned chicken 1-3 times a week. It was determined that there was a significant difference ($p<0.05$) between the groups with the lowest risk and risk in terms of metabolic syndrome among those who consumed dumplings once a month. It was observed that the participants with high metabolic syndrome risk levels had the highest mean diastolic blood pressure (86.21±10.33) and the mean age (34.76±11.01) was higher than the others ($p<0.05$). Since metabolic syndrome has been determined to be a risk factor for Covid-19, it is thought that it is possible to reduce the risk of metabolic syndrome and the devastating effect of Covid-19 by improving diet and lifestyle.

Keywords: Covid-19, metabolic syndrome, risk level, nutrition pattern.

YAPAY ZEKÂ METOTLARINI KULLANARAK EVCİL VE YABANİ HAYVANLARIN TESPİT VE TAKİBİNİ OTONOM OLARAK YAPABİLEN İNSANSIZ HAVA ARACI GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPMENT OF AN UNMANNED AERIAL VEHICLE CAPABLE OF AUTONOMOUS DETECTION AND TRACKING OF DOMESTIC AND WILD ANIMALS USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE METHODS

Murat Şimşek - Gizem Zent - Belkıs Aygün - Züleyha Aygün - Funda Kandöre - Gamze Ballıkaya - Muhammed Fatih Kuluöztürk

ÖZET

İnsansız sistemler, gelişen teknoloji ile birlikte birçok iş kolunda ve günlük yaşamda önemli bir yer kaplamaktadır. Kullanıcı kontrollü, otomatik ya da otonom görevler gerçekleştirebilen bu sistemlerin yaygın bir uygulama alanı da İnsansız Hava Araçlarıdır (İHA). Askeri birçok kullanım şeklinin yanı sıra sivil amaçlı olarak da geniş bir kullanım alanı mevcuttur (sağlık, güvenlik, tarım, hayvancılık, haritacılık, ulaştırma, sinema-televizyon vs.) ve gün geçtikçe de bu uygulama alanlarına yenileri eklenmektedir.

Günümüzde İHA'lar insan gücüne duyulan ihtiyacın en aza indirilmesi, problemlerin çözümünün daha verimli ve hızlı şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla tarım ve hayvancılık alanında da kullanılmaktadır. Hayvancılık alanında sürülerin takibi, yönlendirilmesi, mera yönetimi, tarım alanında ise ürün gelişiminin izlenmesi, hastalık tespiti, ilaçlama, gübreleme ve tohumlama gibi uygulamalarda otonom veya kullanıcı kontrolü ile kullanılmaktadır. Yapılacak uygulamada kullanılacak İHA'nın görevini en verimli şekilde tamamlayabilmesi için uygun yapıda (motor sayısı, faydalı yük miktarı, uçuş süresi vb.) ve donanımında (yardımcı bilgisayar donanımı, kamera çözünürlüğü, ilaçlama mekanizması, atış mekanizması vb.) olması gerekmektedir. Sonrasında ise görevini en doğru ve hızlı şekilde yapabilmesi için uygun algoritmanın hazırlanarak gerekli kodlamaların yapılması gerekir.

Bu çalışmada; karbonfiber malzemeden altı kollu (hexacopter) yapıda bir hava aracı üretilmiş, hava aracı üzerinde bulunan yardımcı bilgisayar ile nesne tanıma ve takip işlemi (Simple Object Real-time Tracking-SORT) gerçekleştirmektedir. Nesne sınıfı için Yo-

lov4-Tiny modeli kullanılarak eğitimi yapılmış ve hedef seçim işlemi güvenlik gerekçesiyle kullanıcıya yaptırılmıştır. Aşılama işleminden sonra, vurulmanın yapıldığı konum kullanıcıya iletilerek hava aracı kalktığı noktaya geri gelmektedir. Bu çalışma ile kontrol altına alınmak istenen hayvanın, görevlilere, çevreye ve kendisine vereceği zarar en aza indirilerek, hava araçlarının kullanım alanlarına yeni bir başlık eklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsansız Hava Aracı, Nesne Tanıma, Nesne Takibi, Derin Öğrenme, Haya Takip, Aşılama

ABSTRACT

Unmanned systems have an important place in many business lines and daily life with the developing technology. A common application area of these systems, which can perform user-controlled, automatic or autonomous missions, is Unmanned Aerial Vehicles (UAVs). In addition to many military uses, there is a wide range of civilian applications (health, security, agriculture, animal husbandry, cartography, transportation, cinema-television, etc.) and new ones are being added day by day.

Today, UAVs are also used in agriculture and animal husbandry in order to minimize the need for manpower and to solve problems more efficiently and quickly. It is used in the field of animal husbandry in the follow-up, direction and pasture management of the herds. In the field of agriculture, it is used autonomously or with user control in applications such as product development monitoring, disease detection, spraying, fertilization and seeding. In order for the UAV to complete its mission in the most efficient way, it must have the appropriate structure (number of engines, payload, flight time, etc.) and hardware (auxiliary computer hardware, camera resolution, spraying mechanism, shooting mechanism, etc.). Then, in order for it to perform its mission in the most accurate and fastest way, the appropriate algorithm must be prepared and the necessary coding must be done.

In this study, a six-armed (hexacopter) air vehicle made of carbon fiber material was produced, and it performs object recognition and tracking (Simple Object Real-time Tracking-SORT) with the auxiliary computer on the air vehicle. The object class is trained using the Yolov4-Tiny model and the target selection process is done by the user for security reasons. After the vaccination process, the location of the shooting is transmitted to the user and the aircraft returns to the point where it took off. With this study, the damage caused by the animal to be controlled is minimized to the officers, the environment and itself, and a new title is added to the usage areas of air vehicles.

Keywords: Unmanned Aerial Vehicle, Object Recognition, Object Tracking, Deep Learning, Animal Tracking, Vaccination

ÖĞRENCİLERİN VE AKADEMİSYENLERİN HELAL GIDA TÜKETİM BİLİNCİ

HALAL FOOD CONSUMPTION AWARENESS OF STUDENTS AND ACADEMICIANS

Esmâ Nur Koçi - Seda Oğur - Harun Tali

ÖZET

Bu araştırmada, Bitlis Eren Üniversitesindeki öğrencilerin ve akademisyenlerin helal gıda tüketim bilincinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen, 150 önlisans öğrencisi, 150 lisans öğrencisi ve 150 akademisyen olmak üzere, gönüllü 450 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Çukadar (2015)'in çalışmasında bahsettiği sorulardan oluşturulan anket formu kullanılmıştır. Anket formunda katılımcıların demografik özelliklerine ait sorular ile helal gıda hakkındaki bilgi düzeyini belirlemeye yarayan ve helal gıda tüketim bilincini ortaya koyan sorular yer almaktadır. Elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programında, tekli ya da çoklu yanıt yöntemlerine göre değerlendirilmiştir. Bulgular sayı (s) ve yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. Helal gıda bilgi düzeyinin ve helal gıda tüketim bilincinin katılımcı grubu değişkenine göre ne şekilde değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Önlisans öğrencilerinin %76,9' unun, lisans öğrencilerinin %61,4'ünün, akademisyenlerin %79,3'ünün helal gıda hakkında bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. “Daha önce helal sertifikalı ürün satın aldınız mı?” sorusuna erkeklerin %30,5' inin “genellikle satın alırım.” yanıtını verdiği, kadınların ise %21,3'ünün “ara sıra satın alırım.” yanıtını verdiği bulunmuştur. “Satın aldığımız ürünlerin helal sertifikaya sahip olması, satın alma tercihinizi ne yönde etkiler?” sorusuna akademisyenlerin %78,7' sinin, lisans öğrencilerinin %40,5'inin, önlisans öğrencilerinin %63,3'ünün “olumlu yönde etkiler.” yanıtını verdiği gözlemlenmiştir.

Helal gıda tüketim bilincini geliştirmek, bu ürünlerin daha kolay ulaşılabilir olmasını sağlamak için; öncelikle devlet tarafından kamu bilincinin oluşturulması ve yerel yönetimlerce de etkinlikler düzenlenerek konuya olan ilginin artırılması ve helal gıda ürünü üreticilerinin daha fazla reklam yapması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Helal gıda, helal sertifika, güvenli gıda, bilgi, tüketim bilinci.

ABSTRACT

This research aimed to determine the halal food consumption awareness of students and academicians at Bitlis Eren University. 450 volunteers (150 associate degree students, 150 undergraduate students, and 150 academicians) selected by simple random sampling method, were included in the study.

As a data collection tool in the research; a questionnaire form consisting of the questions mentioned in the study of Çukadar (2015) was used. In the questionnaire form, there are questions about the demographic characteristics of the participants and questions that help to determine the level of knowledge about halal food and that reveal halal food consumption awareness. The data obtained were evaluated in the SPSS 25.0 package program, according to single or multiple response methods. Results were expressed as numbers (s) and percentages (%). It was tried to determine how the halal food knowledge level and halal food consumption awareness changed according to the variable of the participant group.

It has been determined that 76.9% of associate degree students, 61.4% of undergraduate students and 79.3% of academicians have knowledge about halal food. In response to the question “Have you bought halal-certified products before?”, it was found that 30.5% of men replied as “I usually buy.”, and 21.3% of the women replied, “I buy occasionally.”. In response to the question “What is the way that the products you buy have halal-certificate, affect your preference for purchasing?”, it was observed that 78.7% of academics, 40.5% of undergraduate students, 63.3% of associate degree students replied, “It affects positively.”.

To develop halal food consumption awareness, and to make these products more accessible; it is necessary first to create public awareness by the state and to increase interest in the subject by organizing events by local governments, and halal food product manufacturers should advertise more.

Keywords: Halal food, halal-certificate, safe food, knowledge, consumption awareness.

STRATEJİK YÖNETİMİN FUTBOL KULÜPLERİNDE UYGULAMALARININ KAVRAMSAL İNCELENMESİ

CONCEPTUAL INVESTIGATION OF STRATEGIC MANAGEMENT APPLICATIONS IN FOOTBALL CLUBS

Hacı Şükrü Taştan

ÖZET

Bu çalışmanın amacı futbol kulüplerinin sürdürülebilirliğini ve performansını artırmaya yönelik misyon, vizyon gibi stratejik yönetim uygulamalarının kavramsal ve kuramsal olarak etkilerini ve sonuçlarını literatürde yapılan araştırmalarla ilişkilendirerek çözümleme yapmaktır. Futbol, Türkiye’de ve dünyada büyük kitlelerin takip ettiği önemli bir ekonomik sektör olarak değerlendirilen bir spor dalıdır. Futbolun katma değer yaratan ekonomik bir sektör olması, paydaşları tarafından sportif ve finansal başarı beklentilerini birlikte getirmektedir. Bu anlamda futbol kulüplerinin yönetiminin günümüz küreselleşen teknolojik gelişmelerin hızlı yaşandığı rekabet piyasasında, stratejik yönetim uygulamalarının kullanılması önemli bir performans artırıcı araç olarak görülmektedir. Çalışma yöntem olarak nitel, açıklayıcı bir çalışmadır. Bu kapsamda alan yazında yer alan yerli ve yabancı kaynaklardan içerik analizi yapılmıştır. Stratejik yönetimin kavramsal temelleri ve uygulamaları spor kulüpleri yönetimi çerçevesinde değerlendirilecektir. Profesyonel olarak 2022-2023 futbol sezonunda Türkiye Süper Lig ve 1. Lig’de mücadele eden futbol kulüplerinin resmî internet siteleri ve tüzükleri taranarak veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda Süper Lig’den ve 1.Lig’den 19 takımın web sitesi taranmıştır. Web sitelerinde ve kulüp tüzüklerinde stratejik yönetim uygulamaları kapsamında stratejik plan, misyon, vizyon, amaç, hedef kavramlarının yer alıp almadığının tespit edilmesi için içerik analizi yapılmıştır. Bulgular sonucunda stratejik yönetim uygulamalarının azınlıktaki kulüpler tarafından kullanıldığı, büyük çoğunlukta olan bazı kulüpler tarafından da kullanılmadığı tespit edilmiştir. Dernekler kanunu ile kurulan ve yönetilen futbol kulüplerinin şirketleşerek değişim süreçleri içerisinde stratejik yönetim uygulamaları ile paydaşlarının hedef ve amaçlarına ulaşmaları, vizyon belirleyerek gelecek beklentilerinin çerçevesinin oluşturulması, paydaşlarına sportif ve finansal başarı kazandıracakları değerlendirilmektedir. Bu kapsamda toplumun önemli bir parçasını oluşturan futbol kulüplerinin stratejik yönetimi, kulübün ve paydaşlarının menfaatleri açısından önemli olarak görülmektedir. Dünyada ekonomik sektörler arasında yerini alan sportif organizasyonların, ülkelerin ekonomilerinde makro ve mikro dü-

zeylerde etkileri bulunmaktadır. Bu kapsamda spor sektörünün oluşturduğu iş olanaklarının ve ülkenin sahip olduğu genç nüfusun insan kaynaklarının entelektüel olarak değerlendirilmesinin ekonomiye katkıları olmaktadır. Kulüplerin misyon ve vizyonlarını belirlemesinin, stratejik planlamalarla hedeflerine ulaşmak için yol haritası çizmesinin, gelecek nesillere ışık olacağı ve yol göstereceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Yönetimi, Futbol, Stratejik Yönetim, Misyon, Vizyon.

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the conceptual and theoretical effects and results of strategic management practices such as mission and vision to increase the sustainability and performance of football clubs by associating them with the researches in the literature. Football is a sport that is considered as an important economic sector followed by large masses in Turkey and in the world. The fact that football is an economic sector that creates added value brings together the expectations of sportive and financial success by its stakeholders. In this sense, the use of strategic management practices is seen as an important performance-enhancing tool in the competitive market where the management of football clubs is experiencing rapid globalizing technological developments. The study is a qualitative and explanatory study as a method. In this context, content analysis was made from domestic and foreign sources in the literature. The conceptual foundations and applications of strategic management will be evaluated within the framework of sports clubs management. Data were obtained by scanning the official websites and bylaws of football clubs competing in the Turkish Super League and the 1st League professionally in the 2022-2023 football season. In this context, the websites of 19 teams from the Super League and the 1st League were scanned. Content analysis was carried out to determine whether the concepts of strategic plan, mission, vision, purpose and target are included in the websites and club bylaws within the scope of strategic management practices. As a result of the findings, it has been determined that strategic management practices are used by minority clubs and not by some clubs in the majority. It is evaluated that football clubs, established and managed by the law of associations, will become a corporation and achieve the goals and objectives of their stakeholders with strategic management practices within the process of change, create the framework of future expectations by setting a vision, and bring sportive and financial success to their stakeholders. In this context, the strategic management of football clubs, which constitute an important part of the society, is seen as important in terms of the interests of the club and its stakeholders. Sporting organizations, which take their place among the economic sectors in the world, have effects on the economies of countries at macro and micro levels. In this context, the intellectual evaluation of the job opportunities created by the sports sector and the human resources of the young population of the country contributes to the economy. It is evaluated that determining the mission and vision of the clubs, drawing a roadmap to reach their goals with strategic planning, will be a light and guide to the future generations.

Keywords: Sports Management, Football, Strategic Management, Mission, Vision.

FAIR PLAY, OLİMPİZM VE SPORDA ETİK YAKLAŞIMLARIN PSİKOLOJİK SÖZLEŞME VE DUYGUSAL ZEKÂ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

EXAMINATION OF FAIR PLAY, OLYMPISM, ETHICAL VALUES IN SPORTS APPROACHES IN THE CONTEXT OF PSYCHOLOGICAL CONTRACT AND EMOTIONAL INTELLIGENCE

Hacı Şükrü Taştan

ÖZET

Bu çalışmada sporda üst düzey kültür kavramları olan fair play, olimpizm, sporda etik değerler gibi yaklaşımların, psikolojik sözleşme ve duygusal zekâ bağlamında kavramsal olarak etkilerini ve sonuçlarının alan yazında yer alan kaynaklarla ilişkilendirilerek açıklanması amaçlanmıştır. Çalışma yöntem olarak nitel bir çalışmadır. Çalışmada bu kavramlar tanımlayıcı ve açımlayıcı yaklaşımla ele alınmıştır. Bu kapsamda alinyazında yer alan yerli ve yabancı kaynaklar taranarak içerik analizi yapılmıştır. Bulguların kavramsal değerlendirilmesinde; Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) Fair Play kavramını; “*dürüst oyun, dürüst davranış olarak ifade edilmekle birlikte gerçek anlamı etik üstü davranıştır. Etik davranış, kuralları her konuda dürüstlük ve saygıyla uygulamak demektir. Fair Play ise tüm bunların üstünde kişisel çıkarları ve hırsları bastırarak yaşamda üstün insan ruhunu ortaya koyma*” olarak tanımlamaktadır (TMOK, 2022). Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) Anlaşmasında Olimpizm; “insanın tüm niteliklerinin birlikte senkronize olarak gelişebileceğini varsayan, yetenekleri ve bedensel gücü ile beraber zekâsının da gelişmesini amaçlayan bir felsefedir. Her türlü ayrımcılığa karşı olmakla birlikte, barışçıl bir toplumu, insana saygının korunmasını, dostluğu, dayanışmayı, bireyi her yönden eğitmeyi, karakterini ve ahlakını güçlendirmeyi esas alan, geçmiş zamanda yaşayan insanların ideası olan “*Kalos Kagothos*” “*yani fiziksel ve ruhi güzelliğe sahip insanı yaratmayı amaçlamayan, mükemmelliği yakalayan*” bir yaklaşım olarak anamlandırılmaktadır (IOC, 1984). Sporda etik, aslında sporda oyun kurallarında yer almayan durumlarda sporun içerisinde yer alan bireylerin iyi (doğru) tutum ve davranış sergilemelerini ifade etmektedir. Bu çerçevede uluslararası alanda bazı prensipler belirlenmiştir. Bunlar; “*saygı, temel haklar ve adalet, haksız avantajı reddetmek, hukuk ve kurallara uymak, başarıya özgürlüğü, zararı önleme, objektiflik, güvenilirlik ve dürüstlük, şeffaflık, işe kendini verme ve önemseme*” olarak ortaya

konmuştur (Alev, 2020). Duygusal zekâ; kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını anlayabildiği, etrafındaki bireyleri motive edebildiği, empati kurarak karşısındakinin ne hissettiği çıkarımını yapabildiği ve insanlarla ilişkilerinde başarılı olabildiği gibi becerilerle ifade edilebilir (Martin, 2018). Psikolojik sözleşme kavramı, işveren ile personel arasındaki yazılı sözleşmelerde yer almayan, karşılıklı olarak tarafların beklenti ve şartlarına ait işveren ve personelin inançları, işverenin veya örgütün çalışanlara vermekle yükümlü olduklarına bilişsel olarak inandıkları hususlar olarak tanımlanmaktadır (Çetinkaya ve Özkara, 2015). Sonuç olarak psikolojik sözleşme ve duygusal zekâ kavramlarının fair play, olimpizm, sporda etik değer kavramları ile spor yönetiminde de uygulama yerinin olduğu oyuncu ile arkadaşları, takımı, rakibi, antrenörü, teknik direktörü ve kulüp yöneticileri ile psikolojik sözleşme yaptıkları, bu süreçte tarafların duygusal zekâlarını yoğun olarak kullandıkları görülmektedir. Psikolojik sözleşme ihlallerinin oyuncuların performansını olumsuz etkilediği, duygusal zekâlarını iyi kullanamayan oyuncuların da takıma uyum sağlamakta zorluklar yaşadıkları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fair Play, Olimpizm, Sporda Etik, Psikolojik Sözleşme, Duygusal Zekâ.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to explain the conceptual effects and results of approaches such as fair play, olympics, ethical values in sports, which are high-level cultural concepts in sports, in the context of psychological contract and emotional intelligence, by associating them with the sources in the literature. The study is a qualitative study as a method. In the study, these concepts are discussed with a descriptive and explanatory approach. In this context, content analysis was made by scanning domestic and foreign sources in the literature. In the conceptual evaluation of the findings; Turkish National Olympic Committee (TMOK) Fair Play concept; "Honest play is expressed as honest behavior, but its real meaning is supra-ethical behavior. Ethical behavior means applying the rules with honesty and respect in all matters. Fair Play, on the other hand, defines it as revealing the superior human spirit in life by suppressing personal interests and ambitions (TMOK, 2022). Olympism in the International Olympic Committee (IOC) Agreement; It is a philosophy that assumes that all human qualities can develop synchronously, and that aims to develop his intelligence along with his abilities and physical strength. "Kalos Kagothos", which is the idea of people living in the past, which is against all kinds of discrimination, is based on the protection of respect for human beings, friendship, solidarity, educating the individual in all aspects, strengthening his character and morality, "to create a person with physical and spiritual beauty." It is interpreted as an approach that does not aim at achieving perfection" (IOC, 1984). Ethics in sports refers to the good (correct) attitude and behavior of individuals involved in sports in situations that are not actually included in the rules of the game in sports. In this framework, some principles have been determined in the international arena. These; It has been revealed as "respect, fundamental rights and justice, rejecting unfair advantage, obeying the law and rules, freedom to succeed, preventing harm, objectivity,

reliability and honesty, transparency, dedication to work and caring” (Alev, 2020). Emotional intelligence; It can be expressed with skills such as being able to understand one's own and others' feelings, motivating the individuals around him, infer what the other person feels by empathizing, and being successful in his relations with people (Martin, 2018). The concept of psychological contract is defined as the beliefs of the employer and the personnel regarding the expectations and conditions of the parties, which are not included in the written contracts between the employer and the personnel, and the issues that the employer or organization cognitively believes that they are obliged to give to the employees (Çetinkaya and Özkara, 2015). As a result, the concepts of psychological contract and emotional intelligence, fair play, olympism, ethical values in sports, and the player, which have a place in sports management, make psychological contracts with their friends, team, opponent, coach, coach and club managers, and in this process, the parties' emotional intelligence is intense. appear to be used. It is evaluated that psychological contract violations negatively affect the performance of the players, and players who cannot use their emotional intelligence well have difficulties in adapting to the team.

Keywords: Fair Play, Olympism, Ethics in Sports, Psychological Contract, Emotional Intelligence.

OTEL İŞLETMELERİNDE YİYECEK-İÇECEK MALİYET KONTROL YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ: BASİT MALİYET KONTROL YÖNTEMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA

THE INVESTIGATION OF THE FOOD-BEVERAGE COST CONTROL METHODS IN HOTEL BUSINESSES: AN APPLICATION ON SIMPLE COST CONTROL METHOD

Taner Eken

ÖZET

Yiyecek-içecek maliyet unsuru, personel maliyetlerinden sonra otel işletmeleri için önemli bir maliyet unsurudur. Bu maliyetleri kontrol edebilmek oldukça önemlidir. İşletmelerin, bu maliyetlerin kontrolünü verimli ve etkili yapabilmesi için bazı yöntemleri kullanması gerekir. Bunlar; basit maliyet kontrol yöntemi, ayrıntılı maliyet kontrol yöntemi ve standart (potansiyel) maliyet kontrol yöntemidir. Literatür incelendiğinde araştırmacıların, bu maliyet yöntemlerinden basit maliyet kontrol yöntemini daha fazla uyguladığı görülmektedir. Elbette işletmenin büyüklüğüne göre bu yöntemlerin kullanımı da değişebilmektedir. Bu çalışmada amaç mevcut toplam yiyecek-içecek maliyetlerinin geçmiş yıldaki yiyecek-içecek maliyetleri arasındaki rakamlar oranlanarak karşılaştırmaktır. Oranlara göre bir fark varsa buna göre uygun yorumlama yapılır. Basit aylık maliyet yönteminde, ay sonlarında yiyecek-içecek stoklarında ve üretim merkezlerinde bulunan malzemenin envanteri çıkartılır. Çıkartılan envanter sonucu mevcut malzeme miktarları fiyatlarıyla çarpılarak toplam değer bulunur. Dönem başı mevcut stoklar ile dönemdeki alışlar toplanıp, dönem sonu envanteri, yapılan ikram maliyetleri, fireler, zayıtlar yiyecek-içecek maliyetlerinden çıkarılarak satılan yiyecek-içecek maliyeti bulunur. Yiyecek maliyetinin, yiyecek satış gelirine oranlanmasıyla maliyet yüzdesi elde edilir. Aynı şekilde içecek maliyetinin içecek satış gelirine oranlanmasıyla içecek maliyet yüzdesi elde edilir. Maliyet yüzdelerinin yaklaşık %30 düzeylerinde olması istenen bir durumdur. Bu yöntemde maliyet hesaplama süreci oluştururken, maliyetten indirilecek unsurlar işletmeden işletmeye farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır. Mesela, işletme özel müşterileri için farklı ikramlarda bulunabilir. Bir müşteriye meyve sepeti gönderirken, bir başka özel müşterisine içecek sepeti gönderebilir. Yani bu unsurlar işletmenin türü, kapasitesi ve politikasına göre değişiklik gösterebilir.

Uygulamada hayali bir beş yıldızlı otel işletmesinin Ala carte restoranında, otelin en yoğun çalışma Ağustos ayı verileriyle yiyecek-içecek maliyetleri hesaplanmış olup, bu otelin restoranında basit aylık maliyet kontrol yöntemi uygulanmıştır. Bu otel işletmesi aylık maliyet yüzdelerini yiyecekler için %35, içecekler için de %25 olarak değerlendirmektedir. Ortaya çıkan olumlu veya olumsuz sapmaların nedenleri araştırılarak düzeltici önlemlere gidilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yiyecek-İçecek Maliyeti, Maliyet Kontrolü, Basit Maliyet*

ABSTRACT

For hotel businesses, the food and beverage cost factor is an important cost factor following personnel costs. It is very important to be able to control these costs. Businesses must use some methods to control these costs efficiently and effectively. These include the Simple Cost Control Method, Detailed Cost Control Method, and Standard (Potential) Cost Control Method. When the literature was reviewed, it was found that researchers applied the Simple Cost Control Method more than the other methods. Of course, the use of these methods may vary depending on the size of the business using them. The purpose of the present study was to compare the current total food and beverage costs by proportioning the figures between the food and beverage costs in the past year. If there was a difference according to the ratios, an appropriate interpretation was made in this regard. An inventory of the materials in the food and beverage stocks and production centers is taken at the end of the month in the Simple Monthly Cost Method. As a result of this inventory, the total value is found by multiplying the materials by their prices. The existing stocks at the beginning of the period and purchases in the same period are added together, and the cost of the food and beverage sold is calculated by subtracting the inventory at the end of the period, the catering costs, wastages, and losses from the food and beverage costs. The cost percentage is obtained by dividing the cost of food by the sales revenue of the food. Similarly, the beverage cost percentage is obtained by rating the beverage cost to the beverage sales revenue. The cost percentages should be around 30%. When the cost calculation process is created in this method, it should be noted that the elements to be deducted from the cost might differ according to businesses. For example, a business can offer different treats for private customers. Although it may send a fruit basket to one customer, it can send a beverage basket to another private customer. In other words, these elements may vary according to the type, capacity, and policy of the business. In the study, the food and beverage costs were calculated in the Ala Carte Restaurant of a fictitious 5-star hotel business with the data of the busiest work of the hotel in August, and the Simple Monthly Cost Control Method was applied. This hotel business rates monthly cost percentages as 35% for food and 25% for beverages. The causes of positive or negative deviations were investigated and corrective measures were taken in this respect.

Keywords: Cost of Food and Beverage, Cost Control, Simple Cost

YEŞİL MUHASEBE KAPSAMINDA YEŞİL YILDIZLI OTELLERİN YEŞİL MALİYETLERİ VE SINIFLANDIRILMALARI

GREEN COSTS AND CLASSIFICATIONS OF GREEN-STAR HOTELS IN THE CONTEXT OF GREEN ACCOUNTING

Taner Eken

ÖZET

Küresel çapta yaşanan ekonomik, siyasi, kültürel, teknolojik vs. gelişmeler fayda yaratmanın yanında doğal çevre akışında da bozulmalara yol açmıştır. Bu bozulmalar karşısında sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde olan işletmeler doğayı bir paydaş olarak görmeye başlamışlardır. Bu bağlamda işletmeler faaliyetleri dolayısıyla çevreye karşı daha duyarlı olmaktadır. Hemen hemen bütün faaliyetlerinde çevredeki kaynaklardan yararlanan ve dolayısıyla çevre ile sürekli etkileşimde olan otel işletmeleri de bu duyarlılık kapsamında belirlenen kriterlere uyarak yeşil yıldız simgesi almaktadırlar. Turizmin sürdürülebilirliği kapsamında, çevre bilincini geliştirerek otel işletmelerinin olumlu çevresel katkılarının teşvik edilmesi, çevrenin korunması, ve özendirilmesi amacıyla “Yeşil Yıldız” (Çevre Dostu Kuruluş Belgesi), Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından otellere verilmektedir. Ülkemizde çevre korunmasına yönelik olarak alınan tedbirler gittikçe daha çok önem kazanmaktadır. Bu sebeple, otel işletmeleri için çevreye duyarlı bir sınıflandırma formu yayımlanmıştır. Bu yayın, çevreye zarar verebilecek maddelerin tüketilmesini ve atık miktarını azaltılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesini ve bundan dolayı enerji verimliliğinin artırılmasını, yatırım aşamasından itibaren otel işletmelerinin planlamalarının çevreye duyarlı olarak yapılmasını içermektedir. Ayrıca çevreyi daha güzel hâle getirmek için yapılacak etkinlikler ve düzenlemeleri, bilinçli çevre duyarlılığı ve bu konuda eğitim sağlanmasını ve ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmasını da kapsamaktadır. Yeşil Yıldız simgesi alacak olan tesisler, çevrenin korunmasına katkı sağlayacaklardır. Bunun yanında pazarlama ve tanıtımlarında öteki işletmelere göre bir farklılık yaratabileceklerdir. Kaliteli hizmetten ödün vermeden, işletmelerine katkı sağlayabileceklerdir. Otel işletmelerinin çevrenin muhafazasında üstlendikleri roller ile yörelerinde örnek tesis olabileceklerdir. Çevrenin korunması için yapılan uygulamaların maliyetleri, yeşil maliyetleri oluşturmaktadır. Yeşil muhasebe uygulamaları ile bu maliyetler daha hassas bir şekilde takip edilmektedir. Çalışmanın amacı, çevreye duyarlı olan tesislerde katılan yeşil maliyetlerin ve sınıflandırılmasının nasıl oluşturulacağının tespit edilmesidir. Bu amaçla çevresel farkındalık yaratarak mevcut literatüre katkı sağlaması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeşil Muhasebe, Yeşil Yıldız, Yeşil Maliyetler*

ABSTRACT

Global economic, political, cultural, technological, etc. developments caused deteriorations in the natural environment flow in addition to creating benefits. When faced with these deteriorations, businesses that had a sense of social responsibility started to see nature as a stakeholder. In this context, businesses became more sensitive to the environment with their activities. Hotel businesses that make use of the surrounding resources in almost all their activities, and therefore, interact with the environment constantly, also comply with the criteria determined within the scope of this sensitivity and receive the green star symbol. "Green Star" (Environmentally Friendly Organization Certificate) is given to hotels by the Ministry of Culture and Tourism to promote environmental awareness, encourage positive environmental contributions of hotel businesses, and protect and encourage the environment within the scope of sustainability of tourism. The measures taken in our country for environmental protection are gaining more and more importance. For this reason, an environmentally friendly classification form was issued for hotel businesses and included the consumption of substances that could harm the environment and reduction of the amount of waste, encouraging the use of renewable energy sources, and therefore, increasing energy efficiency, and making the planning of hotel businesses environmentally friendly from the investment stage. It also involved activities and arrangements to make the environment more beautiful, conscious environmental awareness and training on this subject, and cooperation with relevant institutions and organizations. Facilities to obtain the Green Star Symbol will contribute to the protection of the environment and will also be able to make a difference in marketing and promotion when compared to other businesses. They will be able to contribute to their businesses without sacrificing quality services and become exemplary facilities in their area with the role of hotel processing in the protection of the environment. The costs of the applications for the protection of the environment make up the green costs, which are followed more precisely with green accounting practices. The purpose of the study was to determine the green costs in environmentally sensitive facilities and how to create their classification. For this purpose, it was foreseen to contribute to the existing literature by creating environmental awareness.

Keywords: Green Accounting, Green Star, Green Costs

KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA “CÜVÂN” KELİMESİNİN KULLANIMI: FÂRİSÎ (GENÇ OSMAN) DÎVÂNÇE’Sİ ÖRNEĞİ

USE OF THE WORD “CÜVÂN” IN CLASSICAL TURKISH LITERATURE: THE EXAMPLE OF THE FÂRİSÎ (YOUNG OSMAN) DIVANCE

Volkan Gökteş - Hatice Özdil

ÖZET

Osmanlı sultanlarının birçoğunun, devlet adamı kimliklerinin yanı sıra sanat ve edebiyat kimlikleri de mevcuttur. Sultanlar, daha çok siyasî kimlikleriyle öne çıktıklarından, şâirlik kimlikleri gölgede kalmıştır. Şâir sultanların sahip oldukları sanat ve edebiyat kimlikleri, onların devlet işlerinden sıkıldıkları ve yoruldukları zaman sığındıkları bir liman olmuştur. Sultanlar normalde ifade edemedikleri olay ve olguları, şiir aracılığıyla ifade etmeye çalışmışlardır. Kısacası şiirler, sultanların fikir dünyasını ve duygularını yansıtan bir ayna hüviyetine sahiptir. Şâirlerin şiirlerinden hareketle; şahsî düşünceleri, sıkıntıları, iç dünyaları hatta psikolojileri hakkında tahmin yürütmek mümkündür. Sultanların bu denli sanat ve edebiyatla alakadar olmaları, onların sanatı ve sanatçıyı koruyup kollamalarına da zemin hazırlamıştır.

Sultan şâirlerden biri de XVII. yüzyılda yaşayan II. Osman’dır. “Genç Osman” olarak da bilinen II. Osman, on sekiz yıllık kısa hayatında bir Dîvânçe oluşturacak kadar şiir yazmıştır. Daha 13 yaşında iken tahta çıkan Genç Osman, yaşının vermiş olduğu tecrübesizlikten dolayı ülkeyi yönetme konusunda zorluklar çekmiş ve bunun sonucunda yönetime başkaldıranlar tarafından, talihsizce genç yaşta şehit edilmiştir. Bu çalışmada sultan şâirlerden biri olan Fârisî mahlaslı Genç Osman’ın Dîvânçe’sinde geçen “cûvân” kelimesinin kullanımı üzerinde durulmuştur. Klâsik Türk şiirinde sevgilinin yaşı ile ilgili kullanılan “cûvân” kelimesine, sözlüklerde genel olarak “genç, tâze delikanlı” anlamı verilmiştir. Fârisî’nin şiirlerine bakıldığında toplam 19 kez “cûvân” kelimesinin geçtiği tespit edilmiştir. Şâirin toplam 119 şiiri olduğu göz önünde bulundurulduğunda “cûvân” kelimesinin şiirinde bu denli kullanılmış olması dikkate değerdir. Bunlardan birini şâir kendisi için “genç” manasında kullanmışken; diğer cûvân kelimeleri ise şiirde, “genç sevgili” anlamında vücut bulmuştur. II. Osman’ın genç yaşta tahta çıktığı, genç yaşta şehit edildiği ve tarihte Genç Osman olarak anıldığı da göz önüne alındığında; genç manasındaki “cûvân” kelimesinin şâir tarafından bu kadar fazla kullanılmış olması ayrıca dikkat çekicidir.

Sonuç itibarıyla “cûvân” kelimesi, klâsik şiirde “genç, tâze delikanlı” anlamına sahip olmakla birlikte Fârisî Dîvânçe’si örneğinde ise kelimenin tek başına “genç sevgili” anlamına da sahip olmuş olduğu görülmektedir. Çalışmamızda, Genç Osman’ın şiirlerinde geçen “cûvân” kelimeleri tespit edilmiş ve bu beyitler şerh edilerek şâirin kelimeye verdiği anlamlar sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genç Osman, II. Osman, Fârisî, Dîvânçe, Cûvân

ABSTRACT

Many of the Ottoman sultans have artistic and literary identities as well as statesman identities. Since the sultans came to the fore with their political identities, their poetic identities remained in the background. The artistic and literary identities of poet sultans became a port where they took refuge when they were bored and tired of state affairs. The sultans tried to express the events and phenomena that they could not express normally through poetry. In short, poems have the identity of a mirror that reflects the intellectual world and feelings of the sultans. Based on the poems of the poets; It is possible to speculate about their personal thoughts, troubles, inner worlds and even their psychology. The fact that the sultans were so interested in art and literature also laid the groundwork for them to protect and watch over the art and the artist.

One of the sultan poets is who lived in the 17th century Osman II. He is also known as "Young Osman". In his short life of eighteen years, he wrote enough poems to compose a Divan. Young Osman, who ascended the throne when he was only 13 years old, had difficulties in governing the country due to the inexperience of his age, and as a result, he was unfortunately martyred at a young age by those who rebelled against the government. In this study, the use of the word "cûvân" in the Divan of Young Osman, who is one of the sultan poets, with the pseudonym Fârisî, is emphasized. The word "cûvân", which is used in relation to the age of the lover in classical Turkish poetry, is generally given the meaning of "young, fresh boy" in dictionaries. When we look at Fârisî's poems, it has been determined that the word "cûvân" is mentioned 19 times in total. Considering that the poet has a total of 119 poems, it is noteworthy that the word "cûvân" is used so much in his poetry. While the poet used one of them in the sense of "young" for himself; other meaning of cûvân, on the other hand, were embodied in the meaning of "young lover" in the poem. Considering that Osman II ascended the throne at a young age, was martyred at a young age and was known as Young Osman in history; It is also remarkable that the word "cûvân" in the meaning of young is used so much by the poet.

As a result, although the word "cûvân" has the meaning of "young, young man" in classical poetry, it is seen that the word has the meaning of "young lover" in the example of the Fârisî's Divan. In our study, the words "cûvân" in the poems of Genç Osman were determined and these couplets were annotated and the meanings that the poet gave to the word were tried to be classified.

Keywords: Young Osman, Osman II, Fârisî, Divan, Cûvân

1923 TÜRK-YUNAN NÜFUS MÜBADELESİNİN SOSYAL VE PSİKOLOJİK İZLERİ

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL TRACES OF THE 1923 TURKISH-GREEK POPULATION EXCHANGE

Yasemin Naz

ÖZET

Türk-Yunan nüfus mübadelesi sosyal ve psikolojik izleri barındıran çok boyutlu bir olgudur. Yaklaşık iki milyon Türk ve Rum vatandaşının yurtlarını terk etmelerini zorunlu kıldığından bu kapsamda ortaya çıkan sorun ve anlaşmazlıklar birtakım sosyal ve psikolojik olaylara sahne olmuştur. Türkler ve Rumlar açısından psikolojik anlamda dışlanmış bir toplum olarak yaşamalarına sebep olan ve toplumsal hafızaya kazınan mübadele sorunu, toplumsal bütünleşmenin zıttı olarak dışlanma olgusunu da beraberinde getirmiştir. Dışlanmanın yarattığı duygular ise ait olma ihtiyacı (need to belong) ve benlik saygısını (self-esteem) koruma ihtiyacının zarar görmesine neden olmaktadır. Türk ve Yunan tarafı için ‘biz’ ve ‘öteki’ ekseninde taban tabana zıt olarak gelişen bu duygular birtakım yaşanmışlıklarla geçmişin izlerini taşımaktadır. Öyle ki görmezden gelinme, yok sayılma, reddedilme kavramlarını içinde barındıran ‘toplumsal dışlanma’ psikolojisi ile davranışsal, duygusal, bilişsel ve fizyolojik birtakım olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayıdır ki mübadele yalnızca bir göçü simgelememekte, dramatik bir eylem olarak ne kadar insanın yer değiştirdiği verilerinin yanı sıra toplumsal ve bireysel ölçekte gerek deneyim, endişe, korku ve savunma gibi duyguları gerekse de kuşaklararası aktarım, kültür şoku, düş kırıklıkları gibi sosyal ve psikolojik bulguları da kapsamaktadır. Zira insan psikolojisinin karmaşık labirentlerinde değişkenlere bağlı olarak birçok farklı duygu ile karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu manzara neticesinde de bireysel öykü etmeni ile yeni kuşağa geçen bu duygular yeni kuşağın kimliğinin bir parçası hâline gelmektedir.

Bu kapsamda da çalışmada mübadele ile birlikte yaşanan sorunların oluşturduğu süreçler bağlamında psikolojik ve sosyal izlere değinilmiştir. Böylesi bir perspektifle göç öncesi, sırası ve sonrasında farklı etkenleri bünyesinde barındıran bu olgu ile dışlanma, ötekileştirme, güvensizlik, değersizlik gibi ait olma ihtiyacını tehdit edebilen duygular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dışlanma, Nüfus Mübadelesi, Öteki, Türk, Yunan.*

ABSTRACT

The Turkish-Greek population exchange is a multidimensional phenomenon with social and psychological traces. The problems and disagreements that arose in this context, as it obliges nearly two million Turkish and Greek citizens to leave their homeland, have witnessed some social and psychological events. The exchange problem, which has been engraved in the social memory, which has caused Turks and Greeks to live as a psychologically excluded society, has brought with it the phenomenon of exclusion as the opposite of social integration. Feelings of exclusion, on the other hand, cause damage to the need to belong and the need to protect self-esteem. For the Turkish and Greek sides, these feelings, which developed in stark contrast on the axis of 'us' and 'the other', carry the traces of the past with some experiences. So much so that with the psychology of 'social exclusion', which includes the concepts of being ignored, and rejected, some behavioral, emotional, cognitive and physiological negative effects occur. For this reason, the exchange does not only symbolize a migration, as well as the data on how many people were displaced as a dramatic act, as well as feelings such as experience, anxiety, fear and defense on a social and individual scale, as well as social and psychological findings such as intergenerational transmission, culture shock, disappointments. also covers. Because in the complex labyrinths of human psychology, many different emotions are encountered depending on the variables. As a result of this scene, these feelings, which pass to the new generation with the individual story factor, become a part of the identity of the new generation.

In this context, psychological and social traces are mentioned in the context of the processes created by the problems experienced with the exchange in the study. With such a perspective, this phenomenon, which includes different factors before, during and after migration, and emotions that can threaten the need to belong such as exclusion, marginalization, insecurity, and worthlessness are discussed.

Keywords: *Exclusion, Grek, Population Exchange, Turkish, Other.*

ELEKTRİKLİ ARAÇLARIN ŞARJ UYGULAMASI İÇİN SONLU ELEMENLAR YÖNTEMİ İLE ENDÜKTİF KUPLAJLI BİR KGA SİSTEMİNİN ANALİZİ

ANALYSIS OF AN INDUCTIVE COUPLING WPT SYSTEM WITH FINITE ELEMENT METHOD FOR CHARGING APPLICATION OF ELECTRIC VEHICLES

Yıldırım Özüpak - Mehmet Çınar

ÖZET

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte Kablosuz Güç Aktarım (KGA) sistemleri elektrikli araçların şarj uygulamalarında da kullanılmaya başlanmıştır. KGA sistemlerinin temel yöntemleri, lazer, mikrodalga, manyetik indüksiyon ve manyetik rezonans ile güç aktarım sistemlerine dayanmaktadır. Fosil yakıtların sınırlı olması ve çevre kirliliği gibi etkenler elektrikli araçların, araştırmacıları için bir çözüm olarak görülmesine ve bununla birlikte bu araçların kablosuz sistemlerle şarj edilmesine yönlendirmiştir. Kablosuz güç aktarımının ticari uygulamalarının çoğu günümüzde yakın temas aktarma mesafeleriyle sınırlıdır. Kap-sama alanını artırmada, iletimlerin yönlendirilmesi ve yeterince güçlü elektrik alanlardan güvenle yararlanılması açısından zorluklar bulunmaktadır. Gücü verimli bir şekilde sağlamak için, yüksek oranda yönlü vericilerin uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde, çok yönlü bir iletimle, iletilen gücün yalnızca küçük bir kısmı alıcıya ulaşacaktır. Özellikle uzun mesafelerde güç dağıtımını yapmak için genellikle elektrik ve manyetik alanları sıkı bir şekilde birleştiren radyasyon transfer yöntemlerine başvurulması gerekmektedir. Bu çalış-mada, KGA sistemlerinde yapılan önemli çalışmalar araştırılmış ve incelenmiştir. Daha sonra Sonlu Elemanlar Yöntemi tabanlı ANSYS-Maxwell-3D ile bir KGA transformatörü modellenmiştir. Benzetim yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçlar araştırma bulguları ile karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur. Elektrikli araçların şarj uygulamalarında kullanılan kablosuz güç transferinin verimini belirlemek çalışmanın beklenen sonucudur.

Anahtar kelimeler: KGA, Endüktif kuplaj, ANSYS-Maxwell, Verim

ABSTRACT

With the development of technology, Wireless Power Transfer (WPT) systems have also started to be used in charging applications of electric vehicles. The basic methods of WPT systems are based on power transmission systems with laser, microwave, magnetic induction and magnetic resonance. Factors such as the limited use of fossil fuels and environmental pollution have led researchers to see electric vehicles as a solution and to charge these vehicles with wireless systems. Most commercial applications of wireless power transmission are currently limited to close contact transmission distances. There are challenges in increasing coverage, routing transmissions and safely exploiting sufficiently strong electric fields. To provide power efficiently, highly directional transmitters must be applied. Otherwise, with an omnidirectional transmission, only a small part of the transmitted power will reach the receiver. In order to distribute power, especially over long distances, it is often necessary to resort to radiation transfer methods that tightly combine electric and magnetic fields. In this study, important studies on WPT systems were investigated and examined. Then, a WPT transformer is modeled with Finite Element Method based ANSYS-Maxwell-3D. The results obtained using the simulation method are presented in comparison with the research findings. Determining the efficiency of wireless power transfer used in electric vehicle charging applications is the expected result of the study.

Keywords: WPT, Inductive coupling, ANSYS-Maxwell, Efficiency

ULUSLARARASI SİSTEMİN YANSIMALARI: LOGOS-KAOS TARTIŞMASI

REFLECTIONS OF THE INTERNATIONAL SYSTEM: THE LOGOS-CHAOS DISCUSSION

Yusuf Çınar

ÖZET

Düşünürlerden, siyasetçilere kadar bütün Yunanlar için önemli bir kavram olan logos insan yetisi anlamında kullanılmakla birlikte yaygın olarak; konuşma, açıklama, hesap, akıl, tanım, akıl yetisi, oran, söz, iç düşüncenin ifade edildiği söz, bizzat iç düşüncenin veya aklın kendisi gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile bütünden parçaya ve parçadan bütüne akıl yürütme yeteneği olarak genellenebilir. Batı bu bağlamda kendisini rasyonelleşmenin merkezine oturturken “logos” a dayanmıştır. Hatta Aristoteles’ten itibaren “logos” un karşıtı olarak çoğunlukla mitoslar kullanılmıştır. Bu çalışma “logos” un karşıtının kaos olduğu iddiasındadır. Batı “Logos” ile her şeyi açıklayabileceğini iddia etmektedir. Kaos ise çoğu zaman “logos” un her şeyi açıklamasının mümkün olmadığını tanımlamaktadır. Öyle ki bazen belirsizliklerin süreklilik aldığını hatta kaosun logostan daha kapsayıcı olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca logostan hareket eden uluslararası aktörlerin dünyaya yaşatmış olduğu iki dünya savaşı ve atom bombası tecrübeleri her şeyi “logos” ile açıklayabilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Bu çalışma 1991 sonrası uluslararası sistemi analiz etmektedir. Çalışmanın birinci hipotezi: 1991-2001 yılları çok kutupluluğa geçişte ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın başlangıcını oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci hipotezi: 2001 sonrası uluslararası sistem çok kutuplu olmakla birlikte kaosu da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı çok kutuplu bir dünyada kaos teorisini uluslararası sistem bağlamında ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Logos, Kaos, Uluslararası Sistem

ABSTRACT

Logos, which is an important concept for all Greeks from thinkers to politicians, is widely used in the sense of human ability; it is used in the meanings such as speech, explanation, calculation, reason, definition, mental ability, ratio, word, the word in which the inner thought is expressed, the inner thought itself or the mind itself. In other words, it can be generalized as the ability to reason from the whole to the part and from the part to the whole. In this context, the West has relied on “logos” while placing itself at the center of rationalization. In fact, since Aristotle, myths have often been used as the opposite of “logos”. This study claims that the opposite of “logos” is chaos. The West claims to be able to explain everything with “Logos”. Chaos, on the other hand, often defines that it is not possible for the “logos” to explain everything. So much so that it is sometimes claimed that ambiguity takes continuity and that chaos is more inclusive than logos. In addition, the experiences of the two world wars and the atomic bomb, which the international actors acting on logos have brought to the world, show that it is not possible to explain everything with “logos”. This study analyzes the international system after 1991. The first hypothesis of the study: The years 1991-2001 constitute the beginning of economic and political instability in the transition to multipolarity. The second hypothesis of the study: Although the post-2001 international system is multipolar, it also brings chaos. The aim of this study is to discuss the chaos theory in the context of the international system in a multipolar world. Keywords: Logos, Chaos, International System

Keywords: Logos, Chaos, International System

ALGILANAN AŞIRI VASIFLILIK VE İŞTEN AYRILMA NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE İŞE YABANCILAŞMANIN ARACILIK ETKİSİ

THE INTERMEDIATION EFFECT OF ALIENATION TO THE WORK ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED EXCESSIVE QUALIFICATION AND INTENTION TO LEFT

Zeki Uçar - Mehmet Hakan Kızıllan

ÖZET

İyi performans gösteren insan kaynağının örgüt başarısı için ne denli önemli olduğu birçok araştırmacı tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Ancak işgörenler sahip oldukları eğitim, deneyim ve yetenek setlerine kıyasla çoğu zaman daha basit işlerde çalıştırıldıklarından tam olarak motive olup üst düzeyde performans sergileyememektedirler. Bu sorunun ana sebepleri olarak, yapmış oldukları işin kendilerine anlamsız gelmesi ve ürettikleriyle anlamlı/duygusal bir bağ kuramamalarından kaynaklanmaktadır. Nihayetinde bu sorun çalışanların işlerinde mutsuz olmalarına ve işten ayrılma niyeti içerisine girerek çoğu zamanda işlerinden ayrılmalarına neden olmaktadır.

İşten ayrılmanın en önemli yordayıcısı olan İşten ayrılma niyeti, uzun yıllardır araştırmalarda yer alan konulardan biridir ve Mobley (1982) tarafından bir çalışanın yakın bir zamanda işine son verme isteğiyle ilgili düşüncesi olarak tanımlanmaktadır. İlgili literatürde konu örgüt başarısına zarar veren bir olgu olarak kavramsallaşmıştır. Nitekim İşgören devir hızının yüksek olduğu işletmelerde hem kaynak hem de zaman israfı oluşmakta ve bu örgütlerde deneyimli çalışan açığı da oluşmaktadır. Bu olumsuz etkilere bakıldığında bir iş görenin işten ayrılmasının; hem yetişmiş bir insan gücünün kaybı hem de yerine yeni bir çalışanın istihdam edilmesiyle ilgili işe alma, eğitim ve uyum sağlama açısından olumsuz etkileri vardır. Bununla birlikte, bir çalışanın işten ayrılması örgütteki diğer çalışanlar arasındaki sosyal etkileşimin ve iletişimin bir anda kesintiye uğramasına ve uyumun bozulmasına neden olabilmektedir (Faruk Şahin 2011). Ancak çalışanların çalıştıkları iş yerlerinde uzun soluklu olarak istihdam edilmeleri örgütler açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu durum örgütlerin yatırım yapmış olduğu insan kaynağından daha fazla verim sağlamasına katkı yapacaktır. Cotton ve Tuttle (1986), işten ayrılma niyetini tetikleyen başlıca faktörleri: alternatif iş olanakları, yönetim tarzı, iş tatmini, ücret, ödüllendirme,

cinsiyet, yaş ve aile olarak sıralamıştır. Bununla birlikte işten ayrılma niyetinin oluşmasına ve hatta çalışanın işten ayrılmasına ve istifa etmesine neden olan aşırı vasıflılık olgusu (Akın ve Ulukök, 2016; Karacaoğlu ve Arslan, 2019; Yıldız ve Arda, 2018), işgören performansını olumsuz etkilemesine dayalı olarak örgüt başarısının düşmesinde belirleyici olgulardan biri olarak değerlendirilmektedir (Lin, Yu ve Yi 2014). Çünkü çalışanın işi ile uyumsuzluğu onun motivasyonunu olumsuz olarak etkilerken (Halbesleben ve Wheeler, 2008: 245); sonuç olarak örgütün etkinliğini, üretkenliğini ve dolayısıyla da karlılığını düşürmektedir (Lobene ve Meade 2010: 1). Ancak çalışanlardan yüksek düzeyde performans ve verim bekleniyorsa onların vasıflarına uygun işlerde istihdam edilmesi gerekmektedir. İşini benimsemiş bir işgören işletmenin performans hedeflerine ulaşmasında ve rakip firmaların önüne geçmesinde oldukça etkilidir. Buna karşın aşırı vasıflı olduğunu algılayan kişi kendi bilgi, beceri ve deneyimlerini düşündüğünde daha fazla beklenti içine girmekte ve bu beklentileri karşılanmadığında ise işine ve örgütüne karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemektedirler (Özkanan, 2018). Nitekim araştırma sonuçlarına bakıldığında aşırı vasıflılık algısının iş tatminini/doyumunu olumsuz olarak etkilediği (Manapragada ve Viswesvaran, 2017; Karacaoğlu ve Arslan, 2019; Arvan vd., 2019; Harari vd., 2017), örgütsel bağlılığı düşürdüğü (Liu & Wang, 2012), örgütsel muhalefete neden olduğu (Üstün vd., 2021), örgütsel özdeşleşmeyi olumsuz olarak etkilediği (Güzel ve Sığırcı, 2022), kaygı düzeyini arttırdığı (Zhao vd., 2021) ve işgören yenilikçi davranışını olumsuz olarak etkilediği (Özlem ve Yıldız, 2018; Kanbur ve Şen, 2020) görülmektedir. Bununla birlikte daha üstün tecrübe, eğitim ve beceri sahibi olduklarını düşünen işgörenler niteliklerine daha çok uyan işleri hak ettiklerini düşünmektedirler (Liu ve Wang, 2012, s.3). Ancak sahip olduğu eğitim, yetenek ve deneyim setine nazaran daha basit bir işte çalıştırılan işgörenler kendilerince değerli olarak gördükleri yeteneklerini kullanamazlar. Bu durum onların mücadeleciliği ve duygusal olarak motive edici faaliyetleri için gereksinimlerini karşılanmayabilir ve bu da artan bir gerilime neden olur (Wassermann vd. 2017). Bu gerilim zaman içerisinde yapmış olduğu işi onlar için anlamsız hâle getirmekte ve işlerine yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Nitekim Blauner'e (1964) göre, çalışanlar iş faaliyetleri üzerinde çok az kontrole sahip olduklarını hissettiklerinde acizlik hissedeceklerdir ve genel ürün sürecine çok az katkıda bulunduklarını hissettiklerinde ve dolayısıyla üretimdeki rollerinin önemini görmediklerinde yapmış oldukları iş kendileri için anlamsız hâle gelecektir (Mottaz 1981). Bu noktada işe yabancılaşma durumu ortaya çıkabilecek ve işe yabancılaşmaya dayalı olarak kişi işten ayrılma niyeti içerisine girebilecektir (Akın ve Ulukök, 2016). Dolayısıyla “işe yabancılaşma” algılanan aşırı vasıflılık ve işten ayrılma niyeti arasında aracı (mediating) değişken olarak modellenebilir.

Dolayısıyla bu çalışmada Algılanan Aşırı Vasıflılık ve İşten Ayrılma Niyeti arasındaki ilişkide İşe Yabancılaşmanın aracılık etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Amaca yönelik olarak Bitlis İli kamu ve özel sektör çalışanlarından elde edilen veriler üzerinde gerekli analizler yapılmıştır. Analizler sonucunda İşe Yabancılaşma'nın Algılanan Aşırı vasıflılık ve İşten Ayrılma niyeti ilişkisinde aracılık etkisi bulgulanmıştır. Bu bulgular ışığında denebilir ki kendilerini aşırı vasıflı olarak algılayan bireylerin vasıflarına uygun işlerde çalıştırılması çalışanların işten ayrılma niyetinin oluşumunu önleyecek önemli değişkenlerden biridir.

Anahtar Kelimeler: *Algılanan aşırı vasıflılık, işten ayrılma niyeti, işe yabancılaşma.*

ABSTRACT

Many researchers want to point out how important a well-performing human resource is for organizational success. However, since employees are often employed in simpler jobs compared to their education, experience and skill sets, they are not fully motivated and cannot perform at a high level. The main reasons for these problems are that the jobs they have are empty for them and that they cannot establish a loaded/emotional bond with what they produce. Ultimately, this problem causes them to be unhappy in their employment jobs and to leave their jobs by having the intention to quit.

Intention to leave the job, which is the most important predictor of leaving the job, is one of the topics that has been in research for many years and is defined by Mobley (1982) as an employee's thought about his/her desire to quit his/her job soon. As a matter of fact, in enterprises with a high employee turnover rate, both resources and time are wasted, and there is a shortage of experienced employees in these organizations. Considering these negative effects, an employee's leaving the job; both the loss of a trained manpower and the employment of a new employee have negative effects in terms of hiring, training and adaptation. However, leaving the job of an employee may cause the social interaction and communication between the other employees in the organization to be interrupted and the harmony to be disrupted (Faruk Şahin 2011). However, long-term employment of employees in their workplaces is considered as a positive situation for organizations. This situation will contribute to the organizations to provide more efficiency from the human resources they have invested. Cotton and Tuttle (1986) listed the main factors triggering turnover intention as: alternative job opportunities, management style, job satisfaction, wage, reward, gender, age and family. However, the phenomenon of overqualification, which causes the intention to leave the job and even causes the employee to quit and resign (Akın & Ulukök, 2016; Karacaoğlu & Arslan, 2019; Yıldız & Arda, 2018), is one of the determining factors in the decline of organizational success due to its negative impact on employee performance. It is considered as one (Lin, Yu, and Yi 2014). Because while the employee's incompatibility with his job negatively affects his motivation (Halbesleben and Wheeler, 2008: 245); As a result, it reduces the effectiveness, productivity and therefore profitability of the organization (Lobene and Meade 2010: 1). However, if a high level of performance and efficiency is expected from the employees, they should be employed in jobs suitable for their qualifications. An employee who has adopted his job is very effective in reaching the performance targets of the business and getting ahead of the competitors. On the other hand, the person who perceives that he is overqualified has more expectations when he thinks about his own knowledge, skills and experiences, and when these expectations are not met, they display negative attitudes and behaviors towards their work and organization (Özkanan, 2018). As a matter of fact, when we look at the results of the research, it is seen that the perception of overqualification negatively affects job satisfaction/satisfaction (Manapragada & Viswesvaran, 2017; Karacaoğlu & Arslan, 2019; Arvan et al., 2019; Harari et al., 2017) and decreases organizational commitment (Liu & Wang, 2012). It causes organizational opposition (Üstün et al., 2021), negatively affects organizational identification (Guzel & Sığircı, 2022), increases the level of anxiety (Zhao et al., 2021) and negatively

affects the innovative behavior of the employee (Özlem & Yıldız, 2018; Kanbur and Şen, 2020). However, employees who think that they have superior experience, education and skills think that they deserve jobs that fit their qualifications better (Liu & Wang, 2012, p.3). However, employees who are employed in a simpler job compared to their education, talent and experience set cannot use their skills that they consider valuable. This situation may not meet their requirements for challenging and emotionally motivating activities, resulting in increased tension (Wassermann et al. 2017). This tension makes their work meaningless for them over time and causes them to become alienated from their work. Indeed, according to Blauner (1964), employees will feel helpless when they feel they have little control over their work activities, and their work will become meaningless to them when they feel that they contribute little to the overall product process and therefore do not see the importance of their role in production (Mottaz 1981). At this point, work alienation may occur and the person may intend to leave the job based on alienation from work (Akın & Ulukök, 2016). Therefore, “work alienation” can be modeled as a mediating variable between perceived overqualification and intention to leave.

Therefore, in this study, it is aimed to investigate the mediating effect of Job Alienation on the relationship between Perceived Overqualification and Intention to Leave. For the purpose, necessary analyzes were made on the data obtained from public and private sector employees in Bitlis. As a result of the analyzes, a mediating effect of Work Alienation was found in the relationship between Perceived Overqualification and Intention to Leave. In the light of these findings, it can be said that the employment of individuals who perceive themselves as overqualified in jobs suitable for their qualifications is one of the important variables that will prevent the formation of employees' intention to leave.

Keywords: Perceived overqualification, intention to leave, job alienation.

EPIXS İLE $\text{Hf}_{0.5}\text{Mo}_{0.5}\text{NbTiZrCr}_x$ ($x=0,1,0.3,0.5$) REFRAKTER YÜKSEK ENTROPİLİ ALAŞIMLARIN RADYASYON ZIRHLAMA POTANSİYELLERİ

RADIATION SHIELDING POTENTIALS OF $\text{Hf}_{0.5}\text{Mo}_{0.5}\text{NbTiZrCr}_x$
($x=0.1,0.3,0.5$) REFRACTORY HIGH ENTROPY ALLOYS BY EPIXS

Zeynep Aygun - Murat Aygun

ÖZET

W, Zr, Nb, Ti, Mo, Ta, Hf gibi refrakter alaşım elementlerinin oluşturduğu refrakter yüksek entropili alaşımlar, savunma, havacılık ve nükleer enerji üretim endüstrileri gibi alanlarda yaygın olarak tercih edilmektedir. İyi mekanik özellikler, yüksek sıcaklıklarda korozyon ve oksidasyon direnci nedeniyle refrakter yüksek entropili alaşımlar süper alaşımlar yerine aday olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın amacı, EpiXS yazılımı kullanılarak refrakter yüksek entropi alaşımı $\text{Hf}_{0.5}\text{Mo}_{0.5}\text{NbTiZrCr}_x$ 'in ($x=0.1,0.3,0.5$) kütle zayıflatma katsayıları, yarı kalınlık, ortalama serbest yol, etkin atom numarası ve yığılma faktörleri gibi radyasyon zayıflatma parametrelerini hesaplamaktır. Elde edilen değerlerin tutarlılığını görmek için, iyi bilinen bir kod olan XCom ile alaşımların kütle zayıflama katsayıları da hesaplandı. Cr miktarındaki artışın alaşımların zırhlama kabiliyetini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Radyasyon zırhlama parametreleri, RHEA, radyasyon zırhlama.

ABSTRACT

Refractory high entropy alloys formed by refractory alloying elements, such as W, Zr, Nb, Ti, Mo, Ta, Hf are widely preferred in areas such as the defense, aerospace, and nuclear power generation industries. Due to the good mechanical properties, corrosion and oxidation resistance at high temperatures refractory high entropy alloys can be considered as candidates instead of super alloys. The objective of this study was to calculate the radiation attenuation parameters such as mass attenuation coefficients, half value layer, mean free path, effective atomic number and buildup factors of the refractory high entropy alloy, $\text{Hf}_{0.5}\text{Mo}_{0.5}\text{NbTiZrCr}_x$ ($x=0.1,0.3,0.5$) by using EpiXS software. The mass attenuation coefficients of the alloys were also calculated by XCom, a well-known code, to see the consistency of the obtained values. It was concluded that the increase in the amount of Cr decreases the shielding ability of the alloys.

Keywords: Radiation attenuation parameters, RHEAs, radiation shielding.

ELECTROMAGNETIC POLLUTION ANALYSIS OF BITLIS EREN UNIVERSITY MAIN CAMPUS AND VOCATIONAL SCHOOL CAMPUS

BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KAMPÜSÜ İLE MYO YERLEŞKESİNİN ELEKTROMANYETİK KİRLİLİK ANALİZİ

Zeynep Aygun - Murat Aygun

ABSTRACT

Electromagnetic pollution (EMP) can be defined as a type of pollution caused by the presence of electromagnetic wave, which we are directly or indirectly affected by in our daily lives. In this study, EMP which has been considered as an important environmental problem both in the world and in our country in recent years, and negatively affecting the balance of human and nature, has been examined for Bitlis Eren University central campus and vocational school campus. EMP levels in the campuses were determined by weekday-weekend, daytime and time periods when population density was different. Spectran HF60105 device operating in the 1 MHz-9.4 GHz frequency range and its isotropic antenna were used in these measurements. In this context, electric field strength measurement was made and the obtained results were evaluated together with the general field exposure reference values of the Information Technologies and Communications Authority (BTK) and the International Commission on Non-Ionizing Radiation Protection (ICNIRP).

Keywords: Electromagnetic waves, Electromagnetic pollution, Bitlis Eren University.

ÖZET

Elektromanyetik kirlilik (EMK), günlük yaşantımızda doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi altında olduğumuz elektromanyetik dalganın varlığı ile oluşan bir tür kirlilik olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada, son yıllarda hem dünyada hem de ülkemizde önemli bir çevre sorunu olarak ele alınan, insan ve tabiat dengesini olumsuz yönde etkileyen EMK, Bitlis Eren Üniversitesi merkez kampüsü ve meslek yüksekokul yerleşkesi için incelenmiştir. Yerleşkelerdeki EMK seviyeleri hafta içi-hafta sonu, ve nüfus yoğunluğunun farklı olduğu zaman dönemleri ile belirlenmiştir. Bu ölçümlerde, 1 MHz-9.4 GHz frekans aralığında çalışan Spectran HF60105 cihazı ve izotropik anteni kullanılmıştır. Bu kapsamda, elektrik alan şiddeti ölçümü yapılmış ve elde edilen sonuçlar, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Uluslararası İyonlaştırmayan Radyasyondan Korunma Komisyonu (ICNIRP)'e ait genel alan maruz kalma referans değerleri ile birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektromanyetik dalgalar, Elektromanyetik kirlilik, Bitlis Eren Üniversitesi.

AL+Si MATRİSLİ T/M YÖNTEMİYLE ÜRETİLEN KOMPOZİTLERİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF Al+Si MATRIX COMPOSITES PRODUCED BY T/M METHOD

Serkan Özel - Kübra Aslan

ÖZET

Bu çalışmada Al+%12Si matrisli kompozit malzeme toz metalürjisi (T/M) yöntemiyle üretilmiştir. Al+%12Si tozuna ağırlıkça %5 ve %10 oranında Cr₂O₃ tozu katılarak karıştırılmıştır. Karışım tozlar, 12 mm çapındaki silindirik kalıpta 500MPa basınç ile tek yönlü preslenmiş ve 500 °C sıcaklıkta sinterlenmiştir. Sinterleme sonrası numuelerin optik mikroyapı, SEM, EDS ve mikrosertlik incelemeleri yapılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde, en düşük mikrosertlik miktarı 500 °C’ de sinterlenmiş %10 Cr₂O₃ tozu ilave edilen numunede ölçülmüştür.

Keywords: Al, Cr₂O₃, Toz Metalürjisi, Kompozit, Mikroyapı

ABSTRACT

In this study, composite material with Al+12%Si matrix was produced by powder metallurgy (T/M) method. Al+12%Si powder was mixed by adding 5% and 10% by weight Cr₂O₃ powder. Mixed powders were pressed unidirectional with 500MPa pressure in a cylindrical mold with a diameter of 12 mm and sintered at 500 °C. After sintering, optical microstructure, SEM, EDS and microhardness analyzes of the samples were made. When the results were examined, the lowest amount of microhardness was measured in the sample with 10% Cr₂O₃ powder sintered at 500 °C.

Keywords: Al, Cr₂O₃, Powder Metallurgy, Composite, Microstructure

TAGUCHI YÖNTEMİ İLE ENFEKSİYON RİSKİNİ EN AZA İNDİRMEK İÇİN HAVALANDIRMA PARAMETRELERİNİN OPTİMİZASYONU

OPTIMIZATION OF VENTILATION PARAMETERS TO MINIMIZE THE INFECTION RISK WITH THE TAGUCHI METHOD

Bahadır Erman Yüce

ÖZET

Koronavirüs pandemisi çok sayıda ölüme neden olurken, toplumu sosyal ve ekonomik sorunlarla da etkiledi. Virüsün yayılma hızını durdurmak veya azaltmak için birçok farklı önlem alındı. Yüz maskesi takmak, okul aktiviteleri, ulaşım ve toplantıların yeniden düzenlenmesi, bunların bazılarıydı. Bu önlemlerin yanı sıra havalandırma, iç ortamdaki riski azaltmaya yardımcı olabilecek kritik bir mühendislik çözümüdür.

Bu çalışmada Wells-Riley yöntemi ile havalandırma parametrelerinin (hacim, giriş hızı) ve kuanta emisyon oranlarının hesaplanan enfeksiyon riskine etkisi Taguchi yöntemi ile incelenmiştir. Ortogonal dizi, deney tasarımı oluşturmak için kullanılmıştır. Daha sonra her parametre, sinyal-gürültü (S/G) oranları kullanılarak performans kriterine (enfeksiyon riski) göre analiz edilmiştir ve parametrelerin önem sırası hesaplanmıştır. Sonuç olarak, bu veriler iç ortamdaki enfeksiyon riskini en aza indirmek için en kötü ve en iyi durum senaryolarını tanımlamak için kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Wells-Riley, Taguchi Metodu, Optimizasyon, Kuanta

ABSTRACT

The coronavirus pandemic has caused many deaths and affected society with social and economic issues. Many different measures were taken to stop or decrease the spreading speed of the virus. Wearing face masks, re-regulation of school activities, transportation, and meetings were only some of them. Besides these measures, ventilation is a critical engineering solution that can help to decrease risk in the indoor environment.

In this study, the effects of ventilation parameters (volume, inlet velocity) and quanta emission rates on infection risk, which were calculated with the Wells-Riley method, were investigated with the Taguchi method. The orthogonal array was used to create an experimental design. Then, each parameter was analyzed according to the performance criteria (infection risk) using signal-to-noise (S/N) ratios and, the order of importance of the parameters was calculated. As a result, these data were used to define worst- and best-case scenarios for minimizing the infection risk in the indoor environment.

Keywords: Wells-Riley, Taguchi Method, Optimization, Quanta

MOBILE CLOUD COMPUTING IN HEALTHCARE REVIEW STUDY

SAĞLIK HİZMETLERİNDE MOBİL BULUT BİLGİSAYAR İNCELEME ÇALIŞMASI

Erol Gödur - Mehmet Hilal Özcanhan - Semih Utku

ABSTRACT

In today world, technology is an important part of our life. Especially, mobile technology is take an important place in our daily technology usage. With integration of cloud-based systems on mobile technology, mobile solution gets more powerful and have been applied for many discipline, healthcare is one of these fields. In this Study, current study on mobile healthcare will be reviewed. Exist system with grouped according target healthcare type. In addition, future prediction about mobile healthcare systems will be done.

Keywords: Cloud-Base Mobile Healthcare, Wearable Devices, IoMT, Smart Phones, Mobile Apps

ÖZET

Günümüz dünyasında teknoloji hayatımızın önemli bir parçasıdır. Özellikle mobil teknoloji günlük teknoloji kullanımımızda önemli bir yer tutmaktadır. Bulut tabanlı sistemlerin mobil teknolojiye entegre edilmesiyle birlikte mobil çözüm daha da güçlenmekte ve birçok disiplinde uygulanmaktadır, bu alanlardan biri de sağlıktır. Bu çalışmada, mobil sağlık hizmetlerine ilişkin mevcut çalışma gözden geçirilecektir. Hedef sağlık tipine göre gruplandırılmış mevcut sistem. Ayrıca mobil sağlık sistemleri ile ilgili gelecek tahmini yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bulut Tabanlı Mobil Sağlık Hizmetleri, Giyilebilir Cihazlar, IoT, Akıllı Telefonlar, Mobil Uygulamalar

3X3 İNÇ NaI(Tl) DEDEKTÖRÜNÜN PMT KAZANCI VE TAM ENERJİ TEPE VERİMLİLİĞİ İLİŞKİSİ

PMT GAIN and FULL-ENERGY PEAK EFFICIENCY RELATION of a 3x3 inch NaI(Tl) DETECTOR

Muhammed Fatih Kuluöztürk

ÖZET

NaI(Tl) sintilasyon (parıldama) detektörleri, avantajları nedeniyle nükleer spektroskopik çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Geleneksel kullanımda bu detektörler farklı geometrilerde kullanılmakta, fotokatot üzerinde radyasyon-detektör etkileşimi sonrası oluşan sintilasyonları toplamak için iç yüzeyi yansıtıcı bir kaplama ile kaplanmakta ve fotoçoğaltıcı tüp (Photomultiplier-PMT) ile elde edilen fotoelektronlar çoğaltılarak diğer elektronik katmanlarda algılanabilen bir sinyale dönüştürülmektedir. Radyasyonun enerjisi ile orantılı olan bu sinyal, analog sinyal şekillendirme ve Analog-Dijital Dönüştürücü (Analog to Digital Converter-ADC) işlemlerinden geçirilerek bir ara yüz programı ile kullanıcıya spektrum olarak sunulur.

NaI(Tl) detektörü ile yapılacak bir nükleer spektroskopik çalışmada kalitatif ve kantitatif analiz yapabilmek için detektörün enerji ve verim kalibrasyonlarının yapılması gerekmektedir. Bu kalibrasyonlar, detektörün mevcut çalışma koşulları altında etkileşime girdiği radyasyona nasıl tepki verdiğini belirlemek için yapılır. Çalışma koşulları olarak adlandırılabilir bir çok farklı parametre vardır. Bu parametrelerin başlıca olanları; detektörün besleme gerilimi, kazanç değerleri, puls şekillendirme süresi, radyoaktif kaynak-detektör geometrisi vb. şeklinde sayılabilir.

Bu çalışmada, PMT tüpünde kullanılan bir jumper yardımıyla ayarlanan farklı kaba kazanç değerlerine tepki olarak detektörün tam enerji pik veriminin nasıl değiştiği araştırılmıştır. Bu amaçla 3x3 inçlik NaI(Tl) detektörünün kazanç değeri değiştirilerek ve ^{137}Cs nokta ışınım kaynağı kullanılarak spektrumlar elde edilmiş ve bu spektrumlardan hesaplanan verim değerleri ile değişken kazanç değerleri arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: NaI(Tl) detektör, tam enerji pik verimi, kazanç.

ABSTRACT

NaI(Tl) scintillation detectors are widely used in nuclear spectroscopy studies because of their advantages. In traditional use, these detectors are used in different geometries, the inner surface is covered with a reflective coating to collect the scintillations formed after the radiation-detector interaction on the photocathode, and the photoelectrons obtained with the photomultiplier tube (PMT) are multiplied and converted into a signal that can be detected in other electronic layers. This signal, which is proportional to the energy of the radiation, is passed through analog signal shaping and Analog-Digital Converter (ADC) processes and presented to the user as a spectrum by an interface program. In a nuclear spectroscopic study to be performed with a NaI(Tl) detector, energy and efficiency calibrations of the detector must be performed in order to perform qualitative and quantitative analysis. These calibrations are made to determine how the detector responds to the radiation it interacts with under current operating conditions. There are many different parameters that can be called operating conditions. The main of these parameters are; the detector's supply voltage, gain values, pulse shaping time, radioactive source-detector geometry, etc. In this study, it was investigated how the full-energy peak efficiency of the detector changes in response to different coarse gain values adjusted with the help of a jumper used in the PMT tube. For this purpose, spectra were obtained by changing the gain value of the 3x3 inch NaI(Tl) detector and using the ¹³⁷Cs point radiation source, and the relationship between the efficiency values calculated from these spectra and the variable gain values was revealed.

Keywords: NaI(Tl) detector, full-energy peak efficiency, gain.

